

అభ్యంతరమైన రూక్షత్వం కారణంగా శరీరంలో అంతర్భాగాలన్నీ ఎండిపోయినట్లు, జీర్ణకోశంలోని భాగాలు ఎండిపోయి సంకోచవ్యాకోచాలుచేయడం వీలుపడదు.

చక్రం తిరగడానికి అచ్చుమీద కంచెన పూస్తాము. కంచెన పూయకపోతే చక్రం సులభంగా తిరగకపోవడం మూత్రమేకాక, ఇసుములా పడివల్ల వేడిపుట్టి, ఆ వేడివల్ల నిప్పుకూడ పుట్టి, బండి ఎండిపోవడం కూడా కద్దు. భ్రమణంగాని, సంకోచవ్యాకోచాలుగాని జరిగే ప్రదేశంలో స్పృశ్యం, లేక స్పృహగుణం అవశ్యమనడానికి ఇది నిదర్శనం.

అభ్యంతర రొక్కలవల్ల అన్నాశయం, మలాశయం, ఆహార పదార్థాలదామాలా చేసే ఇతర శయాలకు నలైన విధంగా తమ తమ పనులు భాగావేయడానికి తీరేకపోతుంది. ఈ రూక్షత్వం కారణంగా శుష్కత్వం—ఎండిపోవడం—ఏర్పడుతుంది. విపరీతమైన ఉష్ణంకూడా కలుగుతుంది. ఈ ఉష్ణంవల్ల ఆహారం దుర్బద్ధమై—విపరీతంగా పచ్చనమై—మలం ఎండి రాతి ముక్కలవలె, ఇసుపముక్కలవలె గట్టిపడిపోతుంది. అతి కఠినమైన మలబంధం కలుగుతుంది. మూత్రం అత్యల్పమవుతుంది. పాత్ర కడుపులో ఉబ్బరం, భారంగా ఉండడం మొదలయిన బాధలు పుడుతాయి. దుర్బరమైన బాధ ఏర్పడి, మలవిసర్జనకాలంలో మలానికి ముందుగాను, మలంతోను, మల విసర్జనానంతరమూ రక్తస్రావం ఏర్పడుతుంది.

కొన్ని సమయాలలో ఈ రక్తస్రావం అత్యధికంగా ఉంటుంది. మలాశయంలోను, మలద్వారంలోను సహించని బాధ, మంట, పోటు మొదలయినవి కలుగుతాయి. ఈ రూక్షత్వం, వేడి చేరి, మలాశయంలోను, మలద్వారంలోను అభిమాతం కలిగించి, మొలకలుకూడా పుట్టిస్తాయి. మలాశయంలో ఒక భాగం మల విసర్జనానంతరం మలద్వారం వెలుపలికి వచ్చి, స్వస్థానం పొందలేక నిలిచిపోతుంది. ఆ అవస్థలో మానవునికి నిలవడానికిగాని, కూర్చుండడానికిగాని వీలుపడదు. ఇలా కూర్చోలేక, నిలవలేక నేలమీద రెండు మోకాళ్ళు, రెండు అరచేతులు ఆనించి, చాలుగు కాళ్ళతో నిలబడే అవస్థ ఏర్పడుతుంది. ఇంకటి అవస్థలో మానవుడు ఎంతసేపు తనస్సు చేయగలడు? విద్రవీపదం ఎలాగు? వీటన్నిటికీ మూలకారణం అభ్యంతర రూక్షత్వం, దానికి సంబంధించిన మలబంధన మూను.

సాధారణ కాలంలో ఏదో కొద్దిగా మలబంధం గల వ్యక్తికి, ఒక విశేష పరిస్థితిలో అపారాధులలో కలిగిన అవశ్యకతల్లా, చాలా దూరం రైలు ప్రయాణాలు చేయడం, రాత్రి ప్రార్థనలో విద్రవీగొట్టుకొని మలుకొంటూ ఉండడం మొదలయిన కారణాలవల్ల శరీరంలో వేడి నిట్టమై పైన చేపిన బాధలు కలుగవచ్చు.

గ్రహమైద్యం

మూలవ్యాధి

ఇలా దినే దినే రక్తస్రావం చిరకాలం వరకూ జరుగుతూంటే, శరీరంలో రక్తం చాలక, చర్మం తెల్లబడి, బలహీనమై, పొండు రోగంగా పరిణమిస్తుంది. (భ్రమ, మూర్ఛ మొదలయిన ఉపద్రవాలు, యక్ష్మత్వబంధమైన (లివర్ సంబంధమైన) రోగాలకూడా పుట్టవచ్చును. ఇదంతా మూలవ్యాధి లక్షణాల వివరణ.

శ్రీహరి

అభ్యంతర రూక్షత్వం నివారించడానికి, పొగొట్టడానికి తీసుకొనవలసిన ప్రతిక్రియను గురించి గడవిన వ్యాసంలో విస్తారంగా చెప్పాను. ఆ ప్రతిక్రియలను అనుసరించి మూలవ్యాధిని నివారించవచ్చును. వచ్చిన వ్యాధినిస్తే శమనం చేయవచ్చును. మరికొన్ని చికిత్సా విధానాలను

భర్తకు చచ్చిమూట కత్తిరింపు చిత్రం—కానక నాగవర్ణనాథుడు (గంటాక)

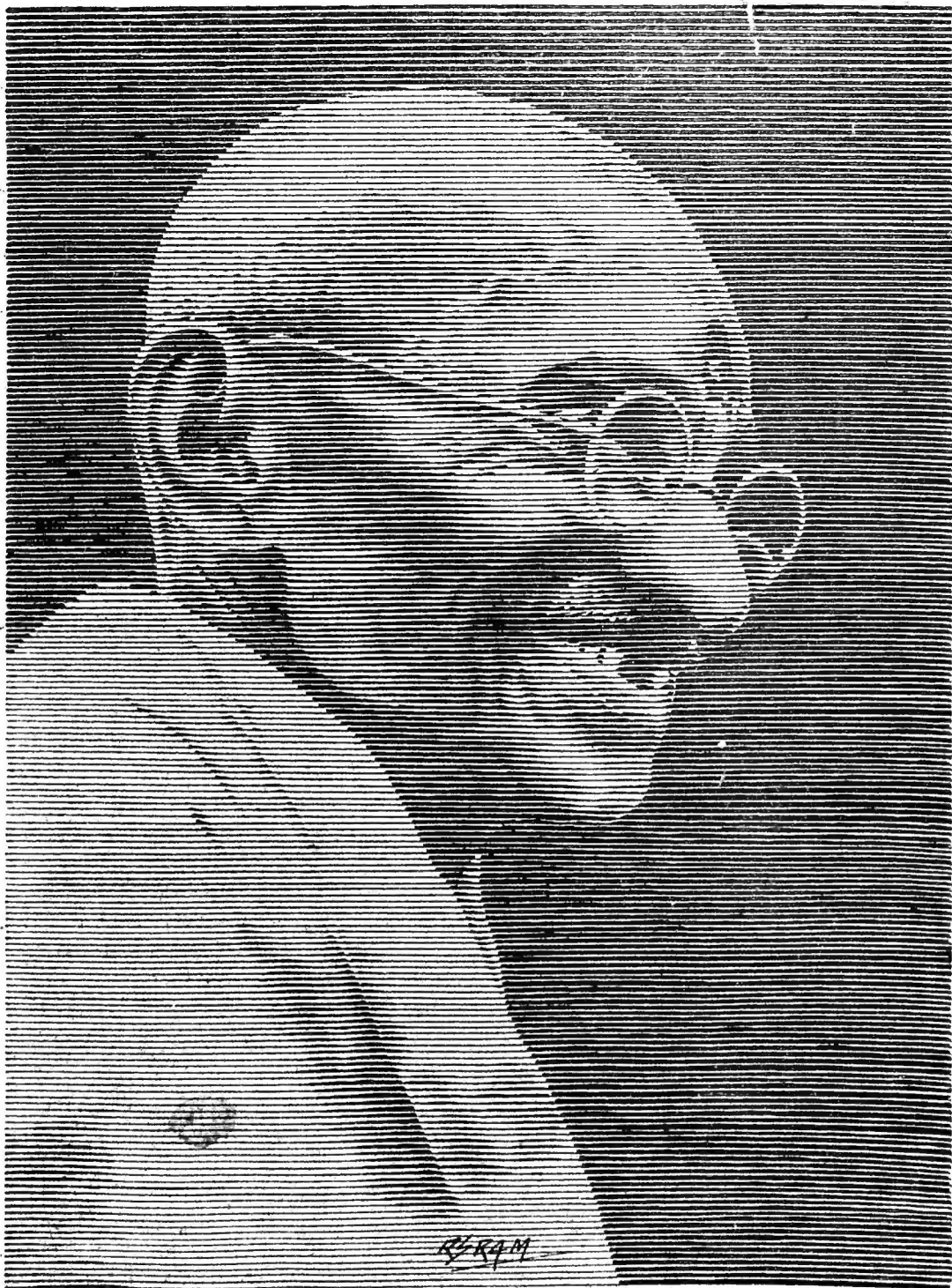
తెలుపుతున్నాను:

1. తాక్షను (అక్కును) పొడిచేసి రెండు మూడు చిటికెల ప్రమాణం తేనెలో కలిపి పుచ్చుకుంటే, రక్తస్రావం నిలిచిపోతుంది.
2. ధాతకి (అడవి అవిసె) పూవుల కషాయం పుచ్చుకుంటే, రక్తస్రావం నిలిచిపోతుంది.
3. శాల్మలి నిర్వాసర (బూరుగ బంక)ను పాలలో కలిపి, కొంచెం కలకండ చేర్చి పుచ్చుకుంటే రక్తస్రావం నిలుస్తుంది.
4. మర్రి ఈనెలుగాని, మర్రి మొలకలు గాని నున్నగా వెన్నవలె కల్పించూరి, గవ్వ కాయంత పాలలో కలిపి పుచ్చుకుంటే, రక్తస్రావం నిలుస్తుంది.
5. బీడింగజను నాలుగు భాగాలు చేసి, వాటిలో ఒక భాగాన్ని కొద్దిగా నలగొట్టి ఒక అళాకు నీరు, ఒక అళాకు పాలలో చేసి మందాన్నిలో కాచి, నీటి భాగం ఇగిరి పాలభాగం మూత్రం మిగిల్చుచేసి, దించి, ఆ గింజముక్కను తీసివేసి, ఆ పాలలో కొద్దిగా కలకండ కలిపి చల్లారిన తర్వాత తాగితే చిరకాలంగా ఉన్న రక్తస్రావం నిలిచిపోతుంది. వారానికి రెండుసార్లు కొంతకాలం దీనిని సేవిస్తే రక్తార్థపు నిశ్శేషంగా పోతుంది.
6. నీరుల్లిపాయలు అందరికీ తెలిసినవే. వీటిలో తెల్లరంగునికూడా ఉన్నాయి. వెల్లల్లి అని భ్రమపడేరు. కాదు. తెల్లరంగు నీరుల్లి. ఈ తెల్లరంగు నీరుల్లిని నేతిలో చేయించి, దానికి సమభాగం తాటికలకండను కలిపి రాతి మీద లేపావలె నూరి నేయి కలిపి భద్రవరము కొని, పూటకు పోపుతూ ప్రకారం ఉదయం. సాయంత్రం కొంతకాలం సేవిస్తే, మలబంధం పోయి, రక్తస్రావం ఆగిపోతుంది.
7. కాశి అనే ఒక అకు ముల్లంగి అక్కువలె ఉంటుంది. అకు కూరలమ్మే స్త్రీలలో దొరుకుతుంది. ఈ అకును పెనవెచ్చు కలిపి కూరగా వండి భోజనంపాలు తింటే సద్విప్రవాసంతో సమించే రక్తంకూడ ఆగిపోతుంది.

8. కాచాకునుకూడ పైన చెప్పినట్లు కూరగా వాడ్చి అప్పటికప్పుడు సేవించడం మంచిది.

9. నీరుల్లిని ఈ విధంగా వాడడం కూడా మంచిది.

మూలవ్యాధి గలవారికి మధ్యగి శ్రమ పైతక పానీయం. ఈ వ్యాధి గలవారు మలబంధం లేకుండా నిర్వ బాగ్రథంలో ప్రవర్తించడం అవశ్యం.

విద్యార్థులను, బొంబాయి, 8 ఆగస్టు, '42.

నంబరు వెదుకుతుంటేగా పది నిమిషండుమంది పోలీసు ఆఫీసర్లు, మిలిటరీ ఆఫీసర్లు, టెలిఫోన్

చేయడానికి వచ్చారు. వాళ్ళ ముఖాలు చూస్తే బిర్రబిరుసుకోని ఉన్నాయి. అరెస్టులు ఆరంభం కాలేదు గదా!—అన్న ఆశంక కలిగింది.

అగస్టు 8 వ తేదీ సాయంత్రం దాదాపు 5—30 గంటలకు బొంబాయి సెంట్రల్ స్టేషనులో బండి అగింది. బండి దిగాడు. నన్ను పిలుసుకోని వెళ్ళడానికి స్టేషనుకు ఎవ్వరూ కాలేదు. బిరా భవదానికి టెలిఫోన్ చేసి ఎవరి వైదా రమ్మందామని అనుకున్నాను. ఇల్లిక్ టెలిఫోన్ వాడడం నాకు తెలిదు గనుక ఎన్ కౌంటర్ అఫీసులోని ఒక ఉద్యోగిని అడిగి, అక్కడికి వెళ్ళాను. వాడు నాకు టెలిఫోన్ చేసి, బిరా భవదానికి వెళ్ళమని చెప్పాడు.

గొంధీజీ కారాగార గాథలు

టెలిఫోన్ కు జవాబు ఏమీ కాలేదు. స్టేషన్ నుంచి వెలుపలికి వచ్చాను. రెండే రెండు ట్యాక్సీలు కనిపించాయి. ఆ ట్యాక్సీలవాళ్ళు కిరాయి నిష యంలో పేరీసెట్టడం ప్రారంభించారు. అఖ రుకు ఒక పెద్దమనిషి స్టేషన్ వెలుపలికి వెళ్ళి, మీటర్ తెక్కున కిరాయి చెల్లించే ఏర్పాటులో ట్యాక్సీ కుదుల్చుకొని వచ్చాడు. నేను అడుర్గాలో "బాబూజీని బట్టాకోలేదు గదా?" అని ఆ పెద్ద మనిషిని అడిగాను. "చేయలేదు" అన్నాడు.

గానే ఉంది" అని ఆయన సమాధాన మిచ్చాడు. దీర్ఘ భవనం చేరేసేళకు పెద్దన్నయ్య ప్యారేలో, బాపూ, మహాదేవభాయి (మహాదేవ దేవాయి) మొదలయినవారంతా కాంగ్రెస్ మహాసమితి సమావేశంలో ఉన్నారు. (1) సోదరి అమ్మన్నలం, (2) ప్రభావతి బహన్. కన్నారా ఇంట్లో ఉన్నారు. తర్వాత (3) లీలావతి బహన్ కూడా వచ్చింది. ఇక్కడికి నేను ఇచ్చిన టెలిగ్రాఫ్ చేరలేదు. కనుక నన్ను చూచి అందరూ ఆశ్చర్యపడారు.

పెద్దన్నయ్య ప్యారేలోను భీనులో పిలిచాను. ఎంతో కష్టంమీద మార్చాడట. భీను ఎత్తగానే నా గొంతుక, పేరూ విని "నీవు దాలేవని ఇప్పుడే మహాదేవభాయితో పందెంపేసి వచ్చాను" అన్నాడు. సమితి సమావేశంలో పిల్లా నాలని నాకు కూడా ఉందని అన్నయ్యతో అన్నాను. సరేనన్నాడు. నేను వెంటనే స్నానం చేశాను. భోజనం వడ్డిస్తుండగా నన్ను తీసుకొని వెళ్ళి దానికి కారు వచ్చింది. భోజనం మానుకుని రెండు అరటిపండ్లు చేత్తో పుచ్చుకుని మోటారులో కూర్చున్నాను. మహాసమితి మండపంలో అడుగు పెడుతుండగా "క్విట్ ఇండియా" తీర్మానంపై ఓటింగు జరుగుతుంది. అన్నయ్య నన్ను వేదికమీదికి తీసుకొనివెళ్ళాడు. దూడం నుంచి బాపూను చూచాను. మహాదేవభాయి నన్ను చూచి, అన్నయ్యతో "నీవు పండ్లం ఎలా ఓడిపోయావో ఆమెతో చెప్పు" అని ఎత్తి పిడిచారు.

ఓటింగు పూర్తయింది. బాపూ ప్రసంగం ప్రారంభమయింది. బాపూ రెండుంబావు గంటల సేపు చికాకిగా ప్రసంగించారు. అదృశ్యమైన ప్రసంగం. ఆయన వాళ్ళుఅల్సేను, వాడం తోను అదృశ్యకత్తి పొంగి పిల్లింది. ప్రసంగం పూర్తయింది. బాపూ లేచారు. నేను నమస్కారం చేశాను. ఆయనకు నన్ను చూడగానే ఇంక ఆశ్చర్యం కలిగింది; సంతోషమూ కలిగింది. "వరైన సమయానికే వచ్చి చేరావే!" అన్నారు. వల్లభభాయి (వలేల్) కలుసు కున్నారు. "నీవు వచ్చి ఉంటే మరొక ప్రయోజనంతో బాపూ చేసిన గొప్ప ప్రసంగం ఏదే దానిని" అన్నారు ఆయన.

బాపూ, వల్లభభాయి, మహాదేవభాయి, మణిబహన్ తోపాటు కారులో కూర్చున్నాను. అన్నయ్య మరొక కారులో వచ్చారు. బాపూ టైము ఎంత అని అడిగారు. అప్పుడు రాత్రి వదిలంబావు. ఆయన ఆశ్చర్యపడారు. తాను రెండుంబావు గంటలసేపు ప్రసంగించాననే

దాకర్ సుకీలా నెయర్ ప్రస్తుతం శేంధ్ర ప్రభుత్వం అరోగ్యశాఖా మంత్రిణి. ఈమెకు స్వాతంత్ర్యోద్యమ సమయంలో గాంధీజీతోపాటు సంవత్సరాల తరబడిఉండే అవకాశం. ఆయన వాత్సల్య విశ్వాసాలను చూరగానే మహాభాగ్యం కలిగాయి. గాంధీజీ అగాధాన్ మహల్ లో ఐదేండ్లుగా ఉన్నప్పుడు కూడా ఈమె ఆయనతో పాటే ఉన్నాడు. మహాదేవదేవాయి అ ప్రమయానంతరం గాంధీజీ అదే కానుసారం కారాగారంలోను ఈమె ప్రతిదినం జరిగే సంఘటనలను డెరీలో వీక్షించువరచాడు. ఆ 21 నెలల కారాగారవాసగాథలు భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో మహిమాన్వితమైనవి. వీటిని గాంధీజీ పరిశీలించి తమ ఆమోదముద్ర వేశాడు కూడా.

ఈసారి ఆయనకు లేడు. నాన్న పులిగి "నేను మార్చాడదానికి లేచి విలబడినప్పుడు నేను ఏమి మార్చాడదంచానో నాకే తెలియదు. నిన్న రాత్రి కన్నుమూయలేదు. దానికి కారణం తెలిసింది. చెప్పవలసిన విషయం ఇంత ఉండే! ఎలా చెప్పగలను?—అని మనసులో పెద్ద బరువు. నాలో మార్చాడించానని భగవంతుడు సంతోషిస్తే నానరు తెలిసిపోదు—అనుకున్నాను. మార్చాడలేకపోయావా, 'నాకేమీ తోచడం లేదు. నేనేమి చెప్పను?' అని రెండు మాటలు పలికి కూర్చుండిపోవడానికి కూడా సిద్ధపడ్డాను. కాని, ఈశ్వరుడు నా నరు తెలిపించాడు. ఈశ్వరుడే నాలో మార్చాడించాడని నా నమ్మకం. ఈనాటిలో నా మని సరి—అని కూడా క్షణం పాటు నాకు గాఢా పుట్టింది. కాని, ఈశ్వరుడు నాలో పనిచేయించుకోవడమంటే తానే కత్తి

వచ్చింది" అని అంటూ, రేపు ఏమేమి చేయాలో అలోచించుకొన్నారు. ఉదయం కాంగ్రెస్ కార్య కర్తల సమావేశం. తర్వాత కార్యవర్గ (వర్కింగ్ కమిటీ) సమావేశం జరుగుతుంది. వీరిన మరొకటి, ఇంకొకటి, సాయంకాలం ఐదవరంగ సభ వగైరా.

లనకు చేరుకోగానే ప్రార్థనాసం వచ్చిన వారు కొంతమంది ఇంకా కూర్చుని ఉండడం కనిపించింది. ప్రార్థన సమాప్తమయింది. ఒక గుజరాతీ సోదరి "మారూ! మాథు సమావేశ ప్రభు తారా చరణరజనీతే" (5) అంటూ భజనగీతం పాడింది.

మహాదేవభాయి ఈమెకు గురుదేవుని (రవీంద్రుని) గీతాలు కొన్ని గుజరాతీలోకి అనువదించి ఇవారు. ఈ గీతం చాటివోడే.

“క్విట్ ఇండియా” తీర్మానం

ఇప్పుడు—అని మళ్ళీ అనుకున్నాను. ఆ ప్రకారంగా ఈశ్వరుడు కత్తి ఇప్పుడు కూడా. నేను నేడు దాదాపు నా అభిప్రాయాన్ని అంటి చెప్పితిని. రేపు జరిగే కాంగ్రెస్ మహాసభలో చెప్పడానికి నాకు ఏమీ మిగలలేదు. నేడు చెప్పిందే మళ్ళీ నేమరుచేయవలసి ఉంటుంది" అన్నారు. తర్వాత ఆయనకు బాధకం వచ్చింది. 'ఇండియన్ సివిల్ సర్వీస్'ను గురించి చెప్పే వలసిన రెండుమాటలు చెప్పడం మరచిపోయానని. "మరేమీ పరచలేదు. రేపుకాని. ఇలాటివచ్చి చెప్పడానికి ఇంకా ఎన్నో అవకాశాలు వస్తాయి" అన్నారు.

బాపూ నేడు సభనుంచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు శ్రీ మధురాదాస్ భాయిని (4) చూడాలనుకున్నారు. కాని, రాత్రి చాలా పొద్దుపోవడంవల్ల ఆ ఆలోచన మానుకున్నారు. "రేపు తీరిక చిక్కిలే వెళ్ళతాను. కాని, రేపు తీరిక చేసుకోవడమే

మహాదేవభాయియే స్వయంగా ఈ గీతానికే రాగాలు కుదిర్చారు కూడా. ఆ సోదరి తియ్యని కంఠంతో ఈ భజనగీతం పాడింది. మహాదేవ భాయి కూడా పాడుతుండేవారు.

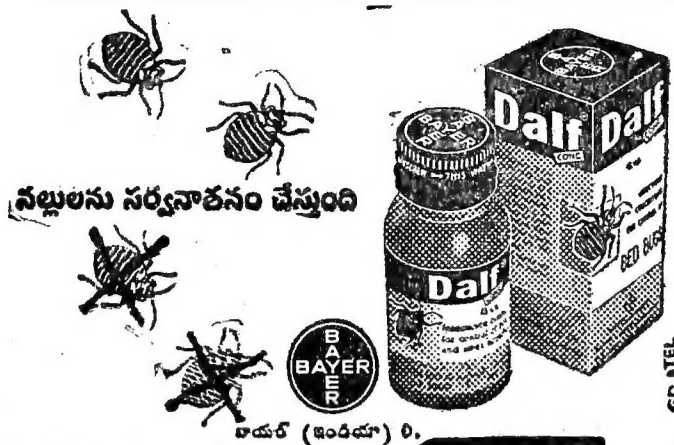
బాపూ వదుకోనేడకు సదకొండున్నర కొట్టింది. నేను అన్నయ్య ప్యారేలో తో పాటు కాంచీండులో తిరగడం ప్రారంభించాను. ఆయన దేశ స్థితిగతులను గురించి నాకు కొన్ని మాటలు తెలిపారు. తర్వాత మేము మహాదేవ భాయి గదికి వెళ్ళాము. ఆయన ఇంకా మేల్కొనే ఉన్నారు.

నేను బొంబాయికి ఏలా వచ్చింది విని అంతా గెలిచేయడం ఆరంభించారు. "ఏలాంటిదానిని? ఏందుకు గాఢాపడి పరిగెత్తుకుని వచ్చావు? ప్రభుత్వం వెల్లెకాగుండని అనుకున్నావా? కాంగ్రెస్ మహాసభను పూర్తికానిచ్చి, ప్రజలకు ఉత్సాహం మోపివేయింది, తర్వాత తీరికగా

(1) ఒక ముస్లిం సోదరి. ఎన్నో సంవత్సరాలుగా గాంధీజీవద్ద ఉండేది. (2) చంపారణ్య సత్యాగ్రహంలో గాంధీజీ పాత సహచరుడు, ప్రముఖ దివర్ నాయకుడు అయిన శ్రీ బ్రహ్మ కిశోర్ బాబు కుమార్తె. తర్వాత శ్రీ జయ

ప్రకాశ్ నారాయణ్ మహాసామాధింది. ఈమెను తండ్రి తాం చిన్నతనంలోనే గాంధీజీకి అప్పగించారు. ఈమె అప్పటినుంచి గాంధీజీ ఆశ్రమం లోనే ఉండేది. (3) ఒక విదన భారత, గాంధీజీని, ఆశ్రమాన్ని వస్తుకుని ఉంది.

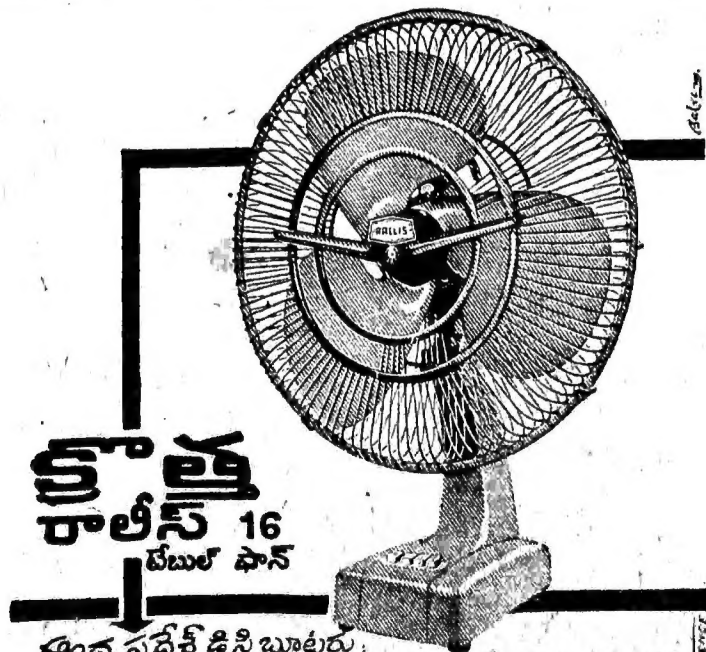
(4) శ్రీ మధురాదాస్ భాయి గాంధీజీ సోదరి పుత్రుడు, సహకార్యకర్త. తర్వాత బొంబాయి మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మేయర్ య్యూదు. (5) శ్రీ ప్రభాకర్ పి చరణదాస్ కింద వా తా మహాను.

డాల్ డెటల్

శ్రీ ప్రత్యాపత్త, జెఫ్రీ మేనర్స్ & కంపెనీ లిమిటెడ్

అనన్య సామాన్య ప్రచారంగల తెలుగు వారపత్రిక
ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక

ఈ ప్రదేశ్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్
బెల్లెయింజనీరింగ్ కంపెనీ, రాష్ట్రపతి రోడ్, సికింద్రాబాద్

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

అందరినీ పట్టుకుంటుందని అనుకున్నావా?" అన్నారు.

అంతలో డాక్టర్ జీవరాత్ మహతా మంత్రి పోను వచ్చింది. "బాపూను చూడడానికి రేపు ఎప్పుడు రావచ్చు?" అని అయిన అడిగారు పోనుతో. నేను అదివరకే బాపూను చరిక్ష చేశాను. ఈరోజు ఇంత శ్రమపడినప్పటికీ అయినకు రక్తపుపోటు 186, 116 ఉంది. రోగద తరచు హెచ్చడాన్ని బట్టిచూస్తే, ఈ రోజు పరిస్థితి చాలా మంచిదనే చెప్పవచ్చు. ఎలాగూ డాక్టర్ జీవరాత్ మహతా, డాక్టర్ గిల్లర్ రేపు బాపూను చరిక్షించడానికి రాలి. బాపూను అడిగి వారిద్దరినీ రేపు మధ్యాహ్నం రెండు గంటలకు రమ్మని చెప్పాను. తర్వాత డాక్టర్ మహతా డాక్టర్ గిల్లర్ కు పెరిఫెక్ట్ చేసినప్పుడు గిల్లర్ న వ్యూతూ, "రేపు రెండు గంటలకు ఎవరిని చూడడానికి వెళ్ళు

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

రావు?" అని అడిగారు. అయితే, బాపూను ప్రభుత్వం విజంగా అరెస్టు చేస్తుందని ఎవరూ నమ్మలేదు.

ఒంటిగంటకు నేను వదుకోడానికి వెళ్లాను. అన్నయ్య మహదేవ్ భాయీతో కొంచెంపేపు మాట్లాడుతున్నాడు. బాపూను ఉదయమే పట్టుకుంటారని బొంబాయి నగరంలో ఎక్కడ బడితే అక్కడ లీవ్మైన వదలి వ్యాపించింది. పోను మీద పోను మోగసాగింది. "రేపు మనం ఏమి చేద్దాం?" అని అడిగాడు అన్నయ్య మహదేవ భాయీని. "ఎందుకు నీకు ఫీకరు? మనమిద్దరం చెల్వొపట్టాల్ పట్టుకుని వెలుపలికివద్దాం. భగవంతుడు మనకు ఏదో కిందిత్తు వస్తావా చేయడానికి శక్తి ఇవ్వనే ఇస్తాడు" అన్నారు మహదేవ భాయీ.

(సకేపం)

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి ఎన్నిక

ప్రజా సేవకు సాధనంగా మాత్రమే వినియోగించినప్పుడు అధికారం విహింపడం యుక్తం. అధికారం చేజిక్కించుకొనడానికి ప్రయత్నించడమూ తగును. కాని ఈ కోవకు చెందిన వ్యక్తులు అరుదుగా ఉంటారు—ఏదేశంలో అయినా, ఏ కాలంలో అయినా, కనుకనే, అధికారం కోసం తగవులాడుకొనడం పరిపాటి అయింది.

అంతేకాదు ప్రజాస్వామ్యం సుస్థిరంగా వాడుకొన్న దేశాలలో సహితం అధికారం చేతులు మారడం వివాదాలకు, వైరుధ్యాలకు, వైషమ్యాలకు దారితీయడం ఎరుగుదుము.

మనదేశంలో ప్రజాస్వామ్యం ఇంకా పొత్తిళ్లలోనే ఉంది ప్రజలలో అత్యధిక సంఖ్యాకులు విద్యావంతులుకారు. విద్యావంతులందరూ ప్రజాస్వామ్య వాదులూకారు. అర్థికపరిస్థితులు తీవ్రమైనవి. ఇవేమీ ప్రజాస్వామ్యం వృద్ధిచెందడానికి దోహదమిచ్చేవికావు.

భారతదేశం స్వతంత్రమైనది లగాయతు మొన్నటివరకు నిరంతరాయంగా నెహ్రూ నాయకత్వన

పాలన సాగింది నెహ్రూ స్థానం అక్రమించు కొనగల వ్యక్తి. అనంతమైన వైవిధ్యం ఉన్న దేశంలో ఏకత సాధించి ప్రజలను ఏకోన్ముఖంగా నడిపించగలవాడు ఎప్పుటికైనా తిరిగి దేశంలో ప్రభవిస్తాడా అన్నది సందేహం.

అయితే ప్రజల అదరాధిమా నా ల కు పాత్రులైనవారు, నిస్సావధి సేవాపరులు, దేశభక్తులు అయినవారికి దేశంలో కొదువలేదు. ప్రజాస్వామ్యం నెలకొల్పడానికి జీవితాంతమూ నెహ్రూ చేసిన మహత్తరమైన కృషి విఫలమూ కాలేదు.

నెహ్రూ గతించిన ఆరు రోజులలోనే కాంగ్రెసు పార్టీ మెంటరీ పార్టీ ఏకగ్రీవంగా శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రిని నాయకుడుగా ఎన్నుకొనడం బారతీయులకు శుభోదర్శకంగా ఉంది. ప్రజాస్వామ్య దేశానికు కనువివ్వగానూ ఉంది.

శ్రీ శాస్త్రి ని తిరిగి కేంద్ర మంత్రిగా నెహ్రూ నియమించిన సమయంలో ఉభయులకు జరిగిన సంభాషణ ఈ సందర్భంలో పేర్కొన దగినది. నేనేమి చేయాలని శ్రీ శాస్త్రి ప్రశ్నించగా నా పని చేయమని నెహ్రూ అన్నారు.

శ్రీ లాల్ బహదూర్ నెహ్రూ అనుచరులలో అగ్రగణ్యుడు. నెహ్రూ విధానాలను కొనసాగించగలడు ప్రజల తోడ్పాటుతో కృతకృత్యుడూ కాగలడు.

శ్రీ లాల్ బహదూర్ ఎన్నిక ముఖ్యంగా కాంగ్రెసు అద్యక్షుడు శ్రీ కామరాజ్ రాజనీతిజ్ఞతకు, కార్యదక్షతకు నిదర్శనం. ఇందుకు దేశక్షేమం కాంక్షించే వారందరు శ్రీ కామరాజ్ ను అభినందించకుండా ఉండలేరు.

ఈ ఉభయుల నాయకత్వమూ దేశానికి భిరకాలం లభిస్తుందని ఆశిద్దాము. ★

గంభీరీ కళాగార నాథులు

దిర్ఘభవనం, తొంబాయి,
9 ఆగస్టు '42.

మహాదేవభాయి తెల్లవారుజాముననాలుగ్గ, గంటలకు ప్రార్థనకు వచ్చివస్తున్నాడు అన్నారు: "రాత్రి రెండు కొట్టేవరకు ఫోన్ వస్తు సతాయిస్తూ ఉంది. రెండు కొట్టిన తర్వాత పడుకున్నాను. బస్ నాయకులను అరెస్టు చేయడానికి ఏర్పాట్లన్నీ పూర్తయాయి. పట్టుకొనడానికి వస్తున్నారు... ఇదేగడవ ప్రతిఫలమే మోతలోను." ధానికి గంభీరీ "నిన్నటి నా ప్రసంగం తర్వాత నన్ను అరెస్టు చేయనేలేదు. వాళ్ళ అంత మూర్ఖులని అనుకోను. అయినా, నన్ను పట్టుకొంటే, దీని అభిప్రాయం వాళ్ళలోజలు దగ్గర పడ్డాయన్నమాట." అన్నారు.

ప్రార్థన అనంతరం పక్కమీద వాలాను. మూడు రాత్రులుగా ఒకటి, రెండు గంటల సేపే నిద్ర. బాపూ కాలక్రమంకు వెళ్లారు. అప్పయ్యవైపు తిరిగి "అప్పయ్యా! బాపూ ఆరు బయలు తిరిగి రావడానికి సిద్ధం కాగానే నన్ను లేపు. ఒక్క కునుకు వీస్తాను" అని, దుప్పటి కప్పుకుంటున్నానో, లేవో, మహాదేవ భాయి! తోసరికి వచ్చి, "బాపూ! బాపూ! పట్టుకోడానికి వచ్చారు" అన్నారు. బాపూ

స్నిహం గదిలో ఉండగానే పోలీసు అధికారులు ఈ వార్త ఆయనకు అందించారు. "తయారు కావడానికి ఎంత వ్యవధి ఇస్తారు?" అని బాపూ పోలీసు అధికారులను అడిగించారు. "అర్థ గంట" అన్నాడు పోలీసు కమిషనరు. బాపూ స్నిహం గదినుంచి వెలుపలికి వచ్చి వారంట్ చూచారు. మహాదేవభాయి పేర, మీరాబహన్ పేర, బాపూపేర భారత రక్షణ చట్టం కింద నజర్ బండికి (డిటెన్షన్) ఉత్తరువులు జారీ అయ్యాయి. అప్పయ్య ప్యరేలాల్, కమ్మర్లా ఆ షరతులపైనే బాపూతోపాటు వెళ్ళవచ్చునని ఉత్తరువులలో స్పష్టంచేశారు. బాపూ కమ్మర్లా తో "నీవు ఉండకాలపోతే నాతో రా. అయితే, నేను కోరేదేమిటంటే, నీవు ఇక్కడే ఉండి,

సేవాగ్రామ్ వెళ్లి నేను చేసే పనులు యథావిధిగా నిర్వహించమని" అన్నారు. అప్పయ్యతోనూ ఈ మాట అన్నారు. "నేను అనే దేమిటంటే, ఊరికే జెయిలుకు రాకండి అని. పని చేస్తూ చేస్తూ పట్టుబడడం చేరే సంగతి" అన్నారు. "ప్రతి సత్యాగ్రహ సైనికుడూ తన భుజానికి (6) "నీది నిర్వహణమో లేక వీరస్వర్గమో" అనే బిళ్ల తగిలించుకోవాలి. దానివల్ల అహింసా తృకంగా మరణించే ప్రతి స్వాతంత్ర్యయోధుని సైన్ ఈ మాటలు అంకితమై ఉంటాయి" అని సూచించారు.

బాపూ ఉపాహారం వుప్పుకున్నారు. దిర్ఘజీ మొదలయినవారు కొన్ని ప్రశ్నలు వేశారు. "ఈ ప్రశ్నల కన్నింటికీ జవాబు నేను నిన్నటి ఉపన్యాసంలో ధనికులను గురించి చెప్పిన మాటలలో వచ్చివేసింది" అని బాపూ సమాధాన విచ్చారు. తర్వాత ఘనశ్యామదాస్ (దిర్ఘజీ) అనునయంతో "బాపూ, తొందరపడి నిరకట ప్రశం చేయకండి" అని ప్రార్థించారు. "లేదు. నేను తొందరపడాలని కోరుకోనేకొరుకోను. సాధ్యమైనంతవరకు ఓర్పుతో వాయిదావేస్తూనే ఉంటాను" అన్నారు బాపూ.

మళ్ళీ ప్రార్థన జరిగింది. మహాదేవభాయి

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

(7) "హరినీభజతాం హరికోశాని లాభ జతి సఖికోశారే" అనే భజనగీతం పాడారు. తర్వాత రామోధున్ జరిగింది. అమ్మ స్మరణం బహన్ ఖురాన్ పరివీనుంచి కొన్ని ఆయతులు (వాక్యాలు) పఠించింది. బాపూ రెండు మూడు భగవద్గీత ప్రతులు, భజనావళి, అరబ్బీ ప్రాయశ్చిత్తు మొదలయిన పుస్తకాలు సర్దుకొన్నారు; పత్రికేవీల్లు, తక్కి, ఏమిలకట్ట వెంట తీసుకున్నారు. అమ్మ స్మరణంబహన్ ఖురాన్ షరీఫ్ ఇచ్చింది. మహాదేవ భాయీ తన సామాను సర్దుకున్నారు. మీరా బహన్ అందరికన్నా ఆఖరున తన సామాను సర్దుకుని తయారయింది. అందరూ బాపూజీకి ప్రణామం చేశారు. "నన్నుగమక పట్టుకుంటే మీ వద్దకు వంపమని అడగవచ్చునా?" అని నేను బాపూను అడిగాను. "ఊ! తప్పక. నేను ఆయనకు మెడికల్ ఎడ్యుకేర్ (వైద్య సలహాదారు)ను. నన్ను ఆయన వద్దకు వంపండి అని చెప్పవచ్చు" అన్నారు బాపూ. అన్నయ్య కన్నుడుగా ఉండడం చూచి "ఎందుకు వేద పదులు వచ్చు? వ్యతాస మేమిటుటే మేము ఉదయం అక్కడికి చేరుకుంటాము. నీవు సాయంకాలానికి చేరుకుంటావు. అంతేకాక, మేము ఏమీ చేయలేక వెళ్తున్నాము. నీవు ఏదో కొంత పనిచేసి వస్తావు" అన్నారు మహాదేవభాయీ.

కాంగ్రెస్ మహాసభ సాయంకాలం తప్పక జరుగాలని బాపూ సూచన. కనుక అన్నయ్య మహాసభలో మాట్లాడుతాడని, అరెస్టు చేయబడుతాడని అంచనా.

బాపూ తమ కర్రలీసుకొని బయలుదేరారు. గ్రేటు బ్రిటన్ రామేశ్వరదాస్ బిర్లా ఆయన నోసట కుంకును తిలకం దిద్దారు. రెండు మోటారు కార్లు సిద్ధంగా ఉన్నాయి. ముందుదాంట్లో బాపూ, మీరాబహన్ కూర్చున్నారు. వెనుకటి కారులో మహాదేవభాయీ. అందరూ పైకి నవ్వుతున్నా, ముమ్మలు మాత్రం దుఃఖంతో నిండిపోయాయి. ఈసారి జరుగబోయే రథాన్ని భయంకరమైన నదీ అందరికీ తెలుసు. ఎవరు, ఎవరిని, ఎక్కడ కలుసుకుంటారో, అసలు కలుసుకోగలరో, లేదో ఎవరికీ తెలియదు.

రాత్రి నభిరుంచి తిరిగివచ్చిన తర్వాత (8) బాబలా, కమ మహాదేవభాయీలో పరివాసా లాడుతున్నారు. బాబలా అన్నాడుగదా "కాకా, మన మిప్పుడు స్వతంత్రులం. ఇప్పుడు అందరూ స్వతంత్రులమని బాపూజీ అన్నారు. కనుక మేము ఇప్పుడు మీ మాటకూడ వినుము" అని. మహాదేవభాయీ నవ్వుతూ: "నీకు వా మాట వివడం ఎప్పుడు పడుతుంది గమక? మీ అమ్మ మాట వివడమే పడుతున్నది" అన్నారు. భగవంతుడే ఈ మాటలు ఆయన నోటిలో అనిపించాడు కాబోలు! ఒక్కవారంతోగానే. బాబలా తన తల్లిమాట మాత్రమే వివడమని వస్తుందని ఎవరికీ తెలుసు?

పోలీస్ కమిషనర్ బాపూను పట్టుకొనడానికి వచ్చినప్పుడు బదుముప్పాపు కొట్టింది. బాపూ తన వస్తువులు సర్దుకొని తయారు కావడానికి అరగంటకుం పె రెండుమూడు నిమిషాలు ఎక్కువేతిసుకొన్నారు. అందువల్ల "అయ్యా సారీ, బహన్ కెస్ట్రే యు వెంటింగ్ ఎ కపుల్ ఆఫ్ మినిట్స్ లాంగర్" (9) అని క్షమాపణ కోరారు.

బాపూ బయలుదేరుతున్నప్పుడు "మరం దరూ అర్తసేరు మేకపాలు కోరుతున్నారు" అని బిర్లాజీ అన్నారు. బాపూ నవ్వుతూ "నాలు గదాలు తెమ్మనునండి. పాలు ఇచ్చివేయండి" అన్నారు.

పోలీసులు వచ్చినప్పుడు అంతా నిశ్చలమా? కాని ఎలా తెలిసిందో, ఎక్కడినుంచి వచ్చారో, మాటమాటలానే పెద్ద గుంపు చేరింది. మోటార్లు బయలుదేరినప్పుడు, బిర్లా భవనం రస్తాలో పెద్ద గుంపు చేరింది. టెలిఫోను కనెక్షన్ తెంచవేశారు పోలీసులు. రాత్రి రెండు గంటలకే తెంచవేశారు. అందువల్లనే మహాదేవ భాయీ రెండు గంటల తర్వాత నిద్రపోగలిగారు. అయినా, బాపూ అరెస్టువార్త మెరుపులాగ నగరమంతటా వ్యాపించింది. బిర్లా భవనం ముందు గుంపులు గుంపులుగా జనం గుమిగూడ సాగినారు. కార్యకర్తలు, మిత్రులు, పత్రికా విలేఖరులు

సమూహ పది గంటలకు టెలిఫోన్ మోగింది. అది వర్తమంచి వచ్చిన ట్రంక్ టెలిఫోన్. అన్నయ్య మాట్లాడుతున్నాడు. అవతలి మాట్లాడుతున్నవారు కిరోలాల్ భాయీ. "నేను ఉదయం..." అని అన్నయ్య మాట్లాడడం మొదలు పెట్టాడో లేదో సెన్సార్వారు తెల్సం తెంచవేశారు. తర్వాత మధ్యాహ్నానికి ఫోన్ దొరికింది. వర్తలో పోలీసులు అన్నయ్యకోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. వివోబాను అరెస్టు చేశారు. క్రిందటి సత్యాగ్రహంలో కొంచెం సంబంధం ఉన్న తప్పిదవారిని అరెస్టుచేశారు. అన్నయ్య పేతెట వారంటు సిద్ధంగా ఉంది. మేము ఇక్కడ నేడు పట్టుబడకపోతే, రేపు సాయంకాలానికి వర్త వెళ్ళడామని అనుకున్నాము. అమ్మ అక్కడ మారకోసం ఎదురు చూస్తున్నదన్న వార్తలో మేము అలోచనలో పడ్డాము. కాని, అలోచించడానికి కూడా ఎక్కువ అవకాశం దొరకలేదు. సాయంకాలానికిల్లా ప్రభుత్వం మా విషయంలో నిర్ణయం చేసేసింది.

మహాదేవభాయీ వెళ్ళతూ వెళ్ళతూ, బాపూ నిన్న సాయంకాలం చేసిన ప్రసంగం విన్నప్రతిని అన్నయ్యకు అప్పగించి, "నీవు దీనిని సరిచేసి ఈరోజే పత్రికలకు ఇచ్చివేయాలి" అని చెప్పారు. ప్లానం చేసిన తర్వాత గది తలుపులు సేసుకొని

మహానాయకుల అరెస్టు

మొదలయినవారంతా రావడం ప్రారంభించినారు. మేము ఎప్పుడైనా అరెస్టు కావచ్చుననే అనుమానంతో మా మా సామాను సర్దుడం ప్రారంభించాము. నేను అత్యవసరమైన సామాను పడకతోను, అటాచీ పెట్టెల్లోను సర్దుకున్నాను. మెడికల్ బాగ్ (మందుల లోలసంచి) వెంట తీసుకొన్నాను. కాని, అన్నయ్యకు సామాను సర్దుడానికి తీరిక ఎక్కడిది? కలుసుకోవడానికి ఒకరు వస్తున్నారు. అతికష్టంమీద సాయంకాలానికి సామాను సర్దుకోగలిగాడు.

మహాసభలో కస్తూర్బా కూడా ప్రసంగించాలని నిర్ణయమయింది. ఆమె సోదరీమణులకు ఒకటి, సోదర సోదరీమణులకు ఒకటి విడివిడిగా సందేశాలు వాలో వ్రాయించారు. (10) అన్నయ్య చిన్న ప్రసంగం వ్రాసి సిద్ధపరచుకొన్నాడు. ఆ ప్రసంగంలో నేడు ఉదయం జరిగిన సంఘటనలను వర్ణించి, బాపూను కారాగారంనుంచి విడిపించుకోవడావడం ప్రజల చేతులలో ఉందని ఆశ్వర్ధించాడు. "అయితే బాపూ తాము బతికిఉండగా రెండు విషయాలు మాత్రం సహించరన్న పంగతి మరువకండి—ఒకటి: భారతీయులు అసమర్థులని ఊరికే కూర్చుని ఉండిపోవడం; రెండవది: భారతీయులు పెరి అవేశంతో ఇంగ్లీషు మగవారిని, పిల్లలను సరక దానికి పూజుకొనడమూ" అని అన్నయ్య తన ప్రసంగంలో పేర్కొరించాడు.

కూర్చుని వ్రాద్దామనుకున్నాడు అన్నయ్య. అయితే, తీరిక ఎక్కడిది? ఆఖరుకు ఆ సనని అన్నయ్య మరొకరికి అప్పగించవలసి వచ్చింది. ఇంతలో సాదిక్ అలీ (11) వచ్చారు. అన్నయ్య ఆయనకు కొన్ని సూచనలిచ్చి, అందరినీ ఆశ్వర్ధిలో ఒక ప్రకటనను టైప్ చేయమన్నాడు. ఆయన టైప్ చేయడంలో ఉండిపోయారు. మృదులా బహన్ (12) వచ్చింది. కొన్ని కాయలు ఆచివు వెయించడానికి తీసుకొని వెళ్ళింది. కార్యకర్తల సమావేశంకోసం ఉదయం కొందరు వచ్చారు. ఈ సమావేశభారం బిర్లాజీపై పడి. వేయడం ఉచితంలాదని కొందరు భావించారు. అందువల్ల, సమావేశం మరొకచోట ఏర్పాటుయింది. కాని, ఆఖరుకు కార్యకర్తలు మరొకచోట సమావేశమయితే, అంధరూ ఒకేమారు పట్టుబడే ప్రమాదముందిగమక, వారు తమ తమ ప్రాంతాలకు వెళ్ళిపోయి పనిచేయడం మంచిదని నిర్ణయమయింది. అందువల్ల, అన్నయ్య కార్యకర్తలను బృందాలు బృందాలవారిగా కలుసుకొని, బద్దేదు, ఏడేదు నిమిషాలపాటు చర్చించి వారందరినీ ఒప్పించి వచ్చారు.

నగరమంతటా దావాగ్ని వ్యాపించిపట్టు ఉప్పుదమి నగరంనుంచి వచ్చినవారు చెప్పారు. కాంగ్రెస్ కార్యకర్త సభ్యులు యొక్కతం, బొంబాయి రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ ప్రధాన కార్యకర్తలు, స్వయంసేవకడ ప్రధానసభా

ఉదయమే అరెస్టు చేయబడ్డారు. పార్ట్ చేసేవారికి రెండుమూడు సంవత్సరాల కఠిన శిక్ష విధించబడుతుందని ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. అయినప్పటికీ బొంబాయి నగరంలో దాదాపు పూర్తి పార్ట్ జరిగింది. దుకాణాలు బండ్ల ప్రాములు బండ్ల బస్సులు బండ్ల ఉదయం ఎనిమిది గంటలకు గ్యూరీయాలాంక్ ప్రాంతంలో టుండవందనం. అక్కడ మూడు సార్లు పోలీసులు బాష్పాయువు ప్రయోగించారు; లోట్ ప్రయోగం చేశారు. అతిక్ష్మంమీద జవాబు చెదరగొట్టారు. కానీ, కొంచెం సేపట్లోనే జనం మళ్ళీ గుమికూడారు. మృదులా బహన్ తిరిగి వచ్చింది. ఆమె చేరిమీద మూడు లోట్ డెబ్బం గుర్తులున్నాయి. మరికొందరు స్వయం సేవకులు, కార్యకర్తలు లోట్ బెల్లులు తినివచ్చారు. వాటిందర్ అయోడిన్ చిన్న పీసా లోలి అయింది.

సాయంకాలం జరిగే సభకు కస్తూర్బావెంట నేను, అన్నయ్య, ఖర్చేర్ బహన్ (13) వెళ్ళాం. అవిర్భయ మయింది. బాను పట్టుకునేట్టు లులే, నేను ఆమెవద్దనే ఉండి, ఆమెను జాగ్రత్తగా చూచుకోవాలనే ఉద్దేశంతో నన్ను ఆమె వెంటనే ఉండమన్నారు. ఆమె దేహస్థితి మరి సున్నితమైంది గమక, ఆమె వెంట ఒక డాక్టర్ ఉండడంతో అత్యవసరమని భావించబడింది. అంతేకాక, చాకు బొంబాయిలో ఎవరి పరిచయమూ లేదు గమక, ఖర్చేర్ బహన్ కూడ మా వెంటే ఉండాలని నిర్ణయమయింది.

బాపూ ఉదయం వెళ్ళిపోయేటప్పుడు "నీవు మధురాదానీను తప్పక చూచి రావాలి" అని నాలో మరొకమారు అన్నారు. అందువల్ల నేను ఖర్చేర్ బహన్ ను వెంటబెట్టుకుని మధురా దాన్ ఇంటికీ వెళ్ళాను. ఆయన చాలా సంతోషించారు. ఆయన ఆవేశంతో "చెల్లీ, ఈ ఇంగ్లీషువారు రాక్షసులమ్మా. ఈ రాక్షసులు బాపూజీని ప్రాణాలతో వెలుపలికి రానివ్వరు" అన్నారు. "మీరు కొంతచండి. ఆవేశంవల్ల మీ ఆరోగ్యం ఇంకా చెడిపోతే నేను మీ వద్దకు ఎందుకు వచ్చావా అని పశ్చాత్తాపపలన ఉంటుంది" అని వచ్చబెప్పాను. "మీరు మరి చాచ్చుగా మాట్లాడుతున్నారు" అని ఆయన భార్య హెచ్చరించింది. అయితే, ఆమెను మధురా దాన్ భాయి డైరించి ఊరుకో ఉండమన్నారు. "నీవు ఊరుకో. పికు ఏమిటి తెలుసు? నేను ఎప్పుడు ఎవరిని కలుసుకుంటున్నాను? నేను డాక్టర్లందరితోను చెప్పాను మీ మందులన్నింటికీ చచ్చా బాపూను కలుసుకోడం వల్లనే నాకు ప్రయోజనం ఏముందో అని" అంటూ ఆయన వచ్చాను తిరిగి "మీ డ్రెస్ డిస్టంబ్ తెచ్చారా? లేదా?" అని అడిగారు. "లేవకమైతే తెచ్చాను" అన్నాను. "అయితే ఎందుకు వెలుపలికి రియరు?" అన్నారు ఆయన. నేను ఆయనను నవ్వుతూ పట్టుడంకోసం ఆయన బొమ్మను పరిక్షించాను. అన్ని ఎక్కువోట్లోనూ పరిక్షించాను. పెద్ద కానిటి (పీరిక) ఏర్పడింది. హేమోస్టాయిసిస్

(ఉమ్మిలో రక్తం పడడం) తీవ్రమయింది. మరి ఎలాటి ఆక ప్లెట్టుకోగలం? అయినా నేను ఆయనకు ఊరలు కలిపి, వెళ్ళిపోదానికి సిద్ధమయ్యాను. "ఈసారి బాపూజీతో పాటు మిమ్మల్ని చూడడానికి వస్తాను" అన్నాను. నా మాటలు విని ఆయనకు మళ్ళీ ఉత్తేజం వచ్చింది. నా చేయి పట్టుకుని, "చూడమన్నా చెల్లీ! ఇది గంభీరమైన, సవిశ్రాంతి వ్యాధి సం సుమా? (14) ఇదిగో ఈమె (భార్య) పాక్. ఖర్చేర్ బహన్ పాక్. వీరందరూ ఉంటారు. ఈమె (నర్స్) ఉండదు. అయినా ఇంటినుంచి పిలిపిస్తాను" అన్నారు.

నేను ఆయనను బెడారు నిమిషాలు పలుక రించి వద్దామనుకున్నాను. కానీ, ముచ్చాపు గంటలవారూ ఎంతో కష్టంమీద తిరిగి రాగలిగాను. గదినుంచి వెలుపలికి రాగానే ఆయన భార్య "బాగున్నారా కదా?" అని ప్రశ్నించింది. "మీరు ఆకలో ఉండండి. గాభరా పడకండి" అన్నాను. మధురాదాన్ తన ఎదురు గోడమీద అంగు చిత్రకారుడు వాట్స్ రచించిన "హూస్" (ఆక) అనే చిత్రం తగిలించుకున్నారు. "నాకు నిజంగా నిరాశరిగితే, ఈ చిత్రాన్ని తీసి పారేస్తాను" అన్నారు. ఆయన ఆకకూడ ఇప్పుడు ఆ చిత్రం లాగ ఒక దుర్బలమైన దారంతో వేలాడుతున్నదని నాకు అనిపించింది.

తర్వాత దీర్ఘ భవనానికి తిరిగి వచ్చాను. పోలీసులు ప్రత్యక్షం. నగరంలో పోస్టర్లు అతికించారట: "బాపూ ఏ సభలో నయితే ప్రసంగించవలసిందో ఆ సభలో కస్తూర్బా ప్రసంగిస్తారు", "ఈ శాంతి విప్లవం 1857 నాటి విప్లవంకన్నా ఎక్కువ సభలమవుతుంది!" వగైరా వగైరా. కనుక పోలీసులు అడగడానికి వచ్చారు. "కస్తూర్బా నిజంగా సభలో పాల్గొంటారా? ఇది నిజమైతే ఆమెను అరెస్టు చేస్తాము" అన్నారు. కానీ, కస్తూర్బా ఒంటరిగా ఉండరు; నేనూ ఆమె వెంట ఉంటాను; అమె తర్వాత నేనూ సభలో ప్రసంగిస్తాను— అని పోలీసులకు తెలియగానే, వారితో ఒకరు నా పేరుల వారల్ లేవడానికి వెళ్ళారు. ఒకడు మావద్ద కాపలా ఉన్నాడు. సభకు చేరయింది. కస్తూర్బా, నేనూ బయలు దేరుతుండగా పోలీసు అఫీసర్ నాలుకంలోని పాత్రలాగ నటింపడం ఆరంభించారు: "హూజీ, మీరు ఇంగ్లీషునే ఉండాలి. చెల్లీ, మీరు సభకు వెళ్ళగూడదు." ఇంకా ఏమిటేమిటో మాట్లాడుతున్నాడు. ప్రజా మోహన్ తిర్థా ఓపిక పట్టలేకపోయారు. "ఈ శిష్టాచారం అవసరమా?" అని అడిగారు. పోలీస్ అఫీసర్ వచ్చుతూ, "మీరు వెళ్ళేటటులాంటి, అరెస్టు చేస్తున్నాను" అన్నాడు. మమ్మల్నూ సభకు తీసుకొని వెళ్ళడానికి తయారుగా ఉన్న మోటారు కారులోనే జెయిలులో అవసరమైన పామాను పెట్టాము. దీర్ఘ పరీక్షతో మా ఇద్దరికీ పొరతి ఎత్తి వానలు కుంకుమ బొట్టు పెట్టింది. వా బొట్టు

చూచుకుని నవ్వుకున్నాను. నాకు ఎందు కిది? మళ్ళీ అనుకున్నాను—నిన్న ఎక్కడున్నాను? నేను ఎక్కడున్నాను? బొంబాయికి వెళ్ళగానే, నేను ఎక్కడ చేరుకుంటానో నిన్న ఎవరికి తెలుసు?

మోటారు కారు కడులుతుండనగా, పోలీస్ అఫీసర్ మూలో ఎవరి మాటలో, ఎటునుంచో విని, అందనా వేళాడు అన్నయ్య (ప్యారేలో) సభకు వెళ్ళుతున్నాడని. వెంటనే అన్నాడు: "అయితే, మీరు కూడా ఎక్కండి కారు!" అని. అన్నయ్య సామాను కూడా కారులో పెట్టారు. చంపబహన్ అన్నయ్య గొంతు బొట్టు పెట్టింది. ముగ్గురం బయలుదేరారు. ఘనశ్యామ్ దాన్ అన్నయ్యతో "ఇదే మంచిదయింది. మీ కాళ్ళు, చేతులు నిరుగుదాయనే ఫికు మాకు ఉండను"

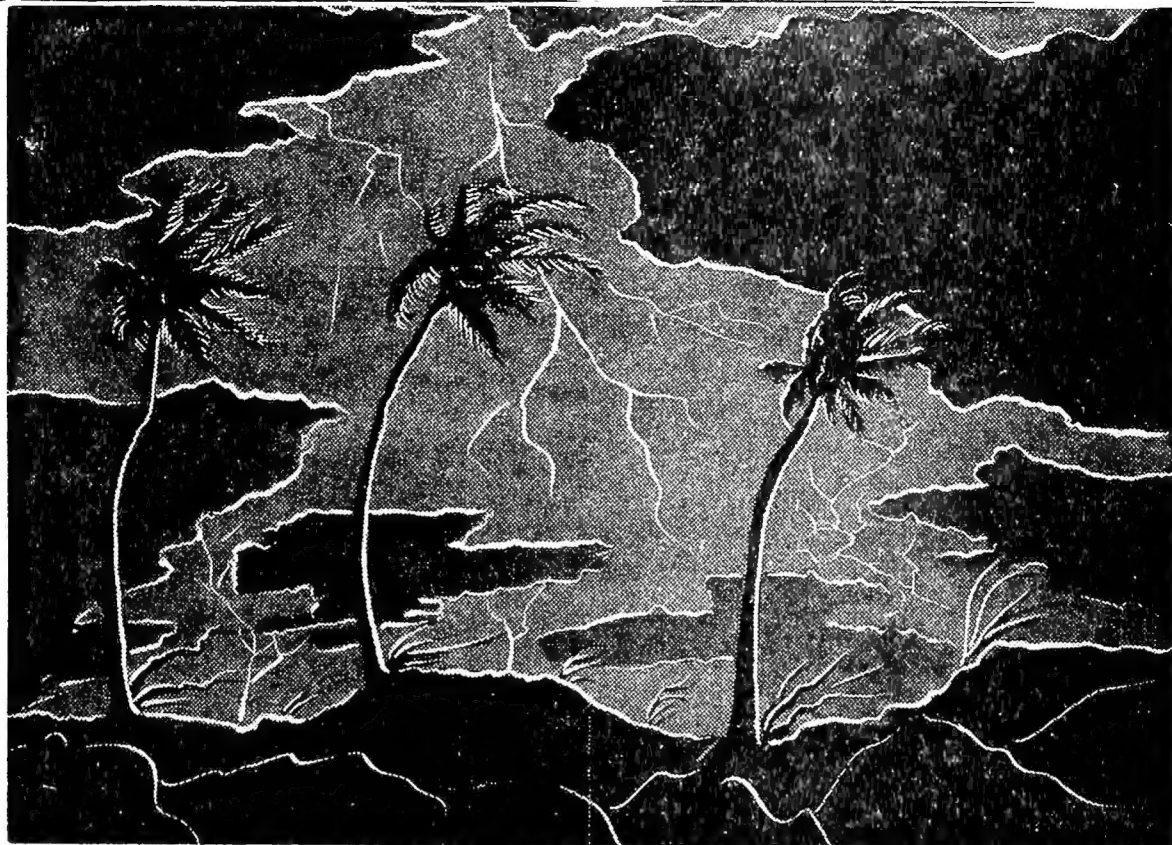
వరికోత

చిత్రం—చంద్ర (హైదరాబాద్)

అన్నారు. కానీ, మా మనస్సు నిరాశమయ్యింది. ముగ్గురితో ఒక్కరియినా సభలో పాల్గొని ఉంటే బాగుండేది. డాక్టర్లాయా మొదలయిన వారు రోజంతా జరిగిన నమాచారం సాగ్రహంగా వినిపించారు. మమ్మల్నూ ముగ్గురినీ సలామతి బాపూవద్దకే పిలుచుకొని వెళ్ళుతారని అందరూ అనుకున్నారు.

బాబో, కను ప్రణామం చేశారు. బాబో ఉదయమే అన్నయ్యతో అంటూ ఉన్నాడు: "ప్యారేలో కాక, మహాదేవభాయి కాక ఫురుక్కులన ముఖపెయ్యారు. మీరూ తీసుకొని వెళ్ళి ఆయనకు ఇస్తండి" అని.

తాము ఏమి చేయాలని పార్శ్వద్వారా అన్నయ్యను అడిగారు. వారు ఇరువారు కాంక్ష ప్రశ్నలు తీసుకొని, వరాకు వెళ్ళడం ముందే

తుఫానులో తాళత్రయం

చిత్రం - పి. దాగళ్లరరావు (అన్ని నేని గుంటపాలెం)

అన్నయ్య సలహా ఇచ్చాడు. కను వెళ్ళేముందు నాకు, అన్నయ్యకు 'విడి నిర్వహణమో, వీర మరణమో!' "అనే మంత్రం వ్రాసి ఇచ్చాడు. "నేను ఇలాటి కాయితాలు వందలు, వేలు వంచి పెడుతాను. పానుమంతుడు అంతలో జోరబడి పట్టుబడ్డట్టు పట్టుబడుతాను. ఊరికేనే కాదు" అన్నాడు. బాబలా కూడా ఉత్సాహంతో పొంగి పోతున్నాడు. ఈ ఉత్సాహ పూరిత వాతావరణం లోనే వారిద్దరూ మా అరెస్టు తర్వాత మరుసటి రోజు సేవాగ్రామ్ వెళ్లారు.

అమ్మమ్మలాం నిప్పటి బాపూ ప్రసంగం వెంటపడింది. బాపూ ముసల్మానులను గురించి చెప్పిన విషయాలను విడిగా సకలు చేయడం మొదలు పెట్టింది. వాటిని ఆమె విడి వీతికగా ముద్రించి పంచిపెట్టడంబడింది. ఆమె నాకు తన చిరునామా వ్రాసి ఇచ్చింది. "నిన్న రోజు బాపూ సమాచారాలు నాకు వ్రాస్తూ

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ఉండు" అన్నది. "సాధ్యమైతే వ్రాస్తాను" అని నేను సమాధానం చెప్పాను.

లిలావలీబహన్ పైలరావో ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నది. "నేనేమి చేయాలి? చదువు మానడమే బాపూ నాలో అన్నారు. కాని, నేను ఎలా చదువుకోను?" అన్నది లీలావలీ బహన్.

"అయితే చదువవద్దు. లోటి విద్యార్థులను కూడగట్టుకొని వచ్చివేయి" అన్నాడు అన్నయ్య. కనుభాయికి తమాషా చేయాలని లోచింది. ఒక కాగితం ముక్కుపైనే "చదువుకుంటాము లేక చనిపోతాము" అని వ్రాసి "ఇదిగో! తీసుకోండి"

అని అందించాడు. మోటార్ కారు బయలుదేరింది. కస్తూర్బా కళ్ళలో నీరు కనిపించింది. ఉదయం బాపూను, అరెస్టు చేసినప్పుడూ ఇలాగే జరిగింది. అప్పుడు కూడ నేనే సమాధాన పరిచాను. ఇప్పుడూ సమాధానపెట్టాను. బా శరీరం తాళాను. వేడిగా ఉంది. ఇంతలోనే మోటార్ కారు అర్రర్ రోడ్ జెయిలు వద్దకు వచ్చింది. మేము కారుదిగి కింద నిలబడ్డాము. దారివెంట కొందరు కూర్చుని వెళ్ళుతున్నారు. వాళ్ళు అలా లొంగి చూచి, తమదారిని తాము వెళ్ళిపోయారు. వీరు కస్తూర్బాను గుర్తు పట్టలేదా? ప్రస్తుతం ఏమి జరుగుతున్నదో పింకి తెలియదా?— అనుకున్నాను.

(సశేషం)

- (6) 'దు ఆర్ డై.'
- (7) పారిభజనచేస్తున్నవారికి ఎవరికీ అవకాశం జరిగిందా?—ఇలా ఎవరూ ఎప్పుడూ చూడలేదు.
- (8) మహాదేవభాయి కుమారుడు నారాయణ్ దేశాయి.
- (9) "విముక్తులై రెండు నిమిషాలు పాపంగా వెంటదేట్టు చేసిందంతుకు చింతిస్తున్నాను."
- (10) బా సందేశం ఈ విధంగా ఉంది:—"మహా

త్వావీ హిలో ఎన్నో విషయాలు చెప్పిపోయారు. విన్న ఆయన రెండున్నర గంటలపాటు ఏ.ఐ.సి. సి. సమావేశంలో తమ పూర్వయంత్రాని మాటలు తెలియజేశారు. అంతన్నా ఎక్కువ ఏమి చెప్ప వచ్చు? ఇప్పుడు ఆయన మాజీలను అనులు చేయడం అవసరం. సోదరీమణులు తమ పరా క్రమం చూపవలసి ఉంది. అన్ని వర్గాల సోదరీ మణులు ఏకమై ఈ పోరాటాన్ని నడపించేయండి.

- సత్యాహింసా మార్గాలను విడువకుండురు గాక!
- (11) ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యాలయ తాత్కాలిక కార్యదర్శి; తర్వాత ప్రధాన కార్యదర్శి.
- (12) అహమదాబాద్ లోని మిల్లల యశ మాని శ్రీ అంబాలాల్ సోదాభాయీ పుత్రిక.
- (13) స్వర్గీయ దాదాభాయి నవరోజీపీఠి.
- (14) ఆయన మాటలలో "Solemn Promise"

కింధువభ

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

కేంద్రంలో కొత్త మంత్రివర్గం

ప్రజాస్వామ్యంలో నాయకత్వం లో తరుచు మార్పులు రావడం అవాంఛనీయమైన దేమీ కాదు. సహజం కూడా ఆ మార్పులు కొన్ని అనుకోని పరిణామాలకు దారితీయనూ వచ్చు. ఏమైనా అవి ఏలాంటి మార్పులు? అవి ఏ విధంగా అమలులోనికి వస్తున్నాయి? వాటిని ప్రజలు ఏలా ఎదుర్కొంటున్నారు? అన్న ప్రశ్నలపై ప్రజాస్వామ్యం మనుగడ ఆధారపడి ఉంటుంది.

ప్రజాస్వామ్యం సుస్థిరంగా పాడుకొన్న దేశాలలోనే నాయకత్వంలో మార్పులు విపరీత పరిణామాలకు దోహదం చేయవచ్చు. మన దేశంలో నిన్న మొన్ననే ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థను ఏర్పరచుకొనడం జరిగింది.

మరొకటి. స్వతంత్ర భారత దేశం అవతరించినది మొదలు ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం శ్రీ జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ నాయ

కత్వం క్రిందనే ఉన్నది. నెహ్రూ నాయకత్వం ప్రజలకు శ్రీరామ రక్షే అయినది. ఇది బాల్య దశలో ఉన్న ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు కొండంత బలం. ఒక్కొక్కప్పుడు బలమే నీరసంగా, లోపంగా భాసిస్తుంది. నెహ్రూ నాయకత్వానికి సహితం ఈ లోపం తప్పలేదు.

ఈ దృష్ట్యా పరిశీలిస్తే కేంద్రంలో వచ్చిన మార్పులు అనేక విధాలుగా అశాశనకంగా ఉన్నవి.

ప్రజల ఏకైక నాయకుడు నెహ్రూ అస్తమించిన పక్షం రోజుల లోగానే శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రిని కొంగ్రెసు పార్లమెంటరీ పార్టీ ఏకగ్రీవంగా నాయకుడుగా ఎన్నుకొనడం, శ్రీ శాస్త్రి ప్రధానిగా కేంద్రంలో కొత్త మంత్రివర్గం ప్రమాణం స్వీకరించడం జరిగింది.

వైవిధ్యంలో ఏకత్వం సాధించడానికి అపార్థిశమూ కృషిచేసి,

దేశాన్ని ఒక్క త్రాటిమీద నడిపించగల ఏకైక నాయకుడు నెహ్రూ మృతి ప్రజాస్వామ్యానికే గొడ్డలిపెట్టు కాగలదని భయపడిన వారు దేశీయులలోనూ ఉన్నారు. అయినప్పుడు ఇంతటి ప్రధానమైన మార్పులు సమరస పూరితమైన వాతావరణంలో సాధ్యమయ్యేటట్లు చేసిన కేంద్ర నాయకులు ప్రజల కృతజ్ఞతకు అర్హులు.

కొత్తగా మంత్రివర్గంలో చేరిన ముగ్గురూ — శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ, శ్రీ ఎస్. కె. పాటిల్, శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి — అగ్ర నాయకులు; నెహ్రూ నన్ని హితులు.

కొత్త మంత్రివర్గం నెహ్రూ విధానాలను అనుసరిస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. ఈ మార్పు సమష్టి నాయకత్వానికి తొలి మెట్టు అని కూడా చెప్పవచ్చు. నెహ్రూ నెలకొల్పిన ప్రజాస్వామ్యం సాధించిన తొలి ఘన విజయం సహితం ఇదే.

నూతన మంత్రివర్గానికి ఇవే మాకుభాకాంక్షలు.

ఆర్థర్ రోడ్ జెయిలునుంచి ఆగాఖాన్ భవనం జెయిలుకు

జెయిలు తలుపులు తీశారు. మేము ముగ్గురం లోపలికి వెళ్ళాము. మమ్ములను అఫీసు గదిలో కూర్చోబెట్టారు. మురికి కుప్పీలు, వాటిమీది గడ్డెలు కూడ మురికివి. తాకితే గట్టిగా ఉన్నాయి. ఏకాంతంగా కూర్చోలేకపోయాము. అఫీసు అంతా మురికిగాను, అస్తవ్యస్తంగాను కనిపించింది. జెయిల్ మొదలయిన ఉద్యోగులంతా ఏదో గొప్ప నాలుకం చూస్తున్నట్లు మజాగా ఉన్నారు.

కొంతసేపటికి మాకోసం గది తయారయింది. మమ్ములను ఆ గదికి పిలువకుండా పోవడానికి ముస్తైఅయిదు — నలభై ఏళ్ల మరాఠీ మహిళ ఒకామె వచ్చింది. ఆమె పేరు మమా. మేమిద్దరం ఆమె వెంట వెళ్ళాము. మా వెనుక ఉన్న తలుపు మూసేసేశారు. అప్పయ్య వెంటనే ఉండిపోయాడు. అప్పయ్య విడిపోయాడని అంతవరకు నాకు లోచనలేదు. నేను వెళ్ళు/తిరిగి ఆయనను చూచాను, కలు కటాంతుడే ఆయనకు పిచ్చీలు చెప్పినవి. వెంటనే కోలాహలంతో పోల్చినప్పుడు, ఇక్కడి నిశ్శబ్ద వాతావరణం ఏదైతమనిపించింది. లోపలి నుంచి మహిళ తలుపు తెరిచారు. మేము ఆడ శైలిని ఉండే స్థలం చేరుకున్నాము. మా వెనుకనే తలుపులు మూతపడ్డాయి. ఈ తలుపులు పండులు బంధులు లేని ఏకాదశి న తలుపులు. వెంటనే సంగతి ఏమీ కనిపించేది కాదు.

ఆర్థర్ రోడ్ జెయిలులోని ఈ మహిళా విభాగం ఏదీగా ఉన్న ఒక బయలు, నాలుగు వైపులా ఏనిమిడి—తొమ్మిది అడుగుల ఎత్తు గోడలు, ఒక చిన్నలోట, శైలిని ఉండడానికి వరుసగా నాలుగు గదులు, గదుల తలుపులకు బంధించిన లాపుపాటి ఖనుకమ్ములు. అరుగుది మూర్తి. మొదటి రెండు గదులలోను శిక్ష వడిన స్త్రీలు ఉండేవారు. దాదాపు ముస్తైమంది ఉండి ఉంటారు. ఇద్దరు ముగ్గురు చంటిపిల్లల తల్లులు గూడ మూడవది వగలంతా-శైలిని పనిచేయుదానికి ఏర్పాటుచేశారు. రాత్రి అది భారీగా ఉంటుంది. సాయంకాలం సమస్తాధికారి కొట్టగానే శైలినిదరిమి గదులలోని బంధించి, ఖనుకమ్ముల తలుపులు మూసి తాళాలు బిగింపేశారు. అడ శైలిలో ఏడు సంవత్సరాల శిక్షపొందిన శైలి ఒకరి ఉండేది. ఆమె మాకు కావనివ ఏర్పాట్లు చేశాది. ఆమె పేరు సాకూ. వార్షర్య అంటే ఏడో నాకు అంతవరకు తెలియదు. మగశైలి వార్షర్యను చూచిన తర్వాత ఆమె అడశైలి వార్షర్య అని

తెలుసుకున్నాను. కాని, ఆమె దుస్తులలో మార్పు లేదు. తక్కిన అడశైలిలోగాగే దుస్తులు ధరించేది. మగ శైలి వార్షర్యమాత్రం పసుపు రంగు తలపాగా చుట్టుకొనేవారు.

మా గదిలో ఒక ఎలక్ట్రిక్ బెల్ పెట్టారు. అవసరమై నప్పుడు మేము దానిని నొక్కి ఎవరి వైవా పిలవవచ్చు. ఆ బెల్ సాకూ గదిలో మోగుతుంది. సాకూ మాకన్నా సహనశీలంగా దగ్గరగా ఉండేది. కనుక గట్టిగా కేకపేసి, సంతోషి (కావలావాణ్ణి) పిలిచేది. ఆ కావలావాడు మమను పిలిచేవాడు. అప్పుడు, మాకు అవసరమైన సహాయం లభించేది.

ఈ నాలుగు గదులమందు ఒక పంచ ఉండేది. కాని, వారి ఇరుకు. దానిలోను ఏ. ఆర్.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

పి. (విమానాని దాడి రక్షణ) కోసమని ఎత్తుగా గోడలు కట్టారు. గది కిటికీలకు అవలే లాపు పాటి కమ్ములు. ఆ కిటికీలకు అడ్డంగాను నాల్గంట మూడువంతులవరకు గోడలు. గది లోకి గాలిగాని, ఎండగాని వచ్చేవికావు. ఎగుడు దిగుడు గచ్చునే. వెనుకవైపు ఒక ఫ్లైబోల్ మరుగుదొడ్డి, చిన్న స్నానానికి ఉండేది. రెండూ చాల మురికిగా ఉండేవి. మురికిపిట్టగట్టాలు కారుతున్నాయి కాబోలు, దుర్వాసన కొట్టేది. మొదటిరోజు మేమిద్దరం—మేమ, కస్తూర్బా—చాల అసహనంగా గనుక విద్రాహియాము. రెండవరోజు తెల్లవారగానే గ్రహించింది ఏమిటంటే, ఆ గదిలో కూర్చోడం తలచినపు కని తెచ్చుకోవలసివచ్చింది.

గొంధీజీ కారాగార గొధలు

మేము ఆ గదిలో అడుగు పెట్టగానే మాకోసం రెండు కర్ర పంకం మంచాలు వచ్చాయి. వాటి పైన కొబ్బరి పీచు గడ్డెలు అమర్చారు. ఈ గడ్డెలమీద జెయిలు ధుప్పట్లు పరిచారు. అవి నాకు మురికివిగా కనిపించాయి. ఉన్నవాటిలో శుభ్రమైన దుప్పట్లే తెచ్చారు. కాని, అవికూడా నాకు మురికివిగానే అనిపించాయి. అగాఖాన్ మహల్ జెయిలుకు వచ్చినమీదట బాపూ అలాటి దుప్పట్లే మేము వాడేట్లు చేశారు. అప్పటి నుంచి అవి నాకు శుభ్రమైనవిగానే అని పించాయి. కాని, అలోజమాత్రం ఆ దుప్పట్లు మీద నాకు, బాకు మా వెంటతెచ్చిన పక్కే చేయించాను.

కస్తూర్బాకు 99.6 ఇన్చరం. ఆమెను పక్కమీద పడుకోబెట్టాను. మమ తినడానికి ఏమైనా కావాలా అని అడగడానికి వచ్చింది. కస్తూర్బాకు ఏమీ అక్కరలేదు. నాకుమాత్రం బాగా అకలి చేస్తూ ఉంది. మధ్యాహ్నం అక్కడా ఇక్కడా తిరగడంవల్ల, ఏదో అరకరగా/తిన్నాను. అంతకు వెనుకటిరోజు రైలులో తిండిదీని అవకాశమే లేదు. జెయిలులో నియమ విబంధనప్రకారం రెండవరోజుగాని భోజనం దొరకదు. ఇప్పుడు రొట్టెలు కావాలంటే చేయడం కష్టం. కొద్దిగా పాలు తాగి పడుకుందామని అనుకున్నాను. పాలు జెయిలులో దొరకడం కష్టమని నాకేమీ తెలుసు? కనుక, ఒక గిన్నెడు పాలు తెచ్చున్నాను. కొంచెం సేపటికి ఒక చిన్న గిన్నెలో నిల్వలాగ పలుచని, చల్లని పాలు—మూడు బ్రాసులుంటాయేమో!—పంపారు. సావం! జెయిల్లో తన ఇంటినుంచి ఈ పాలు పంపాడట. నేను అదే తాగి పడుకున్నాను. కస్తూర్బా అదివరకే పడుకున్నారు. సాయంకాలం అరుగుంటలు కొట్టి ఉండవచ్చు. చీకటిపడదాగింది. బా.లేవగానే సార్వన చేద్దామనుకున్నాను. ఏదో పుస్తకం తీసుకుని పడువడం మొదలుపెట్టాను. చదువుతూ చదువుతూ విద్రాహియాను. మూడు రాత్రులుగా పూర్తి విద్రాహి. ప్రయాణపు బదిలీ. దాని మీదట నేటి ఉదయంనుంచి వాతావరణం ఉత్తేజితంగా ఉండడంవల్ల కలిగిన అలసట. ఈ కారణంవల్ల పడుకోగానే విద్రాహి అయింది. రాత్రి కస్తూర్బాకు మూడు నాలుగుసార్లు విరేణనాలయాయి. రెండోసారి, మూడోసారి మరుగుదొడ్డినుంచి ఆమె తిరిగి వస్తున్నప్పుడుకు నాకు మెలకువ వచ్చింది. ఆమె పడుతూ లేస్తూ వడుస్తూంది. నేను చుట్టూనే లేచి, ఆమెను పడుకోబెట్టి, పుస్తకం చదువుకోడానికి ప్రయత్నించాను. కాని, ఏ. ఆర్. పి. కారణంగా బలమైన పల్లెట్ కాయితం అతీరించారు. అందువల్ల మంచంమీద పడుకోని చదువడం సాధ్యమయ్యేదికాదు. లేచి కూర్చోడానికి మనస్సు అప్పలేదు. కనుక అట్లాగే పక్కమీద పడి ఉన్నాను. మొదటిరాత్రి మమ మా గదికి వచ్చింది కాబోలు! మేము విద్రాహిగా ఉండడం వూచి, గది దివం అద్దినే, గదికి తాళమూచి

వచిత్ర వాచపత్రిక

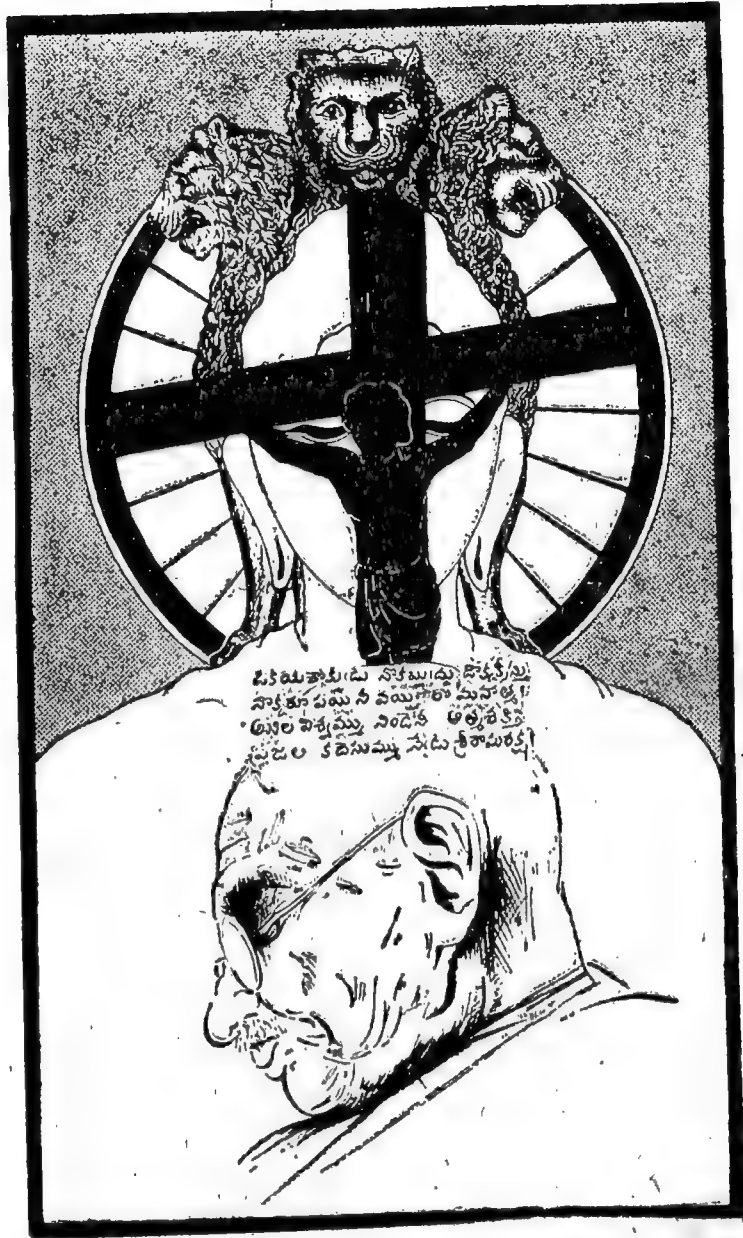
మమ్ములను కోపం బంధించింది.
అపూర్వానుభవాల

అర్థరౌండ్ జెయిల్,
10, అగస్ట్ 42

ఉదయం ఏడు—ఏడున్నరకు మమ మా గదితలుపులు తెరిచింది. అంతకుముందే నేను, బా కాళ్ళు చేతులు, ముఖమూ కడుక్కుని ప్రార్థన ముగించాము. బాకు నేడు కూడా జ్వరం తగిలింది. పీరసం కూడా ఎక్కువగానే ఉంది. పలుచగా విరేచనాలు అవుతున్నాయి.

బాపూ అరెస్టు తర్వాత విన్నవే మేము ఉప వాసం చేద్దామనుకున్నాము. తర్వాత మరుసటి రోజు ఉపవాసం చేద్దామని నిర్ణయించుకున్నాము. ఎందుకంటే, విప్ల ఆందరికీ ఈ వార్త తెలుస దానికి అవకాశం లేకపోయింది. ఆ నిర్ణయం ప్రకారం నేను నేడు ఉపవాసం చేశాను. కమ్రా ర్నకు 'వెజిటేబుల్ టి' (కొన్ని మూలకం కషాయం) తయారుచేసి ఇచ్చాను. అమె స్నానానికి మేల్కొళ్ళ కానాలి కలుగు సందాన. మేల్కొళ్ళ తావదానికి రెండుగంటలు పట్టింది. స్నానాదులు ముగించుకొని కూర్చున్నానో లేదో, జెయిల్ వచ్చాడు. "మీకు ఇప్పుడే దినపత్రిక పంపుతాను. పెన్నార్ చేసి ఇచ్చామని గట్టిగా చెప్పవలసి ఉంటుంది గమక, నవ్వు ప్తయంగా పత్రికలను చూడమివ్వండి" అన్నాడు జెయిల్. కొంచెం సేపటికి జెయిల్, సూపరింటెండెంట్ ఇద్దరూ వచ్చారు. "కమ్రార్న, నవ్వు పులు కొన్ని బిర్లా భవనంలోనే ఉండిపోయాయి. ఆ నవ్వు పుల కొసం మమ్ముల్ని సోమచేయ వివ్వండి. లేకపోతే ఆ పామాను పంపవలసిందిగా మీరైనా సోమ చేసి చెప్పండి" అని నేను సూపరింటెండెంట్ తో అన్నాను. "అలాటిదేమీ కుదరదు. మీరు ఇక మీద వెలుపలి ప్రపంచంలో నంబంధం పెట్టుకోవద్దు" అన్నాడు ఆయన. "అయితే పత్రిక ఎలా పంపుతున్నారు?" అని ప్రశ్నించాను. "పంపము. మీకు ఏమైనా కావాలి ఉంటే, బికారునుంచి కొని పంపిస్తాము" అన్నాడు. "నాదగ్గర డబ్బులేదు. డబ్బున్నా తెప్పించుకో వివ్వండి, సామానులను మీరన్నా తెప్పించిఇవ్వండి" అని అడిగాను. "ఈ రెండూ కుదరవు" అన్నాడు. ఆయన. దానిమీదలు పాకు కొంచెం కొసం వచ్చింది. "అయితే మేము మీ హుతుమాలను, నిబంధనలను ఎంతవరకు పరిపాలిస్తామో తెప్పలేము" అన్నాను. సీదో! గవీర్వీగ చెల్లి సోయాడు. అంతకన్నా ఏమి చేయగలడు? బాకూ ఇదే మొదటి కారాగారానుభవం!

కొంచెంసేపటికి ఒక డాక్టర్ వచ్చి, మా ఎక్కు, బరువు, ఓంటిపైని పుట్టుమచ్చల గుర్తులు మూడు, గుర్తు మేనుకొని చెల్లి సోయాడు. మరీ కొంతసేపటికి పెద్ద డాక్టర్ వచ్చాడు. నేను కమ్రార్నను ఆయనకు చూపించాను. "ఇప్పుడే మరణం బంపుతాను" అన్నాడు ఆయన. "అంతలు, మామిడికమ్మన తోడం—

మీకొక్కటా మీ నోకూడు దొడ్డకొమ్మ
సాక్షాత్తుడమీ నీ పయ్యగోలా మనాల్లా!
అయితే పశ్చిమమే నందేసి తల్లితల్లి
పడల కదెసుమ్మ పేడు శ్రీరామరత్న!

దిశ్రం—వి. అర్, కొండేపాడి (చాదరాగారు)

మందుకన్నా, మంచి ఆహారం అవసరం. కడుక మీరు ఆమెకొసం సేదోచుంట్లు (యూనిట్ వండ్లు) తెప్పించండి. ఆమెకు సేదోపండ్లరసం తప్ప మరొకటి ఇవ్వడంవలెదు" అన్నాడు. "ఇలాటి నవ్వు పులు జెయిలులో చాలా తక్కువ దొరుకు తాయి. మాకు కావలసినవి బికారు నుంచి తెప్పించుకోండి" అని అన్నాడు. "కాని, నా వద్ద పైరలు లేవే? మారే కొని పెట్టండి. బతికి బయటకుడితే మీడబ్బు చెల్లించి వేస్తాను" అని కోరాను. "నేనేమి చేయను? జెయిలులో బబ్బు వడ్డవారికి మూత్రమే ఫలావా నవ్వు పులు ఇస్తారు. తక్కిన నవ్వు పులులను వారు స్వయంగా కొనుక్కోవలసి ఉంటుంది" అన్నాడు ఆయన.

మరీ నాకు కోపం వచ్చింది. "నేను పనిచేసిన అస్పత్రిలో బబ్బుపడినవారికి ఆమెరన్నెన అన్న నవ్వు పులూ తెప్పించి ఇచ్చేవారు. వ్యాధి గ్రస్తులు డబ్బు చెల్లించవలసిన నవ్వు పులు మామూలుగా ఉండేవలసివచ్చింది. కాని, వారు డబ్బు చెల్లించలేనప్పుడు, నేను వీటి కింద 'ఉచితం' అని వ్రాసి నా సంతకం చేసేవాన్ని వ్యాధి గ్రస్తులకు ఆ నవ్వు పు ఉచితంగా బిరించేది. డబ్బు తెప్పించుకోనన్నా తెప్పించుకోనివ్వండి. లేక సోలే మా జేమిలోని డబ్బులో నవ్వు పులు తెప్పించి పెట్టండి. ఏవంటే నా మీ తక్కువగా చెల్లించి వేస్తాను" అన్నాను. ఆయన కొంచెం మెత్తవట్టాడు. "ఏమిటి? మీరు డాక్టర్?

గ మ ని క

సమీక్షారం రెండు ప్రతులు
'ఎడిటర్', ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర
వారపత్రిక, ఎక్స్‌ప్రెస్ ఎస్టేట్స్.
మద్రాసు-2?కు పంపవలసి
ఉన్నది.

—ఎడిటర్

అనన్య సామాన్య

ప్రచారంగల

తెలుగు వారపత్రిక

ఆంధ్రప్రభ

సచిత్ర వారపత్రిక

గాంధీజీ కారాగార

గాథలు

ఎక్కడ పనిచేసేవారు?" వగైరా ప్రశ్నించాడు. తర్వాత "సేబ్ పండ్లు వస్తాయేమిటి" అంటూ వెళ్ళిపోయాడు. కాని, సేబ్ పండ్లు సాయంకాలం దాక మూకు అందలేదు. బాకు పగలు టీ మాత్రమే ఇచ్చాను. జ్వరం, విరేచనాలు ఉండనే ఉన్నాయి. నీరసం ఎక్కువ కాసాగింది.

గదిలో గాలి కొంచెంమైవా లేదు. స్తంభించి పోయింది. అక్కడ కూర్చుంటే తలనొప్పి పట్టుకుంటుంది. "మా పంచరో వచ్చి కూర్చోండి" అన్నది మేట్రన్. జముఖావా మొదలయినవి అక్కడ పరుచుకొని, నేను, బా కూర్చున్నాము. ఇద్దరం మూలు వడికాము. మేట్రన్ లో కొంచెంసేపు మాట్లాడాము. ఆమె గర్భవతి. ఏడు నెలలు ఉంటాయి. "నేను మీ కాస్తుకు సహాయం చేస్తాను" అన్నాను నవ్వులాటకు. ఆమె మొదట పంతులమ్మ పని చేసేదట. జెయిలు నాకరీలో ఇంటి వ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకోడానికి తీరిక హెచ్చుగా ఉన్నందున, రెండు మూడు సంవత్సరాలగా ఈ నాకరీ చేస్తున్నది. ఆమె భర్త మిల్లర్ లో ఉద్యోగి. మేట్రన్ ఉద్యోగంలో నెల జీతం 75 రూపాయలో, కొంచెం హెచ్చుతక్కువ. అయినా, ఉండడానికి ఇల్లు, పని లేక. కనుక ఆమెకు ఈ ఉద్యోగం నచ్చింది.

మధ్యాహ్నం భోజనం కట్టగానే మేట్రన్ తన ఇంటికి వెళ్ళింది. బా రోపరికి వెళ్ళి పడుకున్నారు. నేను ఆ పంచరోనే కూర్చుని చదువుకుంటున్నాను. ఘోషారు నాలుగుకొట్టే నేళకు తలుపు తెరిచారు. మేట్రన్. జెయిలు సీపాయి ఎవరిదో పెట్టి వదల తేస్తున్నాడు. నేను ఉత్కంఠతో లేచాను. మరొక సోదరి-జెయింది; ఆమెపేరు గ్రేమరి సీతల్ దాన్. నేను ఆమె వెంటవెళ్ళి సామాను రోపం పెట్టించాను. తర్వాత ఇద్దరం బావద్దకు వెళ్ళి కూర్చున్నాము. ఆమె వయసు ముప్పై-ముప్పై అయిదు ఉంటుంది. నలుగురు పిల్లల తల్లి. ఒక్కడే కుమారుడు, వయస్సు రెండేళ్ళు. జమ్మి పిల్లవాడు. ఆమె ఎప్పుడో లేడి హార్డింగ్ కాలేజీలో ఎం. షా. నీ చదివింది. డాక్టర్ కోర్సుకు వెళ్ళలేదు. జెయిలుకు మొట్టమొదటిసారిగా వచ్చింది. ఆమె భర్తకు ఆమె జెయిలుకు రావడం ఇష్టంలేదు. పిల్లవానికి అరోగ్యంగా లేనందున ఆమెకుకూడా జెయిలుకు వచ్చి ఉద్దేశ్యంలేదట. అయితే, అందరినీ పట్టుకున్న తర్వాత ఎవరో ఒకరు వెంటపరికి రావాలి కదా— అనుకున్నదట. భర్తకు చెప్పకనే ఉదయం యెండా వందనలో పోవచ్చింది. అక్కడినుండి తిరిగివచ్చిన మోడలు విద్యార్థులను కలుసుకోడానికి వెళ్ళింది. అప్పటికి పిల్లవాడు,

దక్షిణ ప్రాంతపు ఏజంట్లకు/డిలర్లకు

ఉత్తమావకాశము

చెలకు గానుగలకు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు కావలెను. వివిధమైన సైజులలో, ఎదురేగాని, విద్యుచ్ఛక్తిచేగాని ఆదబడునవి లభిస్తున్నవి. నాణ్యత పూర్తి ఇప్పటికీనది. ధరలు చాల సరసము. అనుభవము కలిగిన వ్యాపారులు మాత్రమే దిగువ అధినుకు వ్రాయండి:

బాక్సు నం. 402, కేరాఫ్ ఆంధ్రప్రభ; మద్రాసు-2.

ది సివిల్ ఇంజనీరింగ్ కాలేజి

స్థాపితం: 1955.

మచిలీపట్టణము (రిజిస్టరు)

AMIE. పరీక్షలకు చేరమునకంతయు పేర్కొనదనవి కిక్కినా కేంద్రము

AMIE. మ్యాడెంటుషిప్పు, సెక్సు ఎ, సెక్సు బి, సివిల్, మెకానికల్ కోర్సులకు పగటి కాలేజి. గవర్నమెంటుచే బి. యు. డిగ్రీకి వమంగా గుర్తింపబడి, ప్రిన్సిపాల్ కి నెంబురు. 325/- అంతకుమించిన జీతముపై ఉద్యోగాలు లభ్యమగు చున్నవి.

P.U.C., H.B.C., B.Sc. (ప్రస్తుత అయినవారు, చదివినవారు) ప్రవేశార్హులు. అవసర ప్రావీణ్యముగల అధ్యాపక బృందము—ప్రముఖ అత్యధిక కాలము, హైకో పనతి కలదు. పున: ప్రారంభం 22-6-84. ప్రాప్తికై, దరఖాస్తు పత్రము అను ప్రసిద్ధిలయకు రు. 1-25 లు పంపవలెను.

M. T. జ్ఞానప్రకాశం, M.E. AMIE.

వట్టుకున్నారు. పాపం! సామాను తీసుకొని రావడానికి ఇంటికివచ్చింది. పోలీసులు లొందరపెట్టారు. ఒక గిన్నెడు పాలు మాత్రం పుచ్చుకొని బయలుదేరింది. ఉదయంనుంచి మరేమీ తినలేదు. మధ్యాహ్నం ఆర్యత వస్తే తెచ్చింది మరుసటిరోజు భోజనం ఏర్పాటు చేస్తారని మేట్రన్ వాలో అన్నది ఇదివరకే. అందువల్ల నిన్నరాత్రి వాకు పంపిన కొద్దిపాటి పాలుకూడా జియిలర్ ఇంటినుంచి వచ్చినట్టే. అందువల్ల ఆమెకు ఈ పూట భోజనం దొరకదు. సాయం కాలం వాకు, బాకు భోజనం పంపారు. నేను, శ్రీమతి సీతల్ దాస్ భోజనానికి కూర్చున్నాము. బా ఏమీ పుచ్చుకోలేదు. వాకోసం ఉడికించిన ముద్దకూర కొద్దిగా పంపారు. బాకోసం లావు పాటి జెయిలు రొట్టెలు, పప్పు, అన్నం, పాలు, బ్రెడ్లు పంపారు. వెన్నకూడ పంపారు. మేము ఎంతో ప్రయత్నించాము. కాని, ఆ భోజనం గొంతునుంచి దిగడమే కష్టమయింది. ఒకటి రెండు ముద్దలకన్నా మింగలేకపోయాము. కొద్దిగా పాలు తాగాము. ఉపవాసం తర్వాత ఇలాంటి భోజనం అనగానే వాకు డాక్కువచ్చింది. మేమిద్దరం గది వెలుపలికి తిరగడానికి వెళ్ళాము. శ్రీమతి సీతల్ దాస్ "నేను జియిలర్ తో నా పిల్లల పంగలి ప్రస్తావించాను. చిన్న చిన్న పిల్లలు. అందరికన్నా చిన్నవాడు జబ్బువాడు. ఆ జబ్బు పిల్లవాని విషయంలో తీసుకోవలసిన చాగ్రగంభీర ఆయాకు పోనలో చెప్పడానికి అవకాశం ఇస్తుంది కొర్రాను" అన్నది. ఆ మాటలు విని నేను ఎంత అమాయకురాలు ఈమె అనుకున్నాను. ఇది జియిలుభావా అని తెలియదు కాబోలు! ఆమె మనస్సు గట్టిపరచుకోవడం కోసం ఉదయం జరిగిన సంగతులు తెలియజేశాను. వెలుపలి వారిలో ఎలాంటి సందంభనూ పెట్టుకోవద్దమని జియిలర్ విమన్నాడో. అయినా, ఆ అమాయకురాలు తనకు పోను చేయడానికి అవకాశం ఇస్తారనే నమ్మింది.

జియిలర్ బవ మా గడం ఎదుటే ఉంది. మేము గదిముందు తిరుగుతూ ఉండడం చూచి జియిలర్ భార్య, పిల్లలు దూరంగా ఉన్న కిటికీ నుంచి లోగిమాస్తూ, కన్నుర్పా యోగ క్షేమాలు అడిగారు. జియిలర్ తన పాట్లకోసం ఏమి చేసినా, ఇంటిని భార్య పిల్లలకు బాపూ పైన, కన్నుర్పాపైన ఉన్న భక్తిని ఎలా రూపుమాపగలదు?

వర్షం కురవసాగింది. అందువల్ల మేము మా గదిలోకి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. గదిలో వదుకోలేక పోయాము. పంచలో వదుకుందామని నిర్ణయించుకున్నాము. ఇక్కడినుంచే జైలు నియమ విభంధనలు ఉల్లంఘించడం ఆరంభిద్దామని అనుకున్నాము. (1) శ్రీమతి సీతల్ దాస్ను 'బి' క్లాసులో పెట్టారు. ముమ్మూలను 'సి' క్లాసులో. తొదమేమిటంటే, మాకు వదుకోడానికి ఇచ్చిన క్రమంకలమంతం అమెకు ఇవ్వలేదు. నేను మేట్రన్ తాళముండే బా వక్క, శ్రీమతి సీతల్

దాస్ వక్క పంచలో వేయించాడు. బాకు మంచం మీద వేయించాను. మేట్రన్ వచ్చినప్పుడు స్పష్టంగా చెప్పాము—తాళం దిగించిన గదిలో వదుకోము అని. పాపం! ఆమె గాభరాపడింది. జియిలర్ వద్దకు పరుగెత్తింది. ఆయన "మంచిదే పంచలోనే వదుకోండి" అని చెప్పి పంపాడు.

శ్రీమతి సీతల్ దాస్ చిన్నటి సంగతులు చాల చెప్పింది. చిన్న మేము వెళ్ళవలసిన సభలో జనం రాత్రి ఎనిమిది గంటల వరకు కాచుకొని ఉన్నారట. కాని, సభ జరుగలేదు. పోలీసులు చాల సార్లు బాష్పవాయువు ప్రయోగించారు, లాఠీ చార్జీ కూడా చేశారు. పోలీసులూడే అగగానే జనం మళ్ళీ గుమిగూడేవారు. నేడుకూడా రాక పోకలు చాలవరకు అగిపోయాయి. పార్లాక్ కూడా జరిగింది. ప్రజలలో ఎంతో ఉత్సాహం వ్యాపించింది. విద్యార్థులు అంత ఉత్సాహం చూపడంలేదని ఆమె కొంత నిరాశ ప్రకటించింది.

మేము పంచలో (పరందలో) కూర్చున్నాము. నా స్పృహ పూర్తిగా చెడిపోయింది. డాక్టరు, వదుకున్నాను. శ్రీమతి సీతల్ దాస్ తన వెంట "హరిజన్" పత్రిక తెచ్చింది. దానిని చదువుతూ చదువుతూ నిద్రపోయాను. బా కూడా నిద్రపోయారు. పాపం! శ్రీమతి సీతల్ దాస్ కు తన పిల్లల చింతలో నిద్ర ఎలా వదుతుంది? ఏడుగంటలకు లేచి రాత్రి ప్రార్థన చేద్దామని అనుకున్నాము. కాని, అప్పుడు కూడా బా నిద్రపోతూనే ఉన్నారు. ఎనిమిది ముప్పావుకు మేట్రన్ వచ్చింది. "వదుకోడానికి ముందే మీకు ఒక కబురువెలుదామని వచ్చాను. కాని, మీరు వదుకోనే ఉన్నారు" అన్నది. ఆ కబురు ఏమిటంటే, బాను, వమ్మ ఈ రాత్రి ఎక్కడికో పంపుతారట. పడకొండు గంటలకంటే సామాను సర్దుకొని సిద్ధంగా ఉండాలట. నేను లేచి నా వక్క చుట్టి కట్టి పెట్టాను. తక్కిన సామాను సర్దుచు, బాను లేవలేదు. శ్రీమతి సీతల్ దాస్ గాభరాపడసాగింది. "మీలోపాలు కాలం బాగా గడిచిపోయిందనుకున్నాను. మరి మీరు వెళ్ళిపోతున్నారే?" అన్నది ఆమె. నాకు కూడా ఈ మార్పు బాగవనింపలేదు, "విమ్మూల్లు కూడ త్వరగా ఇక్కడినుంచి మార్చిస్తారు. బాపూ మానం యరవదా (యరవదా) జియిలర్ మళ్ళీ కలుసుకుందామని" అని నేను ఆమెకు నమాదాన పరిచాను.

నేడు ఉదయం సేబ్ పండ్లు తెప్పించడానికి బా వద్ద డబ్బులు లేవు. ఈ సంగతి తెలుసుకొని ఆమె తన పర్పు వాకు అప్పగించింది. దానిలో ముప్పై—పందె రూపాయలున్నాయి. మేము డబ్బు రూపాయలతోనే తీసుకున్నాము. వచ్చే లొందరలో ఆమె చీరలు తక్కువగా తీసుకొని వచ్చింది. అందులోను రంగుచీర వీడితేదు. నేను నా చీర ఒక్కటి ఆమెకు ఇచ్చాను. జియిలర్ తో

చచ్చిపోతే, ఈమె అప్పు తలమీద పడదుగదా?— అనుకున్నాను.

బా పేర్కొన్నారు. నేను ఆమె వక్క చుట్టి దిగించాను. ఆమెను శ్రీమతి సీతల్ దాస్ వక్క మీద పడుకోబెట్టాను. తర్వాత ముగ్గురం కూర్చుని (ప్రార్థన చేశాము. రామేభున (రామ నామ భజన) జరుగుతూ ఉండగా ఆడుగుల చప్పుడు వినిపించింది. (ప్రార్థన ముగిసింది. జియిలర్, మేట్రన్ మమ్మూల్లు పిలుచుకొని వెళ్ళడానికి వచ్చారు. మేము తయారుగానే ఉన్నాము; బయలుదేరాము. మా వెంట రావలసిన వ్యక్తి వెలుపల ఆఫీసులో నిలబడి ఉన్నారు. "ఎక్కడికి తీసుకుని వెళ్ళుతారు?" అని అడిగారు ఆ వ్యక్తిని. "బాపూజీ వద్దకు" అన్నాడు

తథాగతుడు

చిత్రం—డా. జి. వి. నాగవర్ణనరావు (గుంటూరు)

ఆయన, అంది వదుకోవడాన్నివరకు బయలుదేరుతుంది. ఇంకా పడకొండే కొట్టాయి. అసీసులో గట్టి కుర్చీలో కూర్చోవడం బాకు కష్టంగా ఉంది. ఆమె స్పృహ పూర్తిగా బాగులేదు. విరేచనాలవల్ల ఆమె పురి నిరసించిపోయారు. "ఒక ఈజీ చెయిర్ తెప్పించండి" అని అడిగారు. నా మాటకు మా కావలా వ్యక్తి "స్టేషన్ కు వెళ్ళదాము. అక్కడ వెంటింగ్ రూమ్ లో మీరు విశ్రాంతిగా కూర్చోవచ్చు" అంటూ, "బాపూజీ నా ప్రణమాలు తెలపండి. మేం 1932లో ఆయనలోపాలు ఉన్నాము" అన్నాడు. "అయితే, మీరు బాపూ దళంలో వచ్చాడు మళ్ళీ చేరుతారా?" అన్నాడు. "విమ్మూలను అందరినీ చూసుకోడానికి కూడా ఎవరూ ఉండకూడదు?" అన్నాడు ఆయన వచ్చుతూ. "రాజీకులు తెచ్చి

ఎక్కువ ఇబ్బంది పెట్టరు. వారితో కొంచెం తెలివి చేటలతో ప్రవర్తించవలసిన అవసరం ఉంది. కానీ, దొంగిలక్క, కంటానికి సంబంధించిన ఔదీలు ప్రమాదమే. హిందూ-ముస్లిం కల హం సమయంలో నేను పెక్కుమందిని కాపాడాను" అని అన్నాడు.

మా సామానును జెయిలు మోటార్లో పెట్టారు. మేమూ దానిలో కూర్చున్నాము. కొంచెం సేపట్లో స్టేషన్ చేరుకున్నాము. ఏ స్టేషన్ తెలియలేదు. అక్కడ వెంటింగ్ రూములో కూర్చుని కూర్చుని నాకు నిద్ర కుప్పింది. కానీ బాకు నిద్ర ఏదీ? అవే "మశీలా, చూడు. జనం స్టేషనుకు వస్తున్నారు, పోతున్నారు. సర్కారు వసుల్నీ ఈ విధంగా ఏ సంచలనమూ జరుగుతున్న వక్రపుంగా జరిగిపోతున్నాయి. ఈ వరస్థితో బాపూ ఎలా జయిస్తారు?" అన్నారు. నేను ఆమెకు నవ్వుచెప్పి, భగవంతునిపై విశ్వాసం ఉంచాలన్నాను. ఆమె కొంచెం శౌంతిం చారు. వండ్లెండు, వండ్లెండుం బాపుకు స్టేషన్ వెలుపలికి వచ్చాము. బాను ఒక కుర్చీమీద కూర్చోబెట్టుకొని బండలోకి తీసుకొని వెళ్లారు. స్టేషన్లో చాంజనం రద్దీగానే ఉంది. ఏమీ జరుగుతున్నదో, ఏమో, మాకు ఏమీ తెలియ లేదు.

ఇండి వచ్చి అగింది. ఒక మొదటి తరగతి "పెట్రోల్" నాకూ, బాకూ స్థలం ఏర్పాటు అంది. బా కింద వదులున్నారు. నేనుపైన ఉన్నాను. బండి కదలింది. నేను కాలేజీలో చదివే టప్పుడు "సంఘం స్వతంత్రతలం కానంతవరకు, కుూడవ తరగతిలోనే ప్రయాణం చేస్తాను" అని ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నాను. అయితే, మేము నేడు స్వతంత్రతలమే. స్వతంత్రతలాలి అయ్యే మొదటి తరగతిలో ప్రయాణం చేస్తున్నాను! ఈ విధంగా నేను అలోచనలో వడ్డాను. బాకొనం తెచ్చిన రెండు పేజీ వండ్లు ఇంకా మువ్వల్లే ఉన్నాయి. బాకు చాలా ఆకలి వేసింది. ఒక పేజీ వండు తిని వదులున్నాను. రెండవండు బాపూ వడ్డకు చేరింది.

అగాఖాన్ మహల్లో

అగాఖా మహల్, పూనా,
11, ఆగష్టు '42.

ఉదయం తొట్టు తొరిచే వేళకు చాలా సద్దు విక్సింది. మా సహచరుడు వచ్చి, ఇక ఎక్కు స్టేషన్ ఉండు చెప్పి పోయాడు. నేను వక్కు డుట్టాను. దిగవలసిన స్టేషను వచ్చే వేళకు బా ప్లిదాం గదిలో ఉన్నారు. రాతంతరా ఆమెకు బిర్రవాలా వెళ్లాయి. ఇండి చదు వినిపియ అదకంగా అగవలసి వచ్చింది. మేము దిగము. ఒక హిందూస్తానీ గిరిమ అసేరు మమ్ములను టింకుగోని వెళ్లడానికి వచ్చాడు. మోటారు టిక్కుంకా ఉంది. మా యిద్దరినీ దారిలో కూర్చో బెట్టి తొట్టతూ తీసుకొని వెళ్లారు. బొంబాయి

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

మంచి వచ్చిన సహచరుడు రాత్రి ఇక్కడి రెండవ సహచరుణ్ణి అడిగాడు "ఇక్కడి వరస్థితి ఎలా గుంది?" అని. పూనా సహచరుడు అన్నాడు: "వరస్థితి బాగాలేదు. ఈ గండంతరానికి దూరంగా ఉన్నందుకు సంతోషిస్తున్నాను. ఇక్కడ తుపాకి కాలబ్రలు జరిగాయి; లాఠీ చార్జీలు జరిగాయి. విద్యార్థులపై తుపాకి కల్పు గూడదని నేను మా అసేరులతో అన్నాను. ఆ విద్యార్థులలో ఏడేళ్ల వాళ్ళూ, ఎనిమిదేళ్ల వాళ్ళూ కూడా ఉన్నారు. పిల్లలపై తుపాకాలు (పేర్చి) ప్రభుత్వం ప్రజల సానుభూతి కోల్పోతుంది. హిందువులు, ముసల్మానులు, క్రిష్టులు కాంగ్రెసు పూజారులు అయ్యేట్టు చేస్తుంది. విద్యార్థు లకు మేము దెబ్బలు అనే తేలికైన శిక్షను నూచించాను. కానీ, నా మాట ఎవరూ విస లేదు. గుర్తుతోను, లాఠీలతోను వని జరుపు కున్నారు. వరిదాను మేమింటుంటే, వరస్థితి విషమించడం." ఈ మాటలకు బొంబాయి నుంచి వచ్చిన సహచరుడు "బానాను. మేము బెట్రాలలో కొట్టడం ఆదర్శమైన శిక్ష" అన్నాడు. ఆ మాటలకు నాకు నవ్వు వచ్చింది. "డాక్టర్ గారు మాతో ఏకీభవించరు" అన్నాడు బొంబాయి సహచరుడు. "విప్లవ పిల్లలకు మేము బెత్తం దెబ్బలు ఆదర్శమైన శిక్ష అని మీకు లోచడం నాకు అబద్ధరంగానే ఉంది. ఎందు కంటే, వనిపిల్లలకు కారకమైన శిక్ష ఇవ్వ రాదనడం ఇప్పుడు ప్రతివారికీ తెలుసు. మంచి పాఠశాలలో బెత్తంతో కొట్టడం పూర్తిగా

చన్నుకుడి పేనేళ

౧౯౦౦-౧. ౪౧ (౧౧/౧౨/౧౯౦౦)

నిషిద్ధం" అని నేను అన్నాను. "నిజమే. కానీ, మీరు సభ్య సమాజం సంగతి చెబుతున్నారు. మాకు బర్సరతతో (అనాగరికతతో) వని ఒడు తున్నది" అని వారిద్దరూ అన్నారు. తర్వాత వారి సంభాషణ అగిపోయింది. ఈ డమన నీతితో ఎవరికీ ఇష్టంలేదని మొదట్లో వారిద్దరూ తమతో రాము అనుకున్నారు. గుండ్లు పేల్చాలనీ, లాఠీలు విసరాననీ, అరెస్టులు వగైరా చేయా లనీ ఎవరూ కోరుకోరని వారు అనుకున్నారు.

పదిహేను-ఇరవై నిమిషాల మా మోటారు కారు ఒక నిర్మానుష్యమైన బాటకు ఓరగా ఒక పెద్ద ద్వారం ముందు అగింది. ద్వారం తలుపులు మూసి ఉన్నాయి. మోటారు మరొక పెద్ద వాకిలై వచ్చి వెళ్ళింది. ఎదుట పైనికులూ మరాఠీ తిరుగుతున్నారు. తలుపు తెరిచారు. మేము రోవం ప్రవేశించాము. మేము ప్రవేశించ గానే మా వెనుక తలుపులు మూతవడ్డాయి. కొంత దూరంలో ఇ ను వ ముం డ్ల తీగలు చుట్టారు. అక్కడా ఒక ద్వారం ఉంది. పైనికుల మరాఠాకూడా ఉంది. ఈ రెండవ తలుపు తెరి చారు. మేము రోవలికి వెళ్ళగానే మళ్ళీ బంద్ అయింది. మిరాబాబాన్ లోటలోని నీటి బుగ్గ వడ్ల కూర్చొని ఏదో రామ్నా ఉండడం నాకు దూరం నుంచి కనిపించింది. అయితే, ఆమె మమ్ములను చూడలేదు. బారు పాలరాతి పెట్ట వడ్లకు వెళ్ళి అగింది. బా, నేను కారుదిగి, పైకి వెళ్ళాము. వంద (వరండా) పాడుగ్గా ఉంది. ఎదుటఉన్న వందలోను, లోటపై వున్న వందలోను మొదటి సగంవరకు పాలరాతి బండలు పరిచారు. తర్వాతి సగంలో మామూలు నావరాతి బండలు పరి చారు. ఒక టైల్ డీ ఊడుస్తున్నాడు. బాపూగది ఎక్కడ ఉందని అతన్ని అడిగాను. "ఈవరంబ లోనే ముందు ఉంది" అన్నాడు అతడు. బాపూ గదిని సమీపించాము. ఆయన వక్కు కౌన్ (మంచం) మీద ఉంది. ఆయన దానిమీద కూర్చుని ఒక కాంతులాన్ని పరిశీలిస్తున్నారు. మహాదేవ బాయ్ ఆ కాంతులం చేర్చి వట్టుకొని నక్కున విలబడి బాపూతో ఏమిటో చెబుతున్నారు.

మేమురావడం చూచి అందరూ చకేతులయ్యారు. బాపూ ముఖకవళిక మారి ఖోవరేణి స్ఫురించింది. బాలో (నీవే ఇక్కడికి రావాలని కోరుకున్నావా? వారే తీసుకొనివచ్చావా?" అని అడిగారు. పానం బా పెదవి విప్పలేదు. ఆయన ఏమిటి అడుగు తున్నారో, ఆమెకు అర్థం కాలేదు. బాపూ కుబోమలు మరికొంత ముడిపడ్డాయి. నేను సమాధానం చెప్పాను: "వట్టుకుని లాక్కొని వచ్చారు, బాపూ!" అన్నాను. అప్పటికి బాపూ విచారం బొగింది. నేను ప్రజామం చేశాను. నవ్వాను. "నీవు వచ్చి చేరావా?" అన్నాను. "బా సొన్న స్థలం ఏమీ బాగులేదు" అన్నాను. ఆమె కోపం వెంటనే మంచం తీసివేసారు. బాపూ, మహాదేవబాయ్ ఈమె విషయమై కాగ్రుడ్ల (తరువాతా రికి వ పేజీలో)

కోటిన్నర మంది పిల్లలను మమారు 15,000 పంచాయతీలకు ఎన్నికలు ముగిసినవి. అందులో కొన్నిచో పంచాయతీలకు ఏకగ్రీవంగా ఎన్నికలు జరిగాయి. ఇది రాష్ట్ర పంచాయతీ ఎన్నికల చరిత్రలోనే అపూర్వం. ఈ ఏకగ్రీవపు ఎన్నికలకు ప్రధాన కారణం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ప్రకటించిన బహుమతులు.

పంచాయతీ ఎన్నికలలో పోటీలు, కంఠలు ఉండడం సర్వసామాన్యమైన విషయం. పట్టుదలకుపోయి కేవలం ఒక గ్రామంలో పంచాయతీ సభ్యుడు కావడానికి ఎన్నోచో రూపాయలు ఖర్చుచేసిన ఉదంతాలు ఉన్నాయి.

అంతేగాక ఆ పంచాయతీలలో అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు జరగకుండా రెండోవర్గం నిర్బంధించడం, ఈ కక్షలు కారణంగా గ్రామాలలో ఉద్రిక్త వాతావరణం నెలకొని, గ్రామ వాతావరణం కలుషితం అయిన సందర్భాలు తీవ్రం ఉన్నాయి.

ఇవన్నీ గమనించే గ్రామాలలో కక్షలులేకుండా ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణం నెలకొల్పి, ప్రశాంతంగా అభివృద్ధి పనుల పట్ల అందరి దృష్టి, ప్రసరించేటట్లు చోదించే చర్యలకు రాష్ట్ర పంచాయతీరాజ్ శాఖ మంత్రి డాక్టర్ చెన్నారెడ్డి గ్రామ పంచాయతీలలో 3000 జనాభాకుపైగా ఉన్నవాటికి రూ. 5,000; మిగిలిన వాటికి రూ. 2,500 ఏకగ్రీవ ఎన్నికలు సాధిస్తే ఇవ్వడానికి సాహసోపేతమైన నిర్ణయం చేశాడు. అలాగే ఏకగ్రీవంగా ఎన్నికలు జరిపిన పంచాయతీ సమితులకు రూ. 25,000 బహుమతి ప్రకటించబడింది. ఎన్నికల అనంతరం రాష్ట్రంలో 321 సమితులు లుంటాయి.

ప్రభుత్వం పంచాయతీ ఎన్నికల ఖర్చుకు సుమారు 50 లక్షలు కేటాయించింది. విభాగికి ఏకగ్రీవ ఎన్నికలు ఇంకా ఎక్కువ సాధించగలిగితే ఎన్నికల ఖర్చు మరింత తగ్గింది. ఆ డబ్బులు కూడా ప్రభుత్వం పంచాయతీలకు ఇవ్వగలిగింది.

ఏమైనా, ఇప్పటికి సాధించిన ఏకగ్రీవతకు డాక్టర్ చెన్నారెడ్డి సంతోషిస్తే ప్రకటించారు. "ఇది ఇలాంటి ఉత్తమ కృషికి వాంది. ముందు ముందు అనేక సంస్థలకు, స్థానాలకు జరిగే ఎన్నికలపై దీని ప్రభావం పడితే మనం ఎంతో సంతోషించవచ్చు. ఏకగ్రీవంగా తమ ప్రతినిధులను ఎన్నుకొన్న ప్రజలను ఎన్నికైన సభ్యులను అభినందిస్తున్నాను" అని ఆయన అన్నారు.

డాక్టర్ చెన్నారెడ్డి పంచాయతీరాజ్ శాఖకు ఉత్తేజాన్ని కలిగించారు. ఆయన యువకుడు, వాల మురుక్షైన కుటుంబ వ్యక్తి. పంచాయతీ ఎన్నికలలో ఏకగ్రీవతను సాధించిన మనః దాలవరకు ఆయనకే దక్కుతుంది.

ఈ ఎన్నికలలో కేవలం స్త్రీలపై—అందరినీ ఏకగ్రీవంగా కూడా—ఎన్నుకొన్న రాజకీయాలాగాలి. సామాజిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక, మతాదృక్పథాల

మూసకనారో

రాష్ట్ర పంచాయతీ ఎన్నికల చరిత్రలో నూతనాధ్యాయం

పేటలాటి పంచాయతీలలోని ప్రజలు ఎంతో అభినందనీయులు.

అవేకాంకు, పట్టుదలకు పోని స్త్రీల పరిపాలనలో ఆ గ్రామాలు మిగిలిన గ్రామాల కంటే అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో పురోగమించ

గలవడంలో సందేహంలేదు. ఇంతవరకూ అందరూ స్త్రీ సభ్యులంద్రులు ఏకైక పంచాయతీ—నల్లగొండ జిల్లా మట్టంపల్లి—ఎంతో అభివృద్ధిని సాధించి మొత్తం భారతదేశపు దృష్టినే ఆకర్షించి ఉంది.

కొత్త మంత్రి

కొత్తమంత్రి శ్రీ లోట రామస్వామి స్వీతంత్వసమరంలో పోల్సి తన ఏదై ఏండ్ల జీవితంలో తూర్పు గోదావరి జిల్లాకు ఎంతో సేవచేసిన ఉత్తమ వ్యక్తి. సుప్రసిద్ధమైన తెలగ కుటుంబానికి చెందిన శ్రీ రామస్వామి శివసంపదకు, అర్జునానికి పేరుపడినవారు.

పెద్దపురం తాలూకా కిర్లంపూడి ఆయన స్వస్థానం. 1952 సార్వభూమిక ఎన్నికలలో కాంగ్రెసు లోని పాపూసామియ పరాజయాన్ని చెందినా ఆయనమాత్రం కాననసభకు ఎన్నుకోబడ్డారు. జిల్లా సహకార సెంట్రల్ బాంక్ అధ్యక్షుడుగా, జిల్లా కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడుగా, జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షుడుగా ఆయన అనేక సంవత్సరాలు అందరి మున్ముఖంలో పనిచేశారు.

ప్రత్యర్థులు, సహితం పార్టీంచే విధంగా జిల్లా పరిషత్తును నిర్వహించిన మనః రాష్ట్రం మొత్తంలో శ్రీ రామస్వామికి చెందుతుందంటే అతిశయోక్తిలేదు. ఆయన నిగర్వి, సీమర్వి, ఎదుటివారిని ఎప్పుడూ వాస్తవం. ఎప్పుడూ తనకు పదవికావాలని కోరలేదు. పదవులే వాటంతటవి ఆయనను సరంచినవి. ఆయన గత సంవత్సరం కానన మండలికి ఎన్నికై నమ్మదే మంత్రి అవుతారని అందరికీ స్పష్టపడిపోయింది.

"పెద్దలు నన్ను ఏ పదవిలో పనిచేయమంటే అ పదవిలో నా తీకొంటి, వ్యాయంగా, నిష్పక్షపాతంగా పనిచేయడం నా ధర్మంగా భావిస్తాను. రాష్ట్ర ప్రజాభ్యుదయానికి నా శాఖం పోటు పడాలనే నా ద్యేయం. అందరి సహకారంతో జయప్రదంగా ఈ కార్యధారాన్ని నిర్వహించగలమని ఆశిస్తున్నాను" అని ఆయన వాటో అన్నారు. అమూల్యంలోని సరళతను చూడండి.

తల్లూ తలపైబట్టి
నిత్యం—శ్రీ. లో. రా. (పి.కె.కె.సి.కె.)

—కె. తారారావు

వారపట్టు ఈ నాలుక పోటీలు ప్రతి ఏడూ ఒకే ఊరిలో, నిర్ణీతమైన తేదీలలో జరగడం అందరికీ అనుకూలంగా ఉంటుంది.

—ఎల్. శ్రీకృష్ణ (వారైరు)

బొంబాయిలో

నేను రెండురోజుల క్రితం పూనానుంచి

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

(8 వ పేజీ తరువాయి)

వడదంబో నిమగ్నులయ్యారు.

కస్తూర్బా జబ్బు, హెచ్చుగా, మనోభారం వల్ల కలిగినదే. ఇక్కడికి రాగానే, ఆమెకు ముందూ చూకూ లేకనే బాగుంటున్నట్లు అనిపించింది. సరోజినీ నాయుడూ వచ్చి మమ్మల్నినూ చలకరించారు. ఆమె మా అందరి భోజనం సంగతి చూచేవారు. అందువల్ల భోజనం సంగతి అడిగారు. “ఏమి చీదైనా ప్రత్యేకమైన వంటకాలు కావాలంటే వండుకోవచ్చు” అన్నారు ఆమె. “అయితే మన వంట మనిమే వండుకోవాలి?” అని అడిగారు. “కాకపోతే ఇక్కడ ఏమిటి చేస్తావ్? ఎక్కడ ఉంటున్నావు?” అని అడిగారు ఆమె. నేను ఊరికి/ఉండిపోయాను.

శిష్యవారూల్లాన్ని ప్రేమను మరింత చాలు టుండేకాని మరేంకాదు. నేను మీ రచనలకు విలువ కల్పడం అనే సాహస కార్యానికి పూనుకోలేను. ఇక మీ ప్రేమకూ, అదరాధిమానాం కూ వెంకట్రాధం వా ఉపాధిరం. కాని—మీ రచనలకు ప్రతిగా గాదు, మీ అదరాధిమానాలకు వా కృతజ్ఞతా సూచకంగా ఈ పతకం వంపు తున్నాను. దీన్ని— ఐక్య రాష్ట్ర సమితికొరకు భారతదేశం తరపున కాంగ్రెస్ చేసిన సేవకు మెచ్చుకోలుగా రాష్ట్రపతి బహూకరించారు. ‘దీనికి విలువ అంటూ ఉంటే నీ మాతృదేశ భక్తి, త్యాగవిరి, కార్యదీక్ష, దక్షత ఇందులో ఉన్నాయి’ అన్నారు రాష్ట్రపతి మారు (మోగుడుపు) పార్లమెంటువారు వా కోటుకు పతకాన్ని అతిస్తూ. మాస్టర్లు! దీనిని విభజించక ఏకతీర్మాననే వా ఆశ, ప్రార్థన! మాస్టర్లు! ఇది సరిపాట్లు ప్రాంతానికి ప్రయోజనం (వాస్తూన్న ఉత్తరం. ఇప్పుడీక ఇంతకన్నా ఏమీ వ్రాయలేదు. తిరిగివస్తే మళ్ళీ మిమ్మల్ని ఉత్తరం ద్వారా కలుస్తా. లేకమాత పితామహులలో ఒక పూజాపూర్వంగా జరిపితే— ఇదే వా ఆశరు నమస్కరిత మీకు.

విలేయిదు,
—మురళి.”

ఉత్తరాలు

(2 వ పేజీ తరువాయి)

బొంబాయి వస్తుంటే, నా చేతిలో ఉన్న ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక (3-6-64) ముఖచిత్రంనాని ముగ్గుడయిపోయాడు, ఓ

వంటలో కాంక్షేనం అవుతుందన్నది నాకు కొత్త సంగతి. ఎలా కాలం వెళ్ళుచున్నానో ప్రశ్న నాకు ఇంత వరకు ఎప్పుడూ కలుగలేదు. దీనికి మరీ తంగా నమయం ఎప్పుడూ చాల త్వరగా గడిచి పోయేది. బాదు పడుకోలేట్టిన తర్వాత సరోజినీ నాయుడూ, మహాదేవభాయి నన్ను భోజనం కోసం బల్లవద్దకు పిలుచుకొని వెళ్ళారు. టోస్ట్ (బ్రెక్ ఫాస్ట్ ముక్కలు), వెన్న, తాళా లేనీరు— వీటిలో ఆనాడు నాకు కలిగిన రుచి ఎప్పుడూ ఏ పెద్ద విందులోనూ కలుగలేదు!

(సశేషం)

1. ఈసారి సత్యాగ్రహంలో మున్నపటి సత్యాగ్రహంలోవలె కాకుండా జెయిలులోను ప్రభుత్వ నియమనిబంధనలను వినయంతో ఉల్లంఘించాని గాంధీజీ సూచన చేశారు. కాని, జెయిలుకు వెళ్ళిన తర్వాత ఆయనకు ఈ విషయంలో శంకలు ఏర్పడ్డాయి. ఆయన సహచరులు కూడా విడివిడిగా ఆలోచించి ఈ నిర్ణయానికి వచ్చారు.

దుందుభి

(38 వ పేజీ తరువాయి)

ఉత్తరం చదివి, పతకాన్ని పరిశీలిస్తున్న మాస్టర్ ముఖంలో ఒక అనిర్వచనీయభావం గోచరించింది. ఆనంద భావమే, అదేవదా శ్రువో తెలియని ఒక్క కన్నీటికంటే ఆయన కనుకొంతుల్లోంచి జారింది. ఆయన విదానంగా కళ్ళతోదు తీసి అక్రమపు తుడుస్తుండగా—

“బ్రిగేడియర్ మురళి మరణం. ఏకాంతంగా చిక్కుకొన్న భారత సైనికాధికారి చెన్నయ్యలు చిత్రపథ చేసి చంపిన చెన్నం” అని కృష్ణ పెద్దగా అనేకంలో చదువుతూంటే మాస్టర్ సమాధికి భంగం కలిగింది. అదుర్దాగా సేవకు లిఖించి చదివారు.

చెన్నయ్యలను ఎదుర్కొనడానికి తన సైనికులతోబాటు మురళి ట్రెంవేలో పురోగమిస్తున్నాడు. ఆ ట్రెంవేలోనే చెన్నయ్యలు పూర్వపన్ను అధిమన్నుదీని పాతమార్పు తోయ్యే కార్య వై న ల గా ముగిసిన,

మరణీ మిత్రుడు. పుస్తకం అంతా తిరగ చేశాడు, ఏం అర్థంకాకపోయినా. తోడం ఉన్న చిత్రాలను తెగమెచ్చుకొన్నాడు. ‘నివాళి’ అన్న క్రి పీడితెట్టి అయ్యతరావుగారి చిత్రాన్ని మానీ చాం మెచ్చుకొన్నాడు. “మీ తెలుగు పత్రికల్లో చిత్రకళకు ఇంత ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం చాల ముదావహం” అని ఆయన అన్నప్పుడు ఆంధ్రుడుగా నేనెంతగానో గర్వపడ్డాను. తర్వాత తెలిసింది ఆయన బొంబాయిలో ఓ పత్రికకు ‘అర్బుక్రిటిక్’!

ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక కవితలను ప్రచురించి నావంటి సాహిత్యప్రియులకు సంతోషం కలిగించడం కాకుండా, చక్కటి చిత్రాలను ప్రచురించి ఆంధ్రేశ్వరలతేజ గూడ ప్రశంసించబడటం నిజంగా గర్వకారణం. మా అభిమాన పత్రిక అభినందనలు.

—శ్యామసుందర్
(బొంబాయి—19)

ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక సాహిత్య పత్రిక. ఇందులో కథ సాహిత్యమే కాకుండా, నీతిమా, నాలుకం, గేయం, చిత్రకళ—అన్నింటిని సముంగా ప్రచురిస్తున్నారు. కావున ముక్కటి ఆంధ్రులకు ఇది అభిమాన పత్రిక అయింది. చిత్రప్రభలోనే ఆంధ్రలో ఐరిగే నాలుక ప్రదర్శనల గురించి ప్రచురిస్తూ మా కేంలొ అనందాన్ని కలిగిస్తూ, ఆయా సమాచారం కార్యకలాపాల గురించి వర్తమా తెలియపరుస్తున్నారు. అలాంటివి మొత్తం 3-6-64 వ

అనుచరులను ముట్టడించారు. ముందు నడుస్తున్న మురళికి వెనుక సంగతి తెలియదు. తన పురోగమనంలో శత్రుపూర్వాంశో ఇరుక్కుపోయాడు. సాయింట్ బ్లాంక్ దూరంలో చెన్నయ్యలు మురళిని అమానుషంగా కాల్చి చిత్రపథంపేసి చంపారు. ఇదీ వార్త సారాంశం. వార్త చదివిన మాస్టర్ పృథ్వయంతో ముల్లు గుచ్చుకున్నట్లు అయింది. ముఖం వేదవతో, మేమూచ్చాదిరిమైన ఆకాశంలా నల్లబడిపోయింది. ఆ సేవరు ఒక చేత్తో, పతకం మరొక చేత్తో పట్టుకుని శూన్యంలోకి చూస్తూ నిండున్నారాయన.

అప్పుడే ఆకాశం దద్దరిల్లింది. కలిలాంటి పెరుపు తురుక్కున అకాశాన్ని ముక్కలుగా కోసింది. ఆకాశం గర్జించింది. ఉరిమిన ఉరుముకు గుండెదడగా—

“ఎక్కడో పిడుగుపడింది నాన్నా” అన్నాడు శిష్యుడు.
“కాదు. మృత్యువీరుడికి పిగుళం పలుకుతూ దేవతలు ప్రాగించిన ధుందుభి.” మాస్టర్లు అన్నారు.

శింధువు

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

పంచాయితీ ఎన్నికలూ, ప్రజాస్వామ్యమూ

అధికారం సంపాదించడం సులభసాధ్యమైనది కాదు. నిలబెట్టుకొనడం మరి కష్టం. చలాయించడం సాగిస్తే నిలవదని మాత్రం గట్టిగా చెప్పకొనవచ్చు. వేరొక విధంగా చెప్పాలంటే అ అధికారానికి లోబడవలసిన వారి సమ్మతి ఉంటేతప్ప దానిని నిలుపుకొనడం జరగదు.

ఇందుకు ఇటీవలి చరిత్రలో మనకొక గొప్ప దృష్టాంతం ఉంది. దేశం స్వతంత్రమైనది. మొదలు తాను ఇహలోకం వీడి పోయే పర్యంతం భారత ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహించిన జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ అనుభవించిన అధికారం అది. ప్రజలు తమంత తాముగా కట్టబెట్టిన అధికారం; ప్రజాసేవకు సాధనంగా మాత్రమే ఉపయోగపడిన అధికారం.

అధికారంలో తారతమ్యం ఉంది. అధికారం కోసం ప్రాకు

లాడడంలో మాత్రం అందరూ సమానులే కావచ్చు. అయినా ప్రజాసేవ అందరికీ లక్ష్యమూ కావచ్చు. కాధనవలసిన పని లేదు. కాని అధికారం సంపాదించడానికి అనుసరించే విధానాలు ఉత్తమమైనవి కాకపోతే చెడు పరిణామాలు సంభవించే ప్రమాదం అధికం.

ఇటీవల ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పంచాయితీ ఎన్నికలు జరిగినవి. నగం పంచాయితీలకుపైగా పోటీ లేకుండా ఎన్నికలు జరగడం చాలా గొప్పవిషయం. ఇందుకు రాష్ట్రప్రభుత్వం తగు ప్రోత్సాహమిచ్చినా పోటీ లేకుండా ఏడు వేల పంచాయితీలకుపైగా ఎన్నిక కావడం అపూర్వం. చాలా సంవాయితిలకు ప్రిలు మాత్రమే ఎన్నికకావడంకూడా ఒక విశేషం. ఇవి పంచాయితీ వ్యవస్థ సాఫల్యానికి తోడ్పడే అంశాలు.

అయితే కొన్ని ప్రదేశాలలో పంచాయితీ ఎన్నికలు కొట్లాటలకు కారణమైనవి. అభ్యర్థులు ఓట్లుకొన్న సందర్భాలు ఉన్నట్లు వార్తలు వచ్చినవి. ఇంకా అనేక మైన లోటుపాట్లు ఉన్నవి. ఈలాంటివి ఎంత శీఘ్రంగా సరిదిద్దుకుంటే గ్రామాలకు అంత మంచిది.

అధికారం చలాయించడానికి అంతగా అవకాశంలేని పంచాయితీ ఎన్నికలలో కేవలం సేవాభావానికి మాత్రమే ప్రాధాన్యం ఉంది. గ్రామం మంచి గ్రామం లోని అందరి మంచి. రాజకీయ విభేదాలు ఎలాఉన్నా గ్రామం మంచికోరడంలో అందరూ ఒకటే అని నిరూపించుకొనడం ముఖ్యం. ఇందుకు కేంద్రరాష్ట్ర స్థాయిలో నాయకులు దోహదం చేయడం ప్రజాస్వామ్యం మన దేశంలో ముఖ్యంగా పాడుకొనడానికి తోడ్పడుతుంది. ★

అగ్రాణి మహల్, పూనా, 15, ఆగస్టు '42.

ఉదయం ప్రార్థనకు బాపు, నేను—శిర్డీ రమే తెల్లవారుజామున లేచేవారం. మహాదేవ భాయి లేవాలని అనుకునేవారు. కాని, రాత్రి నిద్ర విడిచితే, తెల్లవారి నాలుగు గంటలకు లేచేసేయేదారు. నేడు ఉదయంకూడా నేను, బాపు— ఇద్దరమే ప్రార్థన చేశాము. ప్రార్థన పూర్తిచేసి మా వక్రంమీద కూర్చున్నామో లేదో, మహాదేవభాయిలేవారు; ప్రార్థన విషయమై బాపు అడిగారు. “ఇప్పుడిప్పుడే ప్రార్థన ముగిసింది” అనే అమె సమాధానం ఇచ్చారు. నేడు ప్రార్థనలో పాల్గొందామని మహాదేవభాయి అనుకున్నారు. కాని, అరగంట అలస్యమయింది. అందువల్ల ప్రార్థనకు రాలేక పోయాను. అరుగంటలకు బాపు లేచిరాగానే, మహాదేవభాయి అయనకోసం పండ్లరసం తయారుచేసి ఉంచారు. ఇద్దరూ టాప్స్టుకు వెళ్ళినవి, వీరిని తయారు చేశారు. సరోజినీ

నాయడు స్నానంపేసి వెలువరికి రాగానే, బల్ల మీద లేచిరు మొదలయినవి సిద్ధంగా అమర్చి ఉన్నాయి. మహాదేవభాయి టాప్స్టుకు చక్కగా ముక్కలుకాసి, వెచ్చచేసి, అందుగా బల్లమీద పెట్టి, షేరం చేసుకొని బల్లముందు కూర్చున్నారు. ఒక రోజు బాపు నవ్వు అడిగారు: “హూ ఇద్దరిలో ఎవరు బాగా టాప్స్టు తయారు చేస్తారు, నీవా? మహాదేవా?” అని. నేను ఈవేళ మహాదేవభాయిలో “మహాదేవభాయి, ఆ రోజు బాపు అడిగినప్పుడు నాకంటే బాగా మీరు టాప్స్టు తయారు చేస్తారని ఒప్పుకోదలచుకోలేదు. కాని, ఈరోజు బప్పుకోక తప్పదు. మీ ముందు సరాసయం కూడా అంగీకరించక తప్పదు. రొట్టెముక్కలను వెచ్చ చేసి, అందుగానూ అమర్చారు” అన్నాడు. “నాకు వీరికి ఉంటే అన్నీ చేయగలను. కాని, రోజూ రాత్రి బాగా విద్రవట్టాడు. ఉదయం పొద్దు సాయం లేవడంలో తిరికే ఉండదు. నేడు యీరగా లేచాడు. అందువల్ల ఈ సమస్య చేయగలి

గాను” అన్నారు ఆయన. ఇంతలో సరోజినీనాయడు వచ్చారు. అమెకూడా మహాదేవభాయిని ప్రశంసించారు. మహాదేవభాయి నవ్వుతూ, “నాకు ఇప్పుడు భావనామా (పంటవాడి) నాకతి సులభంగా దొరుకుతుంది” అన్నారు. “బాపు ఇంట్లో బాపు ఇంట్లో నీవు ఏమిటి కావు?” అన్నారు సరోజినీనాయడు. మహాదేవభాయి వా పక్కనే కూర్చుని ఫలాహారం చేస్తున్నారు. ఆయన ప్లేటులో ఒక టాప్స్టు పడిఉంది. కాని, ఆయన అందరి మధ్యన ఉన్న ప్లేటునుంచి మరొక టాప్స్టు ముక్క తీసుకున్నారు. బాపు మహాదేవభాయిని కని అనేవారు. కనుక మాటల్లో తన ప్లేటులో టాప్స్టు ముక్క ఉన్న సంగతి మరచిపోయి ఉంటారనుకుని, ఆయన ప్లేటులోని ముక్కను నేను తీసుకున్నాను. కాని, మహాదేవభాయి దానిని కూడా తిందామనే ఉంచారు. నేను తీసుకున్న ముక్కను వెనక్కు పెట్టబోయాను. “పద్మ, నీవే తీసుకో!” అన్నారు ఆయన. సామెత ఉండనే ఉంది “దానే రావేసర్ మొహర్ హూతీహె” (గింజ గింజమీద భగవంతుని ముద్రఉంటుంది) అని. మహాదేవభాయి లెక్క పూర్తయింది. కనుక, ఆయన ప్లేటులో, ఆయన ముందున్న టాప్స్టు ముక్కకూడా అయనకు దక్కలేదు—ఎగిరిపోయింది.

మహాదేవభాయి షేరం చేసుకోడం సరోజినీ నాయడు ప్రస్తావించి, “నేను ఈరోజు స్నానం కోసం వెళ్ళినప్పుడు మహాదేవభాయి పెద్ద అద్దంమందు కూర్చుని షేరం చేసుకుంటున్నారు. మీసాలు కత్తరించుకుంటున్నారు. గోళ్ళు కత్తరించుకుంటున్నారు” అన్నారు. “మహాదేవభాయికి ఈవార ఏమిటయింది? అకస్మాత్తుగా ఈ విధంగా ముస్తాబు కావాలని ఎలా తోచింది?” అనుకున్నాడు. ఇంతకూ, దైవమే అతనిలో ఈ సన్నాహమంతా చేయిస్తున్నది.

“కరలే సింగర చతుర అలజేరి, సాజనకే ఘర్ జానా హాగా.” (ఓ చతుర సుందరీ, సింగరించుకో. ప్రేయసి ఇంటికీ పోవలసి వస్తుంది.) నేను బాపుతోపాటు లోటలో తిరువాదికి బయలుదేరినప్పుడు, మహాదేవభాయి తోట ఎదుటజేర్చు మూలనుంచి మా ఎదుటికి వచ్చి, “ఈ క్రర కటకటాల పని కొత్తది. ఇది కొత్తది అనడానికి నాకు మరొక సాక్ష్యంకూడా దొరికింది. ఇదిగో చూడండి. ఈ క్రరబద్దలు గుట్టగా పడిఉన్నాయి. వీటిని. నేను ఉపయోగ పరుస్తాను” అన్నారు.

తోటలో తిరుగుతున్నప్పుడు మహాదేవభాయి వల్లభభాయి సంగతులు చెప్పడం ప్రారంభించారు. “వల్లభభాయికి గిద్దలంటే చాలా పడదా. ఆయన వృత్తిలో సాక్ష్యం పొందిన వారివల్లదు. వెలో ఎనిమిది పదిరోజులు కోర్టుకు వెళ్ళేవాడు.

తక్కిన రోజులలో క్లబ్ లో కూర్చుని బిడ్డ ఆడేవారు. అయినప్పటికీ, నెలకు వెయ్యి, పదిహేనువందలు సంపాదించేవారు. ఒకమారు ఆయన ఒక స్నేహితునితో బిడ్డ ఆడుతున్నారని స్నేహితుని చేతిలో పేకముక్కలున్నాయి. ఏకే దేవు ఆ మిత్రుడు వెనక్కు తగ్గాడు, తల కుర్చీపైపై వారిపోయింది. ముక్కలు చేతిలోనే ఉన్నాయి. ఆతని ప్రాణాలు ఎగిరిపోయాయి. అప్పటినుంచి వల్ల భద్రాయాకి చీట్ల పేక అంటే ఇష్టంలేదు." మేమిద్దరం ఈ మాటలన్నీ వింటూనే ఉన్నాము. రెండు గంటల రోజుల మహాదేవతలూకీ కూడా ఇలాంటి పరిస్థితి వస్తుందని ఎవరికీ తెలుసు?

ఈరోజు మహాదేవతలూ చాల ప్రసన్నులుగా ఉన్నట్లు కనిపించారు. బాపూ విద్రగురించి అగడీనప్పుడు "నేడు మొదటి రోజునే గాత్రమైన విద్ర పట్టింది. అందువల్లనే త్వరగా లేవగలిగాను. అన్ని సమయా ఉదయమే చేసుకున్నాను. ప్రార్థనలోను పాల్గొందామనుకున్నాను. కానీ, కొంచెం అలస్యమయింది. ప్రార్థన పూర్తయిందో లేదో నేను లేచాను" అన్నారు మహాదేవతలూ. ఆయన చాల ఉత్సాహంతో ఉన్నారు. రోజు నవ్వగా ఆరంభమయింది. అందువల్ల చాల ఖుషీగా ఉన్నారు. "ప్రార్థన ఉండనే ఉందిలే. నీ విద్ర చక్కబడితే, అంతా సరిపోయినట్లే" అన్నారు బాపూ. తర్వాత అక్కడి సంగతులు, ఇక్కడి సంగతులు చెప్పసాగారు. ఈరోజు తొలుతు కుటుంబం చేయడం రోజుకంటే ఎక్కువ శ్రమతో జరుగుతున్నది. "ఈ రోజు ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ తనిఖీకి వస్తారు. అందువల్లనే ఈ కుటుంబం" అన్నారు మహాదేవతలూ. "అరోగ్యానికి సంబంధించిన పరిశీలనల వా కోసం ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ ను ఆడగండి" అన్నాను నేను. "నీనే బంధువు ఆడగరాడా?" అన్నారు ఆయన. "అప్పుడు బాపూ నేను బాపూజీకి నూనె మాలిష్ చేయడంలో ఉంటానేమో! అందువల్ల మిమ్మల్ని ఆడగలుస్తాను" అని సమాధానం చెప్పాను. మాలల సందర్భంలోనే నేను "మహాదేవతలూ, ఒక విధంగా ఈ జెయిలు బాగానే ఉంది. బాపూ అలవిపోయారు. మీరూ అలసిపోయారు! ఇక్కడ జలవంతంగా విక్రొంతి దొరుకుతున్నది. వెలుపలికి వెళ్లినవరకూ మీరూ, బాపూ వెలుపలికి పనులకోసం ఎంతో శక్తిని కూడదీసుకుంటారు" అన్నాను. ఆ మాటలకు ఆయన ముఖం గంభీరమయిపోయింది. వాస్తవం కూడా "ఆ సంగతి నాకు తెలియదు" అన్నారు. తొలలో తిరిగి మేము పైకి వచ్చాము. నేను మానె మాలిష్ చేయడంకోసం బాపూలో పాలు వెల్పాను. ఇంతలో ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ వచ్చినట్లు సభ్యుడినిబట్టి తెలిసింది. ఏదో వస్తున్న తీసుకోవడానికి నేను నా గదిలోకి వెళ్ళాను. మహాదేవతలూ సరోజినీ బాయడం

మహాదేవతలూ అస్తమయం

గారి స్నేహాలగిడుమి వస్తున్నారు. చంకలో 'ఆర్ట్ ఆఫ్ లివింగ్' (జీవనకళ) అనే పుస్తకం ఉంది. ఆయన నాలో ఒక్క పలుకైనా పలుకకుండా వెళ్లిపోయారు. ఇది కొంచెం అసాధారణమైన విషయం. ఎందుకంటే, ఆయనను నేను ఎక్కడ కలుసుకున్నా, ఏదో మాట పలుకకుండా ఉండరు. అప్పుయ్య ఇక్కడ లేడు గనుక, నాకు అన్నయ్యలేనిలోపం ఎంత పూరించగలిగితే అంత మంచిదని ఆయన మనస్సులో ఉండేది. భోజన సమయంలోను వాకోసం ఎదురుమానే వారు.

నేను రాకముందు బాపూ భోజనపాత్రలు, గుడ్డలు ఒక ఖైదీ కుట్రంచేసేవాడు. మహాదేవతలూ ఒకప్పుడు తన గుడ్డలు తానే ఉడుక్కొనేవారు. ఒకకప్పుడు ఉడికించుకొనేవారు. మీరాబావా తరచు తన గుడ్డలు తానే

ఆయన గుడ్డలు ఉలికి, నేను స్నానం చేసేదాన్ని. మహాదేవతలూ బాపూజీకోసం భోజనం తీసుకొని వచ్చేవారు, తర్వాత, వా కోసం ఎదురుమానేవారు.

రెండు స్నేహాల గడంల మధ్యన ఉన్న గోడ కప్పునవరకు లేదు. కనుక, ఒక స్నేహాల గదిలోని చప్పుడు మరొక స్నేహాల గదికి వినిపించేది. కుడి పక్కన ఉన్న స్నేహాల గదిని బాపూ ఉపయోగించేవారు. తక్కినవారు కూడా ఇష్టం ఉంటే వాడుకోవచ్చు. ఈ స్నేహాల గదిలో కమోడేకు పైన దీపం ఉంది. బాపూ మరుగు దొడ్డికి వెళ్లి టప్పుడూ చదివేవారు. కనుక ఈ స్నేహాల గది ఆయనకు వచ్చింది. ఈ గదిలో ఒక నిలుపుటద్దం కూడా ఉండేది. ఇది బాపూజీకి ఏమీ ఉపయోగం లేనిది. రెండవ స్నేహాల గదిని సరోజినీనాయుడు వాడేవారు. దీనినే ప్రాయశః కన్నార్పే, మీరాబావాకూడా వాడేవారు. దాదాపు రోజూ నేను స్నానం చేసేటప్పుడు గానీ, గుడ్డలు చేసుకొనే టప్పుడు గానీ మహాదేవతలూ రెండవ స్నేహాల గదినుంచి వెలుపలికి వస్తూ "ఐ! నుజీలా! ఇంకా ఎంతసేపు అవుతుంది నీకు?" అని కేకచేసేవారు. మొట్టమొదటి రోజున ఆయన చాల అకలితో ఉన్నారు. బాపూ పట్టుదలతో నేను రావడానికి నాలుగైదు నిమిషాలు ముందుగానే ఆయనను భోజనానికి సంపించేవారు. తర్వాత బాపూ నవ్వు పిలిచి "సీపు చాల పొడవు చేస్తావు. మహాదేవ్ ఎంత సేపటినుంచి నీకోసం కాచుకొని ఉన్నాడో తెలుసా?" అన్నారు. నేను మహాదేవతలూలో అన్నాను: "వాకోసం కాచుకోకండి. భోజనానికి వేళు వెళ్లిపోండి. నేను మీ తర్వాత వస్తాను." మరుసటి రోజు ఆయన స్నేహాల గదినుంచి వెలుపలికి వస్తున్నప్పుడు ప్రత్యేకంగా వెళ్ళి "మీరూ భోజనానికి వెళ్ళండి. వాకు పొడవు తుంది" అని చెప్పాను. కానీ, నేను స్నానంచేసి వచ్చి చూచుకున్నా, మహాదేవతలూ వాకోసం కాచుకుని కూచున్నారు. అంటరిగా భోజనం చేయడం వాకు ఇష్టం లేదని ఆయనకు తెలుసు. భోజనాల బల్ల సరోజినీనాయుడు గదిలో ఉండేది. అమెలో నాకు వరిచయం ఇక్కడికి రాకముందు లేదన్నట్లే అనుకోవాలి. అందువల్ల మహాదేవతలూ భోజన సమయంలో నాతోపాటు ఉండేవారు. ఇతర సమయంలో సహాయం చేయగలిగితే చేసేవారు.

మహాదేవతలూ సరోజినీనాయుడు గదిలోకి వెళ్ళి ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ తో సంభాషించడం ప్రారంభించారు. నేను బాపూజీకి తెలుం రాలి మాలిష్ చేస్తున్నాను. వారి మాటల మధ్యన నవ్వులు వినిపించేవి. నేను ఒక కాలికి మాలిష్ చేసి, రెండవ కాలికి నూనె రాసాను. ఇంతలో "నుజీలా, రామ్మా ఇక్కడికి!" అని సరోజినీనాయుడు పిలుపు వినిపించేది.

'ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ అందరినీ చూడడం

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ఉడుక్కునేది. ఖైదీలు బాపూ పనులు చేయడంలో పంతువనడటట్లుంటే, వారివే చేయమనడం మంచిభవి మీరాబావా అన్నది. ఖైదీల తోను, జెయిలు సిపాయిలు (వార్డర్లు) తోను సునయించుకోడం బాపూజీకి ఇష్టం లేదని నేను ఆయన మాటలవల్ల గ్రహించాను. "మనసు విరంతు పర్వార్లని (వాయకులని) అనుకోడం నాకు ఇష్టంలేదు. మనమూ వాళ్ళలాగే ఖైదీలం. వాకోమా నాని నేను చేసుకోడం, లేకపోతే నా సహచరులతో చేయించుకోడం ఇష్టం" అనేవారు బాపూ. కనుక, నేను బాపూ భోజన పాత్రలను కుటుంబం చేయడం ప్రారంభించాను. నా గుడ్డలు నేను ఉతుక్కునేదాన్ని బాపూ గుడ్డలు కూడా ఉతకడం ప్రారంభించాను. బాపూ స్నానంచేసి వచ్చిత తర్వాత,

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

ఇంగ్లీషు తెలుగు డిక్షనరీ

1200 పేజీలు—300 చొప్పున
ఈ డిక్షనరీలోని జెనరల్ ఇన్ ఫర్ మేషన్ —
సర్టిఫైడ్ కమిషన్ వారికి, హైస్కూలు,
కళాశాల విద్యార్థులకును ప రీ క్ష ల లో
ఉత్తీర్ణులగుటకు ఎంతో తోడ్పడును.
వెం రు. 12/- పోస్టేజీ ప్రత్యేకం.

బాలసరస్వతి బుక్ డిపో,
మ ద రా సు -1.

తీసుకోండి
వీటితో
మీ ఆకలి
అధికమగును!

కృషెన్ సాట్లు
7 విధముల పని
మిమ్ము స్వస్థతగా
నుంచును!

నికోల స్ వారి (N) తయారు
జాగ్రత్త మరియు ఉత్తమ మిశ్ర గ్రాహక కంపెనీ

81-KS-2 TEL.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

కున్నాడేమో! రెండవ కాలకి మాలిన్ త్వరగా ముగించి తుడిచి వెళ్ళిపోదాము" అనుకున్నాను. కాని, ఇంతలో రెండవ పిలుపు వినిపించింది. దాని వెంటనే కస్తూర్బా పరుగుతో, ఎగ ఊపిరితో వచ్చి " మహాదేవ్ కు ఏమిటో అయింది. అతనికి మూర్ఛ వచ్చింది. అవస్థార వ్యాధిలాగ ఉంది" అన్నారు. నేను బాపూ పాదం వదలి పరుగుతూ వెళ్ళాను. మూడవసారి సరోజినీనాయకు పిలుపు వినిపించింది. నేను ఆమె గది చేరాను. నేను చేర దానికి ఎక్కువయితే ఒక్క నిమిషం పట్టి ఉంటుంది.

వెళ్ళిమాస్తే, మహాదేవభాయి సరోజినీ నాయకు గదిలో పట్టెమంచమీద పడుకొని ఉన్నారు, స్పృహలేకుండా, ముఖం తిరిగిపోయింది వికారంగా. నేను చూస్తుండగానే తలనుంచి పాదాలవరకు ఒక్క కుదుపులాగ కుదిరింది. నేను వాడి చూడగా, దొరకలేదు. రక్తపు పోటును చూడడానికి ప్రయత్నించాను. ఏమీ లేదు. గుండెమీద స్వేతస్సాపు పెట్టి చూడాను—నిశ్చ యంగా గుండెకొట్టుకోడమే వివరణలేదు. "బాపూను పిలవండి. ఈయన వెళ్ళిపోతున్నాడు" అన్నాను! ఆయన పెదవులమీద సురగలాగ కట్టింది. ఊపిరి ఆగి ఆగి ఆడుతున్నది. నేను వా మందుల పెట్టె తెచ్చాను; అది తెరవడమే కష్టమయింది. దిగుసుకుని పోయింది. దానిని తెరవడానికి ప్రయ త్నిస్తూనే "బ్రాండ్ తీసుకొని రండి. గుండెకు మండివ్వండి" అంటూ సూచనలూ చేశాను.

మహాదేవభాయి కాళ్ళు, చేతులు చల్లబడ సాగాయి. మందు దగ్గరలో లేడు. తీసుకొని రావ దానికి భందారి (ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్) వెళ్ళారు. సరో జినీ నాయకు యుడికాలోన్, లేన తెచ్చి యిచ్చి, "ఇది బ్రాండ్ మచిస్తాయి" అన్నారు. నేను మాలిన్ కోసం బ్రాండ్ అడిగాను. కాని, సరోజినీ నాయకు ఇచ్చిన మిక్చరీను మహాదేవభాయి నోటిలో పోశాను. ఆయనకు మందు మింగేకత్తి ఇంకా ఉంది. మింగారు. మిక్చరీకంటే నా మందుల పెట్టె లాళం పగులగొట్టి తెరిచారు. పెట్టెలో కార్బయం గ్లూకోజేట్ మాత్రం దొరికింది. గుండెకు బలం కలిగించే ఒక్క మందు నా లేదు. నేను ఢిల్లీనుంచి తొందరగా రావడం వల్లను, బొంబాయిలో తొందర పనులలో తిరగడంవల్లను, నా మందుల పెట్టెలో సమయానికి ఉపయో గించే మందులు పేకరించి పెట్టుకోలేకపోయాను. నేను మహాదేవభాయి వేయి ఎత్తాను. పూర్తిగా ఢీలా పడింది. వరాలలో కేర్బయం గ్లూకోజేట్ ఇంజక్షన్ ఇచ్చాను. ఇంతలో భందారి బ్రాండ్ తీసుకొని వచ్చారు. "కార్బయోక్ స్ప్రేములెంటు ఎక్కడ?" అని అడిగాను. భందారి, మళ్ళీ కిందికి పరుగుతారు. ఈలోగా మేము బ్రాండ్ మహాదేవ

భాయి నోట్లో పోశాను. అప్పటికే మింగేకత్తి తగ్గిపోయింది. బ్రాండ్ చాల సేపు నోట్లోనే ఉండిపోయింది. తర్వాత బాపూ సాతో "నీ చేయి లపట్టే పట్టుకుందామని అనుకున్నాను. కాని, మళ్ళీ ఊరుకున్నాను. సిద్ధకాక మరొకరు అయి పుంటే, బ్రాండ్ ఇవ్వనిచ్చేవాడినే కాను" అన్నారు.

మహాదేవభాయికి వాంతి ఆరంభమయింది. కాని, అది వెలుపలికి రావడం కష్టమయింది. నేను వాంతి బయటికి రావడంకోసం దవడలను నిమిరగాను. శ్వాసనాళంలో వాంతి అయ్యే పదార్థం వెళ్ళకుండా తల ఒక పక్కకు వంచాను. బాపూ, నేను పీరిపించగానే రెండు మూడు నిమిషాలలోనే వచ్చారు. మహాదేవభాయి చేతులు పట్టుకుంటూ, తలను నిమిరుతూ, ఆయన కళ్ళపై నే నిదానించి చూస్తూ నిలబడ్డాను. "మహాదేవ్ ఒక్కమారు నావైపు చూస్తే తప్పక లేచి నిలబడుతాడని నా విశ్వాసం" అన్నారు.

సరోజినీనాయకు నన్ను పిలిచినప్పుడు, భందారిలో మాట్లాడడానికి నన్ను ఆమె పిలుస్తున్నదని అనుకున్నారు బాపూ. ఆమె నన్ను పిలుచుకొని వెళ్ళడానికి వచ్చినప్పుడు కూడ మహాదేవభాయికి ఏదో అవరోగ్యం అయిందన్నమాట ఆయన నినలేదు. ఆయన ఏదో చదుపు తున్నారు. భందారిని కలుసుకోవడాకే నన్ను పిలుస్తున్నారని అనుకున్నారు. నామాట మీద పిలవడానికి వెళ్ళినప్పుడు కూడా భందారిలో మాట్లాడడానికి తమను పిలుస్తున్నారనే ఆయన అర్థం చేసుకున్నారు. తర్వాత మహాదేవభాయికి ఏమిటో అయిందని విన్నప్పుడు ఏదో పెద్ద దుర్ఘటన జరిగిందని ఆయన అనుకోలేదు. ముందు కూడా అప్పుడప్పుడు మహాదేవభాయికి తల తిరిగినట్టు, మై కం రావడం ఉండేవి. అలాగే ఇప్పుడూ వచ్చి ఉంటుంది. కొంతసేపటికి బాగవుతుంది—అనుకున్నారు.

సరోజినీనాయకు బాపూజీకి వివరించింది: గది మధ్యన మహాదేవభాయి నిలబడి ఉన్నారు. భందారి, సరోజినీనాయకు కుర్చీలలో కూర్చున్నారు. మహాదేవభాయి ఏదో మాట్లాడు తున్నారు. ఏదో చాన్సం, ఎగతాళి పోగోతున్నాయి. అందరూ విరగబడి పవ్వుతున్నారు. ఈ పవ్వులు మాకు వెలుపలికి వివరణమవుతున్నాయి. కొంతసేపు అయిన తర్వాత మహాదేవభాయి నాకోసం భందారిని అరోగ్యునికి సంబంధించిన పత్రాలను అడిగారు. తర్వాత వెంటనే "నాకు తల తిరుగుతుంది" అన్నారు. "అజీర్ణం అయి ఉంటుంది. నదు కోండి" అన్నారు భందారి. మహాదేవభాయి లేచి మూడు వాలుగు గజాల దూరంలో ఉన్న పట్టి మంచం వద్దకు వెళ్ళి దానిమీద పడుకున్నారు. భందారి వాడి చూచారు. బలహీనంగా ఉంటూ, చాల రీతంగా కొట్టుకుంటుంది. ఆయన నన్ను పిలవమని సరోజినీనాయకులు చెప్పి, పోమల్లో పిల్ల వర్తనను పిలవడానికి పైకి వెళ్ళారు. మహాదేవభాయి మాట్లాడుతున్నప్పుడు, ఉప్పు చామ్రట్ (వెల్చూ కోట్టు) తోడుతున్నాడు.

పల్లె మేలుకొంది

చిత్రం—ఎస్. జాబి (మద్రాసు.26)

మంచంమీద పడుకునేటప్పుడు దానిని తీసేసే రేమో! నేను వెళ్లిచూచినప్పుడు, వాస్కోట్ నగం విప్పి ఉంది.

వాంతి రావడంతో పాటు ఆయన మూర్ఖుడం కూడా మొదలు పెట్టాడు. భయంకరమైన మూలుగు; ఏదో గుహనుంచి వెలువడినట్టు వినిపించేది! ఆ మూర్ఖుని బాపూ సహించలేక పోయారు; మేమూ సహించలేక పోయాము. ఊపిరి అగి అగి బయటికి వచ్చేది. దిగునుకుని పోవడం తీవ్రంగా లేకపోయినా, మధ్య మధ్య బందరింపు వచ్చేది. ఒక్క భాగానికి పక్షవాలం తగిలినట్టుగా ఒకమూడు ముఖం పూర్తిగా వంకర అయింది. ఈ మూర్ఖువల్ల ఈయన వికలాం గుడై పోతుందా! అని మనస్సులో అనుకున్నాను. కాని, మహాదేవభాయా వంటి ముచ్చటాల్నికీ వికలాంగుడు ఎందుకవుతాడు? అకస్మాత్తుగా పెద్ద కుడుపు వచ్చింది. ఎముకలు విరిగిపోతాయా అన్నట్టుగా దవడలు ఒకదాని కొకటి కరుచుకుని పోయాయి. అప్పుడు నేను ఆయన దవడలు పట్టుకొని ఉన్నాను. తర్వాత దవడలు పట్టువడలి పడలిపోయాయి. మూలుగు తగ్గిపోయింది. ఊపిరి మందగించింది. నేను బాపూతో “బాపూ, మనుషులలోనే తాగ ఈయనా వెళ్లిపోయారు” అన్నాను.

“వెళ్లి పోయారు” అని నేను ఎప్పుడైతే అన్నానో, అప్పుడు విజంగానే పరిస్థితి తీవ్రమైనదిని, మహాదేవభాయా వెళ్లిపోయారని బాపూ గ్రహించారు. మహాదేవభాయా ఒక్క మూడు కళ్ళు తెరిచి మాట్లాడడానికి ప్రయత్నించి నట్టు అనిపించింది. “ఇకవాలేదు. నర్సుకుంటున్నారు” అని నేను సంతోషంతో అన్నాను. కాని, అవి కేవలం అనుకోదంగానే ఉండిపోయింది. మళ్ళీ కళ్ళు మూతపడ్డాయి. ఊపిరి ఇంకా మందగించింది. ఒక్క పల్ల బారయినది.

బాపూ తెప్పలు ఆరుకుండా ఆయన కళ్ళపై చే చూస్తున్నారు. ఒక్కమూడు మహాదేవ భాయ తన చూపుతో కలిస్తే, మహాదేవ లేచి కూర్చుంటారు— అనే భావంమీద భయం కలిగి వంటా కేంద్రీకరించారు. ఒక్కమూడు కళ్ళు కేంద్రం తెరుచుకున్నాయి కాని, కదలకుండా పోయాయని బాపూ అన్నారు. చూడడానికి శక్తి లేవప్పుడు, మాట్లాడడానికి ఏలా ప్రయత్నిస్తారు? కేవలం మూలుగు వినిపించేది.

ప్రాయుధానికి ఇంతసేపు పట్టింది కాని, ఇదంతా, విద్యుద్ద్యోగంలో జరిగింది. నాకేమో మొదటినుంచి ఆయన వరకు ఒక్క క్షణంలో

జరిగినట్టే అనిపించింది. నేను బ్రాండ్ చమ్పూలో నోడ్స్ పోలీస్ లేవో భందారీ మందులు తీసి కుట్టించాను. నేను ఇంజెక్షన్ ఇవ్వడంగా, ఆయన అది, “ఒక్కటి పరాలలోను ఇవ్వండి” అన్నారు. నేను ఒక ఇంజెక్షన్ పిరుదుల మీద, మరొకటి పరాలలోను ఇచ్చాను.

మహాదేవభాయా చెమటలో తడిసిపోయారు. మొదటినుంచే ఆయన ముఖమూ, చేతులూ నలువరాయిలాగెల్లెబ్బయ్యాయి. ఆ తెల్లటి చలన రాళ్ళమీద చెమట ముర్రాల్లు కట్టాయి. ఇంత క్షణ ఏమీ ప్రయోగం లేకపోయింది. నాడి మొదటిలోనే లగిపోయింది. శ్వాసకూడా అగి పోయింది. సివిల్ సర్జన్ వచ్చారు. అప్పటికే పిట్ట ఎగిరి పోయింది. అంటరా ముగిసిపోయింది. “పై బ్లడ్ ప్రెషర్?” అని అడిగారు సివిల్ సర్జన్. “లేదు” అన్నాను నేను. “అయితే, కరో సరీ థ్రావోసీస్ అయి ఉంటుంది. ఎప్పుడయినా నోస్ వచ్చేదా?” అని అడిగారు. “లేదు. తం తిరిగి వెళ్ళకం వచ్చేది. ఈమారుకూడా కరోసరీ థ్రావోసీస్కు ముఖ్యలక్షణమైన నోస్ పోయినా లేదు” అన్నాను. “నాకు విచారంగా ఉంది” అంటూ ఆయన వెళ్లిపోయారు.

(సశేషం)

మూసీకినారో బస్సు రాకడ, ప్రాణపోకడ

రాష్ట్ర రవాణా రవాణా సంస్థ సరిగ్గా పాదరవాణా సగరపాత సంస్థకు సకలంగా తయారవుతున్నది. బస్సుల రాకపోకల పరిస్థితి ఇప్పుడు రాజధానిలోనేకాక, రాష్ట్రంలో జాతీయం చేసిన అన్ని మార్గాలలోనూ అధ్యాప్తంగానే ఉన్నది.

వాన రాకడ, ప్రాణ పోకడ తెలియవంటారు పేదర్లు. అదేమోకానీ బస్సుల రాకడ, పోకడకూడా తెలియటం లేదు మన రాష్ట్రంలో. బస్సులు సకాలంలో రావు. వస్తే సకాలంలో పోవు. ఒక్కొక్కప్పుడు వెనకనుంచి ఎవరో బెత్తం పుచ్చుకుని తరుముతున్నట్లు పాలోమనిషిరేగింపుగావస్తాయి. లేకుంటే వచ్చే చేసేట్లు, బెట్టు చేస్తున్నట్లు గంటల తరబడి దర్శనం ఇవ్వకుండా పోతాయి. 'బస్సుల్లా రాకం' కోసం ప్రయాణికులు ఎండనక, వాననక 'అబస్సు' చేస్తూ ఉంటారు. బస్స్టాప్ల దగ్గర ఆచార్యులను లేపు.

మన బస్సులు అవతలి సీరసంగా నడుస్తూ ఉంటాయి. పాపం వాటికి మార్గ మధ్యంలో ఎక్కడో చెప్పి పెట్టుకుండా బబ్బు చేస్తుంది. వైద్యం చేసేందుకు స్పేర్ పార్ట్లు ఉండవు సమయానికి. ఈ స్పేర్ పార్ట్లు లేక ఎన్నో బస్సులు దీర్ఘ బ్యాదిలో క్యావాలలో పడి ఉంటాయి.

ఈ బస్సులను నడిపేవారిని గురించికూడా అనేక ఫిర్యాదులు రవాణా సంస్థకు రవాణాఅవుఖూ

ఉంటాయి.

తెలంగాణలోని తొమ్మిది జిల్లాలలోనూ, సర్కారులలోని పశ్చిమ గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలోనూ బస్సు మార్గాలను పూర్తిగా జాతీయం చేశారు. మిగిలిన ఎనిమిది జిల్లాలలో శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్టణం మినహా మిగతా వాటిలో ఏవో కొన్ని మార్గాలలోనైనా ప్రభుత్వ బస్సులు దర్శనం మిస్తాయి. శ్రీకాకుళానికి, విశాఖపట్టణానికి కూడా త్వరలో పాదరవాణా నుంచి వరాసరి బస్సులు నడుపుతారు. కర్నూలు జిల్లాలో మార్గాలన్నింటినీ తిరిగి త్వరలో జాతీయం చేస్తారు.

పూర్వపు పాదరవాణా రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వం 1932 లో రవాణా రవాణాను జాతీయం చేసింది. అప్పట్లో బస్సులు చాలా కొద్దిగా ఉండేవి. 1942 వాటికి వాటిసంఖ్య 300 అయింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరించిన తర్వాత రవాణా రవాణాకా రవాణా రవాణా కార్పొరేషన్ గా రూపొందింది. ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శి దీనికి పార్ట్ టైమ్ అధ్యక్షుడుగా ఉంటూ వచ్చారు. దరిమిలా, దీని వ్యవహారాను విచారించిన అనంత రామకృష్ణన్ సంఘం సిఫార్సు చేయగా ఫుల్ టైం ఉపాధ్యక్షుని నియమించడం జరిగింది.

మూడు సంవత్సరాలనాటి క్రితం ఫుల్ టైం అధ్యక్షుని కూడా నియమించారు. ఈ చర్యలన్నీ

కార్పొరేషన్ వ్యవహారాలు బాగుపడాలనే తీసుకున్నారు.

అయితే ఇంతవరకూ చెప్పుకోదగ్గ అభివృద్ధి కనబడలేదు. 18 నెలలు కార్పొరేషన్ అధ్యక్షుడుగా ఉండి కొంతవరకూ వ్యవహారాను చక్కబరిచిన వైస్ ఆడ్మినిస్ట్రేటర్ ఆర్. డి. కటారి క్రిందటి నెలలో బర్మాలో భారత రాయబారి పదవిని స్వీకరించారు. ఆయన వెళ్లే రోజున ప్రత్యేక గోష్టిలో ఇలా తెలియజేశారు:

"రవాణా రవాణా కార్పొరేషన్ ను 300 బస్సులతో అనాడు ప్రారంభించారు. ఇప్పుడు బస్సుల సంఖ్య దాదాపు రెండు వేలవరకూ పెరిగింది. ఏటా ఆదనంగా 300 బస్సులను చేస్తున్నాము. కార్పొరేషన్ నిబ్బంది సంఖ్య 14,000 కు పెరిగింది. అయినా పరిపాలనా వ్యవస్థలో ఎలాంటి మార్పుజరగలేదు! ఈరోజుకు ముఖ్యకారణం ఇదే! ఇప్పుడు మొత్తం పరిపాలనా వ్యవస్థను మార్చి వేయాలి. విజానికి కార్పొరేషన్ అందుకు పూనుకొన్నది కూడా. అన్ని స్థాయిలలోనూ నిబ్బందికి శిక్షణ గలవారి. అయితే ఈపని పూర్తి కాకుండా మధ్యలో వెళ్లి పోతున్నందుకు విచారిస్తున్నాను."

రవాణాకా సుఖి (శ్రీ థి. వి. గురు మూర్తి) ఈ విషయాలు చర్చించగా ఆయన ఇలా చెప్పారు: "శ్రీ కటారి తన 18 మాసాల పదవి కాలంలోనే తన సూచన లన్నింటినీ అమలుజరిపి ఉండవలసింది. కాలికి కురుపువస్తే అక్కడ మందు వేయాలనుకుంటాం. కాని ఆయన వాకా బలాధిపతిగా పనిచేసి వచ్చినందున అక్కడ మందు వేయడంకా మొత్తం శరీరాన్ని పరిశీలించి అసలు ఎందుకు కురుపు వేసింది తెలుసుకోవాలంటారు. ఆయన పద్ధతే మంచిది కానప్పు. ఇది వెంటనే ఫలితాలు కనిపించవు."

ఏమైనా ప్రయాణికుల కష్టాలను తొలగించి జాతీయీకరణపై ప్రజల విశ్వాసాన్ని పెంపొందించే జేయటం, తద్వారా ఏటా సర్వోన్ని పొందుతున్న కార్పొరేషన్ ఇక ముందూ లాభాలను గడించటం అవసరం. అందుకోసం శ్రీ కటారి సూచనలను త్వరగా అమలు జరపడం మంచిది. బస్సుల అడుగుజాడల్లో టాక్సీలు

బస్సుల పరిస్థితివలె సగరంలో టాక్సీల పరిస్థితి కూడా అధ్యాప్తంగానే ఉంది. పాదరవాణా, సికిందరాబాద్ లో 453 టాక్సీలు ఉన్నా, కావాలి నప్పుడు అవి అందుబాటులో ఉండవు. చీకటి పడితే అందులో చాలా భాగం కేవలం సగరానికి వచ్చే రకమింకే పరిమితిమోతాయి. మిగిలినవారికి ససేమిరా ఒప్పుకోడు టాక్సీదయ్యా.

పాదరవాణాలో యజమానులు రోజుకిరాయి లెక్కన డ్రై వర్క్లు టాక్సీలపైరు. అందునలన చిట్ట చిట్ట దూరాల గాక ఒకేసారి 15, 20 రూపాయలు వచ్చే గిరాకీ కోసం ఈ డ్రై వర్క్లు చూస్తారు. ఈ పరిస్థితిని మార్చునీదే సగరంలో టాక్సీ సమస్య పరిష్కారం కాదు.

రైతు శ్రమిత్వం

అంతా—మనకల్ల కృష్ణప్పయ్య (పాదరవాణా)

—కె. తాతారావు

కింధువభ

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

కైరాన్ నిష్కమణ

ముఖ్యమంత్రి పదవికి రాజీనామా ఇచ్చి శ్రీ ప్రతాప్ సింగ్ కైరాన్ అధికారం నుంచి వైదొలగడంతో సరిహద్దు రాష్ట్రమైన పంజాబ్ చరిత్రలో ఒక అధ్యాయం ముగిసింది.

శ్రీ కైరాన్ నిష్కమణకు కారణమైన పరిస్థితులు ఒక ఎత్తు: చివరికి ఆయన రాజీనామా ఇచ్చిన ఉదంతం ఒక ఎత్తూను. ఈ సంఘటనలనుంచి రాజకీయ వాదులు, ముఖ్యంగా అధికారం చలామణి చేసేవారు నేర్చుకొనవలసిన పాఠాలు అనేకం.

లోగడ శ్రీ కైరాన్ పై శ్రీవ మైన ఆరోపణలు జరిగినవి. పంజాబ్ లో అలజడి రేగింది. కడకు ఆ ఆరోపణలను రాష్ట్ర పత్రిక నివేదించడం జరిగిన తరువాతగాని వాటిని గురించి నిష్పక్షికమైన నివారణ జరపడానికి నిర్ణయించలేదు.

శ్రీ కైరాన్ నమర్చుకొన్న పాఠము, పంజాబ్ పత్తిరాధిపత్య

కారకుడు. ఆయన నిష్కమణం అ రాష్ట్రంలో అస్థిరత్వం ఏర్పడడానికి దోహదమివ్వవచ్చునని కేంద్రం అప్పట్లో అభిప్రాయపడింది.

ఇదంతా నిజమే అయినా అలాంటి ఆరోపణలు జరిగే పక్షంలో బాధ్యత కలిగిన పదవులలో ఉన్నవారు ముందుగానే ఆయా పదవులనుంచి వైదొలగి విచారణ నిష్పక్షికంగా జరగడానికి తోడ్పడడం ఒక సత్సంప్రదాయం ఏర్పడడానికి కారణం అవుతుంది. ప్రజాస్వామ్య సాపర్యాలకు ఈలాంటి సంప్రదాయాలు దోహదం ఇవ్వగలవు.

శ్రీ కైరాన్ అలాంటి చర్య జరపలేదు. శ్రీ ఎన్. ఆర్. డాస్ విచారణ సంఘం నిర్ణయాలు తెలియపర్చినా ఇంకా తన అధికారానికి అంటి పెట్టుకొని ఉండడానికి, రాష్ట్ర శాసనసభ కాంగ్రెసు పక్షంలో తన ప్రాబల్యం నిలబెట్టుకొనడానికి ప్రయ

త్నించారు. డాస్ సంఘం నివేదికను కేంద్రం ప్రచురించడంతో ఆయన అట కట్టుపడింది.

అధికార దుర్వినియోగం జరిగినదని విచారణ సంఘం అభిప్రాయపడినప్పుడు తదుపరి చర్యలు జరపడంలో జాప్యం కూడదు. ఇది మరొక పాఠం.

ఒక ముఖ్యమంత్రి పై ఇలాంటి విచారణ జరగడం స్వతంత్ర చారిత్రకంగా ఇది మొదటి సారి. ఇది మంత్రి పదవులలో ఉన్నవారికి ఒక హెచ్చరికగా ఉపకరిస్తుంది.

శ్రీ కైరాన్ అట కట్టించడంలో కేంద్ర వాయకత్వం తన ప్రాబల్యం నిలబెట్టుకొంది. నైహూతరువాతి కాలంలో పరిణామాలకు ఇది సూచనప్రాయంగా ఉంది.

మొత్తం మీద శ్రీ కైరాన్ విషయంలో కేంద్రం వ్యవహరించిన విధం అభినందించదగినది. పంజాబ్ లో నమర్చుకొన్న వాయకత్వం ధౌర్భిక్షం చేయడానికి, స్థిరత్వం పొందుకొల్పడానికి కూడా కేంద్రం తగు కృషి చేయగలదని అశించవచ్చు. ★

మహాదేవభాయికి ఉపని ఆగిపోగానే, నా జన్మిల్లు ఎవరూ చూడరాదనే ఉద్దేశంతో నేను మరొక గదికి వచ్చాను. కాని, కస్తూర్బా నా వెంటనే వచ్చి "మహాదేవ్ పరిస్థితి ఎలాగుంది?" అని అడిగారు. నేను ఏమీ చెప్పను? ఉరికి ఉండిపోయాను. చాలా దైర్యం పడలిపోయింది. ఎంతో ఆవేదనపడటం నేను భావించుకుంటున్నాను. "ఓ, ఆయన వెళ్లిపోయారు!" అన్నాను. చాలా దీర్ఘకాలం చేశారు— "అది మహాదేవ్ వెళ్లిపోయాడా? ఎక్కడికి వెళ్లాడు? అరే మహాదేవ్! ఎక్కడికి వెళ్లాడు?" అంటూ వెళ్ళి వెళ్ళి చిచ్చారు. చాలా వెంట బాపూనే కూడా వచ్చారు. ఆయన భావన సమాధాన పరిధారు. మేముందరం మహాదేవ భాయి వద్దకు (ఆయన ఎక్కడున్నాడు? ఆయన శవసంస్కారం) వెళ్లాము. మహాదేవభాయి ఒక్క కాలం నాచుకొని ఉన్నారు; తొందరపాటు ముడుచుకుని ఉంది. నేను దానిని సరిగా చూచాను. కళ్ళు సగం తెరుచు కొని ఉంటే, దానిని మూసివేశాను. మహాదేవ భాయి కళ్ళు మూయవలసి ముందే కంఠం నై నా అనుకున్నానా? ఆయన ముఖంపై అపూర్వమైన శాంతి వ్యాపించింది. ఎవరో యోగివ్వారు సమాధిలో ఉన్నట్లు ఉన్నారు. కళ్ళునే ఆయన తువ్వారు పడి ఉంది. దానితోనే

నేను ఆయన ముఖం గుడిచాను. "మహాదేవ్ జేబులు ఖాళీవేయి" అన్నారు బాపూ. ఇది నాకు కఠినమైన పని. ఆయన లాల్సీ జేబులో చేయి పెట్టగానే, చేయి విరిగిపోతుందేమోనని అని పించింది! మహాదేవభాయి నిజంగానే వెళ్లి పోయాడా? నేను ఆయన జేబులు ఖాళీ చేస్తున్నానే లాల్సీ జేబులు ఖాళీగానే ఉన్నాయి. బాస్కెట్ (వెస్ట్రా కోట్) సగం కింద పడింది. చాలా కష్టంతో తక్కిన సగం ఆయన కిందిమంచి పక్కకు లాగాను. ఒక జేబునుంచి కంఠం బయటికి తీశాను. మరొక జేబునుంచి గీతానీ (భాగవద్గీత). "నైష్ఠిక ఐశ్వర్యం" పొడండి. "రామాయణం" (రామచరితం) జపించండి" అన్నారు బాపూ. నేను నా భజనావళి పుస్తకం తీసుకొని వచ్చాను. సరిపాద్మ రాష్ట్రం నుంచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, ఢిల్లీ స్టేషనులో నేను, అస్సెయ్యన్స్ ప్యారెల్ మహాదేవభాయిలో విడిపోయినప్పుడు, మహాదేవభాయి ఈ భజనావళి పుస్తకాన్ని నాకు ఇచ్చారు. ఆ పుస్తకం మధ్యన ఆయన ఖాళీ తెల్లకాయలొచ్చివేయించి క్లిరియర్ చేయించారు. ఆ పుస్తకం నాకు ఇప్పుడు దానికి ముందు, దానితో లేని, నాకు ఇప్పుడైన భజన గీతాలను వ్రాశారు. వాటి అనుక్రమణిక కూడా వర్తకరించారు. ఆ స్మృతులన్నీ నేడు

మనసులో కొత్తవిగా స్ఫురించాయి. ఈ భజనావళి నేను మహాదేవభాయి ఎదుట వెంటబడికి తీసి ఉంటే, ఆయన ఎంతో సంతోషించేవారు. తను ఇచ్చిన భజనావళి ఈ జెయిలుకు వచ్చి చేరిందని ఆయన ఎప్పుడూ తెలుసుకోలేదు. కాని, ఇప్పుడు ఆదంతా ఆలోచించడమే వ్యర్థం. అందరం మహాదేవభాయి మంచంవద్ద కూర్చుని ప్రార్థన చేశాము. భాగవద్గీత పఠ్యనిమిషం అధ్యాయం పారాయణం చేశాము.

బాపూ కర్నూర్ భండారీతో "వల్లభభాయిని, బేర్ ను, అక్కినవారిని యరవడా జెయిలునుంచి వాడక్కడకు పంపండి. తర్వాత మహాదేవ్ బౌతిక దేహాన్ని ఎవరికి అప్పగించారో ఆలోచిస్తాను" అన్నారు. భండారీ వెళ్లిపోయారు. ఆయన ప్రభుత్వానికి ఈ విషయం తెలియపరచి, ముందు ఏమిచేయాలో అనుమతిపొందాలి.

"ఇప్పుడు నేను వెళ్లి స్నానం చేస్తాను. వల్లభభాయి మొదలయినవారు వచ్చేలోగానే నేను సిద్ధంగా ఉండడలెచు" అని బాపూ అంటూ స్నానం చేయడానికి వెళ్లారు. కాని, వెంటనే తిరిగి వచ్చి, "నేను మొదట మహాదేవ్ కు స్నానం చేయించి, తర్వాత నేను స్నానం చేస్తాను" అన్నారు.

భండారీతోపాటు వచ్చి, ఇంతవరకు ఉన్న మేజర్ అడ్వానీ, మిస్టర్ కటేరీ, కొందరు సిపాయిలు (వార్డర్లు) కలిసి మహాదేవ భాయి బౌతిక దేహాన్ని ఎత్తి తీసుకొనివెళ్లారు. బాపూ దానిని స్నిహాగదిలో తొట్టిపక్కన పెట్టించారు. కాకతాలీయంగా మహాదేవభాయి శిరస్సు ఉత్తరంవైపున ఉంది. హిందూ ఆచారం ప్రకారం శవం శిరస్సు ఉత్తరంవైపు ఉండాలని తర్వాత తెలిసింది. శవమీది గుడ్డలు తీసేయించి బాపూ అన్నారు. దోపరి సులభంగా వచ్చింది. కాని, కటేరీ, అడ్వానీ లాల్సీగి తీసేయాలనేకపోయారు. వారు దానిని మోటుగా లాగుతూ ఉండడం చూచి నేను ఉండలేక పోయాను; వెళ్లి వారికి తోడ్పడ్డాను. లాల్సీ వచ్చిపేసింది. బౌతిక కాయం బాకే ఎంతో వేడిగా ఉంది. నా తం తిరగపొగింది. "బాపూ, మహాదేవభాయి ఇంకా బతికి ఉండలేదు గదా?" అని బాపూతో అన్నాను. "అది నీకే తెలుసు" అన్నారు ఆయన. నేను మళ్ళీ స్టేట్ స్పీచ్ తెచ్చి పరిశీలించాను. అంతా నా మూర్ఖత! గుండె చప్పుడు ఎప్పుడో ఆగిపోయింది. అద్దం తెచ్చి, మహాదేవభాయి ముక్కు ఎదుటపెట్టాను. ఏమీ కదలికలేదు. "మీరు కూడా పరీక్ష చేయండి" అని అడ్వానీతో అన్నాను. కాని, అక్కడ ఏమైనా జరిగితే కదా! డాక్టర్ ఇంకా పప్పటికీ, నేను నా స్టేట్స్ మేన్ కోర్స్ యాను. "బతికి ఉంటే, వేడిమిరు పడగానే లేచి కూర్చుంటాడు" అని బాపూ అన్నారు. వార్డర్లు ఎప్పుడో వెళ్లిపోయారు. "మేము వెళ్లిపోమా?" అని అడిగారు, అడ్వానీ, కటేరీ. "అలా! వెళ్లిపోండి"

అన్నారు బాపూ. "నేనూ వెళ్ళిపోనా?" అని అడిగాను. "సరే" అన్నారు బాపూ. నేను తిరిగి వచ్చి నా గదిలో విలవిల్లాడు. నీటి డబ్బా ఎత్తేటప్పుడు బాపూ చేతులు జోరుగా పడిపోవడం, ఆపాదమునకుం శరీరం పడిపోవడం చూచాను. బాపూ కిందపడిపోతారేమోనని అనిపించింది. అందువల్ల ఆయన వద్దని అప్పప్పటికీ, మళ్ళీ ఆయనవద్దకు వెళ్ళాను. ఆయన వస్తు పొమ్మనలేదు, ఉండనివ్వారు. నిజంగానే ఆయనకు సహాయం అవసరం. నా అంతట వేసే వెళ్ళి పోదలకున్నానని, అందువల్లనే వెళ్ళడానికి అనుమతి కోరానని ఆయన మొదట్లో అనుకుని ఉండారు.

నేను నీళ్ళుపోయడం ప్రారంభించాను. బాపూ తువ్వలుతో రుద్ది రుద్ది బాతక కాయానికి స్నానం చేయిస్తున్నారు. ముఖం మీద నీళ్ళుపోతాయి. బలంగా కరుచుకునిపోయిన పెదవులపై నీళ్ళు పడగానే, మహాదేవభాయా, స్వయంగానే బలంగా పెదవులు దిగిస్తున్నట్లు అనిపించింది—నీళ్లు స్నానం చేయించేటప్పుడు ముఖం, కళ్ళు బలంగా మూసుకొంటారే, ఆ విధంగా. నీళ్ళు పడినప్పుడు ముఖంమీద చీర వచ్చు లోడికినలాడినట్లు అనిపించేది. బాపూ వెలి అంగమూ విడిచిపెట్టి కుండ వేళారు. నేను ఆయన పాదాలు తుండచేశాను. మహాదేవభాయా తరచు పాదర్శనం లేకుండా తిరిగేవారు. అందువల్ల అరికాల్కు థంగుచేసేటట్లు ఉన్నాయి. బాపూ పాటిచే చూచి "పాదాలు పూర్తిగా తుండకాలి" అన్నారు. ఎంతటి కరుణ దృశ్యం! తండ్రి పృథకుడైనాను, ప్రేమకు ఆ మూటలు మోచనాప్రాయాలు. నేను తువ్వలుకు సబ్బురాచి పాదాలను బాగా రుద్దాను. ఎంతోసేపటికి పాదాలు తెల్లబడ్డాయి. "నీవు ఇతనిని చక్కకు పార్చింది చిట్టుకో. నీవు తుండ చేస్తాను" అన్నారు బాపూ. మహాదేవభాయా శరీరం మొదట్లోనే లాగింది. ఇప్పుడు మరింత బరువెక్కింది. నేను స్నానం లోట్టి వెనుకవైపు అనరాలో ఎంతో కష్టంమీద చక్కకు పార్చింది చిట్టుకోవ్వాను. చక్కకు పార్చించేటప్పుడు నాకు ఊపిరి తీసుకున్నట్లు కట్టం చిగురుడింది. నేను అధిరపడి, "బాపూ, మహాదేవభాయా ఊపిరి తీసుకొన్నాడు" అన్నాను. ఆయన నవ్వు "నీవు వెలి బాగులవానివి. ఇంతో నీ కల్పన!" అన్నారు. అంతటే అది నా కల్పన కాదు. చక్కకు రిచ్చడం వల్ల కింది వుత్తునం అణగిపోయి, బరువు పడడంవల్ల లోపలి గాలి వెలుపలికి వచ్చింది.

స్నానం ముగియించి, మహాదేవభాయా నివ్వు స్నానం చేసుకున్నాడు నేను స్నానం తర్వాత మేమోదానికి గుడ్డలు ఉరుక్కుని పెట్టారు. చాటికోసుంది ఒక్క రోసరిని నేను తీసుకొని వచ్చాను. తువ్వలు వాడి తుడవడానికి వాడాను. కళ్ళకు, టెట్ల తుడవడానికి బాపూ వేరే తువ్వలు తెచ్చున్నాడు. చూ పడిన నా కొక మూట

మహాదేవభాయా అంత్యక్రియలు

తువ్వలు పంపింది. అది బాపూజీకి ఉపయోగిస్తుందని అట్టే పెట్టాడు. బాపూ దానిని వాడారని విని ముసలిది (వదిని) ఎంతో సంతోషపడుతుంది—అనుకున్నాను. కాని, ఆ తువ్వలు ఉపయోగం మరొకటిని ప్రాప్తి ఉంది. నేను ఆ తువ్వలును బాపూజీకి తెచ్చి యిచ్చాను. దానితో మేము మహాదేవభాయా దేహం తుడచాము. ఇప్పుడు శవాన్ని వెలుపలికి తీసుకొనిరావాలి. మిస్టర్ కటేరి వార్డర్లను పిలిచారు. భూరా, మగ్ అనే ఖైదీలను పిలిస్తే బాగుండునని అనుకున్నాను. వారే వచ్చారు. ఇద్దరూ శవాన్ని ఎత్తుకున్నారు. బాపూ గదికి, సరోజినీ నాయుడూ గదికి మధ్యన ఒక చిన్న గది ఉంది. నేడు ఉదయం మహాదేవభాయా ఈ గదిలో కూచునే క్షణం చేసుకున్నారు. మొన్న సాయంకాలం ఈ గదిలోనే కూర్చుని నూలు వడిచారు. ఎంతో శ్రద్ధగా

మయింది. కాని, ఎవరి ఏడుటా ఆయన తన గొంతుకతో వణుకు కాని, కన్నీళ్ళు గాని కనిపించనివ్వలేదు.

లాహోర్ లో. గిర్ ధారిభాయి నాకు ఒక చందనపు కర్ర ముక్కు బహూకరించారు. ఆయన కొన్ని చందనపు కర్ర ముక్కులను బార్ డోరినుంచి తెచ్చారు. అందరికీ పంచిపెట్టారు. అప్పటి నుంచి ఆ ముక్కు నా హెండ్ బాగ్ లో పడి ఉంది. నేను దానిని మీరాబానీకు ఇచ్చాను. ఆమె దానిని రాచి గంభం తీసింది. బాపూ ఆ గంభాన్ని మహాదేవభాయా పాలంమీద, పక్క స్తంభంను పూశారు. తోటనుంచి పూలు తెప్పించి మీరాబానీ, మరెవరో దండనువ్వారు. బాపూ దానిని మహాదేవభాయా మెడలో వేశారు. మీరాబానీ దేహంపై పూవులు అలంకరించింది. బాపూ స్నానానికి వెళ్లారు. స్నానానంతరం శవం దగ్గర కూర్చున్నారు. "నీవూ స్నానం చేసిరా. మహాదేవ గుడ్డలు నీవు ఉడకాలి. మరొకరిని ఉడకనివ్వకూడదు" అన్నారు బాపూ నాతో. బాపూ మహాదేవభాయా దేహాన్ని తుడిచిన తువ్వలతోనే తన శరీరం తుడుచుకొని, దానిని నాకు అందించారు. "దీనిని కూడా ఉడికి మహాదేవ బట్టలలోపాలు బాబులాకొని భద్రపరచు" అన్నారు.

నేను స్నానం చేసి వచ్చేసేతు మీరాబానీ పూలు అలంకరించడం పూర్తయింది. శవాన్ని పైకి ఎత్తివచ్చుడు ఈ పూవులన్నీ కదలిపోవచ్చుననే అనుమానంతో శవాన్ని తీసుకొని వెళ్ళేటప్పుడు పాదమీద పూలునేయడానికి మగ్, భూరా పూవులపెట్ట అల్లుతున్నారు. బాపూ శవం దగ్గర కూర్చుని గీతాపారాయణం ఆరంభించారు. పన్నెండవ అధ్యాయంతో పారాయణం ఆరంభమయింది. నేను స్నానం చేసి రాగానే గీతము నాకు అందించారు. వద్దెనిమిదవ అధ్యాయం వరకు పారాయణం జరిగింది.

ఇంతలో భందారి వచ్చారు. ఆయన ముఖం ఎండిపోయింది. మూటలు పెగలడంలేదు. "వల్లభ భాయా వస్తున్నారా?" అని బాపూజీ ఎవరితోనో భందారిని అడిగించారు. "ఆయన ఇక్కడ లేడు" అన్నారు భందారి. "వేరే వస్తున్నారా?" అని మళ్ళీ అడిగించారు. ఆయన కూడా రాలేక పోయారు. "ఒక లారీ వచ్చింది. ఒక బ్రాహ్మణుడు (పురోహితుడు) వచ్చాడు" అన్నారు ఎవరో. బాపూ అదిరిపెట్టారు. "ఎందుకు?" అని అడిగారు. "ఇక్కడ ఏదైనా కుక్కలారం, పూజాపాత్రం జరుగడం ఉంటే, దానికి" అని ఎవరో సమాధానమిచ్చారు. "ఇక్కడి పూజా పాత్రం అంతా అణుచోయింది" అన్నారు బాపూ. భందారి బాపూ వద్దకు వచ్చాడు. అయితే బాపూలో చూట్టాడనేక వరోజీ. నాయకుడు

గొంధీజీ కారాగార గాథలు

"హరి వాణ్ తమారే పోతే పారిసంభావకోరే, దివన రహస్య చేటాండా వాలకోరే."

నానాడి నీ చేతులతోనే ఉంది, నీవే ఆదుకోవాలి. ఇక కొన్నాళ్ళే మిగిలి ఉన్నాయి—అని పాడుతున్నారు.

ఈ గదిలోని కుర్చీలు బల్బులు తీసివేసి, శవాన్ని ఈ గదిలో పెట్టాము. బాపూ ఒక బెయిలు దుప్పటి క్రింద కరిపించారు. సురొకటి పైన కప్పించారు. "ఇతడు బంది, బందిగానే వెళ్లాలి" (హి ఇక్ ని ప్రెసెంట్ అండ్ హిమెన్ట్ గో యూన్ ఎ ప్రెసెంట్) అన్నారు. బాపూ ముఖం ప్రకాశంతంగా ఉంది. కాని, గొంధీరంగాను అలోచనామూలంగాను ఉంది. పురం మండ్ర

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలా నైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

డాల్ఫ్

శిశువ్యాధులు: జెఫ్రి మేనర్స్ & కంపెనీ లిమిటెడ్

శుభవార్త

కడుపులో వాపు లేక పుండు, తల నొప్పులతో దీర్ఘకాలమునుండి బాధపడువారికి ప్రత్యేక చికిత్స. నెల రోజులలో గుణము విచ్చును. అవరేషన్ అక్కర లేదు. వాడి చరిక్స్ తో వ్యాధిని నిర్మూలము. సంవత్సరాల తరబడి బాధపడుతూ లేక అర్థముకాని మొండి వ్యాధులు— జ్వరము, చచ్చునాళము, గుండె జబ్బులు, పిచ్చు, దగ్గు, అపస్మారము, పొండు, స్త్రీల రోగములు, మూత్రవ్యాధులు, గొంథులు, జింధ, జబ్బులు, కళ్ళ జబ్బులు, రక్తశోటు, పూలుగా పెరుగుట, చిక్కిపోవుట, అద్విరళముల మేహజబ్బులు, వలం జలహీనత మొదలైన వ్యాధులకు సమర్థవంత చికిత్సకుట Dr. N. S. రాజుగారు ఈ క్రింది విధముగా ప్రతి నెల బస చేయుదురు. ఉదయం 7 గంటలనుంచి సా. 3 గంటల వరకు సంప్రదించవచ్చును.

1వ తేదీ: బిరుచిరి: బాలాజీ భవన్— 2వ తేదీ: మద్రాసు: మై నూరు కేట్, బోర్లింగ్ అండ్ లాడ్జింగ్, 182, 183, వై నా అజార్ రోడ్— 3, 4 తేదీలు, వెరిగు రూర్: హ్యూమెయర్ కేట్, కెంపెగడ రోడ్— 5వ తేదీ బీర్తూరు: ఓరియంటల్ లాడ్జి— 6వ తేదీ: కడప: మై నూరుమోడల్ కేట్— 7వ తేదీ: అనంతపురం:— కాంతివాన్, రిప్పిరింగ్ రూము— 8వ తేదీ బెళారి: గార్డెన్ హౌసుల్— 9వ తేదీ: కర్నూలు: ఓల్డ్ లాండ్స్ హౌసుల్, మెయిన్ రోడ్— 10వ తేదీ నుండి 28వ తేదీ వరకు హైదరాబాద్: హిద్దాబ్, 29 వ తేదీ నుండి నెలకొన వరకు గుంటూరు: ఉదయ క్రిక్టెస్, అండ్ హౌసు, క్లబ్బు మూల్ సినిమా ఎదురుగా, తెప్పెంగు పోరు. 5—లు. నుండుకు వేరే డబ్బు లేద్యుకుంటే ఫలించే మందు తీసుకోవచ్చును.

రావు నో ప్రో డక్టు

6-2-958, భయిరరాజుగార్, దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారకేంద్ర (చిక్కన, హైదరాబాద్—4 (వి. వి.)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

మొందుకు రోస్తున్నారు. “ఏమి కలుగు తెచ్చారు?” అని అడిగారు బాపూ. ఆయన సంతోషము “నేను ఏర్పాట్లన్నీ చేశాను” అన్నారు. “ఏమి ఏర్పాట్లు చేశారు? నేను శవాన్ని మిత్రులకు అప్పజెప్పవచ్చునా?” అని అడిగారు బాపూ. భండారీ మళ్ళీ సంతోషి నాయకుడు మొందుకు రోశారు. ఆయనకు ఏర్పాట్లను గురించి స్వయంగా వివరించడానికి ధైర్యం లేకపోయింది. ప్రభుత్వంవారు శవాన్ని ఎవరికి ఇవ్వడంకోసమే, భండారీ స్వయంగా దహనములానికి వెళ్లి దహన సంస్కారం చేయించి వస్తారని సంతోషి నాయకుడు తెలి పారు. “మాలో ఎవరైనా శవంతోపాటు శ్మశానానికి రావచ్చునా?” అని అడిగారు బాపూ. “కూడదు!” అని సమాధానం వచ్చింది. “అయితే నేను ఇక్కడే, నా ఎదుటే దహన సంస్కారం చేయవచ్చునా?” అని బాపూ భండారీని అడిగి “నేను శవాన్ని మీకు ఎలా అప్పగించగలను? ఏ తండ్రయినా తన కుమారుని శవాన్ని అపరి చితులకు అప్పగిస్తాడా?” (నో పాడర్ కాన్ హిండ్ టెన్స్ ది బాడి అండ్ హిస్ సో లు (స్టేంజర్స్) అన్నారు.

భండారీ పండ్ల బొంబాయి ప్రభుత్వానికి పోను చేయడానికి వెళ్లారు. బాపూ ఇలా అన్నారు: “శ్రద్ధా సందస్సమీక్షిని హత్యచేసినవారి శవాన్ని ఉరి శిక్ష తర్వాత దహనం అప్పగించింది ప్రభుత్వం. ఇది అతనిని విడుదల చేసింది. శవాన్ని ఉరి గించింది. దానివల్ల హిందూ—ముస్లిం, కల హాలు కూడా చెలరేగింది. కాని, ప్రభుత్వం లెక్క చేయలేదు. నేడు మహాదేవ్ శవాన్ని ఇవ్వడంవ లేదు. ఈ ప్రశ్నపై పోల్డార్లడమా, లేక చేదుమింగినట్లు మింగి దీక్షాకాని ఉండడమా— అనే విషయంపై అలోచిస్తున్నాను. ‘శవాన్ని మిత్రులే దహనం చేస్తారు’ అని మొండి కెల్ల గలము. కాని, ఇలా చేయడంవల్ల మహాదేవ్ మృత్యువుకు రాజకీయపు రంగుపూసి పొయిదా పొందినట్లు అవుతుంది. తండ్రి తన కుమారుని మరణాన్ని ఇలా ఎలా ఉపయోగించుకోగలడు?”

భండారీ ఏమిటి సమాధానం చెప్పాడో అని ప్రతిబాపూ ఉపిరి దిగబట్టి శాపకాని ఉన్నారు. కటేరి, అద్వానీ వెంటనే కూర్చుని ఉన్నారు. భండారీ మేడపై న కటేరి గదినుంచి పోయిలో మాట్లాడుతున్నారు. అగ్ని సంస్కారం ఇక్కడే జరిగేట్లు భండారీని అర్థమై చేయించి నేను కటేరికి, అద్వానీకి సభ్యులైనానికి ప్రభుత్వం తీసుకువచ్చింది. “బాపూ అడిగినది చాల చిన్న విషయం, దీనికి కూడా కొద్ది కృషి అని సమాధానం వస్తే, ఆయనపై ఎలా దీక్షలు విస్తుందో, ఎవరికి తెలుసు? ఉపయోగం మొద

అయినవాటికి పూనుకుంటే మనమంతా ఇప్పుం దిలో పడిపోతాము" అని నేను వారితో చెబుతూ శ్రద్ధానంద స్నేహిణీ పాఠకుని నంగతి కూడా తెలిపాను. వారిద్దరూ పైకి వెళ్లారు. కొంత సేపటికి భండారీ వచ్చారు. శవానికి ఇక్కడే దహన సంస్కారం జరుపడానికి అనుమతి లభించింది. ఎంతో కష్టమీద భండారీకి ఈ అనుమతి దొరికిందని సరోజినీ నాయడు, తర్వాత కటేరీ, నాతో అన్నారు.

దహన సంస్కారానికి తగిన ప్రదేశం వెదక వలసి వచ్చింది. సరోజినీ నాయడు, భండారీ, అడ్వానీ మొదలయినవారు స్థలం చూచినవారు. ఇనుపతీగలకు వెలుపల, దగ్గరలోనే ఒక గడ్డి పెరిగిన పొలం ఉంది. గడ్డి లీయించి స్థలం శుభ్రం చేయించారు. పక్కన ఒకపైపు రెండు మూడు ఎత్తైన పొదలున్నాయి. ఎదుట పర్వతాల సుందర దృశ్యం. మహాదేవభాయికి ఈ స్థలం చాల నచ్చేది. గడ్డి లీయించినమీదట బ్రాహ్మణుడు నీళ్ళ ప్రక్షిప్తిని శుద్ధిమంత్రాల పఠించాడు. మెల్లవద్ద కింద ఉన్న తోటలోని చెట్ల కొమ్మలు విరిచి, పాడె తయారు చేస్తున్నారు. బాపూ శనం పక్కన కూర్చుని, తాము గీతా పారాయణం చేసేవారు, నాతో చేయించనన్నా చేయించేవారు. మీరాబహాన్ ఒక గిన్నెలో ధూపం, చందనం మొదలయిన సుగంధద్రవ్యాలు ముట్టించి శనం తల దగ్గరపెట్టి, అక్కడే కూర్చుని దానిలో చందనం, కర్పూరం వేస్తూ ఉంది. మహాదేవభాయిది భారీ శరీరం. ఇటీవల కొంతకాలంగా ఆయన మెడ కొంచెం వంకరచేసి నడిచేవారు. శనం పూర్తిగా నిలారుగా వడి ఉన్నందున, బహుశా శరీరంలోని స్నాయువులు మొదలయినవి శీఘ్రమై పోయినందున బతికి ఉన్నట్లుంటే పాడుగా కనబడేది. ముఖం మీద అపూర్వమైన శాంతి, అపూర్వమైన శోభ వెలుగొందాయి. బాపూ శవానికి ఎదమ పక్కన కూర్చున్నారు. మహాదేవభాయి ఎదమ కన్ను సగం తెరుచుకొని ఉండడం చూచాను. ఇది ఆకస్మాత్తుగా జరిగి ఉంటుంది. మరణించిన తర్వాత రెండు కళ్ళూ మూసివేశాను. మరి ఎదమకన్ను ఎలా సగం తెరుచుకొందో నాకు అర్థంకాలేదు. మహాదేవభాయి మరణించి కూడా బాపూజీ దర్శనం చేసుకోవాలనిపిస్తు కనిపించింది.

గీతాపారాయణం పన్నెండవ అధ్యాయం నుంచి పద్యేనిమిదవ అధ్యాయంవరకు పూర్తయిన తర్వాత ప్రథమాధ్యాయంనుంచి ప్రారంభించబడినది బాపూ అన్నారు. ప్రథమాధ్యాయం పూర్తయింది. రెండవ అధ్యాయం సగం అవుతూ ఉండగా, బ్రాహ్మణుడు వచ్చి "అంతా తయారుగా ఉంది" అన్నాడు. గీతా పారాయణం అగిరిపోయింది. ముఖ్య పురోహితుడు కాక నలుగురు బ్రాహ్మణులు వచ్చారు. అందరూ తమ తాల్మీలు తీసివేసి, యజ్ఞోపవీతాలు ప్రాచీనా విధి చేసుకొని, మంత్రాలు పఠిస్తూ శవాన్ని

పాడెపై పెట్టారు. తర్వాత శవాన్ని మృగాంతో బిగించారు. శవాన్ని పాడెపై పెట్టడం నేను ముందెప్పుడూ చూడలేదు. మృగాంతో బిగించడం నా మనస్సును పాడివిస్మయించి. నేను నివారించడంకా, బాపూ అడ్డువచ్చి "శవాన్ని బిగించక తప్పదు" అన్నారు. బ్రాహ్మణుడు మిల్క తయారు ఒకదానిని శనంపై కప్పాడు. "ఏమిటి మిల్క దుప్పటే కప్పాడా?" అని బాపూను అడిగాను. "ఐస్, జరుగు" అన్నారు ఆయన. పైదీం హౌదలో ఈ విషయాలను తప్పునట్టే వాక్కు మనకు లేదని ఆయన అనుకున్నారేమో!

పాడెను ఎత్తుకుని మెట్లకిందికి వచ్చారు. అక్కడ దానిని భుజాలపై పెట్టుకోసాగారు. ఆరుగురు అతి కష్టంలో భుజాలపై మోసుకొన్నారు. తప్పినవారందరూ వెనుక నడిచారు. బాపూ అన్ని ఉన్న కుండలు పట్టుకున్నారు. కస్తూర్బాను సమాధానమిస్తున్నారు. శవాన్ని చితిస్తే పెట్టారు. కస్తూర్బాకోసం దూరంగా ఒక కుర్చీ వేశారు. అమె చిరికి నిప్పుపెట్టడం చూడలేకపోయారు; దుఃఖంతో ఏవ్వివారాలు పోయారు. ఆశుభరీతమైన కళ్ళతో, రెండు చేతులూ జోడించి ఆకాశంవైపు చూస్తూ, "భాశా తుం జ్యం బరే సుఖీ రహేజే. భాశా, తుం సుఖీ రహేజే. లేం బాపూజీనీ సుఖీ సేవా కరీజే. బధానే సుఖ పహించాడ్యుంజే. తుం సుఖీ రహేజే." (భాశా, నీవు ఎక్కడికి వెళ్ళినా సుఖంగా ఉండు. బాయీ, నీవు సుఖంగా ఉండు. నీవు బాపూజీకి గొప్పసేవ చేశావు. అందరికీ సుఖం కలిగించావు. నీవు సుఖంగా ఉండు) అని పెక్కుసార్లు పఠించారు. బ్రాహ్మణుడు అపరమంత్రితశనం పూర్తిచేశాడు. శనంమీద కర్రలు పేర్చుతున్నారు. ముఖంమీద కర్రలు పేరుస్తున్నప్పుడు నేను, బాపూజీ యంత్రవత్తుగా రెండు అడుగులు ముందుకు వెళాము. బ్రాహ్మణుడు చేతులు అడ్డుపెట్టాడు. ఆరు పొరిగా మహాదేవభాయి దర్శనం చేసుకొని మేము వెనక్కు తగ్గాము. కర్రలు పేర్చారు. అఖరుకు బాపూ విప్పుపెట్టారు. ఈ విధంగా ప్రథమాహూతి పూర్తయింది.

బాపూ గంట-గంటవ్వుర నిలబడి ఉన్నారు. తర్వాత ఎంతో బరిమాంగా, కుర్చీలో కూర్చున్నారు. మార్చెపు చిరిచి పేర్చడంలో పేడ్వ కర్రలు, అల్లుడుగుడ, తర్వాత మధ్యన ఏవ్వి కర్రలు, పైన మరల పేడ్వ కర్రలు. ఇక్కడ వీరు కింద పేడ్వ కర్రలు పేర్చి, పైన అన్నీ పట్టటి ప్రిల్లలు పేర్చారు. పై కర్రలు త్వరగా శాలి బూడిదవుతున్నాయి. ఈ కర్రలలో శవం పూర్తిగా కాలదని నేను రెండు మూడుసార్లు చెప్పాను. కానీ, ఎవరూ వినిపించుకోలేదు. నేను చిరిచి చూస్తున్నాను. అగ్నిశాస్త్రంలో అడుగుల ఒక పద్ధతి మిక్కు కనిపించింది. ఆ మిక్కు పేడ్వదవుతూ వచ్చింది. పైన ఉన్న కర్రలు మండి బూడిదకాగానే, ఈ పద్ధతి లేవదద్ద

నేను గుంపు ఉడికి ఇటు అటూ వ్యాసస్త్ర వెలువరికి వచ్చింది. నేను వశంతప్పి, "బాపూ, పేసుల!" అని పెద్దగా అరిచాను. ఆ దృశ్యం భయానకంగాదు, కరుణామయంగాను కనిపించింది. ఇద్దరు ముగ్గురు పరుగుల్తుకొని వెళ్లి మాకోసం-పైడిరికోసం పెట్టిన కర్రల నుంచి కొన్ని కర్రలు తాక్కొనివచ్చి, చితిస్తే వేశారు. జ్వల భగ్గుమంది. అందరి పూర యాలు దుఃఖంతో నిండి ఉన్నాయి. అందరూ మహాదేవభాయి వెలు వెళ్లేవారా అన్నట్టు అగుపించింది. నేను కటేరీవైపు తిరిగి "మారో ఒక్కరయినా ప్రాణంలో ఇక్కడినుంచి వెలు పరికి వెళ్లకపోతే, ఈ స్థలాన్ని మీరు మహాదేవ భాయి కుమారునికి చూపవలసి ఉంటుంది" అన్నాను. అడ్వానీ కూడా ఈ మాటలు విన్నారు.

మీరాబానికీ

చిత్రం - పై. దొరయ్య (నాటకకావ్యపేరి)

వారుకూడా చాల దుఃఖపడ్డారు. నేటి ఈ సుటవను విడుదలదానికి నివ్వరూ ముందుగా సిద్ధంగా లేరు.

బాపూజీ చిరి బాగా మందేట్టు చూడడమి బ్రాహ్మణులకు చెప్పి, మూడు గంటల తర్వాత తిరిగి వచ్చారు. కస్తూర్బా రోదిస్తున్నారు. బాపూ ఆమెను సొంతమనరుస్తున్నారు. ఓస తూర్పుగా తిరిపించింది. ఇంకవరకు అందరం చ్చిట్టల మలినట్టుగా అనుకున్నాము.

బాపూ బ్లిటిల్ చదివించేవారు. ఆయన పాపురికేటండా మహాదేవభాయి వద్దకు వచ్చి వచ్చాడు. మహాదేవభాయి అనంత విద్రో మునిగిపోయినప్పుడు నేను మనస్సులో అనుకున్నాను 'క్రిస్తు తన భక్తులను రక్షించేవాడు. బాపూ రక్షించలేడా?' అని. దాక్షర్ కానభంవల్ల,

వేసవి దినములకేకాక
ఏడాది పొడుగునా
సేదదేర్చే చల్లదనాన్ని ఇచ్చే

పిసిడెంట్

వెజిటేబుల్ హేర్ ఆయిల్

ఆల్ పర్ పస్

టాల్ రమ్ పౌడర్

& సోప్

శ్రీ
రాధోద్ధా
ప్రేడింగ్
కంపెనీ
మద్రాస్-1

పెర్ ఫ్యూమ్స్, థ్రియం డైన్, షేర్ లానిక్,
పౌడర్, పర్ ఫ్యూమ్స్ కెస్ట్రాయర్ &
తక్ రకాం పౌడర్లనుకూడ తయారుచేయుచారు

EP.NTC.H

గంధీజీ కారాగార గాథలు

నేను ఇలాటి ఆలోచనలకు స్థానమివ్వడమే సిగ్గు చేటు. అయితే మన ఇష్టజనులకు ఏదైనా విషయం వచ్చినప్పుడు—వారి వియోగం సంభవించినప్పుడు—మానవుడు స్వైర్యం కోల్పోతాడు. బాపూ అనేవారు “భావుకతే మహాదేవ భోజనం” అని.

బాపూజీ ఉపవాసవీరిత మహాదేవభాయూ తంపై విరంతరం సవారయ్యే ఉండేది. ఆయన నాతో ఎన్నోసార్లు “నేను భగవంతుని ఉద్దేశించి చేసే ఏకైక ప్రార్థన ఏమిటంటే, బాపూజీ కంటే ముందుగా నన్ను తీసుకొని వెళ్లవలసిందని. భగవంతుడు నా ప్రార్థనను ఎప్పుడు తోసివేయలేదని, విరంతరం పూరించాడని కూడా చెబుతాను” అనేవారు.

భండారీలో సంభాషించేటప్పుడు ఆయనకు ఏ ఆయువు పట్టుకు తగిలిందో! ఎకాయశిని ఆయన ఆలా ఇయిపోవడానికి ఎలాటి ఆలోచన మనసులో పెరిసిందో! పాపం! ఇంజక్షన్ వద్ద మూ కలిగించలేదు, లాభమూ కలిగించలేదు. రక్త ప్రసారం అగిపోయినప్పుడు నవారలో ఇచ్చిన ఇంజక్షన్ ప్రయోజనమే లేదు. అది పృథాయంవరకు ఎలా చేరుతుంది? గుండెకు (హృదయానికి) చేరడానికి పృథాయపు మాంసపేళికి (ఇంట్రాకార్డియల్) ఇంజక్షన్ ఇచ్చి ఉంటే ప్రయోజనం ఉండేది. అయితే, నా తంపై న భూతం ఎక్కి కూచుందే! గుండెకే ఇంజక్షన్ ఇచ్చి ఉంటే, ఆయన లేచి కూర్చునే వారు. ఈ ఆలోచన నాకు చాల అశాంతి కలిగించింది. ఈ విషయం బాపూలోను అన్నాను. “ఆలా చేయడంమకున్నప్పటికీ, నేను చేయనిచ్చేవాడిని కాను. ఇంతవరకు చికిత్స చేయనిచ్చినందుకే నాకు విచారంగా ఉంది. మహాదేవ ప్రభుకాంతే వాంఠను వదలిపెట్టాడు. జీవించే వాంఠను వదలిపెట్టే మానవునికి దేహం దానంతట అదే వదలిపోతుందని నేను ఎప్పుడూ చెబుతూనే ఉన్నాను” అన్నారు బాపూ.

మొదట భండారీ మొదలయినవారు ఇక్కడ దహనక్రియ జరుపడాన్ని ప్రతిఘటించారు. “వర్తం వస్తే ఏమిచేద్దాం?” అని చారవ్వారు. ఆకాళం మేఘాచ్ఛవ్వుం కావడం విజమే. పొడె ఎత్తేవరకు మాత్రమే చినుకులు వడ్డాయి, ఆకాళం కూడా అగ్రువులు రల్లిచట్టు. చిరికి అగ్నిగంస్థీగం చేయడానికి వెళ్లివచ్చాడు, వాన ఒక్క చినుకన్నా వడలేదు. చిరివడ్డకు వెళ్లి వచ్చాడు ఆకాళంలో అంధకారం కమ్ముకోన్నట్లు కనిపించింది. నేను తం పైకెల్లి మూచాను; మెదుతలదండు ముకురుకున్నదా అనిపించింది. కాని, అది మెదుతల దండుకాదు; అదని తగిలి

(తరువాయి 57 వ పేజీలో)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

(8 వ పేజీ తరువాయి)

దండు. అంతకుముందుగాని, అటుతర్వాత గాని అన్ని ఈగలు కనిపించలేదు.

దహన సంస్కారముంచి తిరిగి వచ్చాము. అందరూ అప్పుడు భోజనం చేయాలని బాపూ ఉత్తరువు చేశారు. ఇదుగుంటలు కొట్టారు. రెండు గంటలకు ముందు ఎక్కడ బౌతిక కాయం ఉందో, ఎక్కడైతే మహాదేవభాయా బాపూజీకోసం పండ్లరసం తయారుచేశారో, అక్కడే కూర్చుని నేను బిత్తాయి పండ్లు పిండి రసం తీశాను. బాపూ పాలు, పండ్లరసం పువ్వు క్షున్నారు. మేమందరం భోజనంకోసం సరోజినీ నాయుడు గదిలోకి వెళ్లాము. టోస్ట్, పాలు, తేనెరు మొదలయినవి పువ్వుకున్నాము. చాయ్ దానీ (టీజ్) పైన కొత్త టేకోజీ (చాయ్ దానీ అవరణం) ఉంది. మహాదేవభాయో, మరొకరో తేనెటికీ ఉదయం కొంచెం అలస్యంగా వచ్చేవారు. "తేనెరు చల్లారెపాకుండా ఒక 'టీకోజీ' తయారుచేయి" అన్నారు సరోజినీ నాయుడు. నిన్న నేను నా పాత రంగు బ్లౌజ్ నుంచి 'టీకోజీ' కత్తిరించాను. ఆర్థర్ రోడ్ జెయిలునుంచి వచ్చేటప్పుడు (క్రిమిని కీతలేదానీ నాకు కొంచెం పత్తి ఇచ్చింది! ఆ పత్తి కూరి 'టీకోజీ' తయారు చేశాను. సాయం కాలం తేనెటి వేళకు 'టీకోజీ' బల్లపీద పిద్దంగా ఉంది. మహాదేవభాయో దానిని చూచి చాల సంతోషించి, తలమీద టోపీలాగ పెట్టుకున్నారు. "రంగు రాజాగా ఉంది. ఇప్పుడే బజారునుంచి వచ్చిందా అన్నంత బాగా తయారుయింది" అన్నారు ఆయన. నేను ఆయన తలమీదనుంచి దానిని తొక్కుచి, "మీరు మరి విదూషకులయి పోతున్నారు" అన్నారు. ఆయన తన పొద్దులోనే ఉంటూ, తన సంతోషంగా ఉంటూ, ఇతరులను సంతోష పెట్టడంవేవారు.

సాయంత్రంం వాళ్ళలోకి బయలుదేరాము. నేను, బాపూ—ఇద్దరమే. ఇంకా, మహాదేవ భాయో మాతోపాటే నడుస్తున్నట్టు అని పించేది. విజిల్గా ఆయన అత్యుత్సాహం ఇక్కడ తిరుగుడుబుద్ధి, లేక ఎంతో ముందుగానే పుణ్యంకాని నేరంధో—భయంతునికే విరూక!

మళ్ళీ నా తలపైన ఆదే (నత్తీ) బరువుగా పడినట్టు అనిపించింది—నేను బాపూతో అన్నాము: "గుండ్రం ఎడ్జెంటిస్ ఇచ్చి ఉంటే మహాదేవ భాయో నేను ఈవిధంగా వెళ్లిపోయి ఉండటం." బాపూ అన్నారు: "అదేమీకాదు, ఆ మందు మీదట ఉన్నా, నేను ఇప్పుడున్నాడని కాను."

ఎడ్జెంటిస్ తయారు చేయడంలో ప్రాజె

హత్య జరుగుతుంది. నిరామిషంగా తయారయ్యేది కూడా ఉండే! నేను ఎందుకు దానిని నావద్ద భద్రపరచుకోలేదు? మళ్ళీ అనుకున్నాను—నావద్ద ఎడ్జెంటిస్ ఉన్నప్పటికీ—అదొక్కటే ప్రాజెంటు రక్షించేదని నాకు తోస్తున్నది గనుక—బాపూను అడగకుండా మహాదేవభాయోకి వాడను. అయినా బాపూ చెప్పేదే సరి. ఆయుస్సు ఉన్నప్పుడే అన్నీ కలిసి వస్తాయి. భగవంతుడు చేయదలచుకొనేదానికి పాథనాలు కూడా కల్పిస్తాడు. "జై సీ హో భవితవ్యతా, జై సీ మితే సహాయ్" (భవి తవ్యత విటాంటిద్, అలాటి సహాయమే లభిస్తుంది).

(ప్రార్థన జరిగింది. మహాదేవభాయో తర్వాత ప్రార్థన చేయించే పని వామీద పడింది. గొంతు బాగులేదు. దానిమీద ఇంతటి అలసట. భజన గీతాలు పాడడం, రామధున్ చేయించడం, రామాయణ పారాయణం, అంతా కఠినమయింది. రామధున్ మీరాబహన్ ఆరంభించింది. భజన గీతాలు పాడడం, రామాయణపాఠం వాపాల పడ్డాయి. ప్రార్థనకు వెళ్లేముందు పివీల్ సర్జన్ వచ్చారు. ఆయన: మహాదేవభాయో మరణానంతరం వచ్చినవారే. చివరి ముట్టించి తిరిగి వచ్చినమీదట, నేను తాత్కాలికావసరాలకు ఉపయోగపడే మందం జాబితా ఒక్కటి భండారీకి అందజేశాను. బాకు ఎప్పుడైనా కరోనరీ ట్రాంబోసీన్ (ప్రధానవాడులలో అడ్డంకి ఏర్పడడంవల్ల రక్తప్రసారం తక్కువ కావడం, లేక అగిపోవడం జరిగి వ్యాధి) ఏర్పడవచ్చు. బాపూజీకి వార్షికంగా ఆనీథ్యా (ప్రధానం) మాంసపేటికపై ప్రభావం చూపించే ఉచ్చసం). నేటికాగ ప్రమాదంలో పడడం—తప్పులు చేయడం—నాకు ఇష్టంలేదు. ఇక్కడి పరీక్షా సమయం గడచిపోయిందనీ, మళ్ళీ ఇక్కడ ఇలాంటి పరీక్ష రాదని తోచినప్పటికీ, మందులు తెప్పించాను.

ఈనెల పాయంకాలం పివీల్ సర్జన్ బాపూను పరీక్షిస్తే మంచిదని తోచింది. ఎందుకంటే, వాలో ఆత్మ విశ్వాసం వూర్తిగా పోయింది. నేను నిష్ప్రయోజకులాలనే ఆధిప్రాయమూ ఏర్పడింది. బాపూను పివీల్ సర్జన్ పరీక్షించడం మంచిదని భండారీతో అన్నాను. అందుకోసమే ఆయన పివీల్ వరకును పంపాడు. నానా! ఆయన శ్రద్ధగా వచ్చి, కుశల ప్రశ్నలడిగి, బాపూ నాకి పరీక్షించి వెళ్లిపోయాడు.

మిమిది మిమిదివ్వలకు బాపూ ధక్కుమీద చేరారు. తొమ్మిది గంటలకు భండారీ మహాదేవభాయో పత్తి బితునామాకోసం కలుసుకున్నారు. తనానికి స్నానం చేయించమీదట మధ్యాహ్నం బాపూను అడిగారు "మహాదేవభాయో ఇంటికి కలుసుకు పంపదలచుకున్నారా?" అని, "ప్రభుత్వం పంపదలచుకుంటే, త్వరగా పంపగలిగితే, నా సందేశం త్వరగా, కోటలు, వాతలు లేకుండా పంపాలి" అని అప్పటి బాపూ సమాధానం చెప్పి

నిదే నా హృదయం
చిత్రం—ఎ. నాగభూషణం (హైదరాబాద్)

విమన్ లాల్ భాయి పేర తంతి (వాకారు: "సారి, మహాదేవ్ జైడ్ వడనోలి" (మహాదేవ్ హాతుత్వా మరణించినందుకు విచారిస్తున్నాను) అని వ్రాసి ఆగారు. విచారం ఎందుకు? మహాదేవభాయో తన ధర్మం నిర్వహిస్తూ మరణించారు. కనుక 'సారి' అనేమాట కొట్టిపెట్టే అవిధంగా వ్రాశారు: "మహాదేవ్ అకస్మాత్తుగా మరణించాడు. ముందుగా అలాంటి సూచన లేని కనిపించలేదు. రాత్రి బాగా నిద్రపోయాడు. ఉదయం అల్పావరం పువ్వుకున్నాడు. వాలో పాలు వాహ్యలోకి వచ్చాడు. సుశీల, జెయిలు దాక్టర్లు చేయగలిగినంతా చేశారు; కాని, ఈశ్వరేష్ట మరొకవిధంగా ఉంది. సుశీల, నేను తనానికి స్నానం చేయించాము. శరీరం కొంతగా పడి ఉన్నది; పూంతో కప్పము. ధూపం వెలిగించాము. సుశీల, నేను గీతాపారాయణం చేస్తున్నాము. మహాదేవ్ యోగిగా, దేశభక్తుడుగా మరణించాడు. దూతపదపద్ధతి దుర్లభ, బావలకు, సుశీలకు చెప్పండి. ఇలాంటి గొప్ప మరణానికి పార్శ్వంచడం తప్ప మరొక్కటే ఉండరాదు. అంత్యక్రియలు నా ఎదుట జరుగుతున్నాయి. చితి భస్మం భూయమయిపోయింది. అశ్రువుతో ఉండమని దుర్లభ నంబో ఇప్పండి. కాని, అమె వెళ్ళడమే తప్పదనుకుంటే తమవారివద్దకు వెళ్ళవచ్చు. బాబూ దైవభక్తుడై మహాదేవ్ స్థానాన్ని తగినట్టు పూరించడానికి తనను తాను సిద్ధంచేసుకుంటాడు. అశ్రువున్నాను. ప్రేమతో—బాపూ."

తంతి భండారీకి అందించారు. తర్వాత బాపూ నన్ను సందించి మళ్ళీ చెప్పారు: "తంతి ఉప్పు దున్నట్టు పంపాలని, త్వరగా, సరళంగా వెళ్ళుతే

మూసీకనారో

పాఠశాలలో సీటు ఖరీదు 500 రూపాయలు మాత్రమే!

పైదరాబాదులో ప్రతి జూనియర్ పాఠశాలలో 'కూ'లు దర్శనమిస్తాయి. ఈ 'కూ'లు ఎంపి పాఠశాలకు ఉంటే రాజధానిలో విద్యనర్జిత అంధి ఎక్కువగా ఉన్నట్లు తెల్స్తూ, అంతే కాదు, పాఠశాలం కొరతకు కూడా అదే దాఖలా. ఇది గర్వింపదగిన, గర్వించదగిన విషయం.

ప్రతి జూనియర్ పాఠశాలలో పిల్లల తరగతులకు ఇది ఒక సమస్య. కొత్తగా పాఠశాలలో చేరేవారి సంఖ్య ఆ యేటాయేడు పెరుగుతున్నది. ఈ విషయంలో పాఠశాలం సంఖ్య పెరగటం లేదు. ప్రభుత్వం విద్యార్థులకు ఇవ్వవలసినది (ప్రాధాన్యం) ఇవ్వటం లేదు. బడ్జెట్ కొరతకు విద్య అంతా పోతున్నది. కొత్తగా పాఠశాలకు వెళ్లడానికి, ఎక్కువ మంది ఉపాధ్యాయులను నియమించడానికి అవకాశం లేకుండా పోతున్నది.

పైదరాబాదులో ఎదురయ్యే ఇంకొక సమస్య ఇంగ్లీషు మీడియంలో పాఠశాలలు. ఈ పాఠశాలం పేర చాలామందికి మోజు. వాళ్ళు తమ పిల్లలను ఈ పాఠశాలలో చేర్చాలని ఉపలాటం. కొందరు తెలుగు మీడియంలోనో, ఉర్దూ మీడియంలోనో చదువుతున్న తమ పిల్లలను మధ్యలో

ఇంగ్లీషు మీడియంలోకి మార్చాలని కూడా అనుకుంటున్నారు. ఈమూల విద్యార్థుల డైరెక్టర్ శ్రీ ఎల్. బుల్లయ్యగారి చెప్పారు.

ఈ ఏడాది ప్రభుత్వం ఇంగ్లీషు మీడియం పాఠశాలలో సెక్షన్ల సంఖ్య పెంచింది. అయినా అట్లే ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఎందుకంటే ఇంగ్లీషు మీడియం మీద మోజుగలవారిలో చాలామందికి తమ పిల్లలను ప్రభుత్వ పాఠశాలలో కాక ప్రైవేటు పాఠశాలలో చేర్చాలని కోరిక. ప్రైవేటు పాఠశాలలో విద్యా ప్రమాణాలు ఉన్నారంటూ ఉంటాయని ఒక చమ్యకం. అందుకని నగరంలోని వందలా మిన్నరీ పాఠశాల అను గిరాకీ పెరిగింది.

గిరాకీ పెరిగితే ధర పెరగటం సహజంకదా! ఈ సహజ సూత్రాన్ని పురస్కరించుకుని ఆ పాఠశాలలవారు సీటు ట్రింట్ లోకి 250 రూపాయలు నుంచి 500 రూపాయల వరకు లేటు పెట్టి అమ్ముతున్నారు. మోజు, అందుకు తగ్గ స్ట్రామతు గలవారు కొనుక్కుంటున్నారు, ఇదేమీ లోపాయి కారీగా జరుగుతున్న చరితాదు. బహిరంగంగానే జరుగుతున్నది. ఇంకా కొన్నాళ్ళు పోతే సీట్లను

వేలంచేసే పరిస్థితి కూడా వస్తుందేమో చూద్దాము.

విద్యార్థులలోని ఒకానొక అధికారిని ఈ విషయంపై ప్రశ్నిస్తే ఆయన "ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి? మా మేనల్లుడిని చేర్చించాలని నా భార్య చెప్తే ఆ డబ్బు ఇచ్చి సీటు కొనుక్కోమని ఒక పాఠశాల ప్రెసిడెంట్ ఇంటితంగా చెప్పాడు. మన పిల్లలను వాటిల్లో చేర్చకుండా ఉండటమే దీనికి పరిష్కారం" అని చెప్పారు.

ప్రభుత్వ పాఠశాలలో ఈ బాధ లేదని, ప్రవేశం కోరిన ప్రతివిద్యార్థికి సీటు లభిస్తుందని, అదనంగా పాఠశాల పేరి అయినా సరే తరగతులు నిర్వహిస్తామని విద్యార్థుల డైరెక్టర్ శ్రీ బుల్లయ్య తెలియజేశారు. ఈ ఏడాది కొత్తగా నాలుగు వేలమంది ఉపాధ్యాయులను నియమిస్తున్నట్లు కూడా ఆయన చెప్పారు.

వ్యవసాయ విశ్వవిద్యాలయం

పైదరాబాదులో వ్యవసాయ విశ్వవిద్యాలయం జూనియర్ వీటి ప్రారంభించింది. దీనికి లాంఛనప్రాయంగా ప్రారంభోత్సవం అంటూ ఏమీ జరగలేదు. దక్షిణాదిన ఇది మొదటి వ్యవసాయ విశ్వవిద్యాలయం.

పైదరాబాదుకు వదిలైతే దూరంలో ఉన్న రాజేంద్రనగర్లో దీనికోసం విశాలమైన భవనాలు నిర్మిస్తారు. అంతవరకూ దీని కార్యాలయం పైదరాబాదులోనే ఉంటుంది.

రాష్ట్రంలోని మూడు వ్యవసాయ కళాశాలలనూ, రెండు పశువైద్య కళాశాలలనూ, గృహ విజ్ఞాన శాస్త్ర కళాశాలనూ ఈ విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధించారు. రాష్ట్రంలో ముఖ్యంగా గ్రామీణ ప్రజలకు వ్యవసాయ, పశు వైద్య, గృహవిజ్ఞాన శాస్త్రాల్లో విద్యా సౌకర్యాలను పెంపొందించటం, ఈ రంగంలో విస్తరణ

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

పోత నాకు తప్పి పంపాలని రెండోసారి ఆయనతో చెప్పా. ఎక్స్ ప్రెస్ తంబి పంపాలి." నేను తండాల్ని పంపించిపద్ద పట్టుకున్నాను. ఆయన ఒక ఇంగ్లీష్ పోలీసు అఫీసరుకు ఆ తంబి అందిస్తున్నారు. నేను ఆయనకు బాపూ అన్న మాటలను తెలియజేశాను. "ఈ విషయం వాడేలో లేదు" అన్నాడు. తండాల్. "అయితే తంబి నెమ్మల్ని ఇచ్చేయండి" అన్నాను. "ఇప్పుడిది నవంబర్ వెళ్ళుతున్నది. పోలీస్ అఫీసరుకు అప్పగించాను" అన్నారు ఆయన. తంబి వెంటనే వెళ్ళాలని ఆయన పోలీస్ అఫీసరుకు చెప్పారు. "ఇది జరూరీ రంబిగా వెళ్ళాలి—వీటి కొరతగా గతలా లేకుండా. అలాకాకపోతే గాంధీజీ దీనిని పంపగోరజంలేదు" అని నేను. రెండవసారి అన్నాను. కానీ, చాక్రి మిట్టి మహాదేవధాయి వచ్చి చిరుబాపూ కావాలి తండాల్. జులూ చేసేవారు మాకు అక్కరం జరిగింది, బాపూజీ నాకు నచ్చలేదీదీదీ. "ఆ తంబి మహాదేవుని వల్ల పోయింది గదా? ప్రభుత్వం తనవైపు

నుంచి కూడా కరుకు పంపాలి కదూ! అందుకోసం చిరుబాపూ అడిగి ఉంటారు" అని. మేము పేరు, ఉరు తెలియజేశాము. వడకటిన వడకటన్నానే లేదో, నా. ఇళ్ళ ముందు మహాదేవధాయి మరణ దృశ్యమే. మహాదేవధాయి గదిగుండా నోటిజీహాయదు ప్రియాల గదికి వెళ్ళవలసి ఉంది. అయితే ఆ గదిలో దీపం వెలిగించాలని చెప్పారు. మరణించినవోల వదికోరాలటాలు దీపం వెలిగించే ఆచారం ఉంది.

బాపూ తమ పక్కనై వడుకుని పార్కు తున్నారు. జులూ చాక్రి రోజు రోజు వడుకునే వారు—నేడు వెంటనే వడుకున్నారు. నేను నా ముందం బాకు ఇచ్చాను, మహాదేవధాయి వడుకునే ముందం నాకు చొరికింది. "నీకు

తయం జరిగేట్టుయితే ఆ ముందం నాకు ఇచ్చి, నా ముందం నీవు తీసుకో" అన్నారు బాపూ. కానీ, నాకు మహాదేవధాయి అంటే భయం పోయింది? వడుకునేముందు నేను మహాదేవధాయి బల్ల పోగులాగి, ఆయన డైరీ వ్రాసే కాయితం పైకి తీశాను. దానిలో చిన్న చిన్న నోట్స్ వాగ వ్రాశారు ఆయన. నేను ఆ కాయితం కిందనే 15 వ తేదీ డైరీ వ్రాయడం ప్రారంభించాను. ఈవిధంగా 15 వ తేదీనుంచి నియతంగా డైరీ వ్రాయడం ఆరంభించాను. అంతకుముందు జరిగిన విషయాలు తర్వాత జ్ఞాపకం చేసుకొని, మహాదేవధాయి నోట్స్ నుండియంతోను వ్రాశాను. ఇప్పుడ 15 వ తేదీన జరిగిన విషయాలు అనలు డైరీనుంచే సజీలు చేశాను. ఆ రోజు తలసరింట్టునందున వివరాలు వ్రాయలేకపోయాను. తర్వాత అప్పుయ్య చెప్పమేటటు వ్రాశాను.

(సశేషం)

కింధువభ

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

నెహ్రూ స్మారక నిధి

జూన్ నెల అఖిరి వారంలో జరిగిన రెండు నిర్ణయాలు బార తీయు లందరికీ ఆనంద దాయ కాలు. నెహ్రూ స్మారక నిధి ప్రారంభించడానికి నిశ్చయించి నట్లు తొలుత రాష్ట్రపతి డాక్టర్ ఎస్. రాధాకృష్ణన్ ప్రకటించారు. రాజదాని నగరంలో 16 సంవత్సరాల పాటు ప్రధాన మంత్రి నెహ్రూ నివాసంగా ఉండిన తీన్ మూర్తి భవనాన్ని స్మారక చిహ్నంగా ఉంచడానికి బారత ప్రభుత్వం నిశ్చయించి నట్లు ప్రధాని శ్రీ జావహర్లాల్ నెహ్రూ ప్రకటించారు.

బారతదేశ చరిత్రతో సేన వేసుకొని ఉన్నది నెహ్రూ జీవితం! బారతదేశం మునిసంత కాలమూ నెహ్రూకు వేరొక స్మారక చిహ్నం అవసరంలేదు. కాగా ఈ నిర్ణయాలు నెహ్రూపట్ల తరతరాల భారతీయులకు ఉన్న ఆశీషమైన ప్రేమాభిమానాలకు

తార్కానాలు మూత్రమే. నెహ్రూ నివాసగృహం తీన్ మూర్తి భవనంలో ఆయన నిత్య జీవితం తలపింపజేసే విధంగా ఆయన ఉపయోగించిన వస్తువులను ప్రదర్శించడం; ఆయా ఏర్పాట్లకు బంగళకరంకాని విధంగా దేశదేశాలవారు దానిని దర్శించడానికి తగు వద్దతి రూపొందించడం అవసరం. బారతీయులకు అదొక పవిత్ర యాత్రాస్థలం.

ఏయే అదర్శాల సాధనకు నెహ్రూ జీవితం అంకితమైనదో ఆయా అదర్శాలకే నెహ్రూ స్మారకనిధి ఉపయోగపడడం సముచితం.

మాతృదేశంపట్ల నెహ్రూకు ఉన్న అఖండమైన ప్రేమను, అందరికన్న మిన్నగా ఆయన ప్రేమించిన బాలబాలికలలో చిగురించేయడానికి అవకాశం, అంగ వికలులు అయిన బాల బాలికల జీవితాలు ధక్కబరచ

డానికి; శాస్త్ర పరిశోధనకు దోహదం చేయడానికి — ఇలా నెహ్రూ లక్ష్యాలు నేరవేరేటట్లు చేయడానికి నెహ్రూ స్మారక నిధి తోడ్పడడం ముఖ్యం.

ఈ కృషి అనంతం ఇందుకు ఎంతైనా ద్రవ్యం అవసరం. నెహ్రూ స్మారకనిధి తరగరాదు. బారతీయులు తమ కర్తవ్యం నిర్వర్తించి నెహ్రూ స్మారక నిధికి విరాళాలు ఇవ్వడం ద్వారా నెహ్రూ పట్ల ఆయన అదర్శాలపట్ల తమకు ఉన్న అదరాభిమానాలు వ్యక్తం చేసుకొనగలరు

నెహ్రూ స్మారక చిహ్నాలుగా నడివేళ కార్యకలాపాలు అన్ని ఏవిధమైన ప్రాంతీయ కులమత విభేదాలకు లోనుకాకుండా, దేశ మంతటకీ వర్తించే విధంగా నిర్వహించడం అవశ్యకం. అంతేకాదు విశ్వమానవ సౌహృదం, ప్రపంచకాంతి లక్ష్యాలు కావాలి.

ఈ లక్ష్యాలు నెరవేరుతవని, నెహ్రూ కన్నకలలు విజయవంతమని ఆశీర్వాదము. ★

అగ్రాం మహల్ జెయిలు,
16, అగస్టు '42.

రెండున్నరకు బాపూ లేచారు. నేను మేము

కొనేఉన్నాను. బాపూ ఒక్క క్షణం కూడా విద్రవించలేదు. నేనూ నిద్ర పోలేదు. బాపూ లేచి దంతధావనం చేశారు. చేడిసీళ్ళు పుచ్చుకున్నారు. మేము ప్రార్థన చేశాము. నేడు అదివారం. ఉత్తరాయణంలో తుళ్ళ వక్షంలో పుణ్యం తులు కరీర్యాగం చేస్తామని, తిరిగి ఈలోకానికి రాని భగవద్దీత వినిపించడం అధ్యాయంలో చెబుతాను. ప్రస్తుతం తుళ్ళ వక్షం, ఉత్తరాయణం కూడా.

ప్రార్థన తర్వాత బాపూ ఆరగంట సేపు వాలో మాట్లాడుతూ ఉన్నారు. ఆయన వస్తు సమాధానపరచి, శ్రుతువులను ఎదుర్కొనడానికి తయారు చేస్తున్నారు. మృత్యువును గురించిన తత్వవిషయాలు తెలిపారు. సోదరుడు పోయి వచ్చిటికీ, నేను మనస్సును ఎంత విభ్రాంతంగా పెట్టుకోవాలో తెలిపారు. "మనం ఒకరి తర్వాత ఒకరం వెళ్ళిపోయినా సరే. మీరు మాత్రం ఆరోగ్యంగా ఉండి, విజయపతాకను ఎగురవేస్తూ వెలుపలికి వెళ్ళాలి. ఇదే నేడు నా పూర్వాయం నుంచి వెలువడే ప్రార్థన" అన్నాను.

మూడు ముప్పాళ్ళకు బాపూ మరల పడకవీరడ వదుకున్నారు. కొంచెం సేపు నిద్రపోయారు. నేడు రాత్రి తర్వాత రెండు గంటలు గూడ ఆయన నిద్రపోయి ఉండరు. నేను కూడా ప్రార్థన తర్వాత కొంచెం సేపు పడుకున్నాను.

ఉపాసరం తర్వాత బాపూ చిలి ఉన్న స్థలానికి వెళ్ళారు. చిలి ఇంకా ముందుగానే ఉంది. నిప్పులు కణకణలాడుతున్నాయి. మన ఇష్టం అంతం ఇదే. ఏడికెడు బూడిద, బొగ్గులు ప్రభూ! నీవు ధన్యుడివి. నీ లీం ధన్యుడవి. వారం ముందు ఈలోకాన బాపూ, మహాదేవభాయా స్వతంత్ర్య నమరం ఆరంభం కాకముందే బొంబాయిలో పెట్ట బడ్డారు. నేడు మహాదేవభాయా స్వతంత్ర్య అయ్యారు. ఆయనను ఇప్పుడు ఎవరు నిర్భం తంతో ఉంచుతారు?

బాపూజీ నిప్పుడం పల్ల చిలివద్ద నిలబడి గీత వస్త్రం అధ్యాయం పఠించాను. "తుల్క విందాస్తుతి: మౌనీ" (నిందాస్తుతులను రెం డింటి సమానంగా గ్రహించేవాడు, మౌన) ఇత యొక్క వదుపుతువున్నాడు, కళ్ళ ఎదుట తుల్యచందాస్తుతిగాని అయిన మహాదేవభాయా భౌతికదేహం కనిపించింది. ఆ భౌతికాయం ముఖపు అపూర్వకాంతి, కాంతి కట్టెడులు కావ వచ్చాయి.

గీత పారాయణం తర్వాత మేము వెళ్ళి తవ్వము. బాపూజీకొన ఉదయపు భారవందే పని విశాలాపాద స్వీకరించింది; పాయంకాలం కూడ లేచి నిండేదాన్ని. సంధ్యరథం పడడం జానని. పాయంకాలపు భూక వందడం కొనం కంటపాటు మిథ్యవ్యాం వెళ్ళగానే తెల్లీలు భూక, మౌన పడవకు వచ్చి నిలబడ్డారు.

"బహన్, ఆత్మరమై న సంగతి. విన్న మేము ఒక్కరమూ లోకనం చేయలేదు. నిష్కపూవులు కోసుకొని రందవి మాకు చెప్పగానే, మేము మాతాజీ (కమ్మార్తా) జబ్బుగా ఉంది, అమె పోయిందేమోనని అనుకున్నాము. మమ్మలను పెక్కి పీరిదినప్పుడు విజమై న సంగతి తెలిసింది. చాల ఘోరం జరిగిపోయింది బహన్! తెల్లీలు, వార్తల్ని వజికిపోతున్నారు" అన్నారు.

పివో సర్వర్ మరల నేడు వచ్చారు. "ఏమిటి పరిస్థితి?" అని అడిగారు. "బాపూ చాల అసీ పోయారు. నిప్పుటి అంపలు, రాత్రి నిద్రపోక పోవడం దీనికి కారణాలు. బాపూ వాడి అగి అగి కొడుతున్నది" అని వివరించాను. పాపం! ఆయన ఏమి చేస్తారు? "ఆయనకు పగలు నిద్ర వడు తుందని, కొంత తేలికయినట్లు భావిస్తారని అను కుంటాను" అని అంటూ వెళ్ళిపోయారు పివో సర్వర్.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ఏ "తంపై నేతాడే కత్తి" (ఉపవాస వ్రతం) భయంతో మహాదేవభాయా వెళ్ళిపోయాడో, ఆ కత్తి ఆయన వెళ్ళిపోయిన తర్వాత మా తం మీదినుంచి లేచిపోయినట్టు మాకు అనిపించింది. మహాదేవభాయా బలిదానం బాపూ ఉపవాసాన్ని ఆపింది. "మహాదేవ బలిదానం చిన్న సంగతి కాదు. అది ఒక్కటే పెక్కు పనులు చేయగలదు" అని బాపూ అన్నారు కూడా.

"ఎవడైనా మరొకని కోసం తన ప్రాణాలు వదిలివేయడం ఉన్నాడంటే, అతడు మహాదేవ భాయాయే. బాపూ బలకడం కోసం ఆయన ఏను ప్రభువు వలె మరణించాడు. ప్రాణాలు అర్పించడం కన్నా గొప్ప సేవ ఒక మానవుడు మరొక మానవు నికి ఏమి చేయగలడు?" అని ప్రశంసించారు సరోజినీయారు.

సాయంకాలం వాహ్యో వెళ్ళినప్పుడు బాపూ తిరిగి చిలి ఉన్న ప్రదేశానికి వెళ్ళారు. ఆయన దాని నుంచి కొంత భస్మం సేకరించుకొని రాదలచారు. రేపు ఎలాగూ బ్రాహ్మణులు అస్థిసంచయనం, భస్మ సంచయనం చేయడానికి రానేవస్తారు; అయినా, రాత్రి వర్షం వస్తే, భస్మం రంగు మారి పోతుంది. అందుకేనం బాపూ నేడే కొంత భస్మ సంచయనం చేయదలచారు. నేను నా క్యాన్ పీరా బుడ్డి, అది పెట్టుకొనే అట్టు దబ్బాలో పాలు వెళ్ళాను. చిలిపైన ఉన్న తెల్లటి భస్మాన్ని దబ్బాలో నింపుకున్నాను. భస్మం ఏడికిలిలో పెట్టుకొనే తెలిసింది, ఇంకాదానిలో మందే బొగ్గులున్నాయని. ఒక స్కూము తెప్పించి, మందే నిప్పులు లేచి బూడి డను చేరు చేశాను. అయినా, చిన్న చిన్న నిప్పు కణికలు వచ్చాయి. దానివల్ల దబ్బా కొంచెం అక్కడక్కడ కాలిపోయింది. విజానికి ఈ బూడిదలో కొన్ని అన్నులుకూడ ఉన్నాయి; అవి బొగ్గులలాగ కనిపించాయి.

బాపూ ఆ దబ్బాను తమవద్ద బల్లపై పెట్టు కొని, భస్మం చేతో తీసుకొని నుదుట పూసు కున్నారు. కాలగతి ఏలాటి రంగులు (వెంటలు) చూపిస్తుంది! తుంపీదాన్ ఎంత వక్రంగా చెప్పారు:

"జన చరణపతి చరణ సామకా
భరత రహస్యం ఎవలాశా,
శివ సవకాదే ఆరు బ్రహ్మాదేక
శివ సహసముఖ గాళా,
తుంపీదాన మారుతముతక ప్రభు
విజముఖ కరత బధాళా."

"ఎవని చరణ పాదకులను భరతుడు మోసుకొని వెళ్ళి పూజించాడో, ఎవనిని శివుడు, సవకాది ముఖలు, బ్రహ్మ, సూర్యముఖుడైన శివుడు ముత్యం న్నాడో, ఆలాటి ప్రభువు మారుత ముతమి గొప్పదవాన్ని వారలా వర్ణిస్తున్నారు."

సాయంకాలం ప్రార్థన సమయంలో నిప్పుటి లాగే జరిగింది. ప్రార్థనలోగాని, వెళ్ళివీరాగాని నేను కళ్ళుమూసుకోలేక పోయానని కళ్ళు మూసు కున్నానో, మరణశిక్షపై కొట్టుకుంటున్నానో దేవభాయా స్వయానం ఎదుట కనిపించింది.

కటేరి రాత్రి ఒక్క క్షణమైనా కన్నుమూయ లేదు. పానీ! ఆయనకు గట్టి దెబ్బ తగిలింది. మహాదేవభాయా మాట మాటలోనే మమ్ములను పదలిపెట్టి వెళ్ళిపోతారని ఎవ్వరూ ఊహించలేనా ఊహించలేదు.

మహాదేవభాయా గుడ్డలను ఆయన పెట్టెలో పెట్టాడు. పెట్టెలోని సామాను తను ఎదుట పెట్టు మన్నారు బాపూ. "జేటిల్ ఫర్ ఏషియా" అనే పుస్తకం ఒక్కటి ఉంది సామానులో. అగాధా హేరిన్ మహాదేవభాయాకి బహూకరించిన బైలిలు ఉంది. "ఈవెనింగ్ న్యూస్" అగ్జుస్టు 9వ తేదీ సంచిక, "ప్రిఫిక్ ఎఫ్ఐర్స్" ఒక సంచిక, గురుదేవ్ రవీంద్రుని "ముక్తధారా" వాటకం, "సిల్వర్ స్ట్రీమ్", "ఎ కై సిన్ స్ట్రీ" అనే వాటకం, కొన్ని గుడ్డలు—ఇవి పెట్టెలోని సామాను. బాపూ "దీనిలో ఆరునెలలు నేర్చుకోనే సరుకు ఉంది" అంటూ బైలిలు చదవడం ప్రారంభించారు. "జేటిల్ ఫర్ ఏషియా" కూడ పైకి లాగారు. "ముక్తధారా" చదవడం కూడా ఆరంభించారు.

"నేటినుంచి, లేకపోతే ఎప్పుడూ వచ్చానో అన్నటువంటి డైరీ వ్రాయడం ప్రారంభించు" అన్నారు వాలో బాపూ. "నిన్నటినుంచే వ్రాస్తున్నాను" అంటూ, మహాదేవభాయా వ్రాసిన విషయాలూ—నోట్స్—కూడా బాపూకి చూపిస్తూ, బాపూ వా డైరీ తీసుకొని చదివారు. ఒకటి రెండు మాటలు, వ్రాయడం మరచిపోయాను. వాటి విషయం నాకు తెలిసారు, వా దృష్టి వాటిపై పు మరల్చారు. ఆ విషయాల వివరాలు గీతాపారాయణం చేయడం మొదలయినవి.

17, అగ్జుస్టు '42.

నేడు మూడవ రోజు. బాపూ బాగా విడ్రపోయారు. నేను నేడు కూడా విడ్రపోతే పోయాడు. మిస్టర్ కటేరి కూడ విడ్రపోలేదు. రాత్రి ఆయన దాదాపై తిరిగి ఆడుగుల చప్పుడు వినిపించింది.

ఇద్దరు గంటలకు బాపూ లేచారు. ప్రార్థన చేశారు. అల్పాహారం తర్వాత చితి ఉప్పు ప్లాటానికి వెళ్ళారు. రాత్రి చినుకులు పడ్డాయి. చితి బూడిద రంగు నల్లబడింది.

మహాదేవభాయా మరణానికి రెండు మూడు రోజుల ముందు రంగు రంగుల ఒక మేకప్ లను బాపూకి వడ్డకు తీసుకొని వచ్చారు. మహాదేవభాయా దానిని చాల ప్రీతితో చూచేవారు. దాని పూసలి ముద్దు పెట్టుకొనేవారు. ఆ మేకప్ లు చాల అందంగా ఉండేవి. దానికి కూడా కొంతమంది అర్జునులు ఉంటుంది. నేను చితిపైలం పడ్డకు వెళ్ళడానికి కిందికి రాగానే, ఎవరవ్వి మాకాళ్ళకు చుట్టుకొనేది. నేను దానిని ఎత్తుకొని చితి ప్లాటానికి తీసుకు వెళ్ళాను. అక్కడ నేను గీత పడ్డందడ అధ్యాయం పారాయణం చేయాళి. (ఈ పారాయణం తర్వాత రోజూ ఉదయం విషయమయింది.) నేను పారాయణం చేయటాగా, మేకప్ లు అరవడం ఆరంభించింది. నేను

ఆగాఖాన్ భవన కారాగారంలో విపరీత విషాదచాయలు

దానిని కిందికి దించివేస్తుండగా, మిరాబహన్ దానిని వా చేతులలో నుంచి తీసుకుంది. నేను పారాయణం ప్రారంభించగానే, మేకప్ లు ఎంతో శ్రద్ధతో వెంటున్నట్లే శాంతంగా ఉండిపోయింది మిరాబహన్ తర్వాత చెప్పింది.

స్నానానంతరం బాపూ చితిభస్మంతో నోసెట తలకం దిద్దుకున్నారు. "ఈ భస్మాన్ని నేను దుర్గ వద్దకు తీసుకొని వెళ్ళతాను. ఆమె రోజూ దీనిని నోసెట పెట్టుకొని" అన్నారు.

బ్రాహ్మణుడు వచ్చాడు. బాపూకితో అరకర్మ, పిండప్రదానం, తర్వాతం మొదలయినవి చేయించాడు. శాంతిపాతం చేశాడు. ఈ క్రియలు చేస్తున్నప్పుడు బాపూకి ముఖం మహా గంభీరంగాను, బిగుసుకుని పోయినట్లు ఉండేదని తర్వాత సరోజినీవాయుడు వాకు తెలిసారు. నేను క్రియలు జరుగుతున్నప్పుడు వాటినే చూస్తున్నాను. శాంతిపాతం అర్థం చేసుకోడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాను. కనుక బాపూపై పు శ్రద్ధగా చూడలేదు. ఇరవై నిమిషాలలో క్రియాకలాపం పూర్తయింది. తండ్రి పుత్రునికి ఉత్తర క్రియలు జరవడం అప్పటికప్పు దుఃఖకరమైన విషయం. మహాదేవభాయా బాపూకి పుత్రునికన్నా కూడా హెచ్చు. కాని, బాపూకికూడా సర్వసాధారణుడైన తండ్రియో? నిన్న ఆయన అన్నారు: "ఈశ్వరుడు నన్ను ఏలాటి ఒరవడి రాయిస్తా పెట్టి రాస్తున్నాడు? నేను ఈ విషయాలలో విపరీతుడిని అయితే, వానిని ఏలా జరుగుతుంది?"

మధ్యాహ్నం భోజన సమయంలో బొంబాయి గవర్నర్ నుంచి బాటు వచ్చింది. వారి చెడ్డబాటు. దాని భోష కూడ ఉద్దతం. "వర్ణభభాయాని పంచదానికి పిలువేడు. పత్రికలు వగైరా సరఫరా చేయడానికి కూడా ప్రభుత్వం ఇంకా సంకల్పించుకోలేదు." ఇది దాని సారాంశం. నేను భయపడుతూ భయపడుతూ ఆ ఉత్తరం బాపూ ముందు పెట్టాను. దానివల్ల ఆయనలో ఏలాటి పరిణామాలు కలుగుతాయో ఎవరికి తెలుసు? కాని, ఇలాటి ఉత్తరం వస్తుందని బాపూ మొదటనే సిద్ధపడి ఉన్నారు.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

నేడు సోమవారం; మౌనదినం. మధ్యాహ్నం మిరాబహన్ ఏమిటో అడిగింది. దానికి సమాధానంగా బాపూ "నేను ఉపవాసం గురించి ఆలోచించడం లేదు. బయట ఏమి జరుగుతున్నదో కూడ ఆలోచించడం లేదు. ఇక్కడ నేనెమి చేయాలి, ఏమిటి అభ్యసించాలి, మొదలయిన విషయాలతో ఆలోచిస్తున్నాను" అని వ్రాపి చూపారు. ఈ మాటల వల్ల అందరికీ ఆశ్చర్యమూ కలిగింది; ఆశ్చర్యమూ అధింపించింది. మహాదేవభాయాని ఎప్పుడూ, బాపూకి ఎప్పుడూ ఉపవాసం ప్రారంభిస్తారో అనే చింత తినివేసింది. ఆయన బ్రతికి ఉన్నప్పుడు బాపూ ఈ మాటలు అని ఉంటే ఆయనకు ఎంత పంకోషం కలిగేది! బాపూ ఇలాటి మాటలు నేడు వ్రాయడం బహుశా మహాదేవభాయా మరణించడంవల్లనో ఏమో!

మహాదేవభాయా మరణం తలచుకుంటే, రకరకాల ఆలోచనలు మనసులో తుపానులాగ చెందేగుతాయి. ఆయన వ్యాధిని గురించిన విదానం విషయంలో పండేపాపేమీ. లేదు. అది డిప్లొమ్యా యాడవ్వ పిండ్రోవో (ప్రొడ్యూసర్) సంబంధించిన ప్రత్యేక వ్యాధి). కాని దానికి కారణమేమిటో గట్టిగా చెప్పలేము. ఎడ్రినోన్ ఇంజక్షన్ సరాసరి గుండెకి ఇచ్చి ఉంటే? ఈ తుష్క తర్క వితర్కంతో ప్రయోజనమేమిటి? త్వమైన చికిత్స చేశాము. నేడు బాపూకియే అన్నట్లు మహా పరిస్థితిలో పాద్యమై పంత మనం చేశాము. అయినా, ఇలాటి రోగికి జర్నగడంపిన చికిత్స జరుగలేదనే కొడవ మాత్రం మనస్సు మంచి లోలగడం లేదు.

బాపూకి 'ముక్తధారా' వదలమన్నాడు నన్ను. "నేను తర్వాతి పుటలలో గుర్తులు పెట్టాను; మొదటి పుటలలో పెట్టలేదు. పిన్న నేను పెట్టివ గుర్తులు ధూచి మొదటి పుటలలోను గుర్తులు పెట్టాలి" అన్నారు. నేను 'ముక్తధారా' చదివాను. చాల రంజకంగా ఉంది. బాపూకి తత్వచుంతా దానిలో విండి ఉంది.

"మేముంటా మరణించివచ్చికి మహాదేవభాయా చితిపైలం బాటలాకు మీరకు చూపాలి!" అని నేను అన్నమాట వ్వాచకం ఉంది కాలేలు! మిస్టర్ కటేరి చితిపైలం నాలుగు మూలలలోనూ గుంజలు ధూచి పగ్గాలు చుట్టించాడు, ఆ పైలం మంభంగా తెలసుకోడానికి గుర్తుగా.

నేడు నేను బాపూకి పాదాలకు మాచెంచి మాలిన్ చేసేటప్పుడు ఆయనలో అన్నామ "మహాదేవభాయా బహుశా ఇక్కడే తిరుగుతున్నారేమో! మరణానంతరం కూడ ఆయన మీకు దూరంగా వెళ్ళలేడు." "నిన్న మహాదేవ భ్రష్టాత్ముడని ఉన్నామంటున్నావా? లేదా?" అని ప్రశ్నించాడు ఆయన. "పోలేమనుకుంటున్నాను" అన్నాను

పండిత
డి. గోపాలాచార్యులవారి

ప్రీవామృతం

ఆరోగ్యానికి బలానికి
ఆయుర్వేదాశ్రమం
(ప్రైవేట్) ఇమిటేట్
మదరాసు-17

అనన్య సామాన్య
ప్రచారంగల
తెలుగు వారపత్రిక

ఆంధ్రప్రభ
సచిత్ర వారపత్రిక

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

నేను.

"అయితే అదని అత్త ఎందుకు ఇక్కడ తీరు గాదుంటుంది?" అన్నారు బాపూ.

"అయితే ఆయన మరొక జన్మ తీసుకోవడానికి వెళ్ళారని మీరు ఒప్పుకుంటారా? ఒక శరీరం విడిచితే, మరొక శరీరం సిద్ధంగా ఉండని పలు పురు అంటారే?" అని అడిగాడు.

బాపూ సమాధానం చెప్పారు: "అత్త స్వర్ణం శరీరం వదిలిన తర్వాత లింగ శరీరం గ్రహించి ఇహలోకం నుంచి అన్యలోకంకు వెళ్ళిపోతుంటుంది అంటారు. చాలావరకు అక్కడ ఉండి, సమయం వచ్చినప్పుడు ఆ అత్త మరల జన్మ తీసుకుంటుంది."

సమాధియాత్ర

18, ఆగస్ట్ '42

ఉదయం— సాయంకాలం బాపూ మహాదేవ భావనా సమాధి వద్దకు వెళ్ళుతున్నారు. బాపూ దీన్ని తీర్థయాత్ర అంటారు. వెళ్ళకపోతే, ఉండ లేదు. వర్షంవస్తే గొడుగునేసుకొని వెళ్ళుతారు. నేను కొద్దిగా పూవులు తీసుకొని వెళ్ళుతున్నాను. మహాదేవభావనా ఆఖరురోజు వాచ్మణికి వెళ్ళ సన్నుదు పూలతీగలు, మొక్కలు మొగ్గలలో నిండి ఉండడం చూచి, "ఇకపూవులు బాగాపూస్తాయి" అన్నారు. ఆ పూవులు ఇప్పుడు బాగా పూలాయి. కనుక కొద్దిగా తీసుకొని వెళ్ళుతున్నాము. మనస్సి బలికి ఉప్పుప్పుడు మనం గౌరవించము. మరణా సంతరం అందరూ శ్రద్ధాంజలి సమర్పణకు తయారవుతారు. మహాదేవభావనా విలువను ఆయన తీరించి ఉప్పుప్పుడు కూడా గుర్తించాము. కానీ, ఆయన విలువ పూర్తిగా తెలుసుకోలేదని ఆయన మరణానంతరం తెలుసుకున్నాము.

సాయంకాలం సివిల్ సర్జన్ వచ్చారు. బాపూ స్నానం గదిలో ఉన్నారు. సివిల్ సర్జన్ కామకొని కూర్చున్నారు. నేను ఇక్కడి మెడికల్ స్కూలును గురించి అడిగాను. ఆయన తెలుపుతున్నారు. కానీ మాలిన్స్ అన్నారు: "ఇప్పుడు మా బృష్టి చదువు మీద లేదు. చదువు చెప్పుడంతో ఆయన దామే లేడు." మాకు అర్థమయింది; నిద్రాళ్ళులు రావ్వుడు ప్రాణసర్పకు తమ ఉపవాసాలలో దొంగ వింటి ఉంటుంది? బాపూ నిద్రారు. "ఏలా ఉన్నారు?" అని మాత్రమే ప్రశ్నించి సివిల్ సర్జన్ వెళ్ళిపోయారు.

మావద్ద శేరింధర్ లేడు. బాపూజీ ఆగస్టు 9 వ తేదీ, ఆదివారం కట్టుబడ్డారు. ఆ రోజున శేరింధర్ తయారు చేయవలసిందని బాపూ వాలో అన్నారు. నేను ఉదయం శేరింధర్ తయారు చేయడానికి కూర్చున్నాను. బాపూజీ కూడా వచ్చిందారు. నేను మూడుసార్లు శేరింధర్

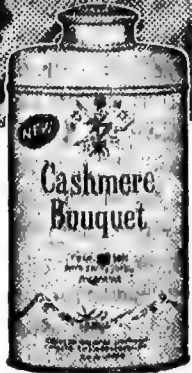
కాశ్మీర్ బొకె
టార్గెట్
గంటలుతరబడి
సువాసనగా
తాజాగావుండండి

అత్యద్భుతమైన, నాణ్యమైన
కాశ్మీర్ బొకె కాన్సలు ఒక సౌందర్య
టార్గెట్.... ఒక జేబీ పొదక

పూల గుచ్ఛంలోనికి చొప్పినట్లుగా
వుంటుంది. కాశ్మీర్ బొకె టార్గెట్
యొక్క చల్లని, పూలరేకు వంటి
మెత్తదనాన్ని అనుభవించే.
వాళ్లు అంతా రాసుకొనండి. నవ
నసంతపు ఘనమునుమలతో
రాజిల్లుతారు.

ఈ పువ్వు సంతోషంగా
పొల్పంగా వుంచండి.
కాశ్మీర్ బొకె ప్రతి
యితర ప్రత్యేక జేబీ
పొదకు సులభమైన మెత్తగా
నున్నితంగా వుంటుంది
మీ ఇద్దరూ ఉపయో
గించగల ఒకే పొదకు
అందుబాటులో వుండ
టం ఎంత విలు!

కాశ్మీర్ బొకె

పురుషులు వాల్చించే సువాసనగల టార్గెట్ పొదకు!
కాశ్మీర్ బొకె ఒక నాణ్యమైన తయారు

తయారు చేయవలసి వచ్చింది. ఎక్కడో ఒక్కచోట తప్పు దొర్లేది. ఆఖరుకు ప్రార్థన తర్వాత కేలెండర్ తయారయింది. కేలెండర్ ప్రత్యేకంగా ఎందుకు అవసరమై నదంటే, కమ్యూనిస్టుకు ఏకాదశి మొదలయినది తెలుపడం కోసం.

19, ఆగస్ట్ '42

మహాదేవభాయి సమాధికి నేను రోజూ పుష్పింజలి సమర్పించేదాన్ని. నేడు మిస్టర్ కటేలీ వార్తరుకు చెప్పి ఆకునిండ పూవులు నింపి సిద్ధ పరిచారు. మిస్టర్ కటేలీపై నకూడ మహాదేవ భాయి ఆకర్షణీయమైన వ్యక్తిత్వపు ప్రభావం ప్రత్యేకంగా పడింది. ఆయన తన విధ్యక్షధర్మం నిర్వహిస్తూ, మాలో ఎంత సానుభూతి చూప వచ్చో, చూపేవారు. "మహాదేవభాయి మరణ వార్తలో చాలమంది గుండెలు పగిలిపోతాయి" అనేవారు బాపూ.

ఈమూట అక్కరలా నిజం. కొద్దిపాటి సహా •వాసం ఉన్నవారికే ఆయన మరణంవల్ల ఇంత దుఃఖం కలిగినప్పుడు, సన్నిహిత మిత్రవర్గం పరిస్థితి, దగ్గరి చుట్టూల పరిస్థితి ఎలా ఉంటుందో ఎవరు చెప్పగలరు? బాపూ ప్రతిదినం స్నానం చేసిన తర్వాత మహాదేవభాయిచితిభస్మం నోవలు ధరిస్తున్నారు. "శంకరుడు శ్మశాన భస్మం పూసుకునేవాడు. మానవుడు ఇలా చేయడం చూడలేదు!" అనేవారు బా. కాని బాపూజీ బాపూజీయే.

మేము మహాదేవభాయి సమాధివద్ద భగవ ద్గీత వస్త్రాండవ అధ్యాయం పారాయణం చేస్తున్నాము. పారాయణం చేస్తున్నప్పుడు కళ్ళు ఎదులు చిలిస్తే నిద్రొస్తున్న మహాదేవభాయి లేచి నిలబడి నట్టు, మాలోపాటే నిలబడి పారాయణం చేస్తున్నట్టు తోచేది! పనిచేస్తున్నప్పుడైతే, తరచు ఆయన ఎదులు ఉప్పట్టే అనిపించేది. ఇది మంచిదే. మహాదేవభాయి స్మృతి మా ఎదులు సదా సర్వకాలం నవనవోన్మేషంగా ఉండనీ! మనం ఆయన జీవితంనుంచి ఎల్లప్పుడూ పాఠాలు నేర్చుకుందామో! ఆయన సేవాభావం, భక్తి అందరికీ సర్వకాలం పదార్థ పాఠం కానీ!

"ఈ సంగతి ఇంతవరకు అప్పయ్యకు తెలిసిందో, లేదో, ఎవరికి తెలుసు?" అని అప్పు డప్పుడు అనిపించేది.

సాయంకాలం వాచ్యరి వెళ్ళినప్పుడు బాపూజీ ఇలా అన్నారు: "మహాదేవ పర యాశ్చే వేంరూపా యుల నిధి ఉంది. అది ప్రణామోసం. దానికొక బ్రాహ్మ (ధర్మకర్తృత్వంనుంచి) ఏర్పాటు చేయమని ఆయనను కోరాను. కాని, చేయలేకపోయాడు. ప్రణామ సామ్యం ఒక్క క్షణంకూడ మనవద్ద ఉంచుకోరాదని ఎప్పుడూ చెబుతూనే ఉన్నాను. ఎప్పుడు మృత్యువు వచ్చి అణగార్చి మేల్పైందో ఎవరికి తెలుసు? ఇలాగి విషయంలో అలాగే అయింది కదూ? ఇప్పుడు చిట్కా వచ్చింది. మహాదేవ తన కాయలాంతో దీనిని గురించి ఏమైనా వ్రాశాడేమో! శక్తి ఉన్న అతని కాయ తాంబూలం. తామేళ్ళకదానీ, బాబలా, దుర్గా—

పల్లె పడతూలు

చిత్రం—పి.వి.కె. అమృతరావు (అని)

పెరిమించి కూడా ఈ విషయమై కొంత ఆచూకీ తెలియవచ్చు. వారిని అడగాలి. తర్వాత మరచి పోరానేమోనని ఈరోజు నీకు ఈ విషయం చెబు తున్నాను. మనలో ఒక్కరైనా విడుదలై వెలుపలికి వెళ్ళలేకపోతే, ఇతరులకు ఈ విషయం తెలియ దానికి ఇప్పుడే ఒక్క నోట్ (యూదామై) తయారు చేసి పెట్టాలి."

నేడు సుధురాధాన్ భాయి మంచి ఉత్తరం వచ్చింది. మహాదేవభాయి మరణంతో ఆయనవ్వు పెద్ద అపకూతమే కలిగింది. "ఆయన జీవితం ధన్యం! కాని, త్వరగా దాటిపోయారు. ఆయనతో మీకు ఉన్న సంబంధంలో ఆయన స్థానం ఎవరు

పొందుతారు? సరేమే కారులేకున్నాన బుద్ధునికి ఒక్క శిష్యుడుఉండేవాడు. అలాగే మీకునుమాడేవో" అని ఆయన వ్రాశారు. సుధురాధాన్ భాయి దస్తూరి మంచిది. "ఇట్లు సవక ముందు సుధురాధాన్ దస్తూరి ఎంత మంచిదో అంత మంచిది ఈ ఉత్తరంతో" అన్నారు బాపూ. "మానవునికి తీవ్రమైన అనూతం ఏర్పడినప్పుడు, క్షణంసేపు అతని శరీరంలో విశిష్టమైన శక్తి పుంజీభూత మవుతుంది" అన్నాడు నేను. ఈశ్వరుని లీల అపారం.

20, ఆగస్ట్ '42.

నేను స్నానం చేసిన తర్వాత నేను, బాపూ

ఆంధ్రప్రదేశ్ సచిత్త వారపత్రిక

ఆంధ్రప్రదేశ్ సచిత్త వార
పత్రిక 1964 ఆగస్టు 15 వ
తేది సంచిక జన్మదిన సంచిక.
బాల బాలికల ప్రత్యేక సంచి
కగా వెలువడుతుంది. ఈ
సందర్భంలో లోగడవలెనే
బాలబాలికల కథలపోటీ నిర్వహిస్తున్నాము.

బాలబాలికల
కథలపోటీ

పోటీ నిబంధనలు

మొదటి బహుమతి రు 100 లు
రెండవ బహుమతి రు 60 లు
మూడవ బహుమతి రు 40 లు

పదహారు సంవత్సరాలలోపు బాలబాలికలు మాత్రమే పాల్గొనవచ్చు. స్వీయరచనలే కాని అనువాదాలు, అనుసరణలు వంపరాదు. రచన నాలుగు పావుల పేజీలకు మించరాదు. కాగితానికి ఒక ప్రక్కనే వ్రాయాలి. బహుమతి పొంది కథలను ప్రచురించే హక్కు మాకు ఉన్నది. కథలను సంపేటస్వయం 'బాలబాలికల కథలపోటీ' అని కవరుమీద పుస్తకంగా పేర్కొనవలసి ఉన్నది. కథలు త్రిప్పివంపడం జరుగదు. కనుక స్టాంపులు వంపరాదు.

బహుమతి పొందిన కథలను బాలబాలికల ప్రత్యేక సంచికలో ప్రచురించగలము

కథలు మాకు చేరవలసిన ఆఖరుతేది - 1964 జూలై 15

ఎడిటర్

పూవులుతీసుకునినమాధికి బయలుదేరుతున్నాము. మీరాబహుళ కూడా ఉదయమైతే వస్తున్నది. మిస్టర్ కటేరి రెండుపూలులా (ఉదయం, సాయం కాలం) వైదీలతోపాటు రావడం జరుగుతున్నది. మిస్టర్ కటేరి కొంచెం బెదురుతూ బెదురుతూ "ఇక్కడికి మూడు రోజులపాటు రావడానికి భందారీ సాహెబ్ అనుమతి ఇచ్చారు. ఇక రోజూ ఇక్కడికి రావడంలో ఇబ్బంది ఏర్పడుతుంది" అన్నారు. ఈ మాటలలో బాపూజీకి పెద్ద అసౌకం కలిగింది. అయితే, ఆయన విశంపూదయ్యుడు. కష్టమి అణచుకుని, "అయితే, నేను రావడం అలరు రావడం" అన్నారు. ఈ మాటలకు మిస్టర్ కటేరికి కష్టం కలిగిందేమో! "నేను పూవులు అక్కడికి పంపిస్తూ ఉంటాను. మీరు చెబితే స్వయంగావెళ్ళి సమాధికి అర్పించి వస్తూంటాను. సోనులో ఇలాంటి మాటలు మాట్లాడడం సడదా గనుక భందారీసాహెబ్ నమ్మి ఇంటికి పిలిపించారు. "ఈనిధంగా ముక్క టీగలకు వెలువల రోజూ వెళ్ళి విషయం వల్ల ప్రమాదం ఏర్పడవచ్చు. ఈసారి ప్రభుత్వపై ఫిర్యాదిస్తాను" అన్నారు. ఆ మాటలకు బాపూ "నిజమే. అది వాకు తెలుసు. నేను మిమ్ములనుగాని, భందారీనిగాని కష్టంలో పడదేయి దలచుకోలేదు. కానీ, భందారీకి ఇబ్బంది లేకపోతే, ఈ విషయమై తప్పుక సాధించడం జరుగుతున్నాను. ఆయన ఏ సాధ్యమరేక వాళ్ళుకావో నూతనవస్త్రే మంచిది. ఈ సమాధికి వాలుగు చేవులా మీరు కాళ్ళు పెట్టించారు. ఈ విషయం కూడా అర్జీపించవచ్చును నేనంటాను" అన్నారు.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

మిస్టర్ కటేరి గడ్చివ్ గా వింటున్నారు. బాపూ మళ్ళీ అందుకుని, "నేను అనే ప్రతిమాట ఈళ్ళు రుదే వలికిస్తున్నాడని నేను వమ్ముతున్నాను. లేక పోతే, నేనంతటివాడిని? దుర్బలుడైన మానవుణ్ణి! ఇంత పెద్ద సామ్రాజ్యంకో యుద్ధంచేసే శక్తి వాకు ఉందా? కర్రకూడా చేతిలోని పొందూ సైన్ ప్రజలకు ఇలాంటి శక్తి ఎక్కడిది?" అన్నారు. మిస్టర్ కటేరి సమాధి నాలుగు చేవులా విన్న విషయ కట్టించారు. చితి స్థలంలో రాయి పెట్టించారు. కమూర్తా దాని చూచి "ఇదేమిటి గోరిలాగ తయారయిందే?" అన్నారు. అందరూ నవ్వారు. ఆమె చెప్పింది నిజమే. దాని ఆకారాన్ని బట్టి వివరాల దానిని ఏదో గోరి అనుకుంటారు. కానీ, చితిస్థలం అని గుర్తుగా ఉండాలనే మొదట్లో ఏదోచిహ్నం పెట్టడంవడం. 21, ఆగస్ట్ '42 ఈరోజు బాపూ వ్రాసే చూపించారు, సోను వారం సాయంకాలం అరుగుంటు వరకు మోసం ఉంటుందన్నది. అంతా కలిపితే 91 గంటల మోసం అవుతుంది. వాకేమో దానిపించలేదు. కాని ఏమన్నా ప్రయోజనం లేదు. ప్రార్థన తర్వాత బాపూ నిదురుకున్నారు.

ఉపాధానంతరం నేను రోజూలాగే పూవులు తీసుకొని సమాధి వచ్చుకు వెళ్ళాము. టీగల దర్వాజా

తెరిచే ఉంది. కాని మేము దానిని దాటి వెలుపలికి వెళ్ళలేదు. వార్డర్ పూవులు తీసుకొని వెళ్ళాము. మేము దర్వాజాకు ఇవతల నిలబడి భగవద్గీత పారాయణం చేశాము. సాయంకాలం కూడా పూవులు తీసుకొని వెళ్ళాము. ఈసారి దర్వాజా తెరిచి ఉండలేదు. టీగల సంధ్యనుంచి వార్డర్ పూవులు తీసుకొనివెళ్ళి సమాధికి అర్పించాడు.

బాపూ మోసంలో మాకు ఓపిరి ఆడడం లేదు.

సాయంకాలం మేక పాలు పండడం వేర్వేరు కున్నాను. వాకప్పుడు పూర్తిగా పనే అయింది: ఉదయం వాక్త (ఉపాధారం) తయారుచేయడం, వాక్తాల తర్వాత ఉదయానికి కూర వండడం, బాకు మాలిన్ చేయడం, బాపూజీకి మాలిన్ చేయడం, గుడ్డలు ఉతకడం, బాపూ భోజనం తీసుకొని రావడం, పాత్రలు కడగడం, మధ్యాహ్నం బాపూజీ కాళ్ళు రుద్దడం, సాయంకాలానికి కావలసిన కూర వండడం, సాయంకాలం మేకపాలు పికడడం, పండ్ల రసం పండడం, పాత్రలు కడగడం, కాలి బాపూ తల, పాదాలు తోమడం, పిసకడం. నేను భోజనం తీసుకొని రావడం సాయంకాలంమంచే ప్రారంభించాను. దినమంతా పనిలో గడచిపోతుంది. ఇది వాకెంలో బానిసించింది. వ్యర్థమైన ఆలోచనలకు, వ్యర్థమైన మాటలకు అవకాశం ఉండదు. ఉదయం, సాయంకాలం వాక్తాలలో మహాదేవ భాయానంగతులే వస్తవి. బాపూజీకి ముందే వెళ్ళి సాయమువడేదామో బాపూజీకి పూజ్యాయ్యారు.

(తరువాయి 57 వ పేజీలో)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

(8 వ పేజీ తరువాయి)

భగవంతుడు భక్తపరాధీనుడు గదా! కనుక బాపూ భక్తుని సమాధికి సమస్కరించారంటే ఆశ్చర్యమేమిటి?

నేను మధ్యాహ్నం "సింగ్లర్ స్ట్రీట్" పూర్తి చేశాను.

కమార్తా అన్నారు: "చూడా సుఖిలా! మహాదేవ్ వెళ్ళిపోయారు. బ్రాహ్మణుడు మరణించాడు. అపజయం కాదా? ఇంత పెద్ద అధికారాన్ని బాపూ ఎదిరిస్తున్నారు. ఎలా గెలుస్తారు?" బాపూ ఈ మాటలు విన్నారు. "నేను దీనిని శుభ శక్తు స్థంగా భావిస్తున్నాను. పరిశుద్ధమైన బలిదానం జరిగింది. దీని ఫలితం— పరిణామం— ఆశుభం కాకలదు." అన్నారు.

పుణ్యస్మరణం

22, ఆగస్ట్ '42

మహాదేవభాయి వెర్కిపోయి నేటికి వారం పూర్తయింది. నేడు సరోజినాయుడుకూడా తీగల వరకు వచ్చారు. ఆమె ఆరోగ్యం సరిగా ఉండడంలేదు. అందువల్ల ఆమె రోజూ కిందికి దిగరు. వారానికి ఒక్కసారి కిందికి దిగడంవారు.

బాపూ మౌనం ఆనలంబించారు. నేను 24 గంటలు ఉపవాసం చేశాను. గీతాపారాయణం చేశాను. గీతాపారాయణం మంత్రం నాకు మహాదేవభాయి నుంచి లభించింది. ప్రతి రోజు వారం ఉపవాసంఉండి, గీతాపారాయణం చేద్దా మనుకున్నాను.

అజేసాబత్ (అనే) నుంచి సానుభూతి తెలిపే తంతి వచ్చింది. "వేంకటేశ తంతులు, ఉత్తరాలు వచ్చి ఉంటాయి. వాటిలో మధురాదాన్ ఉత్తరం ఒక్కటి, అజేత తంతి ఒక్కటి మనకు అందజేశారు. ఎందుకంటే మధురాదాన్ బొంబాయి మేయరుగా ఉండినవారు, బొంబాయి ప్రభుత్వంలో అందరినీ ఎరిగినవారు. అజేత, అయితే ఇప్పుడు పర్మ్యానవారే" అన్నారు బాపూ.

బాపూజీ మౌనం వారావరణం ఊపిరి ఆపనివ్వ వంత దారుణంగా పరిణమించింది.

"విమన్ ఛార్జ్ వైల్డ్" జరుపుకున్నాడు. హరిజన్ పార్టీ వర్తన బాపూజీకి జననీ వినిపించాను. బాగుంది.

23, ఆగస్ట్ '42

బాపూ ఇక్కడికి వచ్చి నేటికే రెండు వారాలు పూర్తయాయి. మహాదేవభాయి ఇక్కడ ఒక్క-వారమైతే గడవలేదు!

నేడుకూడా బాపూ మౌనం పాటించారు. ఇది నాకు మనస్ఫూరింపలేదు. కాత్రి ఫినిషింది. గంటలు బాపూజీ తల్లిప్రసాదు చూచాను. జరిగా ఉంది— 156—46, నాడి 66,

నేను ఉదయం పూనా కలెక్టర్, ప్రాజెక్ట్ అనే కొత్త పినిట్ సర్వేన్ వచ్చారు. ఇద్దరూ బుంగ్ మూతి పెట్టుకున్నారు. యంత్రాలలాగ "వీరలు ఎలా ఉన్నారు?" అని ప్రశ్నిస్తూ తిరిగారు. సరోజినాయుడు "వా ప్రకృతి మామూలు లాగే ఉంది" అన్నారు.

ఒన్! ఇద్దరూ ఆ మాట పెట్టుకున్నారు. అందరినీ ఆ మాటే ఆడుగడం ప్రారంభించారు. బాపూను కూడా ఆ మాటే అడిగారు. సరోజినీ వాయుడు తన గది ఎంతో చక్కగా అలంకరించారు. తాజాపూవులు తెచ్చి పెట్టారు. కాచి, వారు ఒక్క నిమిషంకూడ గదిలో కూర్చోలేదు; మాట్లాడలేదు. సరోజినీ వాయుడుకు చాల కష్టమనిపించింది. వారి ప్రవర్తన ప్రతి వారికీ కష్టమనిపించింది.

మహాదేవభాయి మరణ వార్తలో అన్యాయ, దుర్గాబహన్, బాలలాలసరిస్థితి ఏమిటి? అన్యాయ ఏమనుకొని ఉంటాడు? ఈ పోరాట పరిణామం ఏమిటి? దీనిలో ఎవరెవరిది అంతిమాపాతి? ఇంత జరిగినా, ఆఫరుకు బాపూజీకి విజయం లభిస్తే చాలు— రోజంతా ఈ ఆలోచనలే తలలో తిరుగు తున్నాయి.

24, ఆగస్ట్ '42

నేటికి సదిరోజులు పూర్తయాయి. ఉదయం, సాయంకాలం మేము పూవులు తీసుకొని వెళ్ళి ముళ్ళతీగలవద్ద నిలబడేవారము. వార్తలు చూచేతలలోని పూవులు తీసుకొని సమాధికి అర్పించే వాడు. పూవులు గాలికి ఎగిరిపోయేవి. అందు వల్ల వార్తలు సమాధి తలవద్ద, సాయంవద్ద రాళ్ళు నిలబెట్టి చిన్నగాడిలాగ, గుహలాగ చేశారు. ఒక వైపు నుంచి చూస్తే, అది మహాదేవభాయి నుండిరం లాగ కనిపించేది. మరొక వైపు నుంచి చూస్తే, ఏదో తనం వడినట్టు, కాళ్ళు, తల పైకి లేచి నట్టు కనిపించేది. ముళ్ళ తీగలకు, చిరిస్టలానికి మధ్య ఒకటి రెండు పాదంవంటి గుబుర్లు ఉండేవి. సమాధిస్థలం చూడడానికి అడ్డని వాటిని మిస్టర్ కటేరి కొట్టించి వేశారు. ఇప్పుడు తీగలనుంచే పూర్తి దృశ్యం కంటబడుతుంది. తీగల రోపలనుంచే బాపూ మహాదేవభాయికి పుష్పం జలి సమర్పించడం భావిచిత్రకారులెవరికైనా చిత్రించడానికి నుంచి వచ్చేయం.

సాయంకాలం అరగంటలకు బాపూ మౌనం పూర్తయింది, 91 గంటల తర్వాత. ఎంతో చాలు అనిపించింది.

రైవం మహాదేవభాయికి మరే పదివదిహేళు సంవత్సరాలు ఆయుష్షు ఇచ్చిఉంటే, ఏమి పోయేదని నేను నా మనస్సులో అభిప్రాయం కలిగింది. బాపూలోపాలు వాక్యం వెళ్ళివస్తున్నాడు ఈ ఆశయనే నా ముఖంనుంచి వెలువడింది. తర్వాత, సాయంకాలం బాపూ "మహాదేవ్ ఛని పూర్తయింది. ఆతడు 50 సంవత్సరాలలో నూరు సంవత్సరాలవని పూర్తి చేశాడు. మరి ఎందుకు అగుతాడు? భగవంతుడు ఆతనిని ఎందుకు అగ విస్తాడు?" అన్నారు.

కోతి, నాతి

చిత్రం—2. కిరీట (కాతంపూడి)

మేము శైలధర నుంచి పుస్తకాలు తీసుకోవచ్చునని మిస్టర్ కటేరి నేడు కుమారు తెచ్చారు. పుస్తకాలు తీసుకోడానికి ఏలులేదని మొదట తెలిపారు. "తాము ఇంత దిగజారిపోతున్నామేమిటి తర్వాత వారు సిగ్గుపడి ఉంటారు!" అన్నారు బాపూ.

నేను కూడా అన్యాయ ఇక్కడికి వచ్చే కలు రేమీ లేదు. మహాదేవభాయి వెర్కిపోయిన తర్వాత, అన్యాయ త్వరగా వస్తాడనే మనస్సుకు లోపేడి. కాని, రోజులు గడిచిన కొద్దీ, అన్యాయ వచ్చే ఆశ తగ్గిపోగింది. మిమ్మల్ని చింతకూడ బయటపడింది. ఆయన పరిస్థితి ఏమిటోనని? ఉపవాసం ఏమైనా ప్రారంభించాడా? అందుకోసమే ఏరు ఇక్కడికి తీసుకొని రావడం లేదేమో!

25, ఆగస్ట్ '42

కొన్ని రోజులుగా బాపూజీకి కూడ మెడమీదే వండేదాన్ని. బొగ్గులు తక్కువగా ఉండడం వల్ల ఈ రోజునుంచి కింద వంటపాత్రలోనే వండడం మొదలు పెట్టాను. మహాదేవభాయి వెలుపాల నుంచే వండితేవ్వారు. ఉదయం నేను మాలిన్లో ఉంటాను. కూరగాయలు తరిగి సాతలో వేసేవడతాను. కంటిపేసే శైలి ఆగిపై తీసుకొని వెళ్ళి పొయ్యిపాద జిక్కించే వాడు. రెండు మూడు రోజులపాటు నేను కుంట వగైరా చూడడానికి వెళ్ళాను. ఇప్పుడు బాపూజీ హార్డ్ లాయిని తర్వాత, ఆయన కమోడ్ పై వెళ్ళివస్తున్నాడు నేను పొయ్యిపాదం

మానీ వస్తాను. బాపూ స్నానానికి బయలుదేరినప్పుడు, పంటచేసే షేర్ కరార్ పైకి తీసుకొని వచ్చేవాడు. నేను ఆ సమయంలో స్నానం గదిలో ఉన్నాను. "చూడు సునీల్! బాపూ భోజనం ఇప్పుడు తైలీలు తిస్తున్నారు. మహా దేవ్ ఉంటే, అతనే తిచ్చేవాడు" అంటున్నారు కూర్చో.

నిన్న రాత్రంతా నాకు నిద్రలేదు. మనస్సులో రకరకాల ఆలోచనలు:— నేను బాపూ వద్ద ఉన్నాను. ఎన్ని రోజులు ఉంటామో ఎవరికి తెలుసు? ఈ ఆలోచన రాత్రి పీకటిలో ఉగ్ర రూపం దాల్చింది. మహాదేవభాయా మరణ భృత్యం ఇంత వరకు కల్గుముందు నుంచి లోలగడమే లేదు. ఈ రెండూ నా నిద్రను మించి వెళుతున్నాయి.

వాహ్యో వెళ్ళినప్పుడు మహాదేవభాయా ప్రస్తావనే ఇంకా. "ఈ విషయంలో ఇక నీవు ఆలోచనలు చేయకూడదు. మహాదేవుని గురించికాని, స్వీతంత్వ సమరం గురించికాని, నా గురించికాని చింత పడకూడదు. నేను కావాలని రావడంలేదు. కానీ, అలాటి పరిస్థితి వస్తే ఏమీ చేస్తానో చెప్పలేను. నీవు తప్పక ఆలోచించవలసిందే. కానీ, ఆ ఆలోచన కార్య రూపం దాల్చకపోతే నిష్ప్రయోజనం. అందు వల్ల నీవు ఏదైనా వ్రాయాలని నేను కోరుతున్నాను. 'మానే శిథిలమే' (తల్లికి శిల్పం) అనే పుస్తకముక్కంటి గుణపాఠంలో చూచాను; అది మంచి పుస్తకం; అలాటి పుస్తకం నీవు వ్రాయాలని ఇంతకు ముందు ఒకమారు నీతో అన్నాను. అలాటి పుస్తకంవల్ల చెల్లెండ్లకు, పిల్లలకు తమ స్వస్థానానికి సంబంధించి అత్యవసరమైన జ్ఞానం కలుగుతుంది. నేను కూడా వ్రాయడం మొదలు పెడతాను. నోటు పుస్తకాలు చెప్పించు" అన్నారు బాపూ.

26, ఆగస్ట్ '42

నేను భండారీ వచ్చారు. "మీరు ఏ యే పుస్తకాలు తిప్పించడంవల్ల నాకు తెలుపండి. నేను అరికడచేసి పంపిస్తాను. తర్వాత ఆ పుస్తకాలు జియూలు రైట్టింగ్ ఉపయోగపడుతాయి" అని ఆయన మాతో అన్నారు. ఆయన చాలా పుస్తకాలు, ఆరోగ్య సంబంధమైన పత్రికలు తెచ్చారు.

సాయంకాలం బాపూ పక్కమీద వారాలో లేచి, మిస్టర్ కటేరి బొందాయి ప్రభుత్వం హామోకోళ కార్యదర్శి పంపిన ఉత్తరువుతో వచ్చారు. బాపూజీకి పత్రికలు అందిస్తాయని, ఆయన ఏ యే పత్రికలు కావాలో బాదితా వ్రాసి యివ్వాలని, మేము మా ఇంటివారికి ఇంటి సంగతులను గురించి ఉత్తరాలు వ్రాసుకోవచ్చునని ఆ ఉత్తరువుతో ఉంది.

బాపూ తాతీ బాగా నిద్ర పోలేటియారు. 31 షరతులమీద ఉత్తరాలు వ్రాయడానికి అనుమతి ఇవ్వబడినట్లు, ఆ షరతులు ఆయనకు తప్పక ఉన్నాయి.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

బాపూ నేడు "ఆరోగ్య కీ చాపీ" (ఆరోగ్య కుంభి) అనే పుస్తకానికి ప్రస్తావన వ్రాశారు. ఇది బాపూజీ వ్రాసిన "సైక్ లు చాల్" అనే పాత పుస్తకం పున: ప్రచురణ కావచ్చు. "నేను వ్రాసేవన్నీ నీవు చదువవలసి ఉంది. ఏదైనా సూచనలు ఇవ్వేటట్లుంటే, ఇప్పుడు. అంతేకాక ఇది నీ విషయం. దీనిని నీవు మహాదేవ్ కంటే కూడా మృగ్గా చేయగలవు" అన్నారు బాపూ.

నేడు మహాదేవభాయా బ్రతికిఉంటే, పత్రికలు సరఫరా అవుతాయనే, వార్తలు, బాపూ ఒక పుస్తకం వ్రాస్తున్నారనే సంగతికి ఎంత సంతోషించేవారో!

బా ఆరోగ్యం చాలా బాగాయింది. బాపూతో పాటు ఉదయం, సాయంకాలం అరగంట, ముప్పైపుగంట వదిగ నడిచివస్తున్నారు. కానీ, ఉపరి సలపుకోలేరు. నేను ఒకటి రెండుసార్లు చెప్పినాగూడ ఇది మంచిదికానీ, తక్కువ దూరం వెళ్ళుతూ నడవాలని. అయితే, బా కానీ, బాపూజీ కానీ నా మాట వివదానికి సిద్ధంగా లేరు.

నేను నా కమ్మ ఎందుకో చాలా నొచ్చింది.

27, ఆగస్ట్ '42

నేడు బాపూ మాకు కావలసిన పత్రికల బాదితా ప్రభుత్వానికి పంపారు. దినపత్రికలు, వార్షికపత్రికలు, మానవ పత్రికలు మొత్తం కలిపి 16 పత్రికలు బాదితాలో ఉన్నాయి. తర్వాత బొందాయి ప్రభుత్వానికి ఉత్తరం వ్రాశారు. తాము పంపేటట్లుగా ఇల్లం వదిలి ఆశ్రమవాస ఆయామని, అందువల్ల ప్రభుత్వం తెలిపిన షరతులపై ఉత్తరాలు వ్రాయడానికి పొందిన అనుమతిని ఉపయోగించుకోలేమని ఆ ఉత్తరంలో తెలిపారు. ఆ ఉత్తరంలో అన్యాయ సంగతి కూడా ప్రస్తావించారు. "మిస్టర్ లాల్ ను నా వద్దకి

దిగులు

అరగంట, సుగంధ (కలెక్షనరం)

పంపడానికి మీరు సిద్ధంగా ఉన్నారు. కానీ, అతనిని ఇంతవరకు ఇక్కడికి పంపలేదు. ఇంత జరిగినమీదటకూడా నేను అతనికి ఉత్తరం వ్రాయలేకపోతే, ఉత్తరాలు వ్రాయడానికి ఇచ్చిన అనుమతివల్ల నాకేమిటి ప్రయోజనం? దుర్గా బహన్ మొదలయినవారికి ఉత్తరాలు వ్రాయలేము. నావల్ల చికిత్స పొందుతున్న వల్ల భావం ఆరోగ్యం గురించి ఆడగలేను. మరి ఎవరికి ఉత్తరం వ్రాయను? అని ఆ బాబులో తీవ్రంగా ప్రశ్నించారు.

రాత్రి వైస్ రాయ్ నుంచి జాబు వచ్చింది. బాష 'తయ్యగ' ఉంది. కానీ, అసలు జవాబు పూర్తిగా నిరాకరణమే. మీరాబహన్ బాషను ప్రకటించింది. బాపూజీకి కూడా తయ్యగి బాష మంచిదనిపించింది; కానీ, ఏరు (ప్రభుత్వాది కారులు) ఎలాటి ఖర్చు లేకుండా తయ్యగి బాష నాడేటట్లు వాడుతారు అన్న సంగతి మాకు తెలుసు.

28, ఆగస్ట్ '42

బాపూ అరట్టి ప్రయత్నం, రెండు ఉరుదూ పుస్తకాలు జియూలునుంచి తిప్పించారు. ప్రతిదినం అరట్టి, ఉరుదూ, ఖురాన్ షరీఫ్, టైలీలు—నియతంగా నేర్చుకొనేవారు. ఉరుదూ చదివేటప్పుడు సన్నుకూడా తమతోపాటు కూర్చో చెబుకొనేవారు. నేను ఆయనకు డిక్ టేషన్ చెప్పి వ్రాయించాను.

వాహ్యోలో, కూడా బాపూ ఏదో ఆలోచనలో నిమగ్నమై ఉండడం నాకు బాగాపించలేదు. ఎందుకంటే ఆయన పగలంతా ప్రాయశః ఉండిపోతే కూర్చుని ఉంటారు. అయితే, నే నేమిటి మాట్లాడను? మహాదేవభాయాకి చాలా విషయాలు తెలుసు. వాళ్ళనమెంతో అందు వల్ల, నేను ఉదయం వాహ్యోలో భాగవద్ గీతం వచ్చేందు, పడమరూ ఆవ్యాయాల శ్లోకాల అర్థం చెబుతూ నడిచాను.

సాయంకాలం వాహ్యోలో మిస్టర్ కటేరి మాతోపాటు వచ్చారు. బాపూ ఆయనకు సంపాదకత్వం సంగతులు చెప్పారు. ఆయన కొద్ది మాటలలో సంపాదకత్వ నిత్యాగ్రహం చరిత్రంతా కటేరికి చెప్పారు. భారతదేశంలో బాపూ తొలి సమరం అదే.

సాయంకాలం ప్రార్థన తర్వాత బాపూయగంలో అర్చించాని విషయం బాపూను అడిగిదాన్ని. ఆయన దానిని ఎంతో రసనంతగా వివరించే వారు. "మీరాయనా మన అవారం. దాని భాష ఎంతో మధురం. అందువల్లనే విన్నిసార్లు చదివినా విసుగు రాదు; అతని పుట్టుడు" అంటారు ఆయన.

నేను ఉదయం కోరికలు నీరు అని నొప్పుంది. అందువల్ల బాపూ రాత్రి పడుకోనే ముందు స్నానం చేశాడు. దీనివల్ల పడుకోడం అసౌకర్యమయింది.

బాకు గుండెలో కొంచెం నొప్పివచ్చింది.

ఉత్తరాలు

(2 వ పేజీ తరువాయి)

అనంతపురంలో జరిగిన ఆంధ్రనాటకరసదినల్ని తోమా ప్రదర్శనకు, రచనకు, నటనకు ఉత్తమ బహుమతులు పొందిన విద్యుత్ గర్ కల్చరల్ అసోసియేషన్ (హైదరాబాద్)లో నటులందరూ ఎం. ఎ.లు, బి. ఎల్. లూసు. ఈ సమీక్షలో సామగ్రి గారికి సువర్ణ కంకణాలిచ్చి, అద్దంకి వారికి కాశ్మీరు కాలవరిచ్చి బహూకరించిన చర్యలో—ఈ నాటక పోటీలు జరిపేవారికి నాటక కలం పే ఎంత అభిమానం ఉందో అర్థమవుతుంది. మొన్న అనంతపురం పరిషత్తులోనూ ఇలాంటిదే జరిగింది.

—కె. రామారావు (కాకివాడ)

'శంఖు తీర్థం' సీరియల్ నమాన్తమయేనరికి ఈ ఉత్తరము వ్రాయాలనిపించింది. 'చక్ర భ్రమణం', 'శంఖు తీర్థం' నవలలంటే 'శంఖు తీర్థం' ఎంతో బాగుందని చెప్పేందుకు సిపాసిస్తున్నా. అలా అని వాటిని కించపరచడము కాదు. మునుపు వ్రాసిన రెండు నవలలు మణిపూసలైతే ఇది అణిముళ్ళు. గ్రామములలోని పేద్రుచునున్న వ్యవహారము, కుళ్ళను, కులతత్వాలను, పార్టీ పేరుతో జరిగే

నేను వాళ్ళుకీ రాలేదు. నిన్ను నేను వద్దన్నట్టికి 50 నిమిషాలు బాపూలోపాలు వేడిగా నడిచారు. దానివల్లనే ఈ నొప్పి కాలేయ!

29, అగస్ట్ 42

బాపూ తరచు జెల్లం తీసేవారు. బజారు జెల్లంపైన ఈగలు, దోమలు మునుకుతాయి. కనుక బజారు జెల్లం నేటివేసుకుద్ది చేస్తారు. దానిలో మట్టిచెడ్డలు, గడ్డిముక్కలు కూడా ఉంటాయి. అందువల్ల మొదలు జెల్లాన్ని నీటిలో కరిగించి, గాలిచి మట్టి చెడ్డలు మొదలయినవి తీసివేసి, పొయిమిడ పెట్టి నేటివేసి నీటిని ఇగిరించే వారు. దీనివల్ల జెల్లం శుభ్రముగా అవుతుంది, శుభ్రముగా అవుతుంది. నేను జెల్లం కాచేటప్పుడు నీటికి హారు పొలు పోతాను. మంచి టాప్ (ఒక ఇంగ్లీషు పాతాయి) తాగి తయారయింది.

నాకు చదవడానికి తీరిక తక్కువగా తోలుకుంటుంది. ఉదయం ప్రార్థన తర్వాత చదువకోసం, ఒక గంట తీరిక ఉంటుంది.

నేను ఇవివారం: మహాదేవభాయి మరణించి రెండు వారాలు పూర్తయాయి. నేను ఉపవాసం చేయడంబాను, కాని, బాపూ వారివారు. "ఇలా చేయడంవల్ల మరణించిన వ్యక్తికి వ్యాయం చేయలేము. ఒకవిధంగా అతనిని సుఖం

ఘోరాలను వాస్తవికంగా చిత్రీకరించి గ్రామాభ్యుదయానికి దోహదమిచ్చునట్లు కథా ముపును ఎన్నుకొనుట ప్రశంసనీయము.

మరణ సన్నివేశములో మంగ పాత్రకుం సానుభూతిని చూడగోస్తుంది. వందనాదేవి పాత్ర తెరగిని ముద్ర. మాధవయ్య పాత్ర చివర వరకు ఎలా పోషించబడుతుందో అనుకుంటున్న పాత్రకుంకు చక్రధరం స్వప్నములో ముగింపు కూడ తేలిపోయింది.

అశ్రమ వర్ణన, సంస్కృత శ్లోకాలు ప్రత్యేక ఆకర్షణ. 'శంఖు తీర్థం' సీరియల్లో మాధవయ్యచేత శ్లోకాలు పఠించినపుడంతా సుమారు అరు సంతృప్తరం క్రితము కోడూరి కానయ్య దేవిగారు రచించిన 'దేవాలయం' కథానికలో (11—6—58 ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వార్ పత్రికలో ప్రచురించబడినది) రచయిత్రి చాపించిన శ్లోకాలు జ్ఞాపకీ వచ్చినాయి.

ప్రథ రంగానే బొమ్మలు కూడ చూడకుండా చదివినచేసి, చదివినంతసేపు పాత్రకుంను ఆకట్టుకునే విధముగా రచించిన కుమారి కోడూరి కానయ్యదేవిగారికి నా వృద్ధయృత్యక మైన అభినందనములు.

—కె. దార్శని (తిరుపతి)

కుమారి కోడూరి కానయ్యదేవిగారు రచించిన 'శంఖు తీర్థం' సీరియల్ పూర్తిగా చదివాను. కథ చాలా రసవత్పరంగా నడిచింది. ముగింపులో మాత్రం అందరినీ చంపకుండా దుర్మార్గులనే

కట్టిపెట్టుటాము" అని అప్పారు అయన. తర్వాత మహాదేవభాయి పుత్రువుకు కారణాలు ఏవి అయి ఉంటాయని చర్చచేశారు. అందు వల్ల నేను భగవద్గీత పాఠాధికం జరిగిలేదు. నాకు ఈ సందర్భంలో పాఠ విషయం జ్ఞానకం వచ్చింది. జమనాలాల్ కి ఒక్కో బాగా కూర్చున్నాను. "ఇది పునర్వన్మకు సంబంధించిందే. లేకపోతే నీ వెక్కడ? మేమెక్కడ? బాపూ ఎక్కడ?" అన్నారు. విజం. మనసులలా ఎలా ఇక్కడ చేరాము!

రాత్రిలో వానకురిసింది. ఉదయంకూడా కొద్దిగా జల్లు పడుతూనే ఉంది. అయివా, బాపూ మహాదేవభాయి నమానికి పుష్పింజరి సమర్పించడానికి వెళ్ళిన వెళ్ళారు. వెళ్ళడం ముక్కు తిగిల వరకే. అక్కడ గొడుగులకింద నిలబడి తిగివడ్డీల పాఠానుజాం చేశారు. తర్వాత తిగివడ్డీ పై న వరాంధారో అటా ఇటూ తిరిగారు.

నేను వెళ్ళిపోయివాను—మనో, భారా— ఇద్దరూ రాలేదు. వారిని గడ్డవుకు ముందే విడిచడంకోడట. నియంతులో రావడం వెళ్ళి లకు వర్తలం అవసరమయింది.

(నకలం)

మీకు తెలుసా?

జవాబులు

1. దక్షిణ, ఉత్తర రోడిపి యాలు, న్యాసాలాండు.
2. (అ) జాన్ వా కర్ (అ) 1827.
3. 100 మైళ్ళు.
4. అల్ఫ్రేడ్ లోరెయన్.
5. కాస్మీ ఫంక్.
6. దానిని కనుగొన్న వారు హెన్రీ హార్డన్ (1611లో.) ★

అంతముందించి వందనతోపాటు చక్రధరం తల్లిని కూడా బ్రతికించి ఉంటే వ్యాయం చేశారేదేమా? రచయిత్రి నక్కటి శ్లోకాలలో సహజ సిద్ధంగా అనుభవ పూర్వకంగా వ్రాయ గలిగినందుకు ధన్యవాదాలర్పించకపోతే తప్పదమని భావిస్తాను.

—దేవిదేవ మరయన్ (తిరునెల్వేలి)

'శంఖు తీర్థం' నవల అమూలాగ్రం చదివాను. నవల నమాన్తమయిందంటే ఎవరినో నన్ని హేతుల్ని కోర్కొయినట్లునీసింది.

ఒక ఉత్తమ నవలకు ఉండవలసిన సర్వ లక్షణాలు 'శంఖు తీర్థం' కలిగి ఉత్తమ నవల అని పించు కొంటుండనుటలో అత్యర్థం లేదు.

ఇంత మంచి నవలను ప్రచురించిన విఠాళ ధన్యులని నేరే చెప్పనక్కర్లే లేదు. రచయిత్రికి నా 'వందన' శతములు.

—అర్. భాపాకోర్కె (రత్నాపురం)

'శంఖు తీర్థం' పోస్తే గానీ తీర్థం కాదు. కష్టమో మునిగి లేనిదే మానవ జీవితం కాదు! అనే జీవిత సత్యాన్ని తెలియజేసే విధంగా భావగ్రుచ్చిస్తూ తీర్థం 'శంఖు తీర్థం' సీరియల్ అని సహజంగా ఉండి పాత్రకులలో వారల వారల చదవాలనే అనికొని పెంపొందించడమంతో అతియోగీ లేదు.

తీసుకున్న కథామృతంలో మాత్రవల్లం లేక పోయినా ఎంతో నేర్పుగా చిత్రీకరించారు రచయిత్రి. ముఖ్యంగా ముగింపు నవ్వాల్సిందింది.

—కుమారి ఎ. పద్మావతి (కా) ★

కవిరాజు పుస్తకాలలు

కవిరాజు దర్శనం

[వ్యాససంపుటి. ప్రచురణ: కవిరాజు పీఠాధిపతి సమితి, విజయవాడ-2. క్రాస్ 840, పుటలు. వెల ఆరురూపాయలు.]

హేతువాదానికి ఆంధ్ర దేశంలో పితామహులైన కవిరాజు శ్రీ తిలకరాజు రామస్వామి చౌదరి గారు పుక్కిలీ పురాణాలను నమ్మక, ప్రతి సంఘటనను హేతువాద రీత్యా పరిశీలించే దౌత్య విశ్మయకాంక్షతో నడిచి కనుకనే రామస్వామి విప్లవకవిరాజు:

"మట్టిగట్టి నట్టి మూఠ మనస్సు త్యక్త పితామహుడు పట్టి మొగ్గ గొట్టి నావు గొడ్డలి నంటి విమర్శల" అన్న పంక్తులు బాగుంటాయి. ఈ సంపుటికి తొలిపాఠం వ్రాస్తూ బాల్కనాబాబు అన్నట్టు "మఠ మౌఠ్యాలు స్వస్తి చెప్పి మానవతలు పట్టా భిక్షుల చేయాలని రామ స్వామిగారు కోరారు." ఆయన ప్రతి రచనలో విశిష్ట పరిశోధనా దృష్టి కనిపిస్తుంది.

ఈ పరిశోధన (ప్రముఖ రచయితలు శ్రీ రామస్వామిగారి వ్యక్తిత్వాన్ని వివిధ కోణాలనుండి పరిశీలించి వ్రాసిన పక్కని వ్యాసాలు ఉన్నవి. కవిరాజు హేతువాద దృక్పథాన్ని గురించిన అమోఘ భావ వ్యాసం నమ్రగమై నది. అలాగే 'నిహారి అము—కవిరాజు' అన్న వ్యాసాన్ని డా. తిలకరాజు వెంకటేశ్వరరావు గారు ఎంతో వివరంగా వ్రాశారు. 'భావ', 'కందుక కథ', 'మూఠ పురాణం', 'భగవద్గీత' మున్నగు కవిరాజు రచనల సమగ్ర పరిశీలన గల వ్యాసాలు ఈ సంపుటిలో పొందుపరచబడినవి.

"అబ్బ! పూర్వకారము అప్పుయు మనకంద్ర యెదుట అతివేగముగా ముప్పులు పోవుచు నుండెను తిన్నాభిప్రాయంబును, చెప్పుగోరా?"

కవిరాజు రచనలు, రచనలను గురించి వివిధ విమర్శకుల అభిప్రాయాలు ఈనాటికి ఆంధ్ర దేశం నలుమూలలో పాఠకులకు అందవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. కులమతాల గుడ్డు తాలులు ఇంకా నడిచలేదు. మతమార్గం పోలేదు. నేతృత్వవిత్తం పన్నెల్లలేదు. రామస్వామిగారి విప్లవ తీరుంట్టామారుతం ఇంకా బలంగా పీచాలి. దానికి అభ్యుదయ భావులంతా పూనుకోవాలి. కవిరాజు పీఠాధిపతి విచారణ వారి ఈ కృషి ప్రశంసిత దగినది. ఈ సంపుటి పాఠకులకు కవిరాజు

అత్యున్నతాన్ని పుష్కలంగా ప్రదర్శించగలడు. భావ విప్లవ నాయకులైన రామస్వామిగారి రచనలు అనాటికి ఈనాటికి ఏనాటికి ఆంధ్ర జాతికి ఉపాదేయములే. వాని బహుళప్రచారము అత్యంత అవశ్యకం.

లావణ్య

[మహిళల మానవత్రిక. ఉగాది సంచిక. సంచలనకథలు. శ్రీ కనక మేడల. వెల: 80 ప. పై ప్రా ప్తిస్థానం: కోడం బాకం, మద్రాసు 24.]

చక్కని ముద్రాణంతో, చిన్ని కథలతో, గేయాలతో, హాస్య చిత్రాలతో అకర్తకంగా ఉంది లావణ్య ఉగాది సంచిక. శ్రీ కనకమేడల స్వయంగా ఉత్తమ రచయిత. కమిక రచనలు ఎప్పుడోడంలోనూ, పత్రిక నిర్వహించడంలోనూ చక్కని ప్రతిభను కనబరిచారు. సంచలనకథలు సంపాదకీయం వ్రాస్తూ "మహిళల పత్రికను వివిధంగా కోరతూ ఆ విధంగా తయారు చేయగలను. నమ్రగమైన పంపిణీ, సూచనలు పాటిస్తాను. పిల్లల సంతకము మహిళా సమస్యలకు, మహిళా రచనలకు ఈ పత్రికలో చోటు వెక్కువగా ఇస్తాను" అన్నారు. మన దేశంలో మహిళలకుగా ప్రత్యేకంగా పత్రికలు చాలా తక్కువ. కనుక 'లావణ్య'ను అభివృద్ధి పరచడంలో ఆంధ్రరూప దృఢతారని ఆశించులాను.

కృష్ణాపత్రిక

[వ్రతోత్సవ సంచిక సంపాదకులు: శ్రీ ముదిగొండ ముద్రహృత్త్యకర్మ 280 పుటలు. వెల. మూడు రూపాయలు. ప్రా ప్తిస్థానం: డి 11-20, జాంబాగ్ రోడ్డు, హైదరాబాదు-1.]

1902 లో ప్రారంభమైన ఈ కృష్ణా పత్రికా ప్రపంచం ఇంకపాటుగా 1964 లో వ్రతోత్సవం జరుపుకోగలడం ఆంధ్రుల అభ్యుత్తం. పూర్వశ్రీ ముట్టూరి కృష్ణారావు వారి తల్లిని అమర కృష్ణానదియై ప్రవహించి ఆంధ్రులను అలనాడు ఉత్తేజ పరిచింది. ఆయన సంపాదకీయాల, రచనలు చదవ

డానికి ఉర్రూతలూగిని అక్షరాస్యుడు ఆంధ్ర దేశంలో ఉండలేదంటే అతిశయోక్తి కాదు. నివాసికి వ్రతోత్సవం చేసుకున్న మొదటి తెలుగు పత్రిక కృష్ణాపత్రికనేమా? కృష్ణా పత్రిక మాట్లాడు పచ్చినప్పుడు శ్రీ ముట్టూరి కృష్ణారావుగారిని స్మరించుకున్నట్లే మనం ప్రస్తుత సంపాదకులు శ్రీ ముదిగొండ ముద్ర హృత్త్య శర్మగారిని మరువలేము. యశస్వీరం మాత్రమే కలిగి బౌతికశరీరం శిథిలమై ఉన్న కృష్ణాపత్రికను పునరుద్ధరించి ఎన్నో వ్యయ ప్రయాసలకోర్కీ, ఆంధ్రులకు కృష్ణాపత్రికా జీవనది ఇంకకుండా కాపాడిన శ్రీ శర్మగారికి ధన్యవాదాలు.

వ్రతోత్సవ సంచిక పర్యాంగ సుందరంగా వెలువడింది. ప్రముఖ నాయకులు, రచయితలు, పాత్రికేయులు ఎందరెందరో తమ అమూల్య రచనలతో ఈ సంచికను అంకిరించారు. ఇందు లోని తివర్ణ, ద్వివర్ణ, ఏకవర్ణ చిత్రాలు ఎంతో కన్నుల పండువుగా ఉన్నవి. ఇందులో నలై నాలుగు వ్యాసములు, ఇరవై కవితలు, పదకొండు విమర్శన వ్యాసములు, పదకొండు కథానికలు, ఒక నాటిక ఉన్నవి. ప్రతి తెలుగింటిని అంకిరించగల సంచిక ఇది.

నిరయ్య పదాలు

[కవిత్వ. రచన: శ్రీ ఎ. వి. సత్యనారాయణరావు. ప్రా ప్తిస్థానం: తెలియదు. డెమ్మీ 40 పేజీలు: వెల ఒకరూపాయి.]

కూనలమ్మ పదాలు అమితభరితగా వెలువడు తున్న చాలాటి ఇదొకటి. దీనికి ముఖం "ఒకూర లమ్మ" కాదు, "ఒకనో నిరయ్య". నిరయ్య అనగా లక్ష్మికి భర్త అను అర్థం చెప్పుకోవలసిందిగా రచయిత అదేశించారు. అగ్రస్థులు కూర్చిన నారాయణరెడ్డిగారు కూడా "నిరయ్య" అంటే శ్రీవతి అనుకోవాలి అన్నారు. కాని ఎలా అని కోవడమో అర్థం కాదు. అయ్య అంటే తండ్రి అని అర్థం అవుతుందిగాని భర్త అని అర్థం అవుతుందా? మున్నటి వ్రాసిన శ్రీ పేర్వారం జగద్వాడంగారు కాని, అగ్రస్థులు నమకూర్చిన వాడుగాని ఈ కూరలమ్మ పదాలను పునరుద్ధరించి అనేకుల అనుకరణకు అవకాశమిచ్చిన అత్యుద్రగానిని గూర్చి ఒక్క ముక్త్యేనా వ్రాయక పోవడం అవ్యాయం. ఈ రచనా ప్రక్రియ సాగడానికి కారణభూతులు అరుదైనవారు. మరుగున పడిన కూసలమ్మపదాలకు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసింది ఆయన. ఆయన పేరు చెప్పుకోకుండా ఈ రచనా ప్రక్రియకు స్థానం లేదు. ఈ రచన పేరేమీగా ఉంది. యువలగలి దేవుడెవ్వరను గాని ప్రాసకోసం ఇది పక్షలాద అంతింక కాదు.

—శ్రీ రామ్

జింథుపేట

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

మానవస్వత్వాల పునరుద్ధరణ

జూలై నెల అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల చరిత్రలో రెండువిధాల విశేషమైన ప్రాముఖ్యం సంతరించుకొన్నది. జూలై 4 అమెరికా స్వాతంత్ర్యదినం. ఈ ఏడాది జూలై 2 న అధ్యక్షుడు శ్రీ లిండన్ బి. జాన్సన్ సంతకం చేయడంతో సమగ్రమైన పౌరస్వత్వాల చట్టం అమలులోనికి వచ్చినది.

ఈ రెండు పరిణామాలకు అవినాభావ సంబంధం ఉన్నది.

ఒకదేశం స్వాతంత్ర్యం నమూ పార్జించుకొనడం ఎంత ప్రధానమైనదో, ఆ దేశంలోని ప్రజలందరికీ ఆ స్వాతంత్ర్యం అనుభవంలోనికి రావడంకూడా అంతే ప్రధానమైనది.

అమెరికాలో నీగ్రోలు చిరకాలం రెండవ తరగతి పౌరులుగా, నవతి తల్లి బిడ్డలుగా

ఉన్నారు. సమానత్వం అనేది వారికి ఎప్పటికీ దుర్లభమైనదిగా కనుపించినది. అంతేకాదు. నీగ్రోలు అనేకమైన కష్టనష్టాలకు గురిఅవుతూ వచ్చారు.

ప్రజాస్వామ్యానికి అంకితమైన అమెరికాలో నెలకొన్న ఈ స్థితి ప్రపంచ దేశాల నిరసనకు గురిఅయినది. ముఖ్యంగా ఆసియా, ఆఫ్రికా దేశాలవారు ఆ స్థితిపట్ల ఏవిధంగానూ సానుభూతి చూపలేక పోయారు.

ఈనాడు నీగ్రోలకు సమానమైన అవకాశాలు కల్పించడానికి, పౌరస్వత్వాలు హక్కులుకూడా అయ్యేటట్లు చూడడానికి చట్టరీత్యా చర్యలు జరపడంతో అమెరికా తిరిగి ప్రపంచ దేశాల సద్భావం పొందడానికి అవకాశం ఏర్పడినది.

కొందరికి మాత్రమే పరిమితమైన స్వాతంత్ర్యం వదుగురి స్వాతంత్ర్యానికి గొడ్డలిపెట్టు. బాతివిషక్షణ, విభేదము నమతా సామరస్యాలకు సోపానాలుకావు; సంఘర్షణకు మాత్రమే దోహదం చేసేవి. సంఘర్షణలో మంచి జనించేది కాంతికాదు; సంఘర్షణే.

ఈ స్థితి చక్కబరచడం కేవలం చట్టంతోనే జరిగేదికాదు. ప్రజల దృక్పథం మార్పు చెందడం అవసరం అమెరికా కాంగ్రెసులో ఉభయపక్షాల సహకారంతో ఈ చట్టం రూపొందడం అలాంటి పరిణామం సూచిస్తున్నది ఇది అశాజనకంగా ఉన్నది.

అన్నిటిని మించి శ్రీ లిండన్ జాన్సన్ చెప్పినట్లుగా ఈ చట్టం కొరకు పోరాడిన శ్రీ జాన్ ఫిట్జిబాల్ట్ కన్నడిక దానిని అమలు పరచడంకన్న గొప్ప స్మారక చిహ్నం మరొకటి ఉండదు.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ఆగాథాన్ భవనం జెయిలు,
5 పెప్టెంబరు 42.

కస్తూర్బా రొమ్మునాటికి భారణం గుండె జబ్బు. నొప్పి నేడు, ఎక్కువయింది. నేను ఈ విషయమై విస్టర్ కేటెలితో మాట్లాడుతూ, "ఈ విషయంలో నేను డాక్టర్ల సలహా తీసుకోడం అవసరం" అన్నాను. ఆయన భందారీకి పోను చేశాడు. భందారీ రాత్రి వచ్చారు. తర్వాత డాక్టర్ కాహ్ వచ్చారు. ఆయన ఆగాథాన్ కుట్టం. సజ్జనుడు. ఎమిల్ నైట్రింగ్ గొట్టాలు దగ్గర ఉంచుకోవాలని చెప్పారు. నైట్రింగ్ సరిగ్గా మాత్రం నావద్ద ఉన్నవి. లిప్షిడ్ కరామీన్ కూడా తెప్పించి పెట్టుకున్నాను; సమయానికి అన్ని అవసరమని.

6, పెప్టెంబర్ 42.

నేడు సివిల్ సర్జన్, కలెక్టర్ మళ్ళీ వచ్చారు. వ్యాధిగ్రస్తులను చూచినప్పుడు భందారీ చెప్పడం వల్ల సివిల్ సర్జన్ దాను, బాపూను, వరోజీని వాయుడును చూచారు. "కస్తూర్బాకు పుష్పానం వలన పొరకు సంబంధించిన నొప్పి" అన్నారు ఆయన. "ఈ నొప్పికి క్వాసతో సంబంధంలేదు; దగ్గు తోను లేదు. నొప్పి పొడవయ్యింది వ్యాధి ముప్పుంది" అన్నాను. అప్పుడు ఆయన "హిస్టరీ ట్రీట్" (రోగి రోగి వర్తితమ సంబంధించిన కాలంతం) మీద, "హిస్టరీ పుష్పానం పెట్టటం తీరకు సంబంధించింది. ఈ నొప్పిలో

కొంత గుండెకు సంబంధించింది కూడా ఉండవచ్చు. గుండెలో విశేషమైన విచారం గాని, దోషంగాని లేదు" అని వ్రాశారు.

నాకు ఆశ్చర్యమయింది. కస్తూర్బా గుండె పరిస్థితి సాధారణంగా ఉన్నదని అనడం ఎంత ఆశ్చర్యమైన సంగతి? అమెకు కృతజ్ఞత వాచి, కఫంచేరే పాత జబ్బు ఉండనే ఉంది. అందు వల్ల ఊపిరి తీసుకుంటున్నప్పుడు కఫం గరగర లాడుతుంది. సివిల్ సర్జన్ ఈ కఫం సవ్వడిని పుష్పసాలమీద పలుచని పాత ఘర్షణవల్ల కలిగిన సవ్వడి అని అనుకున్నాడు కాబోలు! భగవంతుడికే తెలుసు. గుండెకు సంబంధించిన మాంసవేరీలు బలహీనంగా ఉన్నాయి. గుండె ఎడమకొన తన స్థానంనుంచి కొంచెం ఉబ్బింది. గుండె పొర ముడుచుకొన్నప్పుడు పుష్పంగా చుప్పుడు విని వస్తుంది. గుండె జబ్బు అని అనుమానం ఉన్నప్పుడు సివిల్ సర్జన్ కొంచెం శ్రద్ధగా చూడ వలసింది.

వారు వెళ్లిపోయిన తర్వాత డాక్టర్ కాహ్ వచ్చారు.

ఈ విషయమిది పక్కమీదే ఉన్నారు. డాక్టర్లు రావడంవల్ల కలిగిన మేలు ఏమిటంటే, బా తాము విజంగానే జబ్బుగా ఉన్నామని, మంచం నుంచి కదలరాదని నమ్మడం డాక్టర్లు రాకపోలేనేను ఎంత ప్రయత్నించినా, అమెను నేటివరకు పక్కమీద పడుకోబెట్టు లేకపోయాను.

7, పెప్టెంబరు 42.

నేడు ఉదయం కర్నల్ కాహ్, భందారీ వచ్చారు. "ఇకమీద ఇక్కడికి ఈయనే వస్తూ ఉంటారు. సివిల్ సర్జన్ రాకు" అన్నారు భందారీ. కాహ్ మీద నాకు విశ్వాసం ఉంది. ఈయన చెయివాసి మంచిది.

ఈ గుండె కొట్టుకోడం వివరాలు తెలుసు కొవడానికి గ్రాఫ్ (హెచ్చు తగ్గులు తెలిపే పటం) తయారు చేయవలసిందని తెలిపాను. మధ్యాహ్నం డాక్టర్ కోయాజీ వచ్చి, ఈ గ్రాఫ్ తయారు చేశారు. సాధారణంగా ఈవిధంగా నాలుగుచోట్ల ఎలెక్ట్రిక్ టీగ పెట్టి తయారు చేస్తారు. ఆయన మొదటి మూడు స్థానాలలో మాత్రం ఎలెక్ట్రిక్ టీగ పెట్టి గ్రాఫ్ తయారు చేశారు. నాలుగవ స్థానంనుంచి తీసుకోవని దేవు కోరాను. ఆయన నా మాట వినిపించు కోలేదు.

రోడ్డు - పక్కనుంచి "మహాత్మా గాంధీజీ జయ్" నినాదాలు వినిపించాయి. ఈ రోజు ఏదో పెద్ద సభ జరుగుతుంది కాబోలు!

దైనింతో కిక్కిరిలాడే మూడు తారీలు రోడ్డుమీద వెళ్ళాయి. ప్రభుత్వం కాలము బాగా చేస్తున్నట్టు తెలుస్తున్నది. అయితే ఇంత వరకు ప్రజలు కూడా దైర్యసాహసాలు చూపు తున్నారు. అక్కడక్కడ హింసాచర్యలు కూడా జరుగుతున్నట్టు కనిపిస్తుంది. హింస చెడ్డది.

కాని, నామర్థానా ఉండడం ఇంతకన్నా చెడ్డది కదూ!

భందారీ నేను నాతో మాట్లాడేటప్పుడు “ఒకటి రెండు రోజులలో మీకు సహాయం జరుగుతుందని మీరు ఆశించవచ్చు” అన్నారు. చివరకు ఆస్పత్రుకు ఈ జెంతులుకు చిదిలి అయి వస్తున్నాడేమో! ఈ విషయమై నేను బాపూతో (ప్రతి) విచారణ, “అతడు వచ్చే ఆశ నాకు వాంఛిస్తోంది. ఎదురుపెట్టి నిలబడలే వచ్చాడని అప్పుడు ఒప్పుకుంటాను” అన్నారు. కాని, తర్వాత ఆస్పత్రుకు వచ్చి తమవద్ద కూర్చున్నట్లు నేను కూడా స్పష్టం వచ్చిందని బాపూ అన్నారు. “స్పష్టమేమిటి? నేను అర్థంకంటే బాపూగనే బాగదవ్వలే” ఉన్నాను. ప్యారేలో ఎదురు నిలబడి వచ్చే కనిపించింది. చేతిలో ఏదో కాయితం పట్టుకున్నాడు. “నన్ను ఏళ్లు (వర్షాలవారూ) మీలోపాలు ఉండనివ్వరు. నాకు నా మనస్సులో ఉండే విషయాల్ని చెప్పడానికి అవకాశం దొరకదని, అన్నీ ఈ కాగితంలో వ్రాశాను. మీరు దీనిని చదవండి” అన్నాడు. మొదటనేమా వుపోదే మాట్లాడుతున్నాడేమోనని అనిపించింది. కాని, మళ్ళీ చూస్తే ప్యారేలో. అతడు కాయితం వాచేతికిచ్చి త్వరత్వరగా చెప్పడం ప్రారంభించాడు. వెలువరి వార్తలన్నీ తెలిపాడు. పోరాటం బాగా సాగుతున్నది. అర్యనాయకం బాగా పనిచేస్తున్నారు. శ్రమన్నారాయణ్ కలానికి అద్భుతమైన శక్తి వచ్చింది. అతడు కూడా చాలా పనిచేస్తున్నాడు. ప్రభుత్వం చాల కఠినంగా ప్రవర్తిస్తున్నదనే విషయం జనం మనస్సులో ఇల్లుకట్టుకుంది. ప్రజలు పర్కారుకు ఎదురుగా ఏకమై నిలబడ్డారు. మీరైన కూడా పర్కారు వారు దౌర్జన్యం చేయడంవారు. నన్ను మీవద్ద ఉండ్నివ్వరు. మరీ మీవద్దే ఉండినా. ఆమెకు తల్లి, తండ్రి, సోదరుడు అంతా ఇప్పుడు మీరే. ఆమెపైన దయ ఉండండి. నేను ఎక్కడ ఉన్నామీసనే చెప్పాలంటాను. నేను మీ పద్ధతిలోనే పనిచేస్తున్నాను—చేస్తూనే ఉంటాను. నా సమయం వల్ల మీకు ఎప్పుడూ తలవంపులయ్యే పరిస్థితి రాదు; ఈ విషయంలో నమ్మకంగా చెబుతున్నాను—ఈవిధంగా చెప్పి మాయమయ్యాడు. నేను మేల్కొన్నాను.”

మరుసటిరోజు ‘సర్వోదయ’, ‘రాష్ట్రభాషా సమాచార’ మొదలయిన మాసపత్రికలు వచ్చాయి. ఆస్పత్రుకు వెలువరి పోలాటం గురించి స్పష్టంలో చెప్పిన విషయాలు చాలవరకు విజయమునవేసిన ఆ పత్రికలవల్ల తెలిసింది. పర్కారోని కాయర్ కాలేజీని ప్రభుత్వం మూయించి దీసింది. అర్యనాయకాన్ని శ్రీమన్నారాయణ్ జే పట్టుబడ్డారు. పర్కారు బయట శీత్రంగానే ఉంది. అయినా ప్రజలు యథాశక్తి పోరాడు తూనే ఉన్నారు.

8, సెప్టెంబర్ 42.

నేడుకమ్రార్ ప్యారేలో కొద్దిగా బాగుంది.

కస్తూర్బా అస్వస్థత

డాక్టర్ కాహా వచ్చారు. డాక్టర్ కోయాజీ నిర్ణయించిన మందు ఆయనకు నచ్చలేదు. “మందు ఇవ్వకండి. గుండె యథాశక్తి పనిచేస్తున్నప్పుడు, నడుస్తున్న గుర్రాన్ని చుుకులో కొట్టడం ఎందుకు?” అన్నారు డాక్టర్ కాహా.

వగంంతా ప్రకారంగా గడిచింది. ఇప్పుడ ఆలసిపోయేంత శాంతి లభిస్తుంది. వెలువరికి వెళ్ళితే ఏమోతుందో! భావంతునికే ఎరుక! ఇంతకూ చెప్పిస్తున్నాడు గదా!

ఎప్పుడు వెళ్ళుతాము—ఎలా వెళ్ళుతాము. ఇన్నీ భవిష్యత్తుపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. మహాదేవభాయా గొప్పవారు; ఈ జంజాటం నుంచి విడిపోయారు. ఆయన ఇలా దగాచేసి పోగొడడు—అని ఒక్కొక్కప్పుడు తిడుదామని బుద్ధిపుడుతుంది. కాని, అలా చేయడం న్యాయం కాదు. ఆయన, ఆన జీవితకార్యం పూర్తిచేసి వెళ్ళారు. మే మింకా చేయవలసి ఉంది.

9, సెప్టెంబర్ 42.

కమ్రార్ నేడు కూడా బాగున్నారు. డాక్టర్ కాహా, భందారీ వచ్చారు. మొదట మూడు గ్రాంట్లు తయారు చేయబడ్డాయి. వాటిలో గుండెలోని దోషమేదీ కనిపించలేదు. మొదటి మూడు గ్రాంట్లలో కనిపించని దోషం నాల్గవ గ్రాంట్లో కనిపించడం నేను పెక్కుసార్లు చూశాను. కనుక నాల్గవ గ్రాంట్ కూడా తయారు చేయవలసిందిగా భందారీతో అన్నాను. ఆరోజు డాక్టర్ కోయాజీతో కూడా అన్నాను. కాని, ఆయన ఎందుకు తీసుకోలేదో తెలియదు. నా మాటలకు డాక్టర్ కాహా “వాస్తవమైన సంగతి ఏమిటంటే, నేను, ఈమెను (నన్ను), ఈమె వంటి కొత్త కొత్త డాక్టర్లను నమ్మును” అన్నారు.

సరోజినీ నాయడు మూత్రపిండాలను పరీక్షించాలన్నప్పుడు కూడా డాక్టర్ కాహా ఆధునిక విజ్ఞాన ప్రగతి మొదలయిన విషయాలను ఆశ్రద్ధగా చూచి, విషయం దాటవేశారు.

10, సెప్టెంబర్ 42.

నేడు ‘బాంబే కానికల్’ పాత సంచకల్ని వచ్చాయి. మహాదేవభాయా మృత్యువును దేశం గవర్నర్ గా సహించవట్టు తోస్తుంది. ఈ

విషయం బాపూజీకి బాగా తగిలింది. వాస్తవిక సమయంలో బాపూ ఆవేదనలో ఇలా అన్నారు:

“ఇతరుకు మహాదేవ్ వీరి జెంతులలో సురజించాడు కదూ? మహాదేవ్ వాత్యాస్తాతకం వీరి నెత్తిమీద ఉంది. నేను అలాగే గవర్నర్ కు ప్రాయశ్చింపాను. కాని, ప్రాసీ, సగంత్ కొట్టి వేశాను. చితికి ఉంటే, ఏనాడైనా మహాదేవ్ మరణానికి కారణం తమరేనని తప్పక గవర్నర్ తో అంటాను. మహాదేవ్ జెంతులుకు రాకపోతే

కనీసం ఈ సమయంలో మరణించనే మరణించదని నా నమ్మకం. వెంజం రకరకాల జమలలో నిమగ్నడయి ఉండిపోయేవాడు. ఇప్పుడ అతడు ఒకే ఆలోచనతో మునిగిపోయాడు. ఒకే చింత అతని తలపైకి ఎక్కింది. ఆ చింత అతనిని తినిపించింది. అతని భావన అతనిని ముగించి వేసింది. దేశం అతనికోసం ఏమీ చేయలేదు. నై కుంత మేనాతో శ్రద్ధాంజలి, బరీష్త్ శ్రద్ధాంజలి మామూలుగా వచ్చేవే. కాని, మహాదేవ్ యాజ

దే భాషాకి చెందినవాడు. దేశంకోసమే అతడువెళ్ళి పోయాడు. భూత్రింగ్, మరణానంతరం నేను లార్డ్ ఇర్విన్ తో సంది చేసుకొని కంఠీ వెళ్ళి తున్నప్పుడు, (చితి స్టేషన్ లోను జనం గుంపులు, గుంపులుగా చేరి ‘భగత్ సింగ్ తీసుకొనిరాండి!’ (‘లావ్ భగల్ సింగ్ కో’) అని వివాదాలు చేశారు.

అవిధంగానే ఇప్పుడు కూడా వారు ప్రభుత్వానికి ‘లావ్ మహాదేవ్ కో!’ అని చెప్పగలరు. ప్రభుత్వం ఎక్కడినుంచి తెస్తుంది? ఇంత భావుకుడు, ఇంత విక్రల్ల మనస్సుడు, ఇంత సానుభూతి గలవాడు జెంతులుకు ఎందుకు రావాలి? రాకుండా ఉండనీ వగైరా వగైరా మాటలంటుంది. కాని, ఇప్పుడు ప్రభుత్వంలో జరుగుతున్న సంగతుల సమకంలో మరొక విషయం ఆలోచించడానికి అవకాశం ఎక్కడ ఉందని ప్రజలు అనుకుంటున్నారేమో!”

“చేయదగినదంతా చేశామని మీరే తంతిలో వ్రాశారుగదా! ఈ కారణంవల్ల కూడా ప్రజలు శాంతంగా ఉన్నారేమో! ఇది స్వభావికమైన మృత్యువుని, ఎక్కువైన జీవితదేవని అయిమన్నారేమో!” అన్నారు. “అది సరే. కాని, మరణం ప్రభుత్వం జెంతులలో గదా సంభవించింది!” అన్నారు నా మాటలకు బాపూ.

కమ్రార్ అరోగ్యం కుదులుబడుతున్నది. బాపూజీ నేడు ఒక్కమారు ఏళ్ళ పరీక్షనం అయింది. రెండు మూడు రోజులుగా, బంగారాదుంప (ఉత్తగడ్డ), చిలగడ దుంప (గిడునుగడ్డ) తినడం ఆరంభించారు. చివరకా బాపూ ప్రధానమే అంటు ఉంటుంది.

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక

దీపావళి కథల పోటీ

2,000 రూపాయల బహుమతులు

నవల విడదినతనే కోడికోకూడా దీపావళి సందర్భంలో ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక కథల పోటీ నిర్వహిస్తున్నది.

శోభకృతులలో 1,500 రూపాయల బహుమతులు ఇచ్చాము. ఇతోధికమైన ప్రోత్సాహం ఇచ్చే నిమిత్తం ఈ ఏడాది 2,000 రూపాయల బహుమతులు ఇవ్వడానికి నిశ్చయించాము.

తెలుగు రచయితలు ఈ అవకాశం మియోగించుకొని, సాతకులకు ఉత్తమమైన కథలు సమర్పించాలనే మా ప్రాథమిక విజయవంతంగా వెలవేరడానికి తోడ్పడాలని ఆర్జిస్తున్నాము.

మొదటి బహుమతి 850 :: రెండవ బహుమతి 500

మూడవ బహుమతి 350

రెండు కన్సోలేషన్ బహుమతులు : చెరోక 150

దీపావళి కథల పోటీ నిబంధనలు :

1. కలిపిత్రం ఆంధ్రుల జీవితానికి ★
2. స్వీయరచనలే కాని అనువాదాలు పంపరాదు.
3. రచన పొబ్బతావు పెజల్లో 12 పేజీలకు మించరాదు.
4. ఏరాలో కాగితానికి ఒక్కవక్కనే ప్రాయోగం.
5. బహుమతి పొందని కథలలో యొగ్యమైనవి ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రికలో ప్రచురించే హక్కు మాకు ఉన్నది.
6. పోటీకి రచన పంపేటప్పుడు కవరు మీద 'దీపావళి కథల పోటీకి' అని వ్రున్నట్లుగా చ్రాయాలి.
7. బహుమతి పొందని కథలలో ప్రముఖ రచయితల కానివి (త్రిప్పి వెంకట విమల త్రిం తగుమూలం) తపోదాశిర్వలు అంటించిన, విరునామా కలిగిన కవరు జతపరిచి పంపవలసి ఉన్నది. శైకపోత వాటిని (త్రిప్పి వెంకటం జరుగదు.
8. రచనలు 'ఏడేటర్, అంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక, ఎక్స్ ప్రెస్ ఎస్టేట్స్, మద్రాసు-21'కు పంపాలి.

బహుమతి పొందిన కథలను ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక

దీపావళి ప్రత్యేక పంపికలో ప్రచురించగలము

దీపావళి కథల పోటీకి

రచనలు మాకు చేరవలసిన

అఖిరి తేది

1964 అక్టోబరు 3

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

"అన్నయ్య వచ్చిచేరాడు"

11, సెప్టెంబర్ 42.

ఈరోజు మధ్యాహ్నం భోజనం చేసి కూర్చున్నానో లేదో, ఎవరో అన్నారు, ప్యారెలల్ వచ్చాడని. నేను తల ఎత్తి చూచాను. అన్నయ్య ఎదుట వరాండాలో నిలబడి ఉన్నాడు. బాపూ అన్నయ్య పట్టికన్న ఆత వడలుకున్నాడు. మహా దేవభాయా వేర్ని పోయినా లగువారలు కావచ్చాయి. అన్నయ్య వచ్చేవాడంటే, త్వరగానే వచ్చేవాడని అప్పుడప్పుడు తోచేది. బాపూ విన్న కూడా అన్నారు: "అతడు వచ్చి నామందు నిలబడితేనే వచ్చినట్లు అని ఒప్పుకుంటాను"

మహాదేవభాయా మరణం అన్నయ్యకు పెద్ద దెబ్బ. "వెళ్ళిపోయాను నేను అనే వాణ్ణి. ఆయనే వెళ్ళిపోయారు" అన్నాడు అన్నయ్య.

మహాదేవభాయా మరణించిన నాటి ఉదయం దాదాపు ఎనిమిదిన్నరకు అన్నయ్యకు ఉదయం చేద్దామనే బుద్ధి పుట్టిందట. (ఇక్కడ అగాధాన్ భవనంలో సుమారు ఎనిమిదిన్నరకే మహాదేవ భాయా స్వస్థ్యం చెడింది. ఇక్కడ ఏమి జరిగిందో అన్నయ్యకు తెలిదు.)

"ఈసారి నీకు ఇక్కడ భగవద్గీత, క్రిటిక్ (హ్యాటెస్ట్ మెంటు) వేర్పడమనుకున్నాడు" అన్నారు. కాకతాలియంగా ఈ రెండూ బాపూజీ నాకు వేర్పడుతున్నారు. ఈ మాటలు బాపూ వినివచ్చుడు "ఊరివరి ఎంతవని చేస్తుంది?" అన్నారు.

తెలి రోజుల తర్వాత మిస్టర్ కటిలికి మాట్లాడడానికి అవకాశం దొరికింది. ఆయన చాల సంతోషించారు. భోజనానంతరం చాల సేపు అన్నయ్యతో మాట్లాడుతూ ఉండినారు.

చర్చిలో ప్రసంగం బాపూజీకి, మా అందరికీ చాల అపూతం కలిగించింది. ఇలాటి ప్రసంగాలు ప్రజలను మరింత రెచ్చగొడుతాయని, కఠిమలుగా చేస్తాయని మనస్సులో భావన కలిగింది.

మహాదేవభాయా మరణించినప్పుడు బాపూజీ పంపిన తంరి నేను పత్రికలలో ప్రచురించబడింది. కాని, సెప్టెంబర్ ఆయింది. రెండు మూడు వాక్యాలు తీసివేయబడినాయి. ఆ వాక్యా లేమిటంటే, మహాదేవభాయా దేశ భక్తుడు కాను, యోగిగా మరణించాడు—అనేది, అతని ముమామడు అతని ప్రియం అలంకరించడానికి తనను తాను తయారు చేసుకుంటాడని బాపూ ఆశాభావం ప్రకటించినది. ఇంత ప్రాసంగిక ప్రాసంగిక వల్లబాబో పంపవక్కరలేదని బాపూ పుష్కలంగా చెప్పాడు. నేను కోట్లమేర వాక్యాలు చూసానో, ఆయన చాల రేపిపోయారు.

“ప్రతికం వాక్కు తీసివేశారేమో! ఇక్కడి నుంచి పూర్తిగా వెళ్ళిందే” అన్నది మిరచిపోయింది. “ఛాం పరకు—జెయిలు అధికారులే— సెన్సారు చేసి ఉంటారు” అన్నాడు బాపూ. “మనం జెయిలు నుంచి వెలుపలికి వెళ్ళినప్పుడే నిజం బయట పడుతుంది” అన్నది మిరచిపోయింది. ఆ మాటలకు “Don't you see I get out only as a free man. Elther India wins her freedom, or I go to lie by Mahadev's side.” (నేను స్వత్రంత్రుడిని అయ్యే వెలుపలికి వెళ్ళుతాను. భారతదేశం స్వాత్రంత్ర్యం సంపాదించ నన్నా సంపాదించాలి, లేకపోతే నేను మహాదేవ్ వక్కన సమాధి అన్నా కాలి) అన్నాడు బాపూ.

నేడు బాపూజీకి రక్తస్పృహలు బాగా పెచ్చింది (188—112—116). “అనన్యం ఏది జరిగినా, బేళామానీ ఏమి జరిగినా నా స్వార్థం చెబుతుంది” అన్నాడు ఆయన. చర్చిలో ప్రసంగంపై ఈ సూచన.

12, సెప్టెంబరు 42.

పంట ప్రత్యేకమైన వార్తలేమా లేవు. అప్పుయ్య అక్కడి కురుళ్ళు, ఇక్కడి కురుళ్ళు చెప్పారు. వెలుపలి వార్తలు సంతోషదాయకంగా ఉన్నాయి. ఇలాంటి ఉద్యమం, నాయకులు లేనప్పుడు, ముఖ్యంగా నాయకులందరినీ ప్రభుత్వం ఏకీకరణగా ఉదాయించుకొని పోయినప్పుడు— బాగవత్పురం లోక ముందుకు సాగింది బాపూ విశ్వాసం.

వాక్కుల సమయంలో నేను అన్నాను: “బాపూ, ఇప్పుడు మన ఉద్యమం సఫలం కావడమనేది అత్యుత్తర్యకరమైన విషయం. ముస్లిములు మొండికెత్తి కూచున్నారు; ప్రభుత్వం కూడా వారిని నెత్తికి ఎక్కించుకుంటున్నది. ఈ పరిస్థితిలో మన సఫలత కలిపిమే.”

దానికి బాపూ “నీవు చెప్పేమాట నిజమే. కానీ, సత్యం ఉప్పుచేసి అత్యుత్తర్యకరం ఉంటుంది. లోకం నూతన పద్ధతిలో పనిచేస్తున్నదని నేను ఇదివరకే చెప్పాను. ప్రజలు ఊరికే కూర్చోకపోలే, అంతా బాగవుతుంది” అన్నాడు.

13, సెప్టెంబరు 42.

నేడు కమిషన్, సీనియర్ సర్జన్ హామినిస్ రోజు. కానీ, సీనియర్ సర్జన్ కు బదులు డాక్టర్ బాటోగార్ వచ్చారు. అప్పుయ్య తనకు తెలుసు పని అన్నాడు ఆయన. కమిషన్ కూడా బచ్చి గొట్టడం ఏదో మాట్లాడుతారు. సర్జన్ నీ నాయకుల కమిషన్, సీనియర్ సర్జన్ వచ్చిన మొదటిరోజు చాల రుణపరులూడారని, ఈరోజు సంతోషంగా ఉన్నారని.

సాయంత్రం వాక్కుల సమయంలో అప్పుయ్య వెలుపలి పంటలు చెబుతున్నాడు, “ప్రభుత్వం మనమే పట్టుకొని జెయిలులోకి పోవాలి” చేసింది. ఈ పోరాటం చేయకపోతే, ఉద్యమం ఈ రూపం ఎప్పుటికీ దొర్లేదేకాదు. నేను ఒంటిగా వెలుపలి ఉన్నా నిర్వహించుకునేవాణ్ణి. అందుకే నేను ఒంటిగా వెలుపలికి పోదలనుకోలేదు”

అన్నాడు బాపూ. “ఎందుకు?” అని ప్రశ్నించాడు నేను. “నేను ఈ ఉద్యమాన్ని నిర్వహించమనినే శ్రద్ధ కూడా అప్పుడు ఉండింది, శక్తి కూడా ఉండేదే” అని ఆయన సమాధానమిచ్చారు. “కొంచెం వివరంగా చెప్పండి” అని కోరాను. “ఇప్పుడుంటే శక్తి కలుగుతుంది, శ్రద్ధ పుడుతుంది. ఇప్పటివల్ల: శక్తి ఎక్కడినుంచి వస్తుంది? నే నేమో నా ఇచ్చుకున్నా ఈ శక్తిరా దీని చేశాను. ఈ శక్తుడు నాలో, ఎప్పుడు ఏమిచేయవలసిఉందో చేయిస్తాడు. అంటే, నేడు ఈ శక్తుడు నాకు ఏలాంటి ఇచ్చుకూ కలిగించడం లేదు. నిజమే, ఉద్యమం ఈ విధంగానే నడువ గలిగింది ఈ శక్తుడు భావించాడేమో” అని వివరించారు.

ప్రార్థనలో మిరచిపోయి భజనగీతాలు పాడింది. తర్వాత బాపూ మౌనం ఆరంభమయింది.

14, సెప్టెంబరు 42.

నేడు బాపూజీ మౌనమైనా. మహాదేవభాయా సమాధిపైన వెళ్ళిన రాళ్ళు గోరి ఆకారంలో ఉన్నాయి. బాపూజీకి ఈ విషయం కష్టమని వీచింది. మూడు కూడా. ఈ కారణంవల్ల దానిని చతురస్రాకారంగా చేయించి రెండు రోజులయింది. రహస్యంగా మొదలయినవారు పేడలో అక్కడ ‘అలికారు, సమాధిమీద పూవులతో ఓం అని అమర్చారు. పూవులు అలంకరించడానికి సమాధిమీద అక్కడక్కడ రంధ్రాలు కూడా చేశారు. అలంకరించిన తర్వాత ఎంతో బందంగా ఉంది. “బాపూ, మహాదేవభాయా ఉంటే ఎంతో సంతోషించేవారు. ‘ఎంత అందంగా కనిపిస్తుందనే’ అనేవారు” అన్నాను.

బాపూ సందిన తండ్రి దుర్గాజివాన్ మొదలయిన వారికి సంపన్నతనమే నేడు ప్రతికంవల్ల తెలిసింది. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీన తండ్రిని ఢిల్లీ నుంచి తపోలలో పంపారు. దీనివల్ల మా ఆందోళన ఎంతో క్షయం కలిగింది. ప్రభుత్వం దుర్గాజివాన్ మొదలయిన వారిలో క్షమాపణ కోరింది. కానీ, క్షమాపణ కోరవలసింది బాపూజీని.

కమార్తా నేడు అరోగ్యంగా ఉన్నారు. బాపూజీ స్వాస్థ్యంకూడా బాగుంది. వర్షం వు ముగిసింది. పగళ్ళు మంచి ఎండలు. రాత్రిళ్ళు వర్షత్రాలలో మెరిసిపోతున్నాయి. “నేను వర్షత్రాల వీడన పడుకోవాలిగదా! వాళ్ళు చేస్తారు” అన్నారు బాపూ. “మారు ఆకాశ దర్శనం చేయించండి” అని అడిగాను నేను. “వా పరం ఉన్నంతవరకు చేయించగలను. యరవరాలో నేను ఆకాశం చాలా భాగం చూచేవాణ్ణి” అన్నారు బాపూ.

15, సెప్టెంబర్ 42.

నేడు సమాధికి భజనగీతలు పీఠమువెళ్ళడం మరచిపోయాను. సప్తంధవ అధ్యయనం కంఠస్థం అయిపోయింది. అందువల్ల పోరయణం చేయడంలో ఇప్పుంది ఏమీ ఉండదనే అనుకున్నాను. కానీ, పోరాటం చేసేటప్పుడు ఒకటి, అర

నీలాటి రేవుకు

చిత్రం—పై. బాలయ్య (నాయకులరాష్ట్రం)

నప్పుడు గదా ఆ మాట! ఎవరికీ తెలుసు మహాదేవ భాయాలో పాటు అందరూ ఇక్కడే ఉంటామో ఏమో!” అన్నాను. “అది ఎలాగూ ఉండేదే! మన మంతా ఇక్కడే ఉండిపోతే నాకు ఎంతో బాగని వస్తుంది” అన్నారు బాపూ. “మీరు వద్దు. మీరు తప్ప మేమంతా” అన్నాడు నేను. ఈ మాటకు బాపూ కొంచెం కోపగించుకున్నట్లు వీచింది. “ఎప్పుడూ ఇలా అనడం మంచిదికాదు. ఈవిధంగా మాట్లాడి మీకు వా కుభ సంతోషం ఏకాంతం కలిగిస్తున్నారు. ఈ పోరాటం చేసే మహాదేవ్ రెచ్చిపోయాడు. నీవు ఆ పోరాటం చేస్తున్నావు” అన్నారు ఆయన. “మీరు కోపగించుకోవడం నానోటినుంచి ఇలాంటి మాటలు ఎందుకు వెలువడ్డాయో చెబుతాను. ఏ నేనానా— జనరల్— గానీ, తాను, మరణించే స్థితిలోకి వెళ్ళాడు. తన స్నేహితులు, పరిసరముల నుంచి

గాంధీజీ కారాగార గథలు

తాడు, ఇలాగే మిర్రాను. మీరు గనుక ఉంటే మీరంతా ప్రభుత్వమరం కొనసాగిస్తూ ఉంటారు. అహింస సమరం మిలాపిటిదే" అన్నాడు. "నీవు జనరల్ కు పైన సూపర్ జనరల్ వు. ఈ సంగతి నేను మహాదేవ్ తో అన్నాను. ఎవరిని ఎక్కడికి పంపిలో, తను ఎక్కడికి వెళ్ళాలో జనరల్ కు తెలుసు. నీవు ముక్త్యధార చదివావు. దానిలో యువరాజు తన సోదరుని ఎలా అడ్డగిస్తాడు? నేనే ఈమనిషిని వెళ్ళాలి. నీవు కాదు" అన్నారని బాపూ. తర్వాత ఆయన విలియమ్ ఆఫ్ ఆరంజ్ కథ చెప్పి "నేను వెళ్ళిపోతి. కాని, మీరు వస్తు అడ్డగించడం, వా శక్తిని క్షీణింపజేయడమేమని అనుకుంటున్నాను. నేనీప్పుడు కర్తవ్యమూర్తుడు కాదనుకోలేదు. వాకు అనిపించవచ్చు— ఏమని? మహాదేవ్ చెప్పాడు. మిలా, బా, ప్యరేలాల్ అందరూ నెమరుకొన్నారు. వారు చెప్పేదే నిజమవు తుండేమోనని. వందలమందికి భోజనం పెట్టే ఖాదు ఉండాలి. భోజనం చేసే వారు యాత్ర మంది మరణించినా ఫరవాలేదు. భోజనం పెట్టే వాడు వెళ్ళిపోతే అందరూ ఆకలితోనూడిచిపోతారు— అని మత గ్రంథాలకూడా చెబుతున్నాయి. అందు వల్ల నేను బ్రతికి ఉండడం అవసరం. ఒక విధంగా ఇది సరే. కాని, భోజనం పెట్టేవాడు నేను బ్రతికి ఉన్నా ఇతరులకు భోజనం పెట్టించ లేను, కేవలం భూభారంవంటి వాళ్ళవృత్తాను అని చెబితే, అలాటి వాడిని నీవు మరణించవద్దు అని అడ్డగించడంలో ప్రయోజనమేమిటి? ఇంత మౌనం నేను మరణించదలచుకున్నానని కాదు. నేను నడవటం సంవత్సరం కుర్రవాడి ఉత్సాహంతో ఉరుదూ నేర్చుకోవడం, మరొకటి నేర్చుకోవడం మీరు చూడడం లేదా? ఏతో అడు కుంటున్నాను; రసాస్వాదనకు యోగ్యమైన వస్తువు లన్నిటి రసాన్ని నేను పీల్చేస్తాను. అయితే, నేను విప్లవాత్మక స్థితిలో ఉన్నప్పుడు ఏమిచేయగలను?" అన్నారు. "మానవుడు అత్యాధిమానంలో బలక లేని పరిస్థితి వస్తుందనుకోండి. అలాంటప్పుడు బ్రతికి ఏమి ప్రయోజనం? అయితే, అలాటి పరిస్థితి రాకపోవచ్చు. వస్తుందని అనుకోడంలో తప్పుమొంది?" అని అడిగాను. దానికి బాపూజీ అన్నారు: "ఉపనాసం చేయడమే విద్యుత్త ధర్మం కాగలవలెనన్నట్లుండవలసి మహాదేవ్ కూడా అనుకునే వాడు. అయితే ఈ భావం అతని పూర్వయంతో స్థిరపడలేదు. ఇప్పుడు ఉండడంలో తప్పులేదు. నాటిని మర మనసులోనే పెట్టుకోవాలి." "మీరు చెప్పేది బాగుంది. అంటే ఆ ఇన్పును గురించి మిలా అనుభవజడమేమి అని ప్రాధుం? మూగూ మనసులోనే ఉండాలన్న మాట ఇప్పు!" అన్నాను. "అప్పుడు మూగ ఇన్పు ఈశ్వరుని వద్దకు వెళ్ళుతుంది. దానిని గురించి మనం చర్చిస్తే, దానికన్న తగ్గినప్పుడు మనదానికి అటంకాలుకూడా కలిగించవచ్చు. కనుక నీ ఇన్పును ఈశ్వరుని వద్ద ఉంచు. అతడు ఏమి చేయదలచుకుంటే, అది చేస్తాడు. ఏతో, నాతో ఏమి చేయించాలో అతే చేయిస్తాడు" అన్నారు బాపూ.

వాచ్యుని సమయం పూర్తయింది. అప్పుడే ఇప్పుడు బాపూజీకి మాల్విన్ మొదలయినవి చెప్పి న్నాడు. నేను కన్నూర్ వసులు చూచుకుంటాను. భోజనాల ఏర్పాటు మొదలయిన వసులలో నాకు తీరిక లేకుండా నిండుగా ఉంటుంది. మధ్యాహ్నం భోజనానికి అన్నయ్యతోపాటుకూర్చుంటాను. అన్నయ్య చాల నెమ్మదిగా భోజనం చేస్తాడు. ఆ వేళకు నేను భోజనం ముగించి కూరలుకూడా తరిగి పెడతాను. ఈరోజు కూడా అలాగే చేశాను. అందువల్ల బాపూజీ పాదాలు రుద్దడానికి వెళ్ళడంలో కొంచెం ఆలస్యంఅయింది. చివాట్లు తగిలాయి. "మనవద్ద చేయవలసిన పని ఉన్నప్పుడు మనం భోజనంచేసి బల్లమీద ఊరికే కూర్చోలేము" అన్నారు బాపూ.

సాయంకాలం వాచ్యునితో వెలుపలి విషయాంపై చర్చ జరిగింది. బాపూజీ బిల్డ్ టెస్ట్ మెంట్ గురించి మాట్లాడుతున్నారు. "దానిలో రక్తప్రాతం అడుగుడుగునా వస్తుంది. ఈశ్వరుని శరణు పొందేవారిని, సామాన్యంగా పాఠపాట్లు చేసినా, ఈశ్వరుని ఆశ్రయం కోరేవారిని ఈశ్వరుడు రక్షిస్తాడు. వారి శత్రువులను చంపి వేస్తాడు. స్వేగును వంపుతాడు—మొదలయినవి. నేను ఏటినుంచి గ్రహించే సారమేమిటంటే, ఈశ్వరునిపై శ్రద్ధ వహించడం గొప్ప విషయం, ఈశ్వరుడు సర్వశక్తిమంతుడు. అతడు చేయ వలసింది ఎవరిద్వారా నయినా చేయిస్తాడు. భారత దేశంలోను, వాడు చేయించవలసింది చేయిస్తాడు; చేస్తాడు — అని,

16, సెప్టెంబర్ 42

నేడు వాచ్యుని సమయంలోనూ వెలుపలి విషయాల చర్చకు వచ్చాయి. "పై నికులు, పోలీసులు కూడా పీటూర్ చేస్తే రక్షణ ఆశ ఫలించలేదు. తక్కిన ప్రజాసామాన్యమంతా ఉద్ధమంనడుపుతున్నారు" అన్నాడు అన్నయ్య. "నేనమ్మడా సైనికులపై న, పోలీసులపై ఆశ పెట్టుకొనలేదు. రష్యన్ల సైనికులు, పోలీసులు ప్రజలతో కలిశారనడం నిస్సందేహం. కాని, అక్కడ జరిగిన క్రాంతి హింసకై వుంది. మనది అహింసాత్మకమై నది. హింసకు ప్రతిరూపమైన సైన్యం అహింసాత్మక

నెలవంక తెరచావ

రిత్రా—ఎన్. శివరాజుగారి (కొవ్వూరు)

పైన మన పోరాటంలో ఎలా చేరుతుంది? ప్రభుత్వం ప్రజల చేతికి వచ్చినప్పుడు సైన్యం ప్రజలతో పాటు చేరుతుంది. ఎందుకంటే గత్యంతరం ఉండదు గనుక. సైన్యంలోనివారు జడులు. చదువుకున్నవారు కమిషన్ ఉద్యోగాలు సంపాదించు కొని ఉన్నారని గదా, ఎవడైనా కమిషన్ ఉద్యోగం వదిలాడా? ఇదే వారి జడతకు గుర్తు" అన్నారు.

రామేశ్వరి నెహ్రూను రెండుమార్లు ఆరెస్టు చేయడం, అంబాలాలో సాధారణ కుమార్తెలను, ఇతరత్రా మరి కొందరు స్త్రీలను ఆరెస్టు చేయడం ప్రతికరం వదిలి బాపూజీ వ్యాఖ్యానిస్తూ, "కొన్నిచోట్ల హింసాభుటనలు జరిగినప్పటికీ మొత్తం మీద ఉద్ధమం అహింసాత్మకమనే నేను నిర్ణయిస్తాను. అహింసాత్మకం కాకపోతే, ఇందరు స్త్రీలు— కుదినస్త్రీలు— దీనిలో పాల్గొనలేరు." అన్నారు.

మూల వడతేటప్పుడు బాపూజీకి బైలిట్— న్యూటన్ మెంట్— వదిలి విడిపిస్తున్నాను. దీనివల్ల నేను కూడా బైలిట్ ఆభ్యసించినట్లు అవుతుంది.

నేను మేఘాశక్త పూర్తయింది. బాపూ మనస్సుపై దాని ప్రభావం తీవ్రంగా పడింది. సాయంకాలం మిరాబహిన్తో "When I survey the wondrous cross" (నేను అద్భుతమైన పిలువనైపు దృష్టి (వసరించ జేసినప్పుడు) అనే భజన గీతం పాడగలవా? నేడు మేఘాశక్త పూర్తయింది. ఏని మనస్సు ఆనందంలో నిండింది. నేను దానితో నిండిపోయాను" అని కోరారు. కాని, క్రైస్తవ మత ప్రభావం యూరోపియన్ జన్మప్రభావం చుట్టుపట్ల జనానికి తెలిసే ఏ పనిని మిరాబహిన్ చేయడానికి ఇష్టపడదు. అందువల్లనే బాపూజీ ఆమెను క్రైస్తవ మత గీతం పాడగలవా లేదా అని అడిగాడు. "నేను మీ ఎదుట పాడుతాను. మీకు ఎలాటి దురభిప్రాయం కలుగకూడదు— వెలుపల వెళ్ళినతరువాత ఇతరుల ఎదుట పాడను." అన్నది మిరాబహిన్. ఆమె ఆ గీతాన్ని చాలా మధురంగా పాడింది. రాత్రి బాపూ చదుకోడానికి వెళ్ళి వస్తున్నాడు, మిరాబహిన్ వెళ్ళి "బాపూ, మళ్ళీ పాడనా?" అని అడిగింది. "ఓ! తప్పక!" అన్నారు బాపూ. మిరాబహిన్ రెండు పార్లు ఆ గీతం పాడింది. ఆ ధ్వనిని చెవులతో నింపుకొని బాపూ విడదొడయాడు. బాపూ విడదొడయిన తర్వాత కొంతసేపటికి కన్నూర్ వేదిపిల్లు అడిగారు. మిలా ఎప్పుడూ అమెవద్ద లేను. మేమింకాలోనల మాట్లాడుతూ ఏవో సమలు చేస్తున్నాము. అందువల్ల బాపూయే లేచి వేదిపిల్లవారు. బా కు ఈ రాత్రి బాగా గడవలేదు. అవారంలో ఏదో నియమభంగం కలిగింది. ఉదయం లేచిన తర్వాత వారి చేయించాను. అప్పుడు ఆమె పరిస్థితి కొంచెం మెరుగయింది.

(సశేషం)

శింధువు

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

పాఠ్యగ్రంథాలు

మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఆమోదించి ప్రవేశపెట్టిన ఒకానొక పాఠ్యపుస్తకం తప్పని తడక అని, దానిలో వ్యాకరణ దోషాలు కొల్లలని ఇటీవల వెల్లడి కావడం దిగ్భ్రమ కలుగజేసింది.

ఇది కేవలం ఒక్క రాష్ట్రానికి మాత్రమే పరిమితమైన బాధ్యం కాదు. దేశవ్యాప్తంగా ఉన్నది.

ఈ బాధ్యం నిర్మూలించడానికి దేశమంతటికీ వర్తించే సమగ్రమైన పథకం ప్రాతిపదికగా కృషి జరగడం అవశ్యకమని ప్రస్తుత పరిస్థితి రుజువు చేస్తున్నది.

పాఠ్య గ్రంథాల నిర్ణయం రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల అధికారానికి లోబడిన విషయం. స్థానిక అధికారులు, ప్రచురణ కర్తలు బాల్యాది అయి పాఠ్య పుస్తకాలను ప్రవేశపెట్టడం ఈ అనర్థానికి మూలకారణం.

ఈ విషయం కేంద్రప్రభుత్వ అధికారానికి కూడా లోబడినదిగా చేయడానికి అవసరమైతే రాజ్యాంగవట్టం సవరణ చేయడం అలోచించదగిన అంశం.

రాష్ట్రాలలోను, కేంద్రంలోను కూడా పాఠ్యపుస్తకాల రచనను, నిర్ణయాన్ని పర్యవేక్షించే స్థాయి సంఘాలను ఏర్పాటు చేయడం మంచిది. విజ్ఞులు, అనుభవజ్ఞులు అయినవారి సహాయంతో ఉత్తమమైన పాఠ్య పుస్తకాలను రూపొందించడానికి ఈ చర్యలు తీర్చడవచ్చు.

అన్నివిధాలా ఉత్తమమైన పాఠ్యపుస్తకాలు మాత్రమే బాలబాలికలకు నిర్ణయించడం ఎంత ముఖ్యమైనదో నేరుగా విషరించవలసిన సనిలేదు. లేతమనసు అను తప్పరికు, దోషాలకు అల

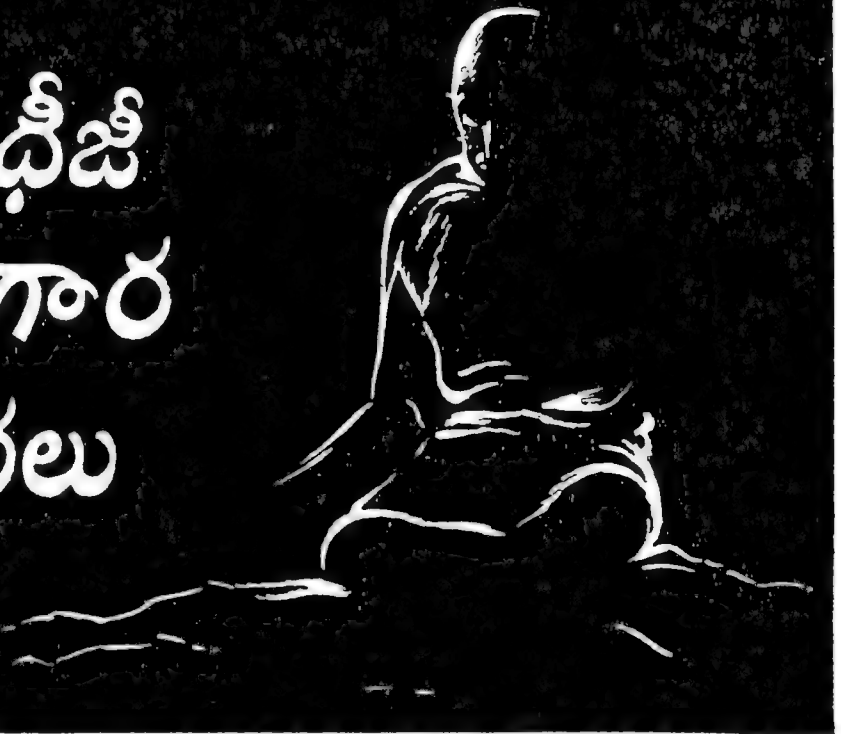
వలం చేయడం బలవంతంగా అన్యాయంగా ఒకరిని మరొకరి చేయడంకన్న దారుణమైన నేరం. హంతకులను శిక్షించడానికి చట్టాలు ఉన్నవి బాలల మనసులు కలుషితంచేసి ఉజ్జ్వలంగా ఉండవలసిన వారి భవిష్యత్వాన్ని మొదట్లోనే నాశనం చేయ సమకట్టినవారు తప్పించుకొని పోవడం సహించడానికి వీలులేదు.

నేరం చేసినవారిని శిక్షించడం ఒక ఎత్తు. అది జరుగకుండా చూడడం ఒక ఎత్తు.

భావి బారుల భవిష్యత్వం న్యాయబాంధవ్యాల చేతులలో నాశనం కాకుండా చూడడానికి, వారి భవిష్యత్తు ఉజ్జ్వలంగా తీర్చిదిద్దడానికి ఎంత అర్హులైతే దీనిని అంత మంచిది.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

30, సెప్టెంబర్ 42.

బాపూజీ జన్మదినోత్సవంనాడు ఏమి చేయాలోనే విషయమై మేముంటా నేడు చాలసేపు చర్చించాము. సరోజినీనాయుడు ఈ విషయం మొదలుపెట్టారు. తర్వాత ఓక్కరోక్కరు తమ అభిప్రాయాలు చెప్పడం ప్రారంభించారు. రాత్రి నేను వచ్చేసేటటు వినిపిది కొట్టి పది నిమిషాలు గడిచాయి. బాపూ సంగ లేమిటో గ్రహించారు. "ఏమిటో గాలిమేడలు కడుతున్నారే?" అంటూ నవ్వారు. నేనుకూడ నవ్వుతూ, "చాలా మంచి విషయాలమీదే చర్చ జరుగుతున్నది. దీనితో టైటిల్ కూడ ఉంది. ఇక్కడ ఉండేవారి సాధారణ జ్ఞానం (జనరల్ నాలెడ్జ్) పరీక్షించడం మంచి దని సరోజినీనాయుడు అభిప్రాయపడుతున్నారు. అందుకని ప్రశ్న వ్రతాలు తయారుచేస్తున్నారు. దానితో టైటిల్ ఉద్దరణలు (ఉదాహరణలు) కూడా ఉంటాయి" అన్నారు.

కొన్నార్లు ఈ రాత్రి బాగా గడవలేదు. అహారంతో ఏదో వైషమ్యం కలిగిందని బాపూ అనుమానం.

1, అక్టోబర్ 42.

రేపు బాపూజీ జన్మదినం. బాపూ వాళ్ళుకీ పెచ్చిన తర్వాత పూలదండలు అలంకరించడంకోసం గోడలకు మేకులు కొట్టాము. బాపూ మధ్యాహ్నం దమ్ము పిలిచి "అంధరిలోను చెప్పు. అలంకారం గిరింకారం ఉండబోదదు. అలంకరణ పూడయారంతాళుకోవే ఉండాలి" అన్నారు.

నేను నవ్వాను. రేపు సాయంకాలం మూడు గంటలకు బాపూ మరొక పని పెట్టుకోకుండా భారీగా ఉండాలని బాపూతో చెప్పమన్నారు సరోజినీనాయుడు. ఈ మాట చెప్పటమీద బాపూజీ అలంకారం, అదంబరం వద్దవుటలు తెలిపారు. "మూడు గంటలకు ఏమిటి చేస్తారు?" అని ప్రశ్నించారు. అన్నయ్య అన్నాడు "అది చాల రహస్యం" అని. అలంకారం, అదంబరం వద్దని బాపూ అన్నారని సరోజినీ నాయుడుతో నేను అన్నప్పుడు ఆమె "బాపూజీ మనం, ముఖ్యంగా నేను వినోదంగా గడవడాన్ని అడ్డగించలేరు" అని నవ్వారు.

"బాపూ అలా అంటున్నప్పుడు పూవులదండల అలంకరణను మానివేద్దాము" అన్నది మీరా బహన్. "అక్కరలేదు. మీరు తప్పకుండా వాస్తవ తోనవేయండి. జెయిలులోనూ గాంధీజీ హుక్కుము పాలించాలని అదేశం ఎవరిచ్చారట!" అన్నారు సరోజినీ నాయుడు.

"బాపూజీ జన్మదినంనాడు మేము విష్ణుదూదీలకు అన్నదానం చేసేవారం. ఈసారి అలా చేయలేము" అని బా రెండు మూడు రోజులుగా అంటున్నారు. "ఎందుకు చేయలేము?" అని అడిగాను నేను. "ఇది జెయిలు. సర్కారు దబ్బులు ఈ విధంగా ఇర్బుచేయడానికి వీలు లేదు—అని బాపూ అన్నారు" అని చెప్పారు కొన్నార్లు. మేము మా దబ్బులతో సామాను తెచ్చిపెట్టామని, సర్కారు దబ్బుతో బాడీ, కనుక అన్నదానం చేయవచ్చునని బాకు దిన

రించాను. ఆమె సంతోషించారు. మూర్ఖిన్ నను యంతో బాపూజీ కూర్చునే గద్దెకు పైగా గోడ మీద పూవులదండ వేయడంకోసం మేకులు కొట్టడానికి పెట్టిన గుర్తులను చూచి బా "ఇక్కడ పూవుల దండలు కట్టవద్దు. దర్వాజావద్ద తోరణాలు కట్టుకోండి. ఇక్కడ, రోమల ఈ అదంబరం వద్దు" అన్నారు. మేకులు కొట్టడానికి వచ్చిన జెయిలు వార్తలు అప్పటికి వెళ్ళిపోయాడు. తర్వాత వచ్చి, మేకులు కొట్టాడు. లేడి దార్జర్ నుంచి కూరగాయల బుట్ట తెచ్చాడు. మొదట లేని తెప్పించాను; తర్వాత జెల్లం. జెల్లపు బాఫీల నిన్ననే నేను తయారుచేశాను. బాపూజీతో సరోజినీ నాయుడు అన్నారు: "బాపూ, రేపు మీకు సభ్యుడైన మనిషికి వడ్డించే భోజనం వడ్డిస్తాము" అని. బాపూ నవ్వుతూ "అది ఏమిటి? ఎలాగు?" అన్నారు. "ప్రత్యేకమైన సూప్, గోధి పూవుల (చాలి ఫ్లవర్) కూర, చమరీ, పచ్చి కూరలు మొదలయిన పదార్థాలు వంటులు వంటులుగా, మంచి వద్దతితో వడ్డిస్తాము" అన్నారు ఆమె. బాపూ నవ్వాడు. సరోజినీ నాయుడు మాటలను బావన లేకపోయారు.

జెయిలు మాజరింపబడేంత చాల పూవులు తెచ్చారు. మేము వాటిని దండగా గుచ్చాము. బాపూ ఇదుకొన్నమీదట, అధున గది దర్వాజాకు, అయిన కూర్చునే గద్దె ఉన్న స్తంభమీద, ముందాగ్న అర్చారామీద, పూజార్చన బాంబా గది రోస్సు, సరోజినీ నాయుడు గది గుమ్మానికి

దండలు కట్టాము. మెట్టుమీద నేను, అన్నయ్య లెల్లని ముగ్గుపిండిలో "జీవేమ శరదశ్రవణం" మంత్రం వ్రాశాము. అన్నయ్య మొదలు బొగ్గులో వ్రాశాడు. అతని అక్షరాలు చాల చక్కగా ఉంటాయి. నేను వాటిమీద ముగ్గు పిండి చల్లాను. ఒక్కొక్క మెట్టుమీద ఒక్కొక్క మంత్రం వ్రాశాము:

"జీవేమ శరద: శరం,
వశ్యమ శరద: శరం,
శృణుయామ శరద: శరం,
ప్రజ్ఞవామ శరద: శరం,
ధూయశ్చ శరద: శరం."

రెండవవైపు మెట్టుమీద ఇదే విధంగా "అసలో మా నడమయ, తమసో మా జ్యోతిర్మయయ, మృత్యోర్మా అమృతం గమయ" అనే మంత్రాన్ని అన్నయ్య వ్రాశాడు. దీని మొదటి మంత్రం రోజూ, ముందు పాదాలు తర్వాత వ్రాశాము. బాపూజీ దీనినే శ్రేణువుగా ఒక్క మంత్రం చదువుకొంటారు; ఎక్కి చదువుకును మరొక మంత్రం, రెండు వైపుల మెట్టుమీద ముగ్గులో విత్రాలు వేశాము. పసారాలో "సుస్యోగేశం" వ్రాశాము. ఇవన్నీ వ్రాయడానికి, వ్రాయించడానికి రాత్రి 12-0 గంటలు కొట్టాయి. బాపూజీ లేచి, కపింతుకుంటారేమోనని నేనూ, అన్నయ్య భయపడ్డాము. "మిగిలినది వదిలి వెళ్ళి. ప్రాద్దుట చూద్దాం" అన్నాడు అన్నయ్య.

ఉదయం లేచి చూచేసేపు ముగ్గుపిండి ఖతం. అందువల్ల రాత్రి ఘుగియకుండా మిగిలి పోయిన ముగ్గులు అల్లాగే ఉండిపోయాయి. సరోజినీ వాయుడు రాత్రి పడకొందున్నరకు లేచిని చేసియచ్చారు, లేచిరు లోగే తాళాగా అవుతారు అన్నాడు అమె. మనోదేవ థాయా సమాధికి పూవులు తీసుకొనివచ్చే బుట్టలో నెండ్లు, భాదాంపప్పు, టూటీలున్న సీసీ, లేన సీసీ మొదలయిన వస్తువులు పెట్టుకున్నాము. ఆ బుట్టను కూడా మీరాబహన్ పూవులలో అలంకరించింది. అమెలో కళాదృష్టి సహజం గనే ఉంది. అన్నిచోట్లు పూంధంధలు అలంకరించే భారం అమె మోపించింది. మొత్తం మీద కార్యకలాపం పరిశీలన బాధ్యత సరోజినీ నాయుడు మోచారు. అమె భూరున్నట్టుగానే రాత్రి పడకొందున్నరకు లేచికోసం పచ్చి బట్టాని కాయంబుంది గొంతలు పిడిపించారు.

ఉదయం భోజన సమయంలో మీరాబహన్ ఒక మామన చేసింది—మేకపిల్లలను తీసుకొని వచ్చి, బాపూజీకి ప్రణామం చేయించాంది. ఆ మేకపిల్లల మెడలో "సహనావతతు" మంత్రం అట్టుమక్కమీద వ్రాసి వేలాడుట్టాని అన్నయ్య ఘోషించాడు. ఈ మామన మీరాబహన్ కు వచ్చలేదు. దీని పాతులు చెమటూ వచ్చింది. ఒకరి అభిప్రాయంలో మరొకరు తోక్కం చేసుకోవడానకు మంచిది సరోజినీ వాయుడు

కారాగారంలో బాపూజీ ప్రథమ జన్మదినోత్సవం

లన్నమీదలు అన్నయ్య తన సూచన ఉపసంహరించుకొన్నాడు. ఇది నాకు కొంచెం కష్టమనిపించింది. "నీ అభిప్రాయంలో ఏకీభవించకపోవడం విచారకరం. బాపూ ఎంత సంతోషించేవారు. బాపూజీకి మేక పిల్లలలో నమస్కారం చేయించడం ఎంత శోభాయమానంగా ఉంటుంది" అన్నాడు అన్నయ్యలో. "మేకపిల్లలలో ఐక్యంగా బాపూ ఎంత సంతోషిస్తారు. కాని, దానిని వదలిపెట్టడమే మంచిది. ఇంతకూ, ఈ రోజు ఉద్దేశ్య మేమిటి? అందరూ ఏకాభిప్రాయంలో, సరస్వతం పోవార్లంలో ఉండడమే కదా! ఇతరులు ఇష్టపడని దానిని సంతోషంతో వదలిపెడదాము" అన్నాడు అన్నయ్య.

రాత్రి నేను సమకొన్న తర్వాత మీరాబహన్ తనంతలు తాను అన్నయ్యవద్దకు వచ్చి, మేకపిల్లల మెడలో 'సహనావతతు' మంత్రం వ్రాసిన అట్టులు వేలాడుట్టాని నిర్బంధించింది. అమె ఒక భాగ సమస్తాపెట్టి తెచ్చింది. అన్నయ్య దానిని తమిళంపాటలు కంగులో ఉట్టి అట్టును కలిపించి, దానిపైన 'సహనావతతు' మంత్రం వ్రాశాడు. ఆ మంత్రంకింద "మూలాభాయా ఘణుజీవా!" (పెద్దపుయ్య, వారకాలం జీవించు!) అనే మాటలు వ్రాశాడు. ఈ అట్టుమక్కలు మేకపిల్లల మెడలో వేలాడగట్టాల్సి. బాపూ మేకపాట తాగుతారు గమక మేకపిల్లలకు పెద్దపుయ్య అయ్యారుగదా! నేను వస్తానందు, వస్తానందున్నరకు వెక్కిమీద దొర్లు తున్నాము. కళ్ళు ముందుకున్నాయి. అన్నయ్య కళ్ళు చల్లగా ఉండడంకోసం కళ్ళమీద నేనుకో దానికి మట్టి పట్టి తయారుచేశారు. దానిని కళ్ళమీద నేసుకున్నాడు. అంబువా, నిద్ర పట్టలేదు. ఒంటిగంట తర్వాత నిద్రపోగలిగాను. 3-20 కి బాపూ ప్రార్థనకోసం లేచారు. మట్టి పట్టి తో కళ్ళకు ఎంతో పోయి కలిగింది.

2, అక్టోబర్ 42.

నేడు ప్రార్థనకు తదుమార్ లేనవలసిందిగా సరోజినీ వాయుడు, మీరాబహన్ వాలో అన్నాడు. నేను లేచడానికి వెళ్ళేసేపు సరోజినీ వాయుడు

మేలుకొనే ఉన్నారు. అమె రాత్రాన్ని నిద్రపోనే లేదు. మీరాబహన్ గాఢంగా నిద్రపోతున్నందున, లేవవలసి వచ్చింది. బాపూజీకి మొదటి ఆశ్చర్యం అందరూ ప్రార్థనకు రావడం; రెండవ ఆశ్చర్యం గుమ్మంపైన పూవుల అలంకరణ. మీరాబహన్ "జాగియే రఘునాథ్ కుంచర!" అనే భజన గీతం పాడింది. ప్రాతకాల భజన గీతాలలో ఇదొక్కటే రెండు వస్తుంది అమె వాలో భావించి. ప్రార్థన తర్వాత నేను చూడగా, ఒక జెంబులు వార్తరు ముగ్గుపిండి తెచ్చి నింపుతున్నాడు. కమ్మార్తా కూడ నేడు ప్రార్థనకోసం తొందరగా లేచారు. మీరాబహన్ ప్రార్థనకు ముందే బాపూజీకి ప్రణామం చేసింది. నేను, అన్నయ్య, కమ్మార్తా ప్రార్థన తర్వాత ప్రణామం చేశాము. ప్రార్థన తర్వాత బాపూ, కమ్మార్తా నేడు కున్నారు. సరోజినీ వాయుడు, మీరా బహన్, అన్నయ్య, నేను స్నానం చేశాము. నేను బాపూజీ కోసం చర్మాయి పళ్లెలను పిండుకుంటున్నా. ఆయన రోపలేకి ఇచ్చారు.

ప్రార్థన సమయంలో గోడమీద కట్టిన పూల దండలను చూచి ఆయన కమ్మార్తాలో "నీవు వద్దలేకపోయావా?" అని అడిగారు. "నేను వద్దనే అన్నాను. కాని, వచ్చు బప్పుకో లేదు" అని తా సమాధానం చెప్పారు. సరోజినీ వాయుడు పూలదండలు తీయించి పెట్టడగ్గర పెట్టిందారు.

బాపూ పూజారానికి వచ్చారు. పళ్ళెబుట్ట వాద పూవుల అలంకరణలో పిద్దంగా ఉంది. సరోజినీ వాయుడు బాపూజీకి పూలదండ వేశారు. మీరా బహన్ పడిపిదారవు దండ వేశారు. దెయిలు మూపరిం పెంచెంటు. మిస్టర్ కటిరీ బాదా పూలదండ వేశారు. పారిజన్ నేనకోసం 74 భూపాయలు కాసెక ఇచ్చి, అదరంతో ప్రణామం చేశాడు. నేనొక వదుకు దారవు దండ ప్రణామం చేశాను. అన్నయ్య వచ్చి వా కొక దండ ప్రణామం చేసి ఇస్తున్నాడు. అతడు మెడలరసం ప్రణామం చేస్తుండగా, నేను అతని కొక మూలు దండ, కమ్మార్తా కొక మూలుదండ తయారు శాశు. నేను ఆ దండలమీద భంగి ముగ్గు పిండితో 74 అంకె వ్రాశాను. మీద ఒక్క కొంచుమల్లెనూపు గుచ్చాము. "మనోదేవ థాయా సహనావతతు" అని అడిగాడు అన్నయ్య. నేను వెంటనే అతడు పడిపి దారం తీసి, ఒక దండ పిద్దవరాను.

బాపూ! పూజారం మొందగా, మీరా బహన్, అన్నయ్య తెలివీ మేకపిల్లను, మెట్టుకొని

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

వచ్చారు. రెండింటి మెడలోను, పూవులు పత్ర
దండలతోపాటు, 'సహవాసపత్ర' మంత్రం వ్రాసిన
అట్టు వేలాడుతున్నది. మీరా బహన్ ఆ మేక
పిల్లల తరచున చిన్న ప్రశంసావాక్యం చెప్పి, వాటి
ముందుకాళ్ళు జోడించి, నమస్కారం చేయించింది.
తర్వాత బాపూజీ వేతులతో వాటికి
రొట్టె ఇప్పించింది. కానీ, అంతకుముందే ఆ
మేకులు వాటి మెడలోని దండలలోని పూవు
లను, చిగురుటాకులను తినడం ప్రారంభించాయి.
బాపూ మనసార వచ్చారు. నేను బాపూజీకి,
కుమార్తెలకు: స్వయంగా తయారుచేసిన పడుకు
మాలు దండ వేశాను. అన్నయ్య తన దండ

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

వేశాడు. తర్వాత వాళ్ళకి బయలుదేరాము.
దారిలో బాపూజీ మేము ముగ్గురినీడిలో మెట్ట
మీద వ్రాసిన మంత్రవాక్యాలు చూచారు. పూల
మాలలు, బుట్టలలోని పూవులు మహాదేవ థాయి
సమాధిపక్కకు తీసుకొని వెళ్ళాము. అక్కడి గోడ
పైన అన్నిటిని అలంకరించాము. రోజువారే
ప్రార్థన చేశాము, ప్రార్థనకుముందు అన్నయ్య

మహాదేవ థాయి వడివడి మాలులో తయారు
చేసిన దండను బాపూజీకి వేశాడు. బాపూజీ
కళ్ళు, అన్నయ్య కళ్ళు చెమ్మగిరినాయి. వేమ,
ముఖ్యంగా ప్రార్థన సమయంలో మహాదేవ
థాయి మాలోపాటే నిలబడి ప్రార్థన జరుపు
తున్నట్టే అనిపించింది.

వాళ్ళకి సమయంలో బాపూ "ఏపు భర్త
వారి కథ విన్నావా?" అని నన్ను అడిగారు.
"జీహో. విన్నాను" అన్నాను. బాపూ వివరించడం
ప్రారంభించారు: "భర్తవారి యోగి అయిన
తర్వాత తన పత్నిపక్కకు భిక్షకు వెళ్ళవలసి
వచ్చింది. వెళ్ళుతాడు. తన పాదలు

ఓం

పంకాలలో
అతి విశ్వసనీయమైన పేరు

విశ్వమందరి 40 దేశములలో లక్షలాది ప్రజలు ఉపా పంకాలను
కొడుతున్నారంటే, వాటి నాణ్యత, ఇంజనీరింగులోని మాత్స్యమగు
పనితనమే కారణము.

మీరొక పంకాను కొనుగదాచుకు, ఉపాను పూర్తిగా
విశ్వసించి కొనండి పేరు నమ్మించు
పంకాలలో అది అన్నిటికన్న ఎక్కువగు
ప్రజాదరణను పొందుచున్నది.

మీది నమీదనులోనున్న ఉపా కిందను పంప్రదించండి.

ఓం ఇంజనీరింగ్ వర్క్స్ లిమిటెడ్, కలకత్తా-91.

దండలు కట్టాము. పెట్టమీద నేను, అన్నయ్య తెల్లని ముగ్గుపిండితో "జీవేమ శరదశరణం" మంత్రం వ్రాశాము. అన్నయ్య మొదట బొగ్గులో వ్రాశాడు. అతని అక్షరాలు చాల చక్కగా ఉంటాయి. నేను వాటిమీద ముగ్గు పిండి చల్లాను. ఒక్కొక్క పెట్టమీద ఒక్కొక్క మంత్ర శ్రా వ్రాశాము:

"జీవేమ శరద: శరణం,
వశ్యేమ శరద: శరణం,
శృణుయామ శరద: శరణం,
ప్రజ్ఞావామ శరద: శరణం,
భూయశ్చ శరద: శరణం."

రెండవవైపు పెట్టమీద ఇదే విధంగా "అసతో మా సద్యమయ, తమసో మా జ్యోతిర్మయ, సుర్యోర్మా ఆమృతం గమయ" అనే మంత్రాన్ని అన్నయ్య వ్రాశాడు. దీని మొదటి మంత్రం తోలి, ముందు పాదాలు తర్వాత వ్రాశాము. బాపూజీ దిగివెళ్ళుతున్నప్పుడు ఒక్క మంత్రం చదువుకొంటారు; ఎక్కి వచ్చేటప్పుడు మరొక మంత్రం. రెండు వైపుల పెట్టమీద ముగ్గులో చిత్రాలు వేశాము. పరిపాఠాత్ "సుస్సగతం" వ్రాశాము. ఇవన్నీ వ్రాయడానికి, వ్రాయించడానికి రాత్రి 12-0 గంటలు కట్టాయి. బాపూజీ లేచి కోపిందుకుంటారేమోనని నేనూ, అన్నయ్యూ భయపడ్డాము. "మిగిలింది చదివే పెట్టు. ప్రార్థనలు చూద్దారే" అన్నాడు అన్నయ్య.

ఉదయం లేచి చూచేసేళకు ముగ్గుపిండి శరణం. అందువల్ల రాత్రి ముగ్గుకుండా మిగిలి పోయిన ముగ్గులు అల్లాగే ఉండిపోయాయి. సరోజినీ వాయుడు రాత్రి వదలకుండుస్తూరకు లేచిరు చేసియుచ్చారు, చేసిరు తాగే తాళాగా ఆపుతారు అన్నారు అమె, మహాదేవ భాయా సమాధికి పూవులు ఘోషకొనివచ్చే బుట్టలో పెద్దన్న, బాదాంపప్పు, బాసీలున్న సీసా, లేవే సీసా మొదలయిన వస్తువులు పెట్టుకున్నాము. ఆ బుట్టను కూడా మీరాబహన్ పూవులతో అలంకరించింది. ఆమెలో కళ్యాణస్థి సహజం గానే ఉంది. అన్నిచోట్ల పూంధండలు అలంకరించే భారం అమె మోసింది. మొత్తం మీద కార్యకలాపం పరిశీలన దాదాపు సరోజినీ నాడుడు చేసిందాడు. అమె కూర్చున్నట్లుగానే రాత్రి వదలకుండుస్తూరకు లేచిపోవడం వచ్చి బహుశా ఇంట్లోని గొంతులు విడిచిందాడు.

ఉదయం తొలిసారి సమయంలో మీరాబహన్ ఒక సూచన చేసింది—మేకపిల్లలను తీసుకొని వచ్చి, బాపూజీకి ప్రణామం చేయించాలి. ఆ మేకపిల్లల మెడలో 1) "సహ నానవతు" మంత్రం అట్టముక్కమీద వ్రాసి వేలాడుట్టాని అన్నయ్య నూచించాడు. ఈ సూచన మీరాబహన్ కు వచ్చలేదు, ఏదో సామెలు తెలుస్తూ వచ్చింది. ఒకరి అధిపతియాలతో మరొకరు కోళ్ళు మేకుకోకపోవడం మంచిదని సరోజినీ వాయుడు

కారాగారంలో బాపూజీ ప్రథమ జన్మదినోత్సవం

అన్నమీదలు అన్నయ్య తన సూచన ఉపసంహరించుకొన్నాడు. ఇది నాకు కొంచెం కష్టమనిపించింది. "నీ అధిపతియాలతో ఏకీభవించకపోవడం విచారకరం. బాపూ ఎంతో సంతోషించేవారు. బాపూజీకి మేక పిల్లలతో సమస్యారం చేయించడం ఎంతో శోభాయమానంగా ఉంటుంది" అన్నాడు అన్నయ్యలో. "మేకపిల్లలలో బాపూజీకి బాపూ ఎంతో సంతోషిస్తారు. కాని, దానిన వదలిపెట్టడమే మంచిది" ఇంతకూ, ఈరోజు ఉద్దేశ్య మేమిటి? అందరూ ఏకాభిప్రాయంలో, చదువుల సాధనలో ఉండడమే కదా! ఇతరులు ఇష్టపడని దానిని సంతోషంతో వదలిపెడదాము" అన్నాడు అన్నయ్య.

రాత్రి నేను సదుక్తాన్ని తర్వాత మీరాబహన్ తనంతట తాను అన్నయ్యవద్దకు వచ్చి, మేకపిల్లల మెడలో 'సహనానవతు' మంత్రం వ్రాసిన అట్టల వేలాడుట్టానిని నిర్బంధించింది. అమె ఒక భావ సమస్తాపెట్టు తెచ్చింది. అన్నయ్య దానిలోని తమిళపాటల రంగులో ఉన్న అట్టలను కట్టిరించి, దానిపైన 'సహనానవతు' మంత్రం వ్రాశాడు. ఆ మంత్రంపేద "మూలాభాయా ఘణుజీవ!" (పెద్దపుయ్య, వాంకాయం జీవించు!) అనే మాటలూ వ్రాశాడు. ఈ అట్టముక్కలు మేకపిల్లల మెడలో వేలాడ గట్టాలి. బాపూ మేకపాట తాగుతారు గమక మేకపిల్లలకు పెద్దపుయ్య అయ్యారుగదా! నేను వస్తాండు, వస్తాండుస్తూరకు వక్కమీద దొర్లు తున్నాను. కళ్ళు ముందుకున్నాయి. అన్నయ్య కళ్ళు చల్లగా ఉండడంకోసం కళ్ళమీద మేకు దానికి మట్టి పట్టి తయారుచేశారు. దాని కళ్ళమీద మేకున్నాను. అయివా, నిద్ర పట్ట లేదు. ఒంటిగంట తర్వాత నిద్రపోగిగాను. 3-20 కి బాపూ ప్రార్థనకోసం లేచారు. మట్టి పట్టి తో కళ్ళకు ఎంతో నయి కలిగింది.

2, అక్టోబర్ 42.
నేను ప్రార్థనకు తర్వాత తేవనవీడిగ సరోజినీ వాయుడు, మీరాబహన్ వాతో అన్నారు. నేను లేవడానికి వచ్చేసేళకు సరోజినీ వాయుడు

మేలుకొనే ఉన్నారు. అమె రాత్రల్లా నిద్రపోనే లేదు. మీరాబహన్ గారితో నిద్రపోతున్నందున, లేవకపోవచ్చింది. బాపూజీకి మొదటి అశ్మర్యం అందరూ ప్రార్థనకు రావడం; రెండవ అశ్మర్యం గుమ్మంపైన పూవుల అలంకరణ. మీరాబహన్ "బాగియే భయనారే కుంజర!" అనే భజన గీతం పాడింది. ప్రాతకాల భజన గీతాలలో ఇవొక్కటే తనకు వస్తుంది అమె నాతో భజింది. ప్రార్థన తర్వాత నేను చూడగా, ఒక బెయింట్ వార్డులు ముగ్గుపిండి తెచ్చి నింపుతున్నాడు. కమ్మార్తా కూడ నేను ప్రార్థనకోసం తొందరగా లేచారు. మీరాబహన్ ప్రార్థనకు తుంటే బాపూజీకి ప్రణామం చేసింది. నేను, అన్నయ్య, కమ్మార్తా ప్రార్థన తర్వాత ప్రణామం చేశాము. ప్రార్థన తర్వాత బాపూ, కమ్మార్తా నేడు కున్నారు. సరోజినీ వాయుడు, మీరా బహన్, అన్నయ్య, నేను స్నానం చేశాము. నేను బాపూజీ కోసం బల్బాయి పక్కన ఉండి పిండుతుండగా, ఆయన రోపతికి వచ్చాడు.

ప్రార్థన సమయంలో గోడమీద కట్టిన పూల దండలను చూచి ఆయన కమ్మార్తాతో "నీవు వద్దలేకపోయావా?" అని అడిగారు. "నేను వద్దనే అన్నాను. కాని, వాళ్ళు ఒప్పుకో లేదు" అని తా సమాధానం చెప్పారు. సరోజినీ వాయుడు పూలదండలు తీయించి పెట్టదగ్గర పెట్టించారు.

బాపూ వలాహరానికి వచ్చారు. పళ్ళబుట్ట వాడ బాపూల అలంకరణతో పిద్దంగా ఉంది. సరోజినీ వాయుడు బాపూజీకి పూంధండ వేశారు. మీరా బహన్ పడికవదారపు దండ వేశారు. బెయిలు మావరింపెందెంటు మిస్టర్ కటేరి కూడా పూంధండ వేశారు. పారిజన్ సేవకోసం 74 భూపాయలు కానుక ఇచ్చి, అదరంతో ప్రణామం చేశారు. నేనొక వడకు దారపు దండ కయ్యారువేశారు. అన్నయ్య వచ్చి వా కొక దండ కయ్యారువేశారు. ఇమ్మన్నాడు. తతడు మద్దరంగం కయ్యారువేశారు. నేను తతని కొక మూలు ఇడ, కమ్మార్తా కొక మూలుదండ తయారు చేశాను. నేను ఆ దండలమీద రంగు ముగ్గు పిండిలో 74 అంక వ్రాశాను. కింద ఒక్క కొంచెముల్లెస్తావు గున్నాను. "మహాదేవ భాయా సీర మూలు లేదా" అని అడిగాడు అన్నయ్య. నేను వెంటనే ఆయన పడికవ దారం తీసి, ఒక దండ పిద్దనరచాను.

బాపూ వలాహరం చేసుకుందగా, మీరా బహన్, అన్నయ్య తెలివిత మేకపిల్లను పెట్టుకొని

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తీరుమల రామచంద్ర

ప్రవర్తన, ఆరేని ఎడం తన ప్రవర్తన బాధకం వచ్చి, 'అరే! యోగి అయినప్పటికీ, ఈ గాయం మాయలేదే!' అనుకుంటాడు. ఈ మాట మహా దేవ్ వెళ్ళిపోయినందువల్ల ఏర్పడిన గాయానికి కూడా వర్తిస్తుంది." బాపూ తమ దుఃఖాన్ని పెత్తనీ కనబరచకపోయినా, ఆయనను పెద్ద గాయమే తగిలింది.

కస్తూర్బా మాల్మ్, స్థానం చేయించి నేను సరోజినీ నాయకుడుకు సహాయం చేయడానికి వెళ్ళాను. అమె బలాజీం ఫులాన్ చేయమన్నారు. పంకాయ పెరుగుపచ్చడి చేశాను. బాపూ బోజ నానికి ఏర్పాట్లు చేశాను. మీరా బహన్ టేబిల్ పైకి గుడ్డ అంచులతో పూవులతో అందంగా స్పర్శింపకు గుర్తు అమర్చింది. వాటిల్లో ఎర్ర ముగ్గు పిండిలో స్పర్శింపకు ముగ్గు చేశాను. ఒక చిట్ట వల్వెంతో పూవులు అంకరించిన పళ్ళు పేట్టాము. మీరా బహన్ పచ్చికూరలు కూడా అందంగా అమర్చింది. టామాటో పండ్లను గులాబీ పూవుల ఆకారంలో తరిగింది.

పదిపైదకొ కలెక్టర్, డాక్టర్ శాహా వచ్చారు. డాక్టర్ శాహా బాగా మాట్లాడారు. కలెక్టర్ "మీ జన్మదినోత్సవనాడు మీరు ఎలా ఉన్నారు?" అని మాత్రమే ప్రశ్నించారు. బాపూజీ కుర్చీలో కూర్చున్నారు. వారు రాగానే లేచి నిలబడి కర స్పర్శ చేశారు. కింద గడ్డెమీద కూర్చుని తేవడ మంటే ఆయనకు కష్టం. కలెక్టర్ దగ్గరనే నిలబడి కరస్పర్శ చేయడం నాకు నచ్చలేదు. కలెక్టర్ కోసం బాపూ నిలబడడం ఎందుకు? ఏమి చెప్పాం? బాపూ మూర్ఛించిన మర్యాద. చేయవలసిన పనితో పాఠపాటు చేయారు. రెండవ పని చేయ లేదు. టైటిల్ పోస్టల్ ఆయన కలెక్టరును గౌర వింపారు. పలానోం చేసేటప్పుడు బాపూ "మేమ పుట్టిత రోజున ఉపవాసం చేస్తాను. ఇతరుల లోనూ వారి పుట్టిత రోజు పండుగలనాడు ఉప వాసం చేయస్తాము. కనుక వేడు నన్ను పండ్లు, కూరగాయలు మాత్రం పుచ్చుకోనివ్వండి" అన్నారు. "అలా కాదు. పండ్లు, పాలు పుచ్చు కోండి" అన్నారు నేను. "కూర తినకటప్పుడు" అన్నారు సరోజినీ వాయుడు. అఖరుకు బాపూ రొట్టె మినహా తక్కినవన్నీ స్వీకరించారు. బాపూ భోజనానంతరం ఆరికాళ్ళు మనె లాయంతుకొప్ప తర్వాత పడుకున్నారు. కస్తూర్బా కూడ వేడు ఉల్పాసంతో ఉన్నారు. నేటి కోసం అమె విన్న తలంటి ప్లానం చేశారు. కొత్త బొట్టు పెట్టుకున్నారు; పూవులు ముడుచు కున్నారు. బాగా భోజనం చేశారు. నేను, మీరా బహన్, కస్తూర్బా మధ్యాహ్నం బాగా విద్ర పోయాము. అందరం అనిపోయాము.

సరోజినీ వాయుడు మధ్యాహ్నం విశ్రమించ లేదు. వార్తల్లకోసం, టైటిల్ కోసం చేయించిన పప్పు, నేమియాలు, దూదోపేద, జిలేరీ, అరటిపళ్ళు తప్పించారు. అన్నిటిని బాగాలు చేసిపెట్టారు. ఇవన్నీ అమె దబ్బు, మీరా బహన్

గురుశిష్యులు

చిత్రం—ఎన్. రాజారావు (అర్జున్)

దబ్బు, నా దబ్బు వెచ్చించి తెప్పించారు. మూడు కొట్లగానే టైటిలందరూ వచ్చి బారులుతీరి కూర్చున్నారు. బాపూ వచ్చి వారికి దర్శనమిచ్చి, నమస్కరించారు. కస్తూర్బా తినుబండారాలను, మిఠాయిలను అందరికీ పంచిపెట్టారు. అమె చాల సంతోషంగా ఉన్నారు. టైటిలు మిఠాయి తినడం చూచి బాపూజీ కూడ సంతోషపడ్డారు. నేడు ఉదయం వార్తల్లందరూ బాపూజీకి నమ స్కరించడానికి వచ్చారు. వారందరికీ బాపూ పిదో ఒక పండు ఇచ్చారు. వాళ్ళని నమయంతో "వార్తల్లకు నచ్చుచూము. టైటిలకు ఏమి ఇవ్వలేదే?" అన్నారు బాపూజీ. "ఇస్తాము. మీరు చూస్తూ ఉండండి" అన్నారు నేను. మధ్యాహ్నం టైటిలకు తినుబండారాలు ఇవ్వడం చూచి ఆయన చాల సంతోషించారు. తెయిలలో టైటిలు చూమూలు పన్నులం కోసమే అంగ రారున్నారు. మిస్టర్ కుటీరి అందరికీ ఐన్ క్రిములు తయారు చేశారు. బాపూజీకోసం మేకపాలతో తయారుచేశారు. స్వయంగా ఐన్ క్రిం మిస్టర్ తిప్పారు. సాయంకాలం భోజన నమయంతో—మూడు సంతోషాల తర్వాత— బాపూజీ సరోజినీ వాయుడు జరిమానడంవల్ల కొంచెం ఐన్ క్రిం తిన్నారు. నేను అంతా కడుపునిండా తిన్నాము. వార్తల్లకూ, టైటి లకూ ఇచ్చాము. బాపూ చాల ఆనందించారు; "పిల్లకు తెయిలలో ఇలాంటి పన్నులు చూడ దానికి కూడా దొరకవు" అన్నారు. సాయంకాలం మహాదేవ థాయా సమాధిమీద కొత్త పూవులు పెట్టివచ్చాము.

సాయంకాలం ప్రార్థన నమయంతో 'వైష్ణవ జన' పాఠము, ప్రార్థన తర్వాత నేను బాపూజీని పసిరాలోకి పిలుచుకొని వెళ్ళాను. నీటిబుగ్గ మీద, క్లుతకటావిరాడ దీపివరకు వెట్టారు. సుందర దృశ్యం! "శంకర్ (మహాదేవథాయా) సమాధిపద్ద కూడా దీపాలు పెట్టించిరండి" అన్నారు

కస్తూర్బా. నేను, అప్పయ్య వార్తల్లలోపాలు వెచ్చి దీపాలు పెట్టించాము.

రాత్రి మేమందరం ఐన్ క్రిం తిన్నాము. దానివల్ల నా కడుపు కొంచెం ఐడింది. బాపూ రాత్రి పక్కమీద పడుకున్నప్పుడు "మీరు ఇదంతా చేశారే, దీనితో ఎంత బోధిత్యం ఉండా అని నాకు అనుమానంగా ఉంది" అన్నారు. మనం టైటిలం. టైటిలు ఇలా ఉల్పవాలు చేయడం ఉచితమేనా?—అని ఆయన వ్యత.

3, అక్టోబర్ 42.

ఉదయం ప్రార్థన తర్వాత నేను మళ్ళీ విద్ర పోయాను. రాత్రి తిన్న ఐన్ క్రిం స్వాస్థ్యాన్ని పాడుచేసింది. వాళ్ళతో ఉదయం లేవలేదమని బాపూ అడిగారు. కారణం చెప్పవలసినవచ్చింది. (కాని, సరోజినీ వాయుడు అన్నారు గదా, "ఏమి టయింది? ప్రతి రోజూ ఇలాగే అవుతూ ఉంటుందా? ఈ విషయమై బాపూజీకి గాని, మీరాకుగాని చెప్పనక్కరలేదులే. మీరా సంతృప్తం పొడుగునా, తర్వాత గూడ ఐన్ క్రిం తినడంవల్ల ఇది అయింది అని చెప్పతూ ఉంటుంది.") బాపూ పని వచ్చి, "నామాట విని నీవు తినుకుండా ఉంటే ఇంత కష్టం ఉండేది కాదు. దీనివల్ల ఇవీద ఇలాంటి పాఠపాటు చేయవులే. ఇంతకూ ఇలాంటి తినుబండారాలు తయారుచేసినవారు వాటికోసం పాత్రలు కూడా తయారుచేశారు. ఐన్ క్రిం పెద్ద పెద్ద పాత్రనిండా తినురు. పెద్ద (బట్టె ట్రెయిన్ లో తయారుచేసే తెల్లనిరా) లోగే గ్లాసు చేరుగా ఉంటుంది. పిర్ట్ (మరొక రకం సారా) లోగే గ్లాసు మరొక విధంగా ఉంటుంది. మిస్సినీ పడిగా తాగురు, పొడ కలుపు కొని తాగుతారు. వాళ్ళను అనుకరించే మనకు ఇవన్నీ తెలియవు. గిన్నెలు నింపుకొని మమ్మనా తాగుతాము, తర్వాత కష్టపడుతాము" అన్నారు. తర్వాత ఉరుకున్నారు? ఇలా అన్నారు: "మీరు చేసినదంతా చేయదగింది కాదు. సరోజినీ వాయుడు ఏ పన్నెనా గొప్పగా చేస్తోంది. తాని

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

నేను ఉత్తరం వచ్చింది. ఉత్తరం వ్రాయమని బాపూ అన్నారు.

దాకు రెండు రోజులుగా ననిగా నిద్రపట్టడం లేదు. నేను దా దేవుడే లేకుండా గదిలో నడుచున్నాను. గదిలో గాలి బాగ్ వస్తుంది. అప్పుడప్పుడు అమెకు సమాజంలో పడుతున్నాను. బాపూజీ రాత్రిళ్లు మేర్కొన్నప్పుడు ఏ వస్తువైనా కావాలని వస్తుందేమో! అప్పుడప్పుడు త్వరగా లేవడేమో! నేనైతే త్వరగా మేర్కొంటాను. అందువల్ల బా నన్ను బాపూ దగ్గర నుంచి కదలనిచ్చేవారు కారు. బా నేను బాగా నిద్రపోయాను. బాపూ అర్ధరాత్రి నన్ను మేర్కొనిన, కమార్తా నిద్రపోయారా అని అడిగారు. ఆమె అడికిడే వినిపించడం లేదు. “నిద్రపోకపోతే, ఏమి అయ్యారని అనుకుంటారు?” అని అడిగాను. “ఎవరెమి చెప్పగలరు?” అని ఎదురు ప్రశ్న వేరారు ఆయన. నేను లేచివెళ్ళి చూచి వచ్చాను. దా గత నిద్రలో ఉన్నారు. బానుకూడా ఇక్కడే పోగొట్టుకోవాలని వస్తుందేమోనని బాపూజీకి భయం ఏర్పడింది. కాని, బా అలోగ్యం కుదుటపడి వెంటరికి వెళ్ళాలి అన్న నిశ్చయం దృఢంగా ఉంటే, అంతా నవ్వం గనే జరిగిపోతుంది.

6, అక్టోబర్ 42.

నిన్న బాపూజీ మౌన దినం. కర్నూల్ కోర్టు రావలసింది విన్నవే. కాని, ఆయన విన్న కాక నేను వచ్చాను. రేపు భండారీతోపాటు వస్తారు. “ఇప్పుడు నా పుట్టిన రోజుకోసం ఎలాటి బాహ్యదండాలూ వద్దు” అని బాపూ అన్నారు. దేశీ వంచాంగం తిడి ప్రకారం రేపు ఆయన జన్మ

అధినాథిక

అధినాథిక (కారాగార గాథలు)

దినం. పనుకు కార్యక్రమం కొనసాగించడానికి, భోజన స్థలంలో పూవులు అలంకరించడానికి ఆయనతో అనుమతి పొందాము.

ప్రభుత్వం మిస్టర్ కటేజీకి కూడా ఉత్తరం వ్రాయమని ఉత్తరం విషయమై నేను పంపిన పంజేతం నా యింటివారికి పంపలేక పోయామని, నేనే స్వయంగా వ్రాయాలని. నేను ప్రభుత్వానికి వ్రాయదలచిన జవాబు ముసాయిదా అప్పుడప్పుడు తయారు చేశాను. బాపూ దానిని చూపుకోలేదు. “బిల్లుల్ సామాన్యంగాను, సంక్షిప్తంగాను ఉండాలి” అన్నారు.

నేను మాతాజీ (అమ్మ) మొదలయిన వారి ఉత్తరాలు వచ్చాయి. వాహ్యాలి సమయంలో బాపూ “చందాబాయి ప్రభుత్వం కార్యాలయంలో నివంటే మంచి గురి ఏర్పడినట్లు ఉంది” అన్నారు. నాకు ఆయన మాటలు అర్థం కాలేదు. “ఎలాగి?” అని అడిగాను. “ఈసారి ఉత్తరం త్వరగా ఇచ్చి వేకారు. కోతలు గీతలు లేవు. ఈమె సక్రమంగా ప్రవరిస్తున్నది; మన పనిగూడ చేస్తున్నది; అని అనుకుని ఉంటారు. నిపు ఠేకపోతే బాదు ఇక్కడ ఉంచరు” అన్నారు బాపూ. బా జబ్బు ముగిసి. దాక్టర్ వెంట ఉన్నారు. ఇందువల్ల ప్రభుత్వానికి చాల నిశ్చయం.

7, అక్టోబర్ 42.

నేను దేశీ వంచాంగం తిడి ప్రకారం బాపూ జన్మ దినం. ఉదయం ప్రార్థనకు బా కూడా వచ్చారు. బాపూ నేను కేటం అపర్యాహరం పుచ్చుకొనడానికి నిశ్చయించారు. ఉదయం ఫలహారానికి చల్లాయి పళ్ళరసం పుచ్చుకున్నారు. ఉదయం ప్రార్థనకు ముందు వేదవీళ్ళతో లేవ కలిసి పుచ్చుకున్నారు. మధ్యాహ్నం కూడా ఇదే. 11-0 కొట్టే వేళకు టామాట్ పళ్ళరసం, బాదం పప్పులు, ముంత మామిడి పప్పులు, నాజర్ (కేరీ), ముల్లంగి గడ్డలు రుద్దిన ముద్ద, అడిపిన కీరమీన పండ్లు ముందు పెట్టాను. అన్ని వదార్లూ బలా యి పళ్ళ దీపలలో పెట్టాను. చాల అందంగా కనిపించింది. భోజన స్థలంలో శారీరపరీక్షాకమ, ‘భారత్ మాతాజీ జయ్’ అనే వాక్యాన్ని పూవులలో అనుర్ధాను. అతి సుందరంగా కనిపించింది.

మిరాబహన్, బా, అన్నయ్య, నేను మాటల దండలు బాపూజీకి వేశాము. బా చెప్పడం వల్ల నేను బాపూజీకి తిలకం దిద్దాను. మధ్యాహ్నం అర గంటసేపు నడుకు పోటీ జరిగింది. బాపూ, అన్నయ్య, మిరాబహన్, నేను— నలుగురం వడికే వారం. నేను ప్రథమురాలుగా వచ్చాను.

భండారీ, కర్నూల్ కోర్టు వచ్చారు. మాకోజి జింకను ఇప్పుడు భండారీని కోరాము. అది ముందే తీగం మా ప్రాణానికి వెలుపల తీరుగుతూ ఉండేది; మేము వాహ్యాలి వెళ్ళుతున్నప్పుడు మానై పే చూచేది. అది మా దగ్గరికి వస్తే, దానికి రాఖం, మాకూ రాఖమని మేము అనుకున్నాము. (తరువాయి 84 వ పేజీలో)

దాని విలప విజమైన సంస్కృతి. నేను చెప్పే వాటితో విజమైన సంస్కృతా? ఉంటుంది. మీరు చేసిన దానివంటా హాస్యం చేయడానికి కూడా అవకాశం ఉంది. మనం జెయిలులో ప్రభుత్వం చెప్పే తివక, పాట లాగక ఎండిన రొట్టెలు తింటే, ఎవడు హాస్యం చేస్తాడు? నేను ఇదంతా నవించాను. మొండి తెలితే, మీరు చేయలేరు. కాని, నేను ఏమనుకున్నానంటే, దీనితో ఉద్బంది పరిశుద్ధమైన ప్రేమే కదా అని జరుగబోయ్యను. ఖైదీలకు ఇవన్నీ ఇవ్వడం బాగుండవుకో. అయినా ఇదంతా మన హద్దుకునుంచిన విషయాలు.”

మిరాబహన్ విన్న బాపూజీ వద్దకు తీసుకొని వచ్చిన మేకపిల్లలలో ఒక్కటి చచ్చిపోయినదని సాయంకాలం 5-0 గంటలకు తెలిసింది. 4-0 గంటల వరకు బాగుంది. 5-0 గంటలకు చచ్చి పడి ఉండిపోతే విషపు పాము కాటు వేసేందనే అనుమానం కలిగింది. విన్న బాపూ చేతి రొట్టె తినడానికి అది నేటిదాకా బతికి ఉందని అందరి మనస్సులలోనూ భావం మెలిసింది. ఖైదీలు, వార్తల్లు— అంతమంది దానికి మంచిగలి కలుగుతుందని అన్నారు.

మహాదేవతాయీ మరణించి నేటికి ఏడు వారాలు పూర్తయాయి.

4, అక్టోబర్ 42.

నేను వ్రాయు మొదలు పెట్టిన ఇంగ్లీషు వ్యాకరణం చాల కొద్దిగానే అయింది. 7వ తేదీ వరకు ఎలా ముగుస్తుంది? పూర్తి కావడం కష్టమనే లోసుంది. ఈ విషయం నా మనస్సుకు చాలా బాధించింది. తమకు చేస్తున్న ఉపచారమంతా మూనిషే నమయమంతా వ్యాకరణానికి విని యోగించుమని బాపూజీ వాలో అన్నారు. అయితే నేను ప్రస్తుతం ఆయన కోసం చేస్తున్న సేవ చాలా కొంచెం. కమార్తా సేవ ఉంది. అది వదలుకోవడం కాదు. దినమంతటికీ చాల కొద్దిగా వ్యవధి దొరుకుతుంది. చదవడానికి తీరిక ఉండదు. ఈ సుదృఢ కృష్ణ నాస్తివల్ల రెండు రోజులు వృధా అయ్యాయి ఇదంతా నా మొదటి ఎటో. డి. పరీక్ష లాగ అయింది.

బాపూజీ ఇక్కడికి వచ్చి నేటికి ఏనిమిది వారాలు పూర్తయాయి. చూడాలి ఇంకా ఎన్ని వారాలు విందుతాయో!

బాపూజీ సందహార నేను మిస్టర్ కటేజీతో మాయింటిమంచి వ్రాసిన ఉత్తరాలు చేరాయని, నేను జవాబు వ్రాయడమకోలేదని మాయింటికి తెలియజేయమందిగా అన్నారు. ఈ విషయాన్ని ఆయన బొంబాయి ప్రభుత్వం జోయాంగంగా కార్యదర్శికి వ్రాశాడు. ఎందుకంటే ఆయన పరావరి మాయింటికి ఉత్తరం వ్రాయడానికి పిలువేడు.

5, అక్టోబర్ 42.

ఈ సందేశాన్ని రాము పంపలేమని, నేనే జ్ఞయంగా ఈ విషయమై వ్రాయవచ్చునని కోరికలు ప్రభుత్వం జోయాంగంగా తెలియించింది.

ఉత్తరాలు

(2 వ పేజీ తరువాయి)

తెలుగు పాఠకులు చదివి తనయులై మహాత్ముని జీవిత పథమును అవగాహన చేసికొను భాగ్యమును కలుగజేసిన శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు, ఈ శిర్షికను ప్రచురణార్థము ఎంచుకొని అగ్రేషఆంధ్ర పాఠకులకందజేసిన ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వార్త పత్రిక సంపాదక వర్తము ఎంతయు అభినంద నియులు. ఇటువంటి విజ్ఞానాత్మకముగు వ్యాసావళి జాతి మనోవికాసానికే వెలుగు బాటుగా చిరకాలము నిలిచి పోగలదని నా విశ్వాసము.

—షేక్ మొహమ్మద్
(అనంతపురం)

‘గండిజీ కావారగణలు’ ఆంధ్రప్రభసచిత్ర వార్తపత్రికతో ప్రచురించడంఆంధ్రుల అభ్యుత్థం. ఇట్టి రచనల బహుళ ప్రచారము ఆర్యుల అవశ్యకం. ప్రతి తెలుగింటిని అలంకరించగలగ ఉత్తమ సచిత్ర ఇది అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు.

—అశ్వేష్ట వరాహనరసింహం
(బాద్వేళ్ళపేట)

మీ ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వార్తపత్రికలో వెలువరించే ‘గండిజీ కావార గణలు’ శిర్షిక నాకు చాలా దాన నచ్చింది. దానిలోడు మీ వివరణలు అర్థం కావడానికి చాలా తోడ్పడ్డాయి. 1-7-64 వ తేదీ సంచిక అయిదవ పేజీలోని మూడవ కాలంలోని 9 వ వరకును “ఈ స్థానాం గదిలో కమోడకు పైన దీపం ఉంది. బాపూ మరుగు దొడ్డికి వెళ్లేటప్పుడూ చదివేవారు. కనుక ఈ స్థానాం గది ఆయనకు నచ్చింది” అని వ్రాశారు. అనగా బాపూ మరుగుదొడ్డికి వెళ్లే తోపాటు చదివేవారని అర్థమవుతుంది. కాని కమోడుకుపైన దీపం ఉండటం, గది వారికి నచ్చటం అంటే దొడ్డిలోనే చదివేవారని అనిపిస్తుంది. ఏది నిజమో వాకు అర్థం కాలేదు.

—అకుమారు లక్ష్మీనరసింహారావు
(నల్లబ్రహ్మంకపాడు)

8-7-64 వ తేదీ సంచిక ముఖ్యత్రం ‘కవిత సందేశం’ చాలా బాగుంది. ఆ చిత్రం ఈ వాదం ప్రభ కెంతయో కోటను చేకూర్చిన దనుటకో సందేహం లేదు. దానిని విశ్రింధిస్త శ్రీ కేసరిదీ పోలిక, ప్రచురించిన మీకు నా ధన్యవాదములు.

—గుండుమళ్ళ వెంకటరామారావు
(శ్రీకాకుళం)

24-6-64 వ తేదీ సంచికలో ఉపనిషత్తు ‘సత్యతామ జాబాబు’లో తన కుమారు

దగు సత్యతామనితో తల్లియగు జాబాబ చెప్పిన వాక్యములిట్లున్నవి: “నాయనా! మన గోత్రం ఏమిటో నాకు తెలియదు. నా యోవనంలో దానిగా పనిచేస్తూ చాలాచోట్లా తిరిగాను. చాలా మందిని సేవించాను. నివృత్త కన్యాను. కాని నీ తండ్రి ఎవరో నాకు తెలియదు.”

జాబాబ దానిగా పనిచేసినట్లును, చాలా మందిని సేవించియుండుటచే సత్యతామనితండ్రి ఎవరో అమెకు తెలియనట్లును, ఆ ఉపనిషద్వాక్యమునకు అర్థము వ్రాయుట చాలా ఆశ్చర్యముగా ఉన్నది. అట్టి అర్థమును రచయిత ఎచ్చటనుండి స్వీకరించి (వానితో తెలియకున్నది. చాందోగ్యోపనిషద్వాంకర భాష్యములోను, బ్రహ్మసూత్రాంకర భాష్య వ్యాఖ్యానములగు రత్నప్రభా, భావతి, న్యాయనిర్ణయాదులలోను, జాబాబ తన భర్త జీవించి ఉన్న కాలములో సర్వదా తన భర్త సేవలోను, వచ్చిన ఆదిత్యభాగ్యులను భోజనాది సత్కారములచే పూజించుటలోను నిమగ్నురాలై ఉండుటచే తన భర్తను తమగోత్రమేదియో అడిగి తెలిసికొనడమును బుద్ధి కూడ కలుగలేదనియు, అందుచే గోత్రము తెలియదని గతమునితో చెప్పుమని తనవుత్తున కాదేలిచెననియునున్నట్లు ముగా వ్రాయబడి ఉండెను. శ్రీ శంకర భగవద్గృథులచే నిట్లు పూర్వోత్తర వాక్య సందర్భ సంప్రదాయానుసారముగా వ్రాయబడిన అర్థమును పరిత్యజించి తమకు తోచిన విధముగా ఉపనిషత్తులకు అర్థము (వాని భారతీయసంస్కృతికిని, సమాజ వ్యవస్థకును, మహర్షి భార్యయగు ఒక మహాపత్నితనకును మహాసచార మొనరించుట అనువిధము, అన్యాయము.

—మండికోట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి
(మ్యాదోల్లి -3)

24-6-64 వ తేదీ ‘సంచికలో’ శ్రీ నాయని సత్యనారాయణరావు గారు వ్రాసిన ‘పబ్లిసిటీ’ కథ నడిచాను. అతను తీసుకున్న కథామచ్చ అతని సొంతం కాదని, కావేసినదని చెప్పుడానికి చాలా విచారింప న్నాను. ఆంగ్లంలో శ్రీ హెచ్. హెచ్. మన్ (సీక్) (వానివ ‘డన్స్’ అనే కథను కొద్ది మార్పులు చేసి తెలుగులోకి అనువదించేసి, కనీసం ‘ఆంగ్ల కథకు అనుకరణ’ అనైనా చెప్పుకుండా, తన సొంత పేరు కింద ప్రచురణకు సంపించడం నిశ్శంకా దుష్కృతానం. గొప్పకోసంబింపు, మూలం సంగతి మరుగు పరచడానికి ప్రయత్నించుకుండా ఉండనట్లయితే, శ్రీ నాయని సత్యనారాయణరావుగారి అనువాద క్రమం, కావేసినట్లు చాలా బాగున్నాయని సంతోషించగలిగి ఉండేవాడిని.

—పి. బి. రావు
(తేలూకూట్)

మీరు ప్రచురించిన ‘తిరునాళ్ళయ్య కథ’లో గేదె గురించి వివరితంగా వ్రాశారు. కొంచెం

మీకు తెలుసా?

జవాబులు

1. సాల్ట్ లేక్ సిటీ.
2. జెకోస్టవేకియా.
3. బార్బి వాషింగ్టన్.
4. కా లి మ డ మ పై న ఉండే నరం.
5. అర్టిక్ టిర ప్రాంతాలలో.
6. సుమారు 2 1/3.

రచయిత పశువుల దాక్కురు కాదు కదా! వివర ‘విట్టు’ బాగుంది. మొత్తానికి కథ చాలబాగుంది, వారికి మా అభినందనలు.

—గాడె ప్రసాద్
(మాడేపల్లి)

24-6-64 వ తేదీ సంచిక నుండి 8-7-64 వ తేదీ సంచిక వరకు ప్రచురించిన ఉత్తరాలన్నటిని క్లుప్తంగా పరిశీలించాను. చాలా మంది, నా తోడి పాఠకులు పి. సురీశ్రావ్యుని రావుగారి—‘దీపం వెలిగింది’ గూర్చి కథ బాగుండునో; రథన, శైలి మొదలగునవి బాగున్నవో అభిప్రాయం వెలిబుచ్చారు. కాని ఛాలోకవిషయం గమనించలేదు. అది ఇది: జానపద సొందర్యంలో తాళికినలాగు గారి; ఆమె అమానుక మైన ప్రేమ దూరంగానే అతిగా వృథయై వెదనతో కుమిలి తుధకు తనకు సర్వస్వం ఆర్పించే దాదాపు విరాళించే రామప్పదొరలాంటి మన వత్సవగంవారు; భర్త అన్యమనస్కుడని తెలిసి కూడ, అతని అనురాగము, అదరణా పొందటానికి ప్రయత్నించే దివరకు గెరిలాగా వెషం వేసి భర్తమనోరథయైన విజయరాజలాంటి నవాబు శిరురూ, ల్యాగమూర్తులూ మనకీనాటి సంఘంలో కనిపించరు. ఇది, వాస్తవానికి కొంత దూరంగానే అనిపిస్తుంది.

—కోట లింగమూర్తి
(పాతరాజాద్)

కోడూరి కౌసల్యదేవిగారు రచించిన ‘శంఖు తీర్థం’ కథ పుస్తకంలో అకరిందించింది. రచయితకి ఇందుకు చాలా పుణ్యపూర్వక సభాస్మారములు. అమెచే భగవంతుడు గొప్ప కథలను వ్రాయించే జేయవలసి నా కోరిక.

—దేవభక్తుని సుబ్బారావు
(కుదుమెర్ల)★

కంత్ శస్త్రకంఠం

తేజోమూర్తులు

[వ్యాస సంపుటి. రచన: శ్రీ దశిక సూర్యప్రకాశరావు. ప్రచురణ: గోదా గ్రంథమాల. మునుసూరు, కృష్ణాజిల్లా. క్రాన్ 90 పేజీలు. వెం. 1-36.]

గోదాగ్రంథమాల ఇదివరకే ఎన్నో చక్కని గ్రంథాలను ప్రచురించి ప్రశంసలందుకున్నది. ఇది మరొక చక్కని ప్రచురణ. బాలబాలికలకు సుబోధకంగా ఉండేలా శ్రీ దశిక సూర్య ప్రకాశరావుగారు నాలుగు వ్యాసాలు రచించారు. కందుకూరి వీరేశలింగము, రఘుపతి వేంకట రత్నమూనాయుడు, కొండ వెంకటప్పయ్య, స్వామి సీతారాంకలలను గూర్చిన నాలుగు వ్యాసములు సంపుటే ఈ తేజోమూర్తులు. ఆంధ్ర దేశంలో ఆశీషభూతి నార్పించిన ఈ మహానుభావుల జీవిత విశేషాలను బాలబాలికలకు తెలియజేయడం ఎంతో అవసరమైన విషయం. సరళ గ్రాంథికంలో సులభ శైలిలో రచించిన ఈ చిరుప్రతిమలు చాలా సాహిత్యానికి ఒక కానుక.

—శ్రీరామ్

భారతీయోపనిషత్తులలో మరువరానివ్యక్తి కర్మణ్యుడు. ఆయన గాఢము చక్కని శిష్టవ్యావహారికంలో రచించారు శ్రీ పురాణమండ-రాధాకృష్ణమూర్తి. ఈ పుస్తకాన్ని పదిపాడు ప్రవేశకాలంగా విడదగిల్చి వ్రాశారు. కర్మణ్యుని జన్మనూహన వివరణలందాకా ఉంది. ప్రభుదత్త బ్రహ్మచారి రచించిన 'మహా భారత'కే 'సాత్ మహాత్మా కర్మ' అన్న గ్రంథం ఇందుకు ఆలంబనం అని రచయిత గ్రంథాదిన చెప్పారు. రచన కరుణీయంగా ఉంది. ఇటీవల కొన్ని రచనలు మూలానికి విరుద్ధంగా-రావణుణ్ణి మహాత్ముడుగా, రాముణ్ణి తక్కువవాడుగా, కర్మ దుర్మహనాదులను నత్కవాడులుగా, పాండవులను అసత్కవాదులుగా చిత్రిస్తూ వెలువడుతున్నాయి. కుతర్కమయమైన అట్టి రచనల స్వకపోతల్నిరాలేగని పురాణాలపై అధారపడి వ్రాసినవి కావు. ప్రస్తుతరచనలో అట్లుగాక, తమకు రోద్రుడిన

మహాదాత కర్మ

[రచన: శ్రీ పురాణమండ రాధా కృష్ణమూర్తి. ప్రచురణ: అధ్యాత్మ ప్రచారక సంఘము, రాజమండ్రి. క్రాన్ 280 పేజీలు. వెం. మూడు రూపాయలు.]

దుర్మోదనుని కోసం మంచి, చెడు ఏదైనా చేయడానికి సిద్ధ పడిన కృతజ్ఞతామూర్తి కర్మణ్ణి విషుక్తపాతంగా చిత్రించారు రచయిత. ఇది హర్షించదగిన విషయం. రచనలో కొన్ని ప్రయోగాలు బాగుండలేదు. ఉదా: విలువిద్యా వైదుష్యం (53), అత్యంతగారాణం(1), ప్రమాదమొచ్చినా (31) వంటివి. 'ధనుర్విద్యా వైదుష్యం, ఎంతో గౌరవంగా, ప్రమాదం వచ్చినా' అని వసంతమకుంటే బావుంటుంది.

భందారి వలే నవ్వురు. తాని, తర్వాత సరోజిని వాయుడు కోపగించుకున్నారు: "అది తోటను పొడవేస్తుంది. దాని బాధ్యత ఎవరు సహిస్తారు?" అని. ఇందున్న భందారి తమ అభిప్రాయం మార్చుకున్నారు.

సాయంకాలం బాపూ వంద్య, ముంపుమోమిడి వచ్చువలకులు, బాదంపప్పునలుకులు, బాపూలో వంద్యలను పుచ్చుకొన్నారు. వంద్య చక్కెర కూడా బాగా అలంకరించాము. బా కూడా నేడు వంద్య, పాలు మాత్రమే పుచ్చుకున్నారు.

సాయంకాలం ప్రార్థనలో మీరాబహన్ "Lead kindly light" (Lead kindly light) భజన గీతం గానం చేసింది. సరోజిని వాయుడు "సంద్యా ప్రార్థనా వాక్యం" (Call to Evening Prayer) అనే తన కవితను భజించారు. నేను, అన్నయ్య కొన్ని ప్రార్థన శ్లోకాలు పఠించాము. శ్లోకాలు చాల బాగున్నాయి. ప్రార్థనాభంగిలో అన్నయ్య లాండ్ గ్యాస్ లెవల్ తో కొన్ని మంత్రాలు మోపారు. వాటి తర్వాత— ఎవరి ముందు యజ్ఞమయమవుతాయో ఆకాటి వారు 116 సంవత్సరాలు జీవిస్తారని.

బాపూ వ్యాకరణ విషయంలో నాకు మరి పదిపాను రోజులు గడు పోయారు. శ్లోకాల విషయంలో వాళ్ళు చేశారు: "వాటి అర్థాలు మీకు తెలుసా, లేక భట్టుగారు-పంతులు కలితాగానా?" అని. నేను కానానే వాటిమీ తెలియదన్నారు.

గాంధీజీ కారాగర గాథలు

(8 వ పేజీ తరువాయి)

"ఇది మంత్రం. దీనిని జపించడం వల్ల సిద్ధి కలుగుతుంది; గాయత్రీ మంత్రంలాగా. అయితే, ఆర్థం చేసుకొని జపిస్తే, మీకు 116 సంవత్సరాల వరకు బలకాలం ఉండా?" అని అడిగారు. "అయ్యే. లేదండీ. అది మీకోసం. నాకోటివారు 116 సంవత్సరాలు (బతికి ఏమి చేస్తారు)" అని అన్నారు. "అయితే మంత్రాలు తప్పక సందాయక మని మీరూ తానిస్తారా?" అని ప్రశ్నించాను.

బాపూ ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పారు: "నేను రామనామం గురించి చెప్పగలను. అది నా నిత్యానుభవం. రోజూ కాలేజీ అనుభవం. నేను కూడా. నేను ఎందరో బాం బాలికలకు చెప్పాను, రామనామం జపించమని. చెడ్డ భావాలు మనస్సులో మున్నవాయండి. అవి వారు అంటారు. వాటిని తొలగించడానికి ప్రయత్నించవద్దని నేనంటాను. 'వెళ్ళిపో! వెళ్ళిపో!' అని చెడ్డ భావాలు త్రోసి వేయడం కూడా ఒక విధంగా వాటిని పూజించడమే. వాటికి మూడు స్థాని అభిప్రాయాలను మనస్సులో నింపుకోండి; రామనామం జపించండి. చెడ్డ అభిప్రాయాలు వాటంతట అవే పారి పోతాయి. నేను ఏమిచేస్తే నాడి. భూత్ర మే

ంటే, భయపడేవాడిని. 'రామనామం జపించా మంటే భూతాలన్నీ పరుగెత్తి పోతాయి' అని నా దాది రంధ్ర చెప్పింది. అప్పటినుంచి ఈ జపం ప్రారంభమయింది. తర్వాత రామాయణం చదవడం ఆలవాటయింది. ఈ విధంగా చిన్ననాటి ఆ గుండ్లగారం నాలో చేళ్ళు పాటుకు పోయింది. అప్పుడు భూతాలు పారిపోయాయో లేదో నాకు జ్ఞానకం లేదుగాని, ఇప్పుడు అసవరమైన భావాలు తొలగించడానికి రామనామం అద్భుతంగా మని చేస్తుంది. ఏమీ పనిచేయడం లేదని అనేవారో నా సరిపో ఏమిటంటే, ఇంకా జపం చేయండి—అని. ప్రయోజనం లేకపోదు." తర్వాత ఆయన ఇంజనీర్ స్టీవెన్స్ కథ చెప్పారు, ఇక్కడ చాల రోజు. దీనిని పూర్తి పంపిన తర్వాతం సాధ్యం కాదు అని ఎవరో అన్నారు. ఎంత రోజుయినా సరే, పూర్తివేయక తప్పదన్నారు స్టీవెన్స్. తర్వాత అక్కడ పంపిన వేయనే చేశాడు.

(సతేషం)

(1) ఆగ్రేమంలో భోజన సమయంలో భోజనానికి ముందు ఈ మంత్రం పఠిస్తారు:

"నమో నామవళు, నమో భోగవళు, నమో వీర్యం కనవావచ్చ, లేవనీవ, పరిక్షమచ్చు, మా విద్యదావచ్చ."

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

అవినీతి నిర్మూలనం

అవినీతి నిర్మూలించడానికి ఈ నాడు తీవ్రమైన కృషి జరుగుతున్నది ఇందుకు కేంద్ర దేశాంగ కాటా మంత్రి శ్రీ గుల్జారీలాల్ నందా కంకణం కట్టుకొన్నారు. రెండు సంవత్సరాలలో అవినీతి నిర్మూలించడం సాధ్యమని ఆయన నమ్ముతున్నారు ఇది జరిగితే అనందించని వారు ఉండరు

దేశంలో ఒక కోటి మంది అవినీతి పరులు ఉన్నారని భారత సాధుసమాజ్ అంచనా. ఈ అంచనాకు గల ఆధారాలు ఏమిటో తెలియదు దేశంలో అవినీతి నిర్మూలించడానికి సాధువులు కృషి చేస్తారని కూడా అదే వార్తలో ఉన్నది. సాధువులలో నిజాయితీ పరులు ఎందరు అన్నది వేరు. ఏమైనా ఈలాంటి కార్యక్రమం సాధువులకు అప్పగించితే భగవంతుడే ప్రజలను కాపాడవలసి ఉంటుందంటూ ఒరిస్సా మాజీ ముఖ్య మంత్రి శ్రీ బి. పట్నాయక్ చేసిన విమర్శ

ర్శలో అర్థం ఉంది. అవినీతి నిర్మూలించడానికి అవలంబించ వలసిన పద్ధతులను సహేతుకము. సమగ్రము అయిన ప్రాతిపదికపై రూపొందించడం అవశ్యకమని శ్రీ పట్నాయక్ విమర్శ స్పష్ట పరుస్తున్నది.

యుద్ధం ఎలా ప్రారంభం అవుతుంది అన్న ప్రశ్నకు ఒక ప్రఖ్యాత రచయిత ఒక విధంగా సమాధానం చెప్పాడు అమెరికాలో ఒక గ్రామం అది. ఒక వీధిలో పిల్లలు ఆడుకొంటూ ఉంటారు అదే వీధిలో ఒక జర్మన్ కుటుంబం నివసిస్తున్నది. జర్మన్ బాలుడు తన బాతికి సహజమైన విధంగా తీవిగా పైని కుని వలె నడుస్తుంటాడు దానిని ఏ విధంగానూ అర్థంచేసుకోలేని అమెరికన్ బాలురు — అధిక సంఖ్యాకులు — జర్మన్ బాలుని కొట్టుతారు.

ఇది అవినీతికి కూడా వర్తిస్తుంది. యువకులు, ఉత్సాహ

పరులు, నిజాయితీ పరులు ప్రభుత్వోద్యోగాలలో చేరుతారు తోడి వారిలో అధిక సంఖ్యాకులు లంచ గొండులయినవ్వడు కొత్త వారు ఎప్పటికో ఒకప్పటికి వారితో కలవనైనా కలవాలి. లేకపోతే అవినీతి పరులుగా చూపబడి ఉద్యోగాల నుండి తరిమివేయబడడం సంభవం. ఇది పలు వరి అనుభవం.

ఈ విధంగా మొదట్లోనే చాలా వరకు అవినీతికి అంకురార్పణ జరుగుతున్నది అర్థిక మైన ఇబ్బందులు, మఖాపేక్ష దానిని పోషిస్తున్నవి.

అవినీతి పరులను శిక్షించ వలసిందే. అనుమాన మేమీ లేదు. కాని అవినీతికి అస్కారం లేకుండా చూడడం అంతకన్న ముఖ్యం.

క్రింది తరగతి ప్రభుత్వోద్యోగులకు తగు వేతనాలు ఇవ్వడం ద్వారా వారు అవినీతికి ఒడిగట్టకుండా చూడడం శ్రేష్టమైన మార్గం. నీతి పరులను గుర్తించి గౌరవించడం కూడా అవసరం.

కొత్త పాత మార్కెట్, ఆదా, ఉపాధి, మిర్రాబహన్ పద్మజల జన్మదినం

10, అక్టోబర్ '42

పగలంతా నేటి కొంచెం తక్కువగా కనిపించినా, సాయంకాలానికి హెచ్చింది. కాని, మబ్బులు కూడా ముసురుకున్నాయి. అయితే నిన్నటి కారుమబ్బులు ఒక్క చినుకూ కురవకుండా పటానంపై పోయి పప్పుడు నేటి మబ్బులపై ఎలాటి ఆక పేట్టు కోగలం?

కస్తూర్బా ఆరోగ్యం చాలా బాగుపడింది. ఆమె ఇప్పుడు అన్నిచోట్లా తిరుగుతున్నారు. ప్రతి పనిలోను ఆమె ఏదో చేస్తుంటుంటుంది. ఆమెకు భోజనంలోను అధిరుని కలిగింది.

సాయంకాలం మహాదేవధాయీ సమాధికి నమర్చించడానికి కొద్దిగా పూవులు తీసుకొని వెళ్ళాము. నేడు ఎండ తక్కువ గదా, ఉదయం పేట్టిన పూవులు ఎండిపోయి ఉండవని అనుకున్నాము. కాని, అవి ఎండిపోయి ఉన్నాయి. పుస్తకాలంతో పూవులు అమర్చడానికి తగినన్ని పూవులు లేవు. కాని, ఒక క్రాసు మాత్రం తయారు చేయగలిగాము. బాపూజీకి అది చాలా బాగుందని అనిపించింది. ఆ క్రాసును బాపూజీయే అమర్చారు.

నేడు, చాలా రోజుల తర్వాత మహాదేవధాయీ మరణభక్త్యం రోజంతా నామండు కనిపించింది.

సాయంకాలం "తప్పా దవరారోగ్యే సత్యం కోవితకు మర్తన" అనే గీతాల్లోకు మననం చేయవలసిందని బాపూ చెప్పారు. మనవారితోను దోషి అను మనం ఐదుత్యం కోర్కెకే అందంగా సహించాలని దానిని బాపూజీ వివరించారు.

వా గొంతుక నేడుకూడా నొచ్చింది.

ఈద్ - ఉర్ - ఫితర్

11, అక్టోబర్ '42

నేడు ఉదయం మహాదేవధాయీ సమాధిపై కొత్త పూవులు నమర్చించడానికి వెళ్ళాము. దానికి బదారు నిమిషాలు పట్టింది. సామాన్యంగా మేము ప్రార్థనకోసం చాలా కాలం గడుపుతాము. పూవులు సాయంకాలం ఇంకకరిస్తాయి. అవి మరునాటి ఉదయం వరకు తాళాగా ఉంటాయి.

బాపూ నేడు తం రాకేనే నొప్పి అన్నారు. రక్త ప్రవాహం ఇది కలిగిందేమో అనుకుని, పరీక్షించాము. రక్త ప్రవాహం 166-100 ఉంది. కనుక నొప్పికి కారణం మలబద్ధం అయి ఉంటుంది. నిష్పరాతి ఆయన విద్రుహాదా బాగా తీరేదు. ఇదికూడా కారణం కావచ్చు.

"రేపు ఈద్ పండుగ. నేమియాలు తీవ్రం" అని సరోజినీనాయుడు బాపూతో అన్నారు. బాపూ అన్నారు: "తప్పా భర్తారాలు తీవ్రంపెంది. పాత

రత్ మహమ్మదీకు అవేదూ, అహారం?" సరోజినీనాయుడు అంగీకరించారు. ఈ సంగతి కస్తూర్బాకు తెలిసి "రేపు మీరు ఫలాహారంచేయడం ఎందుకు?" అని అడిగారు. బాపూ సోమవారం మౌనవ్రతం కావడంవల్ల "ఈద్ కోసం" అని ప్రాస చూపారు. "ముసల్మానులు రేపు అన్నీ భుజిస్తారు. మీరెందుకు ఉపవాసం వంటిది చేయడం?" అని ప్రశ్నించారు బా. "దక్షిణాఫ్రికాలో రంజాన్ నెలంతా నేను ఉపవాసం ఉండడం నీకు తెలిమా? ఇప్పుడు ఒక్కనాడైనా ఉపవాసం చేయలేదు. కనుక రేపు, ఈద్నాడైనా కొంత త్యాగం చేద్దామని, పై గంజర్ కు ఇష్టమైన భర్తారప్పండ్లు, పాలు పుచ్చుకుం గను; నాకు ఇష్టమైన రొట్టె, కూర వడలిపెడుతాను" అన్నారు బాపూ.

గొంధీజీ కారాగార గాథలు

దా నేడు రాజకీయ విషయాలు చాలా మాట్లాడారు. "మమరీ అంటున్నాడు, గాంధీ జిన్నా ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకోదమే లేదని. గాంధీ జిన్నా ఇంటికే వెళ్ళి సలకరించి వచ్చారు. మహాదేవధాయీ ఈ విషయాలన్ని వాసిపెట్టాడు. నేను వ్రాతమాలికపై సాక్ష్యం అందరివిదుటా పెడుతాను" అన్నారు ఆమె. "అందువల్లనే అందరూ ఎమరీని అపద్ధాల్ కోరు అంటున్నారు" అన్నాను నేను. "బావాను. ఏరంతా చాలా చెడ్డ వారు" అన్నారు ఆమె.

రాత్రి నేను బాపూ సేవను అప్పయ్యకు అప్పగించాను. మిర్రాబహన్ తం నొప్పితో బాధపడు తున్నది. కనుక ఆమె తం మాలిన్ చేశాను. సరోజినీనాయుడు కాళ్ళకు నూనె రాచి మాలిన్ చేశాను.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలా నైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

చేసింది. పదిన్నర గంటలకు పడుకున్నాను. సాయంకాలం రంజాన్ నెలంకను బాపూజీ అందరికన్నా ముందు చూచారు. మౌనంగా ఉన్నారు. నన్ను పిలిపించి నెలంక చూపారు. జెయిలులో మహమ్మద్ ఖాన్ అనే ముస్లిం వార్తరు ఉన్నాడు. అతనికి నెలంక చూపించి, నాతో అతనికి బత్తాయి పండ్లు ఇస్తుందారు. మేమే రంజాన్ ఉపవాసం చేశామన్నట్టుగా అందరం నెలంకను చూచి సంతోషించాము.

12, అక్టోబర్ '42

నేడు ఈద్ ఉర్ ఫితర్. బాపూ ఉదయం 3-10 నిమిషాలకే ప్రార్థనకు వచ్చారు. ప్రార్థన తర్వాత పడుకున్నారు. ఆయన నేడు కాగిత పాలు మినహా తక్కినవన్నీ అవక్క వదలారే ఆరగించారు: భర్తారాలు, టమాటో, బత్తాయి పళ్ళు, ముల్లంగి, బాదామప్పు మొదలయినవి. సాయంకాలం ప్రార్థనతో అప్పయ్య ఖాన్ షరీఫ్ ఆయతులు (వాక్యాలు) పఠించాడు. సరోజినీ నాయుడు తన కవితను వినిపించారు. సాయంకాలం ప్రార్థన తర్వాత బాపూ కస్తూర్బాకు ఒక భజన గీతం స్వరం నేర్పించారు. సరోజినీనాయుడు ఇది చూచి నవ్వుడు. "74 సంవత్సరాల ముసలి దంపతులు నవ వధూవరుల లాగ ఆనందిస్తున్నారు" అన్నారు ఆమె.

నేను 7వ తేదీ 'టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా' పత్రికతో పడిన ఎంత వివాద వార్తను—91 సంవత్సరాలపురుషునికి, 74 సంవత్సరాల స్త్రీకి—అమెకు పదివి వినిపించాను. ఆమె చచ్చుతూ "పిరిదర్ ముందు 74 సంవత్సరాల యువతి పిల్లవాళ్ళతో సమానం" అన్నారు. చాలాసేపు అందరూ బాగా నవ్వుకున్నాము.

మిర్రాబహన్ మహాదేవధాయీ సమాధికి నిత్యం రావడానికి మూడు వారానికి ఒకమారు రావడానికి బాపూ అనుమతి కోరింది. ఆయన సంతోషంగా అనుమతించారు.

వాక్యాల సమయంలో బాపూ నేను ఇలాటి సమయంలో బొంబాయి చేరడం, ఇక్కడికి రావడం మొదలయిన పుటలకు అక్కర్లేం ప్రకటిస్తూ, "పిటివి ఈశ్వరుని వస్తుల్కారం అనడం కన్నా ఏమనగలం? ఇంత పెద్ద సామ్రాజ్యంతో నేను పోరాడుతూ ఉండడం, వారు ఎంత భేదిరించినా, నాపై ఆ భేదిరింపుల ప్రధానం పడక పోవడం ఈశ్వరుని ధనుస్కారం లీలలే. నాకు భయమన్నది లేదు; నిరాశ అంతకన్నా లేదు; వారిపై నాకు కోపం లేదు; నా పృథ్వీం ముంచి పారి విషయంలో శపనాద్ధాలు వంటివి బయల్పడేరడం లేదు." అన్నారు.

విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులారికి జోహార్లు

23, అక్టోబర్ '42

ఈరోజు కస్తూర్బా చాలా విస్మయాలకు గురిపెందారు.

బాపూ మడంక్కురీ పుస్తకం చదువుతున్నారు.

“అమె నిజమైన తపస్విని. పీరిస్ ను వెళ్లి ఆమె ఇంటిని చూద్దామని ఆశ కలుగుతున్నది. మన దేశంలోని ఒక్క విజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞుడైనా ఇలాంటి కష్టం అనుభవించాడా? వా ఆర్థికపరమంగా, పరిణామం ఏమిటంటే, మనపైన అంగీకారం మెల్లగానే ఉన్నందున వారి పద్ధతినే మనం పనిచేయడం నేర్చుకున్నాము. పరిశోధన అంటే ఒక వెళ్లి ఏమిగనే భావం ఏర్పడింది. ఎంతో డబ్బు ఖర్చవుతున్నది. టాటా ఎన్నో పెద్ద ప్రయోగ శాలలు కట్టించారు. ప్రభుత్వమూ నెలకొల్పింది. అయితే వాటిలో ఎంత పని జరుగుతోంది?” అని ప్రశ్నించారు బాపూ.

సాయంకాలం బాపూ ఇలా అన్నారు: “వ్యాకరణం నేర్చుకొనేవాడు ఒక వడం పాఠం (గీతం) చదివేవాడు. సంతమాత్రాచ సంహితవడం.” ఈమూల వర్క్స్ వర్క్ “కర్తవ్యం” (Ode to Duty) అనే కవితపై జరిగిన చర్చపై అన్నారు. “వ్యాకరణం చదవడం వాడు ప్రతివడం అర్థాన్ని తోతుగా తెలుసుకొంటాడు. సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా అన్ని అంశాలూ తెలుసుకోవడానికి అలవాటు చేసు కొంటాడు. ఈవిధంగా ఒక్కొక్క వడ చర్చలో ఫుంటులు గడచిపోతాయి” అన్నారు ఆయన.

దా విషయంలో బాపూజీకి తీరని చింత. కాని ఏమి చేస్తారు? ఆమె అనారోగ్య కారణంగా నడక విడుదల కావచ్చు; విడుదల అవుతారు. కాని, విడుదలయితే ఆమె ఇంకా గాభరా పడుతారు. బాపూజీ లేక వెలుపల ఆమెకు ఏదీ కాగిపోవడం, బాపూ వియోగం సహించకనూ పోవచ్చు; మరణించనూ వచ్చు. బాపూ అరెస్టయిననాడు ఆమెకు ఫిరేవనాలు పట్టుకున్నాయి. ఇక్కడికి వచ్చినమీదట ఆమె అరోగ్యం దానంతట అదే భాగయింది. ఒకటి రెండు రోజులలో ఆమె ఇక్కడికి రాకపోయి ఉంటే, బహుశా ఆమె సంగతి ముగిసిపోయేదే.

24, అక్టోబర్ '42

బాపూ విప్లవాలి చాం తక్కువపేసే విధానం గలిగారు. బాలో తిన్నత చాల కనిపించింది. బాపూ ఆమె చింతతో విచిత్రలేక పోయారు. ఆయన బా మంచాన్ని కనపట్టుకొని ఉండడానికి చీలుగా తన మంచం ఇటువైపుగా తిప్పుకున్నారు.

మేడమ్ క్యూరీ పుస్తకానికంటే బాపూ అతుక్కుపోయారు. ఆమె కూతురు ఒకామె ఢిల్లీలో బాపూను కలుసుకొనడానికి వచ్చింది—ఆమె వేరు ఈవేక్యూరీ—ఈ పుస్తక రచయిత్రి. “ఆమె ఢిల్లీకి వచ్చినప్పుడు ఆమెతో బాగా సరి వయస్సుకొనేకొనిపోయినందుకు విచారమన్నాను” అన్నారు బాపూ. “ఈ ప్రస్తుతాన్ని వీళ్ళ హిందీలో ముద్రణగా అనువదించాల్సి” అన్నారు బాపూ సాయంకాలం. తర్వాత భావను గురితరంగా అవరోధం చేయవలసిన అవసరం, దాని ప్రహర్యం వివరించారు.

వేడు ఉదయం గీతా పారాయణం నమయింది. చాలాసార్లు విద్ర తూగు వచ్చింది. “గీతా పారాయణం వడలిపెడితే మంచిదని నేను అనుకుంటున్నాను” అని బాపూ ముఖంలో అన్నారు. ఈ విధంగా ఆయన అనే అవకాశం రాకూడదని

సరస్వతి (దీప్తిమ్మూతియమ్)

చిత్రం—5, వి. వరవిభావాల గుప్త (మదనపల్లి)

నేను నిశ్చయించుకొని, అలాంటి అవకాశం ఇవ్వనని బాపూతో అన్నారు.

“స్వరేలారీ మహామే మా అబ్బాయి బాబా జ్ఞాపకం వస్తాడు. వీళ్ళ లీలామణి బావక పరు మున్నావు” అన్నారు వేడు వరోషి నాయడు. “ఇది మంచిదే. మీకు మీ గృహ చాలావరణం ఏర్పడింది” అని నేనన్నాను. సాం! ఆమె చాలా వరకు మాకు తమ్ములు కూర్చున్నారు. తమ్ములకా మా అందరి తిండితిప్పజనగతి చూసే వారు.

మీరాబహన్ పుట్టినరోజు

దానికి సంతానం తెలుపుతూ లార్డ్ తిన్ లిలేగోకు లేం వ్రాశారు. దానిలో ఆయన అంగీకారం బహుదూరమే ప్రతీతమేనూ, “యుద్ధంలో పోతావని ఒక్క ఉమావే కుమారుడైనా ఉన్నాడా? రాజ పరివారంలోనీ, ప్రభువుల పరివారంలోనీ వారందరూ యుద్ధంలో పోతా వున్నాడే, ప్రజా సామాన్యంలో త్యాగబుద్ధి ఉత్సాహం కలుగుతాయి” అని వ్రాశారు. “అక్కడ బలవంతంగా సైన్యంలో భర్తీ కావాలి/ఉంది. తార్కాలు తమ విశ్లేషణ ఇంట్లో అట్టే పెట్టుకోలేరు. త్యాగ మేమిటి?” అన్నారు వేడు. “ఆ విషయం వేరు. తమ కుమారులను ఇంట్లోనే పెట్టుకోదలచుకుంటే ఎన్ని సాకులన్నా చూడగలరు” అన్నారు బాపూ. వేడు పది రోజులుగా కబ్బువస్తాడు. బాక్సో

5, నవంబర్, 42.

బాపూ, లార్డ్ హేలిఫిక్స్ కుమారుని సర

కాహా నేడు మరొక క్షేత్రా ఇంజెక్టర్ ఇవ్వారు. ఆయనకుడా మలేరియాతో బాధపడుతున్నారు. "నేనుకూడా ఈరోజు ఇంజెక్టర్ తీసుకోవలసింది. కాని, స్త్రీలే ఈ విషయంలో పర్వతమవతులు. నేను ఇంజెక్టర్ తీసుకుందామని నిశ్చయించుకోలేక పోయాను" అన్నారు డాక్టర్ కాహా. తర్వాత ఆయన తన ఆహమదాబాద్ జెయిలు సూపరింటెండెంటుగా ఉన్నప్పటి అనుభవాలను తెలిపారు. ప్రభుత్వ కార్యాలయాలలో ఎంత మందకొడిగా పనులు జరుగుతాయో వివరించారు.

ఇన్ని రోజుల తర్వాత బాపూ నేడు వస్తు మహాదేవభాయి సమాధిపద్ధతు పిలుచుకుని

గాంధీజీ కారాగర గథలు

వెళ్లారు. నాకు ఎంతో హాయి అనిపించింది. సమాధిమీద చిప్ప చిన్న శంఖాలతో 'ఓం' లాగ అమర్చారు. ఆ ఓం పూవులతో అమర్చిన ఓం అంత సుందరంగా లేదు. కాని, పూవులు వాడి పోతాయి. రోజూ తాజా పూవులు దొరకవు. దొరికి పని శంఖాలపైనే పెడుతున్నారు.

సాయంకాలం బాపూజీ వ్రాసిన ఒక ఉత్తరం నకలు దొరకలేదు. బాపూ చింతానిమగ్నులయ్యారు.

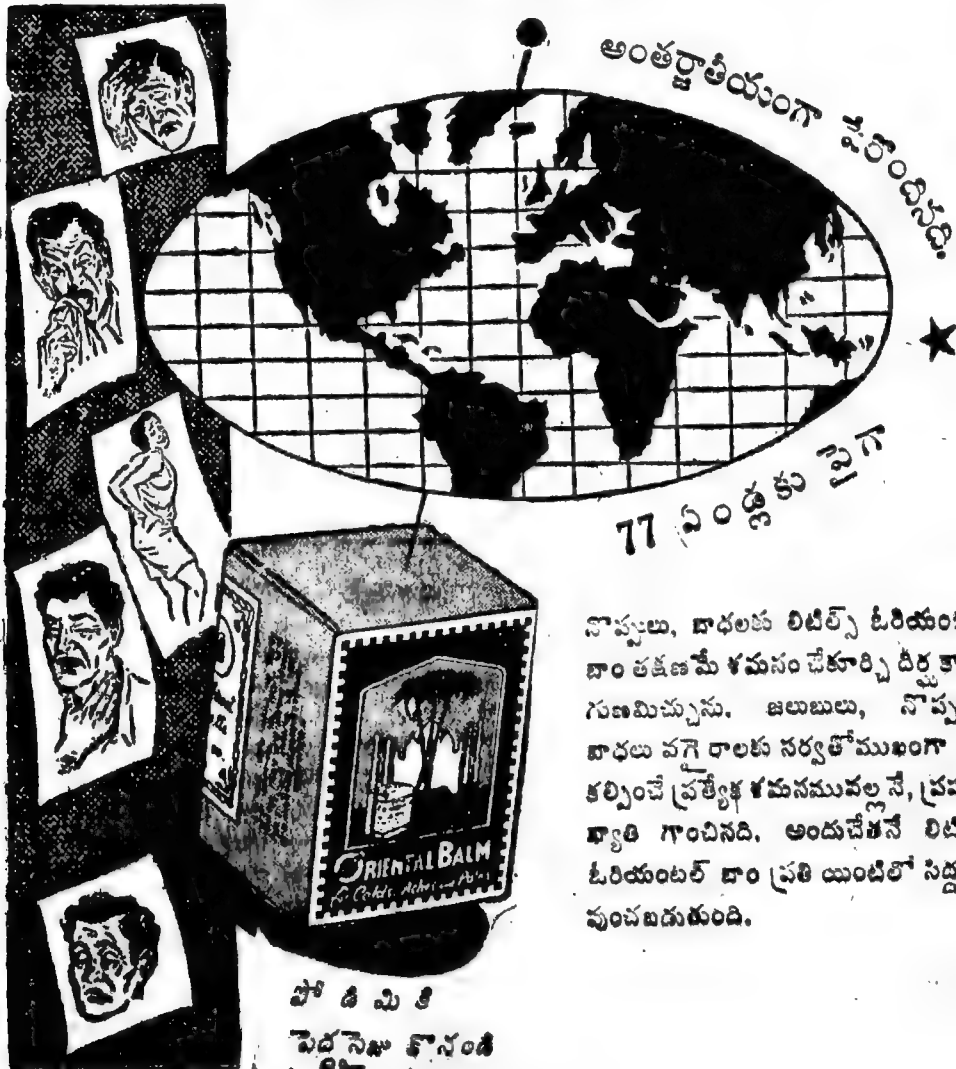
నేను వెదకగా దొరికింది. బాపూజీకి చూపించాను. ఆయన పరిహాసంగా, "ఇది భుభవిష్టం. నేను దాని ఆశ వదలుకున్నాను. బ్లావకం చేసుకుని మరొక నకలు వ్రాసుకుందామనుకున్నాను. ఇంతలో నీవు వచ్చావు. ప్రస్తుత పరిస్థితి నిరాశాజనకంగా ఉన్నప్పటికీ, ఆరు నెలలలో మన వాన గట్టెక్కుతుంది" అన్నారు.

రాత్రి మీరాబహాన్ అన్నయ్యతో చర్చ జరుపుతున్నది—"సావ్యవాదం, గాంధీవాదం ఒక్కటే. రెండింటికీ సార్వత్రిక ఉంది. రెండూ దరిద్రాతి దరిద్రులకు సేవచేయ దలిచాయి. రెండు సిద్ధాంతాలలోని సమాన లక్షణాలు ప్రజల ముందు పెడితే, చాల ప్రయోజనకరం." అన్నయ్య

జలుబులు, నొప్పులు, బాధలకు లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాం

అంతర్జాతీయంగా పేరొందినది.

77 ఏండ్లకు పైగా

నొప్పులు, బాధలకు లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాం తక్షణమే శమనం చేకూర్చి దీర్ఘకాలం గుణమిచ్చును. జలుబులు, నొప్పులు, బాధలు వగైరాలకు సర్వతోముఖంగా అది కల్పించే ప్రత్యేక శమనమువల్లనే, ప్రపంచ వ్యాధి గాంచినది. అందుచేతనే లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాం ప్రతి యింటిలో సద్దంగా వుంచబడుతుంది.

పోడిమిడి
పెద్దసెబా కొనండి

అవ్వాడు: "నిజమే. కాని, ఈ సమానత్వం సామ్యవాదులు అంత ముఖ్యంగా పాటించరు. ఇంతకూ, సామ్యవాదంలోని అన్ని మంచి విషయాలు లేక పెక్కు మంచి విషయాలు బాపూజీ కార్యక్రమంలో ఉన్నాయి. కాని, భేదమంతా సాధనాలలోనే. సామ్యవాద మనేది నేడు ప్రత్యేక పద్ధతికి, జీవన మిమాంసకు నామ దేయ మయింది." ఆ మాటకు మిరాబహన్ "బాను. బాపూ పెట్టుబడిదార్యవేట అంతగా పడలేదు. పెట్టుబడిదారీ విధానం నశించక తప్పదు. దర్శక కర్తృత్వ సిద్ధాంతం కార్యరూపంలో కొనసాగడం కష్టం" అన్నది. పంపత్తి అంటే ఏమిటి? పెట్టుబడిదారీ పద్ధతి నశించాలంటే ఏమిటి?—మొదలయిన విషయాలను అన్నయ్య వివరిస్తూ, ఈ విషయంలో బాపూజీ సాధన మార్గం విలీనమని, సత్సాహసం ద్వారా బాపూ పనిచేయాలని, కనుకనే ఆయన కార్యచరణ విధానమూ విశిష్టమైనదని, విశిష్టంగా ఉండక తప్పదని తెలిపాడు. మరొక మార్గం లేదని చెప్పాడు.

మిరాబహన్ సామ్యవాద సిద్ధాంతం ఆర్థికం చేసుకొనడానికి కంకణం కట్టుకుంది; మార్కెస్ పుస్తకాలను చదవడం మొదలు పెట్టింది.

తెండు రోజులుగా రాత్రి చాల చలి. కాని, బులుపును నమ్మలేము. సాయంకాలంలో వివరీతమైన వేడి. ఇక లేచి మాసా దీపాచరి. దీపాచరి మా వైపు చలికాలపు పండుగగా చేస్తారు. దీపాచరి అనే మాటలో ఇంటి తల పులు, కాలేజీ తలపులు నవనవోన్మేషంగా లేతట్టు తున్నాయి. సావరి అమ్మకు ఆ రోజు మేము చాల జ్ఞానకం వస్తాము.

6, నవంబర్ '42.

ఎల్లండి దీపాచరి. నిన్న మిరాబహన్ బాపూ వద్దకు వచ్చింది. దీపాచరివాడు అమె వద్దనిమిషమ పుట్టిన రోజు పండుగ. మిరాబహన్ అన్నదినో తృనం, దీపాచరిపండుగ కలిపి చేద్దామని సరోజినీ బాయుడు అన్నారు. మిరాబహన్ కు పుట్టిన రోజు పండుగ బహుమానంగా అమెకు పన్నుని ఆంధ్రతల్లికరీర ఇవ్వడంచారు. కుంకుమభరణి, పింక్లాయలు తెప్పించారు. "వేణువు వాయిం చే క్కన్నడు" అనే తన కవితను ఒక కాంతుంపై నకలు చేశారు. అప్పటికి ఒక చుట్టుపట్టారు. నేను బజారుకుంచి సీరాముని ఏగ్గరలు, తియవర్తులు ఒక సాబ్స్ తెప్పించాను. బాదం కప్పు మొదలయినవి వేసి టాప్ తయారుచేశాను. దానిని పొట్టంలో చుట్టాను. ఇవన్నీ అమెకు చాల తరచిన, అన్నయ్య తరచిన బహుమతులు. ఎన్నో కంటే మిరాబహన్ కోసం ఒక ఏకీ తాళ చేయించారు. అన్నయ్య ఒక సంజీవు ఉత్తరం తెచ్చివేశాడు, దాంత ప్రభుత్వం జేయ కాల వారు మిరాబహన్ పేర ఒక డింగీ పంపినట్లు. దానిపై "దేశస్థానికి ఇవతలిమెట్టు పారి తుడ్డం (Cleanliness is next to Godliness). దానిని ఏమీ పంపుతున్నాము" అని వ్రాశారు ఉంది. ఇవన్నీ మేము రాత్రి

జలక్రిడ

చిత్రం—ఎన్. రాజారావు (అగ్గహర్)

దాని ఉంచాము. మేము ఇవన్నీ చేస్తున్నట్లు మిరాబహన్ కు కొంచెమైనా అనుమానం కలుగలేదు.

నిన్న భోజనాలవేళలో బా బాపూజీకోసం కాచా కుని ఉండిపోయారు. అమెకు చాల ఆకలివేసింది. బాపూ అరగంట ఆలస్యంగా భోజనానికి లేచారు. అమె చాల కోపగించుకున్నారు. బాపూజీ తన ఆలస్యానికి కారణం చెప్పడానికి ప్రయత్నించారు. కాని, బా ఎంతారా?

నేడు ఉదయం నేను అరగంట సేపు/టోటర్ తిరిగాను. శరీరంలో తగినంత బలం వచ్చింది. అరిసిపోలేదు. రఘునాథ్ జమాదారుకు నేడు మరల జ్వరం వచ్చింది. "కొయినా ఇంజెక్షన్ చేసిన తర్వాత కూడా జ్వరం వస్తే, ఇక ఇంజెక్షన్ ఎంచుకు?" అన్నారు బాపూ. "మలేరియా దోమలు ఉన్నచోట, రెండవసారి దోమలు కుట్టి వచ్చుడు, పది రోజులలో మలేరియా వస్తుంది. కొయినా నిరంతరం రక్తంలో ఉండడు. రోగంతో సారాదానికి మనలో కత్తిని వృద్ధిచేసుకోడం, దోమలు కుట్టినా జ్వరం రాకుండా ఉండడం వేరే విషయాల" అన్నాను. అయినా, బాపూజీ అనుమానం తీరలేదు.

మహాదేవ భాయి సమాధికి చెడలు పట్టింది. చెప్పరానంత చెడలు! పుట్టులు పుట్టులు, పేడలో అంకడం మానిపించిన తర్వాత చెడలు తగ్గిపోయింది. ఈసారి మట్టిలో కొంచెం సున్నం కలిపి సమాధిపై మెర్తించాము. మెర్తిన తర్వాత సమాధి చాల మందరంగా కనిపించింది.

7, నవంబర్ '42

నేడు ఉదయం నాస్తి (ఉపాహారం) వేళ యంతో పరోజినీ నాయుడు మిరాబహన్ తో "ఏమి ఒక బాబు, సార్వల్ వచ్చాయి. పాట తాగిన తర్వాత నిప్పుదూ? ఎలాంటి సమయానికి వచ్చాయి!" అని అన్నారు. ఉపాహారం తర్వాత మిరాబహన్ సార్వల్ విప్పింది. బాబు ప్రభుత్వం మంచి వచ్చినట్లే మొదట అనుకుంది. తర్వాత

తెలుసుకుంది. "అవును. నిన్న రాత్రి సార్వల్ తో 'టెపుచేశారు" అన్నది అమె. సార్వల్ విప్పుతూ ఉండగా, బాపూ వచ్చారు. నాస్తిలోకి బయలు దేరుతూ వచ్చారు. అందరూ నవ్వుకున్నారు. ఇంతలో మిరాబహన్ చేయి తగిలి ఏకీ తాళ కింద పడింది. నేను వెంటనే దానిని జమాదార్ రఘునాథ్ చేతికిచ్చి, బాగుచేయించుకొని రమ్మన్నాను. తెగనట్లు మిరాబహన్ కు తెలిస్తే, అవశకునమని అనుకునేది! సాయంకాలానికి రఘునాథ్ 'కొత్త ఏకీ తాళ తెచ్చాడు. మిరాబహన్ చాల పంతో పిందింది.

మధ్యాహ్నం తెల్లడిలకు లేచిరు, తినుబండారాలు, అరటిపండ్లు మొదలయినవి పంచాము. బాపూ వచ్చి తెల్లడిలకు అడిగాడు: "ఇవన్నీ మీకు ఎందుకు ఇస్తున్నారో తెలుసా? మిరాబహన్ ఇక్కడికివచ్చి మనలాగా అయిపోయింది. అమెకు పదిహేడు సంవత్సరాలు నిండాయి. దీపాచరి పండుగ కూడాను. ఇవన్నీ మీకు పంచాని సరోజినీ నాయుడు ఆలోచించారు." ఒక తెల్లడి ఈ రోజే జెల్లాయికు వచ్చాడు. బాపూజీని ముందు ఎప్పుడూ చూడలేదు. ఆతడు లేచి బాపూజీకి పాదాభిషేకం చేయడానికి వచ్చాడు. ఓవో! ఇకనేమి? పెద్ద బాబు తయారయింది పాదాభిషేకం చేసినాంది. తెల్లడిల వరుసగా వచ్చి పాదాభిషేకం చేశారు.

తర్వాత శరోజినీ నాయుడు "ఈ చీడతెల్లడి లకు ఎందుచేయడం అంటే బాపూజీకి ఎంతో సంతోషం. ఆయనకు రాజరిండులలో సంతోషం ఉండదు. ఏదీ ఎందులో 'సం తో పం కలుగుతుంది. మనం ఈ తెల్లడిపట్ల శ్రద్ధ వహిస్తున్నాము. అందుకు బాపూజీ తాం బడి అయిపోతున్నారు" అన్నారు.

నేడు నాస్తిలో బాపూజీ భుజుద్ధిత వచ్చిందే అధ్యాయంపై దృష్టి పెడితారు.

"క్రీడా సా జ్ఞాన ముఖ్యమైనది. జ్ఞానానో ద్వారం విశిష్టం, ద్వారానో కర్మములు"

త్యాగా చ్ఛాంతి ద్విరంతరం

అనే శ్లోకంపై చర్చ జరిగింది. బాపూ-కవిధంగా అన్నారు: "అభ్యాసః ఆనే మాటకు అర్థం హత యోగం. జ్ఞానమంటే శ్రవణ మననాది. ధ్యానమంటే నేను ఉపాసన అంటాను. కస్తూర్బా వంటి స్త్రీ—మూడు వందలకు ముందు రెండు వందల అని చెప్పలేనది—హతే (దేవాయం)లో దీపాలు ముట్టించడం, ఉద్భవం వంటి పనులను ప్రేమతో చేస్తుంది. ఇది భక్తి. ఇలాటివారి కోసం ధ్యానం కావాలి. నాల్గవది కర్మఫలం ఉండనే ఉంది. శ్రేయః ఆనేదానికి నా అర్థం సులభం అని: జ్ఞానం కంటే ధ్యానం సులభం, అన్నిటి కన్నా సులభం కర్మఫలత్యాగం. ధ్యానమనేదానికి ఈ అర్థం నాకు వినోదం తెలిపారు. నేను అనాసక్తి యోగం వ్రాసినప్పుడు, దానిని చదవడానికి వినోదాన్ని ఇచ్చాను. దానిలో పెక్కుచోట్ల ఇద్దరం చర్చించుకున్నాము. ఆ చర్చలో ఈ శ్లోకం కూడా ఒకటి.

8, నవంబర్ '42.

మహాదేవభాయా నమామి హై నేదు శంఖా లతో కొత్తగా ఓం అమర్చాము. బాపూ దింక ముట్టిలో మొట్టమొదట ఓం తయారు చేయించారు. దానిపైనే శంఖాలు అతికించారు. బాపూ ఉదయం సరిగా ఏడున్నరకు కిందికి వెళ్ళతారు. నేడు ఏడుబావుతే దియలుదేరారు. మీరాబహన్ ను పిలిచారు. ఆమె వచ్చి "దింకమన్న సరిగలేదు. చాల మెత్తబడి, బురదగా ఉంది. దీనిలో ఏలా చేయడం?" అన్నది. అయితే ఈరోజే చేయాలని బాపూ అనుకున్నారుగనుక, ఆఖరుకు ఓం తయారుచేశాము. చాల అందంగా తయారయింది.

ఓం తయారయ్యే వేళకు ఎనిమిది కొట్టారు. మొత్తం మువ్వు గంట పట్టింది. బాపూ చాల అనందించారు. "ఈ తుభదినాన పనిచేయలేక ఏలుబడి అయి వెళ్ళడంవల్ల" అన్నారు. వాహ్య లో మీరాబహన్ కనిపించింది. ఓం చాల ఘోరంగా తయారయిందని ఆమెతో బాపూ అన్నారు. ముళ్ళతీగలగుండవ దూరంనుంచి చూడడానికి ఆమెను పిలుచుకొని వెళ్లారు. "అప్పుడే తయారయ్యేది. కాని, చాల కచ్చగా తయారయ్యేది. అందువల్లనే నేను తయారు చేయడంవల్ల" అన్నది మీరాబహన్. "నాకు కచ్చగా ఉన్నా పరవాలేదు. ఎక్కువోక నిలిచినా చాలా. మనం తయారుచేసే చూడాలి. అంతే చేసి అనుభవించడం మంచి కదా" అన్నారు బాపూ.

పాయంకాలం బా వాలో అన్నారు, బాపూ జన్మదినంవారు నేనన్న ముగ్గులతో దీప్యకాం వద్ద అంబికారాలనేటి, వస్త్రీకం చేయమని, నేను ముఖ్యం. ఓం వ్రాశాను. కాని, బాకు వచ్చలేదు. వార్తల్ని తులసివెట్లవద్ద నిర్మ ముట్టితో చిత్రాలు చేశారు. అది బాకు వచ్చాయి.

పాయంకాలం ప్రార్థనాంతరం, నేను, అప్పయ్య, సరోజినీ వాడుకు మహాదేవభాయా

గాంధీజీ కారాగర గాథలు

సమాధివద్దకు వెళ్లాము. శంఖాలమధ్య ఊడు వత్తులు వరుసగా గుచ్చాము. చీకటి రాత్రిలో అది ఎంతో అందంగా కనిపించేది. ఏమని చెప్పను! "ఓహో! ఇదొక సుందర కవిరథాగా ఉండే?" అన్నారు సరోజినీ నాయడు. వెనుకకు వచ్చిన తర్వాత ఆ సంగతి బాపూజీకి తెలిపాము. "మీరు ఆ అందంబాడడానికి మరొక రోజు అగరు వత్తులు వెలిగించాలి" అన్నారు సరోజినీ నాయడు.

మిస్టర్ కలేరీ వెంటిలికి వెళ్లారు. ఎన్ని రోజుల తర్వాత ఈ రోజు వెంటిలికి ఆడుగు పెట్టారో మెరిసి తెలుసు? ఆయన తిరిగిరాగానే సరోజినీనాయడు అన్నారు: "నేడు మీరు ఒక సుందర భృత్యం పోగొట్టుకున్నారు."

మరొక ఉత్సవం

9, నవంబర్ '42.

నేను అరెస్టయి నేటికి మూడు నెలలు పూర్తయ్యాయి. ఆరునెలలకన్నా ఎక్కువ ఇక్కడ ఉండనవసరం లేదని బాపూజీ విశ్వాసం.

నేడు గుజరాతీలకు సూతన సంవత్సరం ఆరంభమవుతుంది.

భండారీ, డాక్టర్ శాహ్ పదిన్నరకు వచ్చారు. బాపూ వారికి మీరాబహన్ కోసం చేసిన టాఫీలు కొన్ని ఇచ్చారు.

సరోజినీనాయడు కస్తూర్బాకు ఒక పీరబహూక రించారు. నాకోసమూ ఒక పీర, ఒక బ్లౌజ్ తీసుకొని వచ్చారు. కాని, తీసుకోవడానికి బప్పుకో లేదు నేను. ఆమె చాల బలవంతం చేశారు. కాని, ఈవిధంగా బహూమానాలు తీసుకోవడం,

నిరుపేదలు

చిత్రం—ఎన్. వి. శ్రీనివాసరావు (హాకీఫ)

ముఖ్యంగా ఈ పరిస్థితిలో, ఈ వాతావరణంలో—నాకు ఉచితమని లోపలేదు. బాపూ నన్ను సమర్థించారు.

నిన్నటినుంచి నూలు పడకడం మళ్ళీ ప్రారంభించాను. "నీవు బాగయ్యావు. ఇక నూలు పడకడం ప్రారంభించవలసిందే!" అన్నారు బాపూ. రాత్రిళ్ళు బాపూ నిద్రపోయేవేళకు—అంటే లోమ్మడి, లోమ్మిందింబావుకు—నిద్రపోతున్నాను. ఉదయం ఆరు గంటలకు మేల్కొంటున్నాను. మధ్యప్రార్థనకోసం ఒక గంట లేస్తున్నాను. ప్రార్థన తర్వాత నిద్రపోకూడదు. కాని, బాపూ నిద్రపోమిన్ని బలవంతం చేస్తున్నారు. నాకు కూడ మళ్ళీ జ్వరం వస్తుండేమోనని భయమే. అందువల్ల చాల తక్కువ పని చేస్తున్నాను. చాలి నంత సమయం విశ్రాంతిలో గడుపున్నది.

పద్మజానాయడు పుట్టినరోజు

పండుగ

13, నవంబర్ '42

సరోజినీ నాయడు కుమార్తె పద్మజ పుట్టిన రోజు వచ్చే మంగళవారం. "దానికోసం మనం ఏమైనా చేయాలి" అన్నారు బాపూజీ. ఇద్దరు జేబురుమాళ్ళు తయారుచేయాలని ఆఖరుకు నిశ్చయం ముంది. బాపూజీ ఒక సోదరి ఇద్దరు

దోపతుం చావు బహూకరించింది. బాపూజీ ఆ దోపతుంనుంచి కొద్దిగా కత్తిరించేశారు. ఉత్తరీయంగా ఉపయోగించే దోపతిమాత్రం ఆట్టే ఉంది. కత్తిరించిన ముక్క ఇప్పుడు మిగిలి వచ్చింది. దానితోపాటు జేబురుమాళ్ళు కుట్టాము. దానిపైన అల్లసలిన బుటెదారీ పని నా తల మీద పడింది. దానికి రెండు రోజులు పట్టింది. కొన్ని చాకీలెట్లు తయారుచేసి, వాటితోపాటు జేబురుమాళ్ళు పంపితే బాని నిన్ను లోచింది.

రాజాజీ బాపూజీతోమాట్లాడడానికి వై ప్రాంయ అనుమతించలేదు. ఆ విషయమై చర్చ జరిగింది.

17, నవంబర్ '42.

నేడు పద్మజానాయడు జన్మదినం. ఉదయం సరోజినీనాయడు ప్రియా గదిలో ఉన్నప్పుడు, మీరాబహన్ ఆమె గదిని అలంకరించింది. తర్వాత 'ఖాళి' తయారుచేసింది. నేను ఫుల్స్, కూర వండాను. టైలీలకు నేడు కిచీ, అమటీ, అరటి వళ్ళు, ముల్లంగి, కూర, అప్పుడాల మొదలయిన పదార్థాలు వంచాము. వార్తల్లకూ ఖోజునం పెట్టాము. పగలల్లా ధూమ్-ధామ్ గా గడిచి పోయింది. పంటచేయడం ఆలస్యం కావడంవల్ల టైలీలు రెండు గంటలకు ఖోజులకు తూర్పు ప్చారు. వార్తల్లు, తర్వాత అరంటుకు. టైలీల కోసం వార్తల్లే వండాను. వార్తల్లకోసం సరోజినీ నాయడు, వార్తల్ల ఇంట్లోవారికోసం నేను, మీరాబహన్ వండాము.

(సశేషం)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

14, జనవరి 1943

వైస్రాయికి బాపూజీ లేఖ

ఈ రోజు ఒక కొత్త కేరెండర్ వచ్చింది. దానిమీద భారతదేశమంటే, దానిమీద బాపూజీ చిత్రం ఉన్నాయి. బాపూ కష్టార్థకు భాగోతం నేర్పుటప్పుడు ఈ కేరెండర్‌ను ఉపయోగించ వచ్చు. బాపూజీ చిత్రం బాగా లేదు. అందువల్ల దానిమీద మీరాబహన్ కాయితం అతికించింది. ఇప్పుడు దేశమంటే చూచి కష్టార్థకు భాగోతం నేర్చుకోవాలి. బాపూజీ కష్టార్థకు చాల మహాభారతం విసిరించే పనిని నేడుపూర్తిచేశారు. రేపటినుంచి ఏమీ ఆరంభించారో ఆలోచిస్తున్నారు. 'బరిదార్' ఆరంభిస్తానన్నారు. 'శంభాగరి రహస్యం' చదవడమి అప్పుయ్య చెప్పారు.

బాపూ నివృత్తులనుంచి వైస్రాయికి ఉత్తరం వ్రాస్తున్నారు. పూర్తి ఆయోధ్యకు ఎవరూ ఇడువవద్దన్నారు. అప్పుయ్య దానిని టైప్ చేయడం దాదాపు పూర్తయింది. నా సమయం మంజూరై తన కీర్తనమన్నాడు అప్పుయ్య. నేను ఒప్పుకున్నాను. కాని, ఇంతవరకు మేము నా పని చేసుకోగలుగలేదు; అతడు నా సమయాన్ని ఉపయోగించుకోలేదు.

భగ్నాబి నిరశన ప్రశం విరమించడం విషయంలో ప్రభుత్వ ప్రకటన, డాక్టర్ ఫిలే ప్రాత్ర మొదలయిన విషయాలు పత్రికలో చదివాము. సర్వజనీన పరిశీలన జరగాననే అభ్యర్థనను వదలుకోవాలి వచ్చినందుకు నాకు చాలా దుఃఖమయింది.

కాని, అప్పుయ్య "ఈ విషయంలో నిర్ణయం జరిపే అధికారం మనకు లేదు. అక్కడివారికి సంతోషం కలిగింది. ఈ విషయం బాగా తెలుసుకోవాలి" అన్నాడు.

ఈ విషయమై బాపూజీని అడిగితే, ఆయన కూడ "అక్కడ మనం కూచోని ఈ విషయమై తీర్పు చెప్పడానికి అధికారం లేదు" అన్నారు.

ఒకటి రెండు రోజులుగా డాక్టర్ మానే స్నానం పరిశీలనార్థం జరుగుతున్నది, కాని, అది నాకు పెచ్చుగా వచ్చలేదు.

15, జనవరి 43

సాయంకాలం కూర్చుని టైప్ చేసేమకుంటుండగా, అప్పుయ్య వచ్చి, వైస్రాయికి బాపూ వ్రాసిన లేఖ చూపాడు. ఆ లేఖలో ఫిబ్రవరి 1 వ తేదీనుంచి, ఫిబ్రవరి 21 వరకు చేయదలచిన నిరశన ప్రశం గురించి ప్రస్తావన ఉంది. ఈ లేఖ అంతరూ చదివి తమ తమ అభిప్రాయాలు స్పష్టంగా తెలుపాలని బాపూజీ కోరారు.

సాయంకాలం వాచ్యులలో "వైస్రాయికి రెండవ లేఖ పంపేటప్పుడు గాని, మొదటి లేఖకు సమాధానం వచ్చినప్పుడు గాని మౌనం విడదీసేదలెలాగి అన్నాము. నేడు రెండవ లేఖ వ్రాయడం పూర్తి అయింది. కనిక మౌనం

వడలిచాను" అన్నారు బాపూ.

డాక్టర్ రాజరత్న లేఖ ప్రస్తావనలో బాపూ వైస్రాయి లేఖను గురించి చెప్పినదం ప్రారంభించారు: "నభ్యులయిన వారి ఒక పద్ధతి ఏమిటంటే, ఈ ఉత్తరానికి సమాధానం ఇవ్వక పోవడం. వారి పనులన్నీనీ, మనం వారి అభిప్రాయం తెలుసుకోవాలి" అన్నారు ఆయన. నేను సమాధానం చెప్పడానికి అనుమతి కోరి ఇలా అన్నాను: "వైస్రాయికి మీ జాబు చేరి పది రోజులకంటే ఎక్కువ అయిఉండదు. ఏదో ఈమధ్యమైన సమాధానం ఇవ్వడానికైనా పది పాను రోజులు పడుతుంది. ఆయన ఏదో సమాధానం పంపుదామని ఆలోచించేలోగా మీ రెండవ ఉత్తరం చేరితే, ఆయన ఏకాకు వడలూ? మరికొంత స్వచ్ఛ ఇవ్వలేరా?"

"షి రోజులే అయిఉండుకో. అయినప్పటికీ ఉత్తరం చేరినట్లయినా తెలియాలిదా! మీ పద్ధతి ఏమిటంటే, మొదట ఉత్తరం చేరినట్లు రసిదుపంటిది వంటి, తర్వాత పూర్తి సమాధానం వ్రాయడం. అయినప్పుడు చీకాకు పడవంటివ అవకరం ఏమిటి? ఉపనానం ప్రస్తావన మొదటి జాబులోనూ ఉంది. ఈ జాబులో వ్రాయడం దాని అనుబంధమే" అన్నారు బాపూ.

"అయినప్పటికీ, దీనిపై మౌనం జరిగినప్పుడు

అంతేకాక, తక్కిన ఉత్పాదకానికి ఈ ఉత్పాదకం ప్యాదయ్యేట్లాగా లేదు" అన్నాను.

"దీనిని ప్యాదయ్యేట్లాగా తయారుచేసే అవకాశం లేదు. ఇది కరకు గుండెతో మొదటి జాబుకు అనుబంధంగా వ్రాసిన జాబు" అన్నారు బాపూ.

వాళ్ళునుంచి తిరిగి వచ్చినతర్వాత సరోజినీ వాయడు మూలో చేరారు. చెయి గిట్టెల్లా ఆమె ఈ లేఖపై తన అభిప్రాయం వ్రాత మూలకంగా కాక, వాక్యాలంగా తెలియజేశారు. "వైస్రాయికి మరికొంత వ్యవధి ఉన్నది. భవ్యురీ భార్యూ నిరక్షవతం నిరవించడాన్ని బట్టి కూడా ప్రభుత్వం కొంచెం కదిలిందని తెలుస్తున్నది. కనుక వారిని తను మార్గంలో నడవనివ్వాలి. రెండవది, ఈ లేఖ భాష మీరు ఎప్పుడూ వ్రాసే భాష కాదు. ఇది అగి అగి వ్రాసినట్లు, అసంపూర్ణంగా ఉన్నట్లు రోస్తున్నది. మీరు కాంతివర్ణంలో ఈ లేఖ వ్రాసి చిట్ట రోచుడు. నేను ఉప్పు, వీళ్ళు మాత్రం పుచ్చుకుంటానని ఎందుకు వ్రాయాలి? మీరు నిరక్షవతం చేసేవారు. ఇది మీకు నచ్చితే, అది స్వీకరించండి. ఇతరులకు ఇవే పుచ్చుకుంటాను, అవే పుచ్చుకుంటాను అని చెప్పవలసిన అవకాశం ఏమిఉంది? అంతేకాకుండా పాపైన దయ చూపవద్దు అని వ్రాయడమా? దయతో చేసే మను అలో చాలాసార్లు చిరపాట్లు కూడా జరుగుతాయి. మీ ఉత్తరం భాష వాకే అర్థం కాలేదుంటే, వైస్రాయికి ఎట్లా అర్థమవుతుంది?" అన్నారు సరోజినీ వాయడు.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

"ఇది మీకు బాగా అర్థమవుతున్నది. దయ చూపవద్దని వ్రాయవలసిన అవకాశం ఏమి ఉంటే, ఈ విషయమై పారిజనంకోసం నిరక్షవతం చేసేవ్వుడు నేను వ్యాఖ్య చేశాను. వా ప్రాణం కాపాడడానికే అందేట్లా ఆ పాఠ్య లాను అంగీకరించానని అన్నారు" అన్నారు బాపూ.

"నిజమే. వైస్రాయికి ఇదంతా ఏ మర్త మౌతుంది? నిరక్షవతం చేసేటట్లుంటే మహాదేవభాయి సమాధిపర్వకు వెళ్ళడం మూని చేయండి. అక్కడికి వెళ్ళడం ఎందుకు? ఆయన మీకోసం ప్రాణత్యాగం చేశారని వాకు తెలుసు. నేను దీనిని వ్యాధిస్థానంలో నిరూపించలేకపోయానా, 'విషయం వాస్తవం. ఇప్పుడు మీరు ఉపవాసం చేస్తే మహాదేవభాయి బలి దానం నిరర్థకమౌతుంది. మీరు ఉపవాసం చేసేటట్లుంటే ప్రతి రోజూ సమాధిపై నవ్వుకం అమర్చడం ఎందుకు? మీరు స్వతంత్రులు కారని మరొక మారు చెబుతున్నాను. మీకు ఉపవాసం చేసే హక్కు లేదు" అని వాదించారు సరోజినీ వాయడు.

నిత్యమైతే ఉత్తరం రేపే వెళ్ళానని బాపూ అన్నారు. అన్నయ్య "ఉత్తరం మీ అంతరంగం నుంచి బయలుదేరిందని మీరు అంటున్నారు. అయినా, వ్రాయడానికి వాలుగు రోజులు పట్టింది. కొన్ని గంటలలో మా అభిప్రాయం

చెప్పమంటున్నారు. ఇలా ఎలా సాధ్యం?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఇంకా దాదాపు 24 గంటలుంది" అని అన్నారు బాపూ. "అయితే మేము రాత్రంతా మేల్కొని ఆలోచించాలా?" అని మరిరి అడిగాడు అన్నయ్య. "మీరు తప్పక మేల్కొంటారు" అన్నారు బాపూ.

అయితే రేపు శనివారం. జాబు పడకొండు గంటలకు వెళ్ళాలి. అంతలోపల ఉత్తరం తయారుకాలేకపోతే మీరాబహన్ తన అభిప్రాయం వ్రాసి ఇచ్చింది. అన్నయ్య రాత్రి రెండు కొట్టితర్వాత కూడా మేల్కొని ఉన్నాడు.

బాపూ మరిరి మౌనం అవలంబించారు. ఈ ఉత్తరంమీద నిర్ణయం జరుగసంతకమకు మౌనంగా ఉంటారు.

16, జనవరి 43

మీరా బహన్ వ్యాఖ్యానం బాపూ ఉదయలో చదివారు. మొదటి ఉత్తరానికి వైస్రాయి త్వరగా సమాధానం వ్రాయునీయడమి, తర్వాత వ్రాయడమి మీరాబహన్ తన అభిప్రాయం తెలిపింది. ఇప్పుడే ఉపవాసం మూట వ్రాయుకుంటే అది అన్నది. "ఇప్పుడు వంపే జాబులో ఉపవాసం సంగతి తప్పక ఉంటుంది. ఈ జాబునే వాలు గైదు రోజులు అనే సంవత్సరము గాని, మధ్యన మరొక రకం జాబు పంపడానికి వీలుపడదు" అని బాపూ వ్రాసి చూపారు.

తర్వాత అన్నయ్య తన అభిప్రాయం వ్రాసి తెచ్చివచ్చాడు. బాపూ వ్రాయవలసిన ఉత్తరం ముసాయిదా కూడా వ్రాసి తెచ్చాడు. ఈ ముసాయిదా ప్రకారం జాబు వ్రాయవలసినవస్తే వ్రాయండి అన్నయ్య అన్నాడు. ఆ ముసాయిదా భావం మీరాబహన్ చెప్పిన అభిప్రాయం పంటిడే. వేరే విధంగా వ్రాయబడింది. ఉపవాసం బెంగాల్ కరువుకోసం కాదు. కాని, ఆ కరువుకు మూంపైన కారణంకోసం—అని స్పష్టపరిచాడు.

నేడు వాళ్ళు నమయంలో బాపూతో ఈ విషయం గురించే అన్నయ్య మాట్లాడారు. బాపూ మౌనంగా ఉన్నారు. వింటున్నారు. తర్వాత అన్నయ్య వాతో "అంతా ముప్పటి కురిడస్తే వీళ్ళు పోనట్లే అయింది" అన్నాడు.

బాపూ తమ లేఖ మరొకమారు చదివారు. 'వివరూ వామిద దయ చూపకండి' అనే మాటలు తీసివేశారు. 'ఎందుకు ఉపవాసం చేస్తున్నారు' అని తెలిసే బాగము తీసివేశాడు. ఈ స్పష్టికరణం ఉండాలనే అన్నయ్యకు రోలింది. "అయితే, ఉండనివ్వ" అన్నారు బాపూ. అన్నయ్య ముసాయిదానుంచి రెండు వాక్యాల తీసి కున్నారు. ఆ వాక్యాలు 'కరువుకు సంబంధించి దాం అసహ్యంగా చేస్తున్నది. అది ఉపవాసానికి మూల కారణం కాదు' అని స్పష్టపరిచాయి.

"మీరు కరువుకు ఇంత ప్రాధాన్యం ఎందుకు

జాపకముంచుకోండి!

ఈనా

అహారపు గడదిదలకు
అత్యుత్తమ ఎరుగుడు

ENO'S
FRUIT SALT

ENO'S FRUIT SALT
ANTACID
'FRUIT SALT'

ENO'S FRUIT SALT
ANTACID
'FRUIT SALT'

ఇప్పున్నారు? కరువు తొలగించే కృషిలో మీ సహాయం సంతోషంగా స్వీకరిస్తానని ప్రభుత్వం చెబుతున్నది. అయితే విడుదల తర్వాత 'క్విట్ ఇండియా' ఆందోళనం చేయరాదని షరతు. అప్పుడు మీరేమి చేస్తారు?" అని ప్రశ్నించాడు.

"మనం అలా సహాయం చేయలేము. సహాయం చేయడానికి గాని, కరువు తొలగించడానికి గాని ఏకైక ఉపాయం ప్రభుత్వాధికారం (పబ్లిక్ పవర్) కావడం" అన్నారు బాపూ.

తర్వాత బాపూ అప్పయ్య ముసాయిదా ఇచ్చి వేశారు. క్రింద ఈ విధంగా వ్రాశారు: "నేను పైన వ్రాసినదంతా జీర్ణించుకున్నాను. చివర దానికి మారు, నీకు వెనక్కు ఇచ్చివేస్తున్నాను."

'శరణాగతి రహస్యం' లో బాపూజీకి ఎక్కువ సత్యం అభించలేదు. దానిని కూడా తిరిగి ఇచ్చి వేశారు. "శరణాగతి రహస్యంలో నాకు ఏమీ అభించలేదు. అది కేవలం పాండిత్య ప్రకర్ష" అని వ్రాశారు.

"వైస్రాయినుంచి సమాధానం రాకపోవడానికి అర్థం అతడు ఏమీ చేయరాదనే నియమానికి మూడవగా భావించి మీరు అన్యాయం చేయడం లేదా? జవాబు రాకపోవడానికి ఉదారమైన అర్థం చెప్పడం సాధ్యం కాదా? ఉపవాస ప్రసాదన లేకనే మీరు సమాధానం కోసం ఎందుకు వ్రాయరు?" అని అప్పయ్య ప్రశ్నించాడు. బాపూ మౌనంగా ఉన్నందున వ్రాసి చూపించారు: "వైస్రాయి మౌనాన్ని నేనెప్పుడూ అర్థం చేసుకున్నానో నీవు తెలుసుకోదలచినట్లు భావిస్తున్నాను. ఇంగ్లీషు పాఠకుల నీతి ఏమిటంటే, ఎవరికైనా కఠినమైన జవాబు ఇవ్వడంపప్పుడు, వారి చర్యలతోనే ఆ అర్థం అవగాతమయ్యేట్లు చేయడం. ఈ నీతి పలుమారు సభ్యులారూపం ధరిస్తుంది. జ్ఞాపకం చేసుకుంటే ఎన్నో ఉదాహరణలు లభిస్తాయి. ఈ అనుభవాన్ని అవలంబనం చేసుకునే నేను ఈ వాక్యం వ్రాశాను. ఆయన జవాబు ఇవ్వడంచుకుంటే, నేను వ్రాసిన 'పైవాక్యం' వన్నూ కాపాడుతుంది; వైస్రాయినీ. ఆయన నిజంగానే నన్ను సంతోష పెట్టడంపప్పుడు, నేను వ్రాసిన ఆ వాక్యం అధారంగా నా లేఖను ఉపసంహరించుకోమని చెప్పగలరు; నేను ఉపసంహరించుకోవలసి వస్తుంది. నన్ను సంతోష పెట్టడం అతనిఉద్దేశం కావచ్చును, నా వాక్యం అతనిని విషమ పరిస్థితినుంచి రక్షిస్తుంది."

మధ్యాహ్నం భోజనానంతరం మీరాబహన్ బాపూజీతో "మీరు లేఖను ఇప్పుడే పంపకండి; జనవరి 22న తేదీ స్వీకృత్య దినోత్సవం సందర్భంగా పంపండి. ఉపవాసం తేదీన చెంబులుమచ్చి ఆరు నెలలు పూర్తి అయిన తరువాత, ఏప్రిల్ 9 న తేదీ నిర్ణయించండి" అని కోరింది.

బాపూ టిప్పుకున్నారు. ఇప్పుడు అందరి ఆశీర్వాదాలు లభించాయని బాలో చెప్పారు. "ఎంత మాత్రమూ లేదు, ఏమీ చేయలేమును, మరి

తల్లి - బిడ్డ

కొంత వ్యవధి దొరికితే మందచది మీరాబహన్ అలా అన్నది" అని నేను అన్నాను. ఇంతలో సోజీనీనాయుడు వచ్చారు. "వీరూ ఉపవాసానికి ఎవ్వరూ అంగీకారం ఇవ్వలేదు. ఉపవాసం చేయడం పొరపాటు. ఈ పొరపాటు మీరు చేయరాదు" అన్నారు అమె.

బాపూ వచ్చారు.

సోజీనీనాయుడు తర్వాత వాలో మూడు రున్నప్పుడు "బాపూ ఉపవాసం చేయవలసిన అవసరం ఉండదని నా అంతరాత్మ చెబుతున్నది. నేను చెప్పలేదా, భర్తాని చాడవని, అలాగే అంటుంది"

దిగ్గం - 7. తర్కారావు (విజయనగరం)

అన్నారు. "ఈ సమయంలోనూ మీ అంతరాత్మ మంచి ఈ మాటలే తెలుపడానికి ప్రార్థిస్తున్నాను" అన్నాను నేను.

సాయంకాలం వచ్చాక సమయంలో బాపూ అప్పయ్యకు మధ్యాహ్నం మూడు సభ్యులెవ్వరున్నారు; ఉదయం వ్రాసి చూపిన సంగతి.

రాత్రి మీరాబహన్ నిద్రపోయే ముందు 'లెట్ క్లెండ్ లైట్' భజనగీతం పాడింది. వాడు చాల బాగానీచింది. అమె ఇప్పుడు వారానికి రెండు రోజులు ప్రార్థనలో భజన గీతాలు పాడాలని, తక్కిన రోజులు నిద్రపోవాలని,

ముందు బాపూజీకోసం ఇంగ్లీషు భజనగీతలు పాడాలని విధ్యయనుచుంది.

17, జనవరి '43

బాపూ నేడు భగవద్గీత వేర్పాటున్నారు. తర్వాత వాతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు ఇలా అన్నారు: “ఏపు చిత్రాలకోసం ఎందుకు అంత సమయం వినియోగిస్తావు? నీకు తక్కిన వసులు తగ్గించ దానికి కారణమేమిటంటే, నీవు ప్యారేలోకు పహాయనచేయవలసి. నీకు రెండు ముక్కలైన వసులున్నాయి. మొదటిది: వైద్యుల పరిశ్రమ చేయడం. నీమంచి నేను అలౌకికమైన వసులు కోరుతున్నాను. దా దగ్గు ఎందుకు పోదు? పాత రోమ్ము పడినపు వేరుపోదని అనడం నాకు ఇష్టం లేదు. మాలవీయజీ, రివల్యూషనరీ మొదలైన వారికి దాక్టర్లు కుడరదని సమాధానం చెప్పారు. కాని, ఆయుర్వేద వైద్యుల చికిత్సలో వారు బాగాయారు. నాకు ఆయుర్వేద వైద్యం పైన మోహం ఉన్నదని అనుకోకు. నాకు దాని రోపాలు తెలుసు. అయితే ఇలాటి ఏజెన్సయినా అపాధ్యమను కోడం నరికాదని నీవు గ్రహించాలి. దా ఉన్నది. పరోజీనీవాడుమా ఉన్నారు. వీరి జబ్బులను నీవు తప్పక బాగు చేయాలి. రోగులు నీ మాటలు విని, నీవైపు ఆకర్షితులయ్యేంతటి క్షేమం నీకు ఉండాలి. నీవు చేయవలసిన రెండవ పని భాషలో పరిశ్రమ. దాక్టరీ భాష అవసరంకూడ ఉంది; అంతకంటే వాకు అవసరం ఎక్కువ. మహాదేవ్ పని నీవు విర్వహించాలని నీతో అన్నాను. ఎంతవరకు నీవు విర్వహించగలవో వాకు తెలియదు. ప్యారేలో ఉన్నాడనుకో. కాని ఒంటరిగాడికి ఆ పని ఎక్కువ కావచ్చు. నీవు తయారు కావాలి. అందువల్లనే నీవు వ్యాకరణంపై పూర్తి అధికారం పొందాలని చెప్పాను.”

దా నేడు చాల నిరసంగా ఉన్నారు. ఉపవాసపు కత్తి తలపై వ్రేలాడుతున్నది. ఆమె పాయం కాలంలో ఒంటరిగా రోటలో కూర్చుంటున్నారు. ప్రభుత్వం ఎక్కువ రోజులు బాపూతో ఉపవాసం చేయించరని మిరాబజిహాన్ నచ్చజెప్పుతున్నది. కాని, ఆ ఆశపై భరోసా ఏమిటి?

అప్పయ్య ఈరోజుకూడా బాపూజీ లేచి పట్టు కొని పరిశీలిస్తున్నాడు. ఆ లేచినట్ల ఆరినకి సంతోషం కలుగలేదు. ప్రభుత్వం ఉపవాసానికి నిలువ ఇవ్వకపోలే? అనే ఆరోపణ కూడా కలుగు తున్నది.

ఆయన విప్లవ మంచి పంటనొప్పితో బాధ పడుతున్నారు. వంద్యు చెడిపోయాయి; అయినా తియ్యలనుకోరు. ఏమి చేయడం? మన దేశంలో పండ్లంటే మోహం ఎక్కువ!

ఉదయం భండారీ వచ్చినప్పుడు కొన్ని పుస్తకాలు తెప్పించి పెట్టమని ఆయనను కోరాను. వాటిలో ఒకటి ‘శ్రీ మిజరమర్’. అది బాపూజీ కోసం వున్నదని పాయంకాథానికి వున్నది. బాపూజీ తదవదం కూడ ప్రారంభించారు.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

18, జనవరి '43

నేడు సోమవారం, మౌన దినం. ఉదయం నేను కొంచెం సేపు బొమ్మలు గీచాను. మహాదేవ భాయీ సమాధి చిత్రం గీచాను. వాహ్యశికి వెళ్ళ లేదు. మిరాబజిహాన్ వచ్చి ద్రాయింగును గురించి కొన్ని విషయాలు చెప్పి వెళ్ళింది. నేను ఎప్పుడూ బొమ్మలు గీయలేదు. చిత్రకళ కొంచెమైన తెలియక పోవడం ఎంతో బాధ కలిగిస్తున్నది.

బాపూ తమ లేచు, అప్పయ్య ఇచ్చిన సవరణ ముసాయిదాను పరిశీలిస్తూ, కొంతసేపు ఆలోచిస్తున్నారు. సోమవారం కావడం వల్ల బాకు ఈరోజు చదువు చెప్పడం లేదు. అందువల్ల మధ్యాహ్నం త్వరగా నిద్రపోయారు. మేర్కోగానే, మిస్టర్ కటేరీ వైస్రాయి ఉత్తరం తీసుకొని వచ్చారు. లేచి బాగుంది; మిత్రభావంతోనే ఉంది; ఉత్తర ప్రభుత్వం దారి తీస్తుంది. బహుశా ఏదైనా దారి విర్రడితే బాగుండును. సరోజినీనాయకుడు చాల మంచిదనిపించింది. మిరాబజిహాన్ కు పరోజీని

గాంధీ

చిత్రం—చి. పులివెందులూరి

వాయుడుకు కలిగినంత ఉత్సాహం కలుగలేదు. నాకు అంతకన్నా తక్కువ ఉత్సాహం కలిగింది. బాపూ తలుస్తూలుగా ఉన్నారు.

ఆయన సమాధానం వ్రాయడం ప్రారంభించారు. రోజూ మూడున్నరకు ఆరగంటసేపు ఆయన ధ్యానం చేస్తారు. సమాధానం అంతరోపం సిద్ధంచేసి ఇచ్చారు. అందరూ తమ తమ అభిప్రాయాలు తెలిపారు. రాత్రి బాపూ మళ్ళీ ఆ సమాధానం కొంచెంసేపు చూస్తూ ఉన్నారు. “రెపు సమాధానం వెళ్ళిపోవాలి. ఉదయం పూర్తి చేద్దాను” అన్నారు.

పడుకోడానికి ముందు మిరాబజిహాన్ రెండు ఇంగ్లీషు భజనగీతలు పాడింది—‘ఓ గాడ్! ఆవర్ పాల్స్ ఇన్ ఏజెన్ పిస్ట్’, ‘వెన్ ఐ సర్వే ది వండర్స్ క్రాస్’. బాపూ ఆనందం పట్టలేక “రెండవ భజన గీతంతో సమానమైంది మరొక ఇంగ్లీషు భజన గీతం లేదు” అన్నారు.

బాపూజీకి రక్తపుసోటు చాల ఎక్కువయింది. ఏడున్నర, ఏడు ముప్పైపుకు చూడగ్గా 204—116. ఉంది.

19, జనవరి '43

బాపూ రాత్రి బాగా నిద్ర పోలేపోయారు. ఉదయం ప్రార్థన తర్వాతకూడ పడుకోలేదు. లేచి లేచి తయారు చేయడం మొదలుపెట్టారు. వాతో వ్రాయించడం ఆరంభించారు. ఏడు గంటలకు ఉత్తరం పూర్తిచేసి, అల్పాహారం సేవించారు. అటా ఇటూ పచారు చేశారు. మాలేష్, స్పానం అయిన తర్వాత, భోజనంచేసి, ఉత్తరం సకలు రూపే తయారు చేయడం మొదలుపెట్టారు. నేను స్నానంచేసి వచ్చేంతవరకు ఒక వాక్యం వ్రాశారు. తక్కింది నేను చెప్పగా వ్రాశారు.

బాపూజీ మౌనం ఇప్పుడు అగిపోయింది. నాకోమో బాగుంది. కాని, మధ్యాహ్నం ఆరగంట సేపు ఇంకా ధ్యానంలో ఉంటున్నారు. మధ్యాహ్నం రెండు మూడు గంటలు మౌనంగా ఉండాలని కూడ అంటున్నారు.

ఆయన రక్తపుసోటు ఉదయం బాగా ఎక్కువయింది. పాయంకాథానికి ఎక్కువయింది. ఆయన మనస్సు కొంతగా లేదు. అశింది కూర్చో లేదు; నిరాశాభావమూ లేదు. భగవంతుడు ఏమి చేయడలచుకుంటే అది అవుతుంది— ఇది ఆయన భావం.

విప్లవమంచి నా గొంతు చెడిపోయింది. కొద్దిగా జ్వరంకూడ తగిలింది.

20, జనవరి '43

ఉదయం ప్రార్థన సమయంలో నేను బాపూను “ఇంకా ఎన్నిరోజులు ఇక్కడ ప్రార్థన చేయవలసి ఉంటుంది?” అని అడిగాను. “చారిత్రాత్మకం. నేను అలోచించినకొద్దీ వైస్రాయి ఉత్తరం చెడ్డదిగా తోస్తున్నది. నేడు నేను వ్రాసిన ఉత్తరానికి ఆయన తీక్షణంగా సమాధానమిస్తాడు” అన్నారు బాపూ.

(తరువాత 81 వ పేజీలో)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

(8 వ పేజీ తరువాయి)

ధనుస్సు (మూ. షా. పా. 1 పా. 1 పా.)

తొందర పనికిరాదు. ప్రస్తుతం విరుద్ధంగా తొలిన వ్యవహారాన్ని క్రమంగా దారికి వస్తామి. అనవసరమైన ఆందోళనతో ఆరోగ్యం భంగం కలిగించుకోవద్దు. అసలంతా కూడిన పనులను, ప్రయాణాలను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించుకోవటం మంచిది. ఉద్యోగంలో భయకారణాలు, బదిలీ సూచనలు వంటివన్నీ తొలగిపోతవి. అవకాశం చూచుకోకుండా వ్యాపారంలో భాగాన్ని పెంచుకోవద్దు. తలవని తలంపుగా ద్రవ్యము సమకూరి తొందరలు తీరుతవి. విద్యార్థులు పరీక్షలలోనూ, మాతవద్యములను సంపాదించుకోగలుగుతారు. ఐదు వర్గాలనుండి శుభవార్తలు అందుతవి.

మకరం

(శా. 2, 3, 4 పా., 1 వ. 1, 2 పా.)

అప్పుడప్పుడు మీ ఆరోగ్యంలో వచ్చే మార్పులు మీ ఉత్సాహానికి, ఉద్దేశ్యాలకు అడ్డు పట్టుతుంటవి. కాని, సమయంలో హెచ్చుదలచూపే పనులను సాధించుకోగలుగుతారు. వృత్తి మార్గాలలో విశేషమైన ఫలితాన్ని ఆశించి పుథా శ్రమ పడకండి. దైవికంగా జరిగే మార్పులు కొన్ని మీ అనుకూలతకు, అభివృద్ధికి మార్గములవుతుంటవి. అభించిన అవకాశాలను చేజిక్కించుకొని ఆటపైనే అభివృద్ధికి ఆలోచించండి. విద్యారంగంలో ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది. ఎదురుచూస్తున్న అదాయం చేతికొని అనవసరములు తీరుతవి. కుటుంబవిషయాలలో ఏదో సామాన్యమైన ఇబ్బందులు తప్పవు. శుభముల గూర్చి ప్రయోగ మాచనలు ఉన్నవి.

కుంభం

(శా. 3, 4 పా., 1 వ. 1, 2, 3 పా.)

ఎవరినీ అరిగి వస్తున్నదన్న ముందు కొంత ఆశ చూపెట్టి మీ వల్ల ధనాభిం పొందజూచే వారు ఉంటారు. ముఖ్య స్థానములలో ఏర్పడిన విశేషాలు లోలగిపోతవి. వ్యవహారాంగంలో పెద్ద మనుష్యుల సాయమున కొంత మేలు జరుగుతుంది. వృత్తికి సంబంధించిన పనులు, ప్రయాణాలు సముఖంగా సాగుతవి. ఉద్యోగ వ్యాపారంలో కొందరి అనుకూలత లభిస్తుంది. స్వేచ్ఛలేమనీ పంటి వ్యాపారంలో పరిమితి అవసరం. సాహిత్య పరిమితిలో మీ ఆశయములకు తగిన అవకాశాలు, గౌరవ ధన లాభాలు సమకూరుతవి. వివాహాది శుభకార్యములు సరేరే అవకాశాలు అందివస్తవి.

పగలు ఆయన 'లే మిజరబుల్' చదువుతున్నారు. మధ్యాహ్నం బాకు భుజింపా పాతించెప్పి, కథ చదివి వినిపించారు. సాయంకాలం రోజులాగే రామాయణం చదివి అర్థం చెప్పారు. సాయంకాలం వాచ్యులతో నాకు గీత నేర్పారు; రాత్రి అన్నయ్యతో మాట్లాడుతూ గడిపారు. నేడుకూడా నేను త్వరగా పడుకున్నాను. పగలు కలెక్టర్ మిస్టర్ హ్యూలన్, డాక్టర్ ఖామ్ వచ్చారు. బా ఉమ్మిని ఆటోవేక్సిన్ చేయడానికి, సరోజినీనాయుడు మలం పరీక్షకు పంపారు.

22, జనవరి '43

నేడు శుక్రవారం. భగవద్దీక్ష కొత్త పాఠాలు

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

దం ప్రారంభమయ్యే రోజు.

నేడు కూడా చలి హెచ్చుగానే ఉంది. మధ్యాహ్నం అందరం ఎండలో వదుకున్నాము. సాయంకాలం డాక్టర్ ఖామ్ వచ్చారు. సరోజినీ నాయుడు మలంలో సులిపురుగులు హెచ్చుగా కనిపించాయన్నారు. నేను మొదట దానికోసం మందు తెచ్చించాను. పరీక్షించిన మీదట చికిత్స చేద్దామనుకున్నాను. ఆమెకు గుండెజబ్బు కూడా ఉందని తెలిసింది. దీనివల్ల విషయం మరింత సేదీదా అయింది.

మధ్యాహ్నం కొంచెంసేపు వ్యాకరణం నేర్చు

మీనం (శా. 4 పా., 1 వ. 1, 2 పా.)

యోగప్రదమ్మైన కాలం. వృత్తి మార్గాలలో మీ శక్తి సామర్థ్యములు రాజంపగల సమయం. వ్యవహారాంగంలో తొందరపాలు కలుగుతుంది. దైత్యం, అంతుకు మించిన సహనం అవసరం. పర్యవసానంగా ఇయం మీకే సమకూరుతుంది. శ్రమలు చేస్తున్నా మీ, చేతిక్రింది రాకవచ్చు. తరుమి ప్రయాణాలు, తిరుగులు విశేషంగా ఉంటవి. వ్యాపారాభివృద్ధి ఎక్కువ సాగుతుంది. మాత్రమే వ్యక్తులలో, వాణిజ్య కర్మలలో ఏగ్గిమెట్టు అనుకూలంగా కుదురుతుంది. యువరాజులలో మీ పెట్టుబడులకు కావలసిన ధనం సమకూరుతుంది. ఉద్యోగంలో వాదన అధికారాలు పెరగే అవకాశాలు లభిస్తవి. కుటుంబ విషయాలు సంతోషంగా పోగిపోతుంటవి.

కున్నాను. బాకు కొద్దిగా అనువాదం చదివినప్పినా, నాలుగున్నర అయింది.

బాడేమింటన్, పింగ్ పింగ్ నలలు తయారు చేయించానే చర్చ వచ్చింది. సరోజినీనాయుడ నన్ను ఆడిగితే నేను అన్నాను: "అనుకోడం బాగుంది. అడవారెవరు?" అని. "నీవు, ప్యరేలాల్, మీరా, బాపూ, కస్తూర్బా. బాపూ ఇప్పుడు నవలలు చదువుతున్నారంటే, ఎందుకు ఆడరు?" అన్నారు సరోజినీ నాయుడు. అందరం నవ్వుము.

23, జనవరి '43

నేడు శనివారం. మీరాబాబ్, సరోజినీ నాయుడు మహాదేవభాంసా నమాదివర్తకు వచ్చారు. బారెత్ పోయారు. విష్ణుటిమంచి ఆమె స్వస్థ్యం సరిగ్గా లేదు.

వాచ్యుల సమయంలో బాపూ అడిగారు: "నవలకు సాహిత్యంలో స్థానం ఏమిటి?" అని. అన్నయ్య సమాధాన మిచ్చారు: "సాహిత్యంలో మూడు విభాగాలున్నాయి— కవిత, నాటకం, కాలపిక నవలలు. అందువల్ల నవలల స్థానం పెద్దది." "ఎంత విచిత్రమైన విషయం! కాలపిక విషయాల్లోనే పెద్ద స్థానం. జీవితానికి సంబంధించిన అనలు విషయాలకు స్థానమేలేదు!" అన్నారు బాపూ. అన్నయ్య తన వాదాన్ని నిలుపుకొనడానికి పూనుకున్నాడు: "నవలలో అదర్బా వ్యక్తి కరించబడుతుంది. అదర్బం అదారం జీవి తానుభవం. జై ప్రాసిన 'అంకుల్ టూ కుటీ రం' అనే నవల విస్తృతం కలిగించింది. దాని పది ణామంగా బానిసత్వం రూపుమాసింది. అన్నన్ పింక్లెయర్ నవల 'జంగిల్' కారణంగా కొత్త చుట్టం పుట్టింది. కనుక నవల వల్ల చాల ప్రయోజనం ఉంది."

"నదునయోగం ఏ నమ్మపుతో కాకపోతుంది? ఏ వమ్మనయోగ వూర్తిగా లాభకరమా, వమ్మ కరమా అన్న సంగతి చూడాలి. నవలలు ఎక్కువ నష్టం కలిగించాయని దా ఆధిప్తయం" అన్నారు బాపూ.

"కులసీదన్ రచించిన రామాయణం సరిటి ధర్మగ్రంథం కూడా కాలపికమే కదా?" అని ప్రశ్నించాడు అన్నయ్య. "ఈలాటి తర్కంలో నేను పడడమకోలేదు. ఇది నితండవాదం. కులసీదన్ రామాయణాన్ని ఎన్నడూ నవల అని చెప్పలేదు. నేను సామాన్యమైన నవలల స్థానం తెలుసుకొనడానికి మాట్లాడుతున్నాను" అన్నారు బాపూ. "అంకుల్ టూ కుటీరం" పై జరిగిన చర్చలో లింబింగ్ దురాచారంపై చర్చ అరంభమయింది. లింబింగ్ ఏమిటో బాపూ వివరించారు. లింబింగ్ అంటే అదే నమ్మదాయం అనేకంలో నిలాటి న్యాయవిచారణ లేక, నిందితులను ఆధిపతి తోలిచేయడం. ఇది అమెరికా మొదలయిన దేశాలలో అందాటలో ఉండేది. లింబి అనే న్యాయాధిపతి పేర ఈ మాటలు వినిపించింది.

ప్రాత్యహిస్తు స్థుండుకు మిమ్ములను అభినందించు కుండా ఉండలేను.

—డి. వి. గోపాలకృష్ణ (భువనేశ్వర్-2)

| * * *

నిత్యసూతరంగా కొత్త అందాలను సంతరించు కొనే మా ఆంధ్రప్రదేశ్ నవీన వారపత్రికలో ఈమధ్య ముద్రాల్పించి వ్యాసాలు ప్రచురించ బడుతున్నాయి. 22-7-64 వ తేదీ నంచితో 'స్త్రీకి ప్రభువు శత్రువు స్త్రీ' అన్న వ్యాసము ఆణిముత్యము. చంటిదీ అసలులో పండేవాము లేదు. వ్యాసకర్తలో చాలావరకు ఏకీభవిస్తున్నాము. 'క్రమంగా సంసారంలో రాలూలేని తరువాత 'నావసాని బుద్ధులు అబ్బుతాయి' అసలు ఎంతయో నిమంజనము. స్త్రీల స్వభావ ముతన చక్కగా వర్ణించారు.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు చదువుతుంటే నేడే మన మనస్థిరినే ఈ స్వయంత్రిము ఎంత నిలబై నవో, ఎంతరూ మహామహిమల త్యాగపరమో, కృషి క్రమం పరితపా యె నున్నది.

డి. కె. శ్యామసుందరంగారి 'చరిత్రపుటలు' నిజంగా చక్కటి గేయం.

—కుమారి (తీవర)వాం. నిత్యపరిచిది (నికొవల్లడము-4)

| * * *

నం. పీ. సా. గారు వ్రాసిన 'స్త్రీకి ప్రభువు శత్రువు స్త్రీ' అన్న వ్యాసం ఆదర్శవాద యుక్త బదులగా హాస్యరీతిలో పాగా కొంతవరకు వాస్తవానికి దగ్గరపడగా ఉందని ఒప్పుకోక తప్పదు. కల్పాలు, కామరూ ఆంటే ఆదర్శానికి కొంచెం అతి, మోజు ఉన్నా మగవాళ్ళకేమీ తెలియనట్లు, ఇందులో పురుషుల పాత్ర ఏమీ లేనట్లు చక్కగా తప్పించుకోవడాదూరం రచయిత.

గతా కుమారునికి వివాహం చేసేటప్పుడు భార్యభర్తలు ఇద్దరూ ఈ విషయం ననుగా

ఉత్తరాలు

(2 వ పేజీ తరువాయి)

అలోచించరా? భార్య తప్పకుండా కట్టుం తీసు కోవాలని ఒకవేళ పట్టుబట్టడమేకాండీ. మగ వాడుగా, భర్తగా అధికారం చెలాయిస్తాడే, ఈ విషయంలో భార్య నోరుమూయించే తప్పలేదా? కట్టుంపస్తే లేరగా పుష్పకవచ్చని స్త్రీ బాలి మీద తప్పులోనే పరోక్షంగా ఈ వాటకం నడిపించేది మున్నూటికి పురుషుడే.

ఆదర్శాల్లే తలుల లిపిద తిరగబడటం మంచి దని వ్రాశారు. కాని అదెంత సమంజసమో రక యిత అలోచించి ఉండరా. హిందూ కుటుం బాలో ఇందుకోమా మన ఆంధ్రలో, మగవారి కివ్వే అధిష్టం, స్వేచ్ఛ స్త్రీలకు లేవు. రచయిత తాను తెలుసుకోని స్థితిలో సాధారణంగా స్త్రీకి వివాహమవుతుంది. అటువంటిప్పుడు ఏమని ఎది రిస్తుంది? ఎదిరించినా ప్రయోజనం తూస్తూ.

—కుమారి మన్నెం శారద (కాకినాడ)

| * * *

'ఎవరు మారాలి?' అన్న వ్యాసంలో కొందరు పురుషులు కూడా వెలువరించని అభ్యుదయ భావాలు వెల ఉంచినందుకు శ్రీమతి రామలక్ష్మి గారు అభినందనీయులు. కాని నేటి సంచలిత మనస్సులైన యువకులపై కనీసీర్పకొనేందుకు గాను ప్రాచీన సంప్రదాయాలను అనరా తీసుకొని మెచ్చుకోవడంలో సమంజసమూ, పై పెచ్చు అర్థమూ లేదు. నాటి, నేటి పరిస్థితులను బేరిక చేసికొని చూస్తే స్త్రీల పరిస్థితి నేడు అభ్యుదయ పంథాలో (ప్రారంభ దశ అనుకోండి) ఉన్నదని చెప్పాలి. నేటి సమవాగిక ప్రపంచంలో ఉండే మూడ సంప్రదాయాలు వదులుకోలేని యువకులు నేటి పరిస్థితులలో జరిగే మరణ

సాయంకాలం మిరాబావాకోపాలు నేను అన్నయ్య టైప్ చేసిన ఉత్తరాలను తెచ్చి పాఠ చేశాము. ఒక ఉత్తరం వ్రాయుచున్నాను. సంగీత సిద్ధాంత సమయం లేకపోయింది.

కర్నూల అన్నయ్య నాలో అన్నాడు: భావూ మాలిన్ సమయంలో రాబర్ట్ బ్రౌనింగ్ కవిత "లైట్ లైట్ ట్విజ్" గాని ఒక పాదం "Heaven's success found on earth's failure" పునశ్చరణ చేస్తూ తమ ఉపవాస భావనను వ్యవస్థీకరించారు. "ప్రపంచం దేనిని విజయం అంటున్నదో దానిని విజయమై నేమొందా ఆనందలేదు. ప్రపంచం నింది స్తుండనే భయంలో నేనొందా నా ధ్యేయం నడచలేదు."

(సశేషం)

దాటికి తట్టుకోలేక కలిగే మానసిక రుగ్మతవల, సమూల నాశనం కావడమో, దానిని చదివించు కోవడానికి ముందుగా నాగరికపుటలవాట సంవరచుకోవడమో తప్పదు. కాబట్టి, ఈ సంకుచితాభిప్రాయాలు ఎంతోకాలం మనమధ్య విహరించలేవని, స్త్రీ పురుషభేదం లేకుండా సంఘంలో స్వేచ్ఛగా సంచరించే అవకాశం, తద్వారా పురుషులలోవాటు సమానావకాళు, సమాన ప్రతిపత్తి స్త్రీలకు సుదూర భవిష్యత్తులోనైనా లభింపగలవని అనిపిస్తున్నా.

—గానుగపాటి ప్రదీపారావు (పాల్వేరు)

| * * *

'రెగిన లీగలు' ముగింపులో ఏదో వెలితి కనిపిస్తోంది. తొందరగా తెలియకుండానే ముగియించేశారా రచయిత్రీ. ఈ నవలలో ఏదో తెలియని కొర్రడనం, పాతకబ్బి అక్కర్లేవే. శైలి ఉన్నాయనిపిస్తోంది. మంచి భావాలు కలిగితే భాష ఈమెలో ఉంది. ఏమైనా రచయిత్రీ అభినందనీయురాలు.

—వై. ఎస్. ప్రసాద్ (పూనా)

| * * *

గాంధీజీ కారాగార గాథలు చదువుటవలన మేము ఎన్నో కొత్త సంగతులు తెలిసికొన్నాము. వ్రాసిన దాక్కురు సుశీలాదై యరీగారికి, అనువ దించిన తిరుమల రామచంద్రగారికి, ప్రచు రించిన మీకు నా అభినందనలు.

—జి. కృష్ణ నేజి (మ్యాజిస్ట్రేటుగారి)

| * * *

'రెగిన లీగలు' సీరియల్ చదవడం పూర్తయింది. కథ మొత్తం సహజమైన వ్యక్తులలో, సంఘటనలలో చక్కగా ఉంది. రామచంద్ర లాంటి తండ్రిలు, భామవంటి అక్కయ్యలు, భారవిలాంటి బావలు మన సంఘంలో లేకపోలేదు.

జీవితంలో ఒక ప్రత్యేకమైన పథంలో తన వ్యక్తిత్వాన్ని మలచుకున్న సిరాసుందరి, చివరకు ఇతరుల స్వార్థానికి బలియై, పరాజితగ మారడం చదువుతుంటే మనస్సు వికలమై పోతుంది. అటు వంటి వ్యక్తుల జీవితాలు అంతేనేమో అని విస్తుంది ఈ సీరియల్ చదివాక. మరోవ్యక్తిని పెరి చేసుకోనకుండా, తప్పక తాను 'అభ్యుదయ' చేసుకోకుండా ఉండటం ఆ పాత్ర గొప్పతనానికి విదర్శనం.

రచనను చక్కటి భాషలో, తక్కువ పాత్రలలో పాతకులకు అందించిన రచయిత్రీ డి. ప్రమీలాకుమారి గారిని అభినందిస్తున్నాను.

—డి. మధుసూదన్ (హైదరాబాద్-4)

| * * *

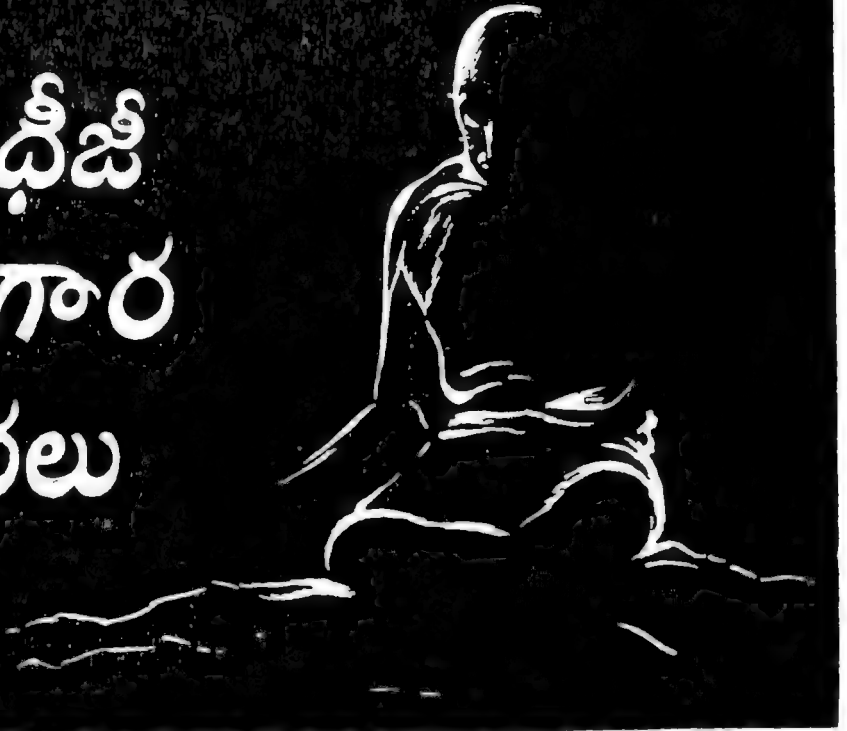
'రెగిన లీగలు' ముగింపు చదివిన తర్వాత నా మనస్సు అస్వస్థమైన వేదనతో విడిపోయింది.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

"నన్ను బాడ ఆఫ్ కాలి లింక్ వేయడానికి పూనుకున్నారు. ఈశ్వరుడే రక్షించాడు. అందుకు తాంబూలేనే తరితి ఉద్ధాడు, వాస్తవ దాడిచేసిన వారికి శిక్ష ఎలాంటిది. నన్ను ముగ్ధులీ పీల్చింది అది గిలే. గాంధీయరు ఏమీ లేదన్నాను. ఆరోజునుంచి, అతని మనస్సులోను, దక్షిణాపికా అంటున్నాను నా నిలవ పెరిగింది" అన్నారు భావూ.

నేను సరోజినీనాయుడు కోసం కొంత సంది పరిశుశ్రేషించి, ఒకటింటిపాపు గంటపాపు నంటకు పట్టింది. భావూడ వెనకటగా గొట్టే తివ్వారు. ఒకటి కొంచెం గర్రావుగా ఉంది. పాయంకాలానికి కొద్దిగా జ్వరం తగిలింది.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

26, జనవరి '43

నేడు స్వతంత్ర దినోత్సవం జరపడంకోసం సరోజినీ వాయడు మొన్ననే 'స్వతంత్ర ప్రతిజ్ఞ' వ్రాసిపెట్టవలసిందిగా బాపూజీని కోరారు. బాపూజీ విన్న మానంలో దానిని వ్రాసి పెట్టారు. ఆ ప్రతిజ్ఞ చిన్నది, చాల చక్కగాను తయారయింది. "ఇది సంపూర్ణమైనది. నమగ్రమైనది. ఈ ప్రతిజ్ఞను నేను ఆంధ్రా ప్రదేశం పరిణామంగా భావిస్తున్నాను. ఇది సరాసరి వృద్ధులనుంచి వెలువడింది" అని సరోజినీ వాయడు అన్నారు.

బాపూ చిన్న రాత్రి దానిని అనువదించడానికి కూర్చున్నారు. "మీరు పడుకోండి. నేను ఉదయం దానిని అనువదించి మీకు అందజేస్తాను. మీరు దానిని చక్కదిద్దండి" అని నేను అన్నాను. కాని, ఉదయం వాస్తవికత వెళ్ళడానికి ముందు కొంచెం కూడా పురసత్తు దొరకలేదు. మనసుకూడా ఊరకలేదు. మాలిక్ అయిన తర్వాత బాపూ రాగానే ఇచ్చివేద్దామని అనుకున్నాను. కాని, వా స్నానం ఇంకా సమస్తమై అయిందో లేదో, బాపూజీ మాలిక్. పూర్తి చేసుకోవడం వచ్చారు. నేను పని చేస్తూ చేస్తూ అనువాదం చేయాలని అనుకుంటూనే ఉన్నాను. కాని, అనువాదం చేయలేదు. స్నానంచేసి వెలుపలికి రాగానే సరోజినీ వాయడు ఏదో వండిపెట్టమన్నారు. పంటలో ఉండిపోయి, అనువాదం నంగలే సురచిపోయాను. అనువాదం బాపూజీకి ఇన్నాంసే సంగతి జ్ఞాన

కమే ఉంటే, చదవరు నిమిషాలు ఎలాగో నర్తదాటు చేసుకొని చేసేదాన్ని.

బాపూ ఉపవాసం చేశారు. ఆయన రెండు సార్లు—ఉదయం, మధ్యాహ్నం—బెల్లం, వేడి నీళ్ళు, చిత్తాయిపళ్ళ రసం పుచ్చుకున్నారు. నేను తేనీరు తీసుకున్నాను. అన్నయ్యపూర్తిగా ఉపవాసం చేశారు—మంచినీళ్ళ మాత్రం పుచ్చుకున్నారు. సరోజినీవాయడు, కటేలికోసం బటాజీలపులాపు, షల్గమ్ (ముల్లంగివంటి గడ్డ) కూర, జేసన్ మిఠాయి తయారుచేశాడు. అన్నీ తయారుచేసిన తర్వాత బాపూజీ పాదాలు తోమడానికి వెళ్ళినప్పుడు ఆయన అనువాదం ఇస్తున్నారు. "పదు నిమిషం రో 'వ్రాసి ఇస్తాను'." అన్నాను. బాపూ పది నిమిషాలలో నిద్రపోయి లేచారు. నేను అనువాదం చేశాను. దానిని ఆయన చూచి, అవసరమైన చోట సవరించారు. నేను ఇంగ్లీషు అనువాదం దగ్గరపెట్టుకొని అనువదించడం వల్ల, మూలం లోని కొన్ని పదాలు వదిలిపోయాయి. ఇంగ్లీషులో వ్రాసిన ప్రతిజ్ఞ అనువాదం ఈ ప్రకారంగా ఉన్నది:

"ధారతదేశం అన్నివిధాల సర్వాహింసర ద్వారా సంపూర్ణంగా స్వతంత్రం కావాలి. ఇది వా ఇప్పటి ఉద్దేశమే కాదు; సంవత్సరాలుగా ఉన్న ఉద్దేశం. ఈ ఉద్దేశ పూర్తికీ, నేను, నేను, స్వతంత్ర దినోత్సవపు కడముూడన సంవత్సరపు రోజున, ధారతదేశం యొక్క ఉద్దేశం పాదించేటంత వరకు విశ్రమించమని, వా పలుకుబడి ఈనాడు గ్రామీణులైనా ఉన్నవారిని కూడ విశ్రమించ విన్న

నని ప్రతిజ్ఞ చేస్తున్నాను. వా ఈ ప్రతిజ్ఞ సఫలం అగుగాక! ఈ ప్రతిజ్ఞకోసం నేను, గాంధీ అని, అల్లాహ్ అని, పరమాత్మ అని పరినిత నామ దేయాలలో వ్యవహరించే అధ్యక్ష మహాశక్తిని తోడ్పడవలసిందని ప్రార్థన చేస్తున్నాను."

ఝండా తయారుచేయడానికి పనుపు, సోడా కలిపి నారింజరంగు తయారుచేశాము. పనుపు రంగును 'పెన్సిల్'తో పిద్దపరచాము. తెల్లగుడ్డ మీద 'పెన్సిల్'తో మీరాబహావ్ చర్చా బొమ్మ గీపించి, తోటలో మామిడిచెట్టుకింద చిన్న స్తంభం నాటాము. దానిమీద మీరాబహావ్ చక్కగా ఝండా కట్టింది. ఝండాను తయారు చేసింది ఆమె.

సభాధ్యక్షతను బాపూ సరోజినీ వాయడుకు అప్పగించారు. ఆమె "మీరు ఉండగ్గా, ఈ పనిని ఎవరు తీసుకోగలరు?" అంటూ అధిరుకు అంగీకరించింది.

ఆరుగంటలకు బాపూ వాస్తవికమని తిరిగి వచ్చారు. సరోజినీ వాయడు అయినతో ఝండా ధిధావనం వేయించారు. మొదట నేను "సారే జవానే అచ్చా హిందోస్తానామా" పాదాము. తర్వాత బాపూ ఝండా ఎగురవేశాడు. పిదప "ఝండా ఉంచా రహే హమాం" గీతం పాదాము. స్వతంత్ర ప్రతిజ్ఞను పఠించి, వందే మాతరం గీతం గానం చేశాము. సుందరమైన ధృత్యం! "లక్ష్మమందిచేరినా, చేసే పని ఇదేకదా?" అన్నారు సరోజినీ వాయడు. "ఇన్కీలాత్ జండా బాద్ వినాదాలు చెలరేగుతాయి" అన్నాడు

అన్నయ్య. “బాపూ ఉన్నంతవరకు ఇన్వేస్టిగేషన్ వర్తిల్లుతూనే ఉంటుంది” అన్నారు సరోజినీ నాయుడు.

(ప్రార్థన సమయంలో “సందో శ్రీవారి పద సుఖదాయా” పాడారు. రాత్రి త్వరగా పడు కున్నాను. చాల అనిసపోయాను.

నేను చిత్రకళాసం ఎక్కువ సమయం విని యోగించడం బాపూజీకి ఇష్టంలేదు. ఆయన ఎంతో సభ్యుడైపోయారు. కానీ, గడువు పెట్టుకొని బొమ్మలు గీడలం కొంచెం కష్టమైన పని.

రాత్రి బాపూ నాతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు “ఈనేక అందరం కలిసి నూలు వదులుకుమని అనుకున్నాను. కానీ, అందరూ పనిలో ఉండి పోయారు. అందువల్ల చెప్పలేదు” అన్నారు. “నాకుకూడా అలాటి అభిప్రాయమే కలిగింది. కానీ, ఊరికే ఉండిపోయాను” అన్నారు. “ఇప్పుడు వదులుకుదాం” అన్నది మీరాబహన్. అయితే, ఎనిమిది కొట్టింది, బాపూజీ పడుకోడానికి చాల అలసటపడుతుందని రేపు సమష్టిగా మూలు పడ కడం (సూత్రయజ్ఞం) సాగించాని నిశ్చయించాము. బాపూజీకి ఈ నిర్ణయం చాల నచ్చింది. రేపు రెండున్నరనుంచి మూడువరకు సూత్రయజ్ఞం కార్యక్రమం ఏర్పాటుయింది. “స్వరాజ్యం ఈ వదులుకునూలుకు బంధించబడి ఉందని నేను ఇదివరకే అన్నాను. కానీ, ఈ మూలుగు ఒప్పుకునేవారు చాల కొద్దిమంది. అయినా, మనం వదులుకుదాం” అన్నారు బాపూ.

ఉపవాసనిశ్చయంతో చింత

6, ఫిబ్రవరి '43

ఈ రోజు శనివారం. ఉదయం సరోజినీ నాయుడు మహాదేవభాంజీ సమాధి పద్ధతు చెప్పారు. “ఆమె నియమపాలనం అత్యద్భుతం. ఏమైనా కాసింది; శనివారం రాకమానరు” అన్నారు బాపూ. మీరాబహన్ కూడా పనింది. కన్నార్పి రాలేదు. ఈ మధ్య ఆమె అలసిపోయి నిట్టు ఉంటున్నారు. ఆమెను చింత తీసివేస్తున్నది.

బాపూ శ్రీ ఓర్ న్యూ టెన్టపెంటికు ముఫేట్ వాలా అనువాదం తెప్పించారు. “సాయంకాలం న్యూ టెన్టపెంటి వదువారి సుమా! పీపు బైటిల వట్టుకుని కూచో. నేను అనువాదం పట్టుకొని కూర్చుంటాను. ఓర్ టెన్టపెంటి వీ అంతలు నీవే వదువుకో!” అన్నారు బాపూ. కానీ, సాయంకాలం వస్తున్న మొదలు దాడిమింటన్ అడడానికి వెంటకాక. తర్వాత, రామానుజులతో కొట్టిరేతల భూపించి, మరి రెండు రామానుజులతో గుర్తులు పెట్టవచ్చున్నారు. దానిలోనే సమయమంతా గడచిపోయింది.

వైస్రాయినుంచి జవాబు నేడు కూడా రాలేదు. సాయంకాలంవార్యంతో బాపూ, “జహాన్ జవాబు వందలేమో! జవాబుకు ఇరులు, ఆయన చేయవలసిన పని సరోజినీ భండారి చెబుతలెందుకే

జెయిలులో బాపూ జరిపిన తొలి స్వాతంత్ర్య దినోత్సవం

వారికి తెలుస్తున్నారు” అంటూ అన్నయ్యతో ఇలా అన్నారు: “ఈ ఉపవాసంలో నేను నశించిపోతాను. మీ అందరినీంచి నేను ఏమిటి ఆశిస్తానో తెలుసుకో. మహాదేవను నేను భట్టాజలాగ పాడుతాను. అయితే, నా పనులు ఆశనిపై దోషోపగలుకూడా చేస్తుంది. అతనిదృష్టాంతం సంపూర్ణమనిగానీ, అదర్శమనిగానీ అనుకోరాదు. నేను బాపూజీ తర్వాత ఏమిచేస్తాను? బాపూజీకి ముందే వెళ్లిపోతే మంచిది” అని జపంచేస్తూ ఆతడు వెళ్లిపోయాడు. ఈ దృఢసంకల్పం అతనిని మరణంనుంచి నివారించేదే. నేను ఈ ఉపవాసంలో మరణిస్తే, నా సందేశాన్ని ఆరకొరగా పడలిపోయినట్టే. సత్యాగ్రహ విజ్ఞానాన్ని నేను పూర్తిగా దేశం ఎదులు ఇలా పెట్టు లేకపోయాను. నాతర్వాత నానందేశాన్ని జనతకు ఎవరు అందిస్తారు? ఎవరు నాలోపాలు ఉండరో, నన్ను ఎరుగవే ఎరుగరో అలాటివారు ఆ పని చేస్తారా? మీరా? ఇది మీ పనే అని నాకు తెలుసు. మనం ఏమిచేయ గలమో చెప్పడం ఉచితంకాదు. ఈశ్వరునిపై శ్రద్ధ పెడితే, నా సందేశం పూర్తిచేయగలగానికి శక్తినిస్తాడు. నేను ఎలాచేతానో, నేను ఏసిద్ధాంతం అందరి ఎదులు పెట్టానో, వీ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఆచరిస్తున్నానో, వాటి పన్నిటినీ, మీరు జీవనంలో ధారణచేసుకోవాలని నేను చెబుతున్నాను. మీ మార్గం ధానంతలు అదే మీముందు పేక సీమా, విస్తరిస్తూ పోతుంది. ఈ పనియంతో సీపు, సుఖం తయారు కావాలి. సత్యాగ్రహాలు జరుగుతూ ఎందుకు కనిపిస్తారని సీపు నన్ను ఒకమారు ప్రశ్నించావు. నేను ఆ వాడు ఏమి సమాధానం చెప్పానో భావనకరమకో. సత్యాగ్రహాలు జరుగుతూ ఉండాలివా వాదం. దారి చూపేవాడు ఉన్నంతవరకు అందరూ అతనిపై పే మాన్పా ఉంటారు. అతడు లేకపోతే, తమంతలు తామే తమ కాళ్ళపై నిలబడుతారు. మనవారంతా తమంతలులాము తమ కాళ్ళపై నిలబడితే, భగవంతుడు వారికి ముందడుగు చూపిస్తాడు. ఈ రోజు నుంచి ఆ పనియమే ఆలోచించగూడదు.” అన్నయ్య సవినయంగా సమాధానం చెప్పాడు: “మీ పనికోసం జీవించడమో, మరణించడమో

ఉండనే వ్వాయి. ఇంతకుంటే ఎక్కువ ఇప్పుడు ఏమి చెప్పగలను? అదగలసింది ఎంతో ఉంది కానీ, దైర్ఘ్యమే కంగడం భేను. మరేదైనా విశేష సందేశం ఇవ్వడంనుకొంటే, నాకు చెప్పండి. లేక పోతే వ్రాసి ఇవ్వండి. నేను గూడ కొన్ని మూలు మీ సమక్షంలో వ్రాసిపెట్టుకుంటాను.”

వైస్రాయి జవాబు

7, ఫిబ్రవరి '43

శనివారం వైస్రాయినుంచి జవాబు రాలేదు గనుక ఇక సోమవారమే వస్తుందని నేనుండరం అనుకున్నాము. నేడు 10-0 గంటలకు డాక్టర్ శాహా వచ్చారు. ఆయనతో మాట్లాడడానికి గదినుంచి వెలుపలికి అడుగుపెట్టానో, లేదో, ఎదులు చూపరింటెంజెంట్ మిస్టర్ కటేలి చెప్పన్నారు. నేను అత్యర్థమే, “మీకు కిందికి దిగడానికి ఎవరు అనుమతి యిచ్చారు?” అని ప్రశ్నించారు. (ఆయనకు టాడీమింటన్ అటలో కాలం బెణికినందున కాలవారి చిట్ట పొందు తున్నారు కొన్నార్పి గా. కనుక మేడమిడిగినించి కిందికి దిగవద్దన్నాను.) ఆయన వచ్చులా “బాపూజీ ఎక్కడ ఉన్నారు?” అని అడిగారు. బాపూజీ మాజిల్లో ఉన్నారు. అక్కడికి వెళ్లి మిస్టర్ కటేలి ఒక చెన్ను లిఫాఫా (కుసురు), ఒక పెద్ద లిఫాఫా బాపూజీకి అందజేశారు. రాత్రి పది గంటలకు బొంబాయినుంచి జపందేశవారుడు వచ్చి, ఈ ఉత్తరాలు ఇచ్చాడని, నేడు 11-0 గంటలకు మీకు అందజేయమన్నాడని మిస్టర్ కటేలి బాపూతో అన్నారు. దాదాపు 11-0 గంటలకు ఆయన ఆ ఉత్తరాలు అందజేశారు. ఆ ఉత్తరాలను నేను బాపూజీకి చదివి పిసిం చాను. వైస్రాయి జవాబు ఏమీ భాగలేదు. కోపం బాణికినలాడుతున్నది. చెన్ను లిఫాఫా లాథీవేల్ వ్రాసివది. ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు మొదలవే ధానికీ అనుమతి అడిగారు. సమాధానం ఏదై వా సందర్భంనుకంటే, ప్రత్యేక సందేశావారునితో సంపాదని వైస్రాయి పాకుమని మిస్టర్ కటేలి తెలిపారు. రైలు బొంబాయికి మధ్యాహ్నం 2-0 గంటలకు, రాత్రి 8-0 కి వెళ్ళుతుంది. మధ్యాహ్నం 2-0 గంటల బండికి వెళ్ళడానికి వార్తాపారుడు సిద్ధంగా ఉండాలని బాపూజీ అన్నారు. భోజనానంతరం అన్నయ్యతో ఉత్తరం వ్రాయించారు. అంతా పూర్తయి వేళు ఆర గంటే వ్యవధి ఉంది. ఇంతటిగా పాప జులు వ్రాయడం వడదు గనుక, బాపూ వార్తాపా కుట్టి రాత్రి 8-0 గంటల బండికే వందడానికి సిద్ధమయ్యారు.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

బాపూ విశ్రాంతి తీసుకోవాలికి ఎదురు వచ్చారు. కాని, ఏమో ఒక్క మాట చెప్పడంతోనే రాకుండాపోయింది; అందువల్ల నిద్రపోలేక పోయారు. రాత్రి వెళ్తుంటే అప్పుయ్యతో ఉత్తరం వ్రాయించారు. ఇవంతేవారు; మాటలు వదిలారు. వదిలేటప్పుడు అప్పుయ్య, మీరాబహన్ కొన్ని సూచనలిచ్చారు. మూడుంటావుకంటా అన్ని పనులూ ముగించుకొని లేచారు. నాలో ఉత్తరాలు వ్రాయించమని మొదట అప్పుయ్యతో అన్నారు. కాని, తర్వాత అభిప్రాయం మార్చుకున్నారు. అప్పుయ్య రాత్రి వెళ్తుంటే ఉత్తరం పెట్టే చేతాడు. నేను పక్కరసం తయారుచేశాను. నాలుగున్నర గంటకు బాపూ భోజనానికి కూర్చున్నారు. అప్పుడు నాలో ఉత్తరం వ్రాయించారు. చెయితూ, చెయితూ ఎన్నో సవరణలు కూడా చేశారు. గంటలో పని పూర్తయింది. బాప్యోతో ఆ ఉత్తరం బాపూజీ పదిని చూచారు. తిరిగి పనిచేసే తరువాత నేను, మీరాబహన్ ఉత్తరం చదువై పారారు చేశాము. ఆరుముప్పావుకంటా ఉత్తరం సిద్దపరచి మిస్టర్ కపిలీకి అందజేసి, ప్రార్థనకు కూర్చున్నాము. బాపూజీ సమాధానం చాలా బాగుంది. దాంతోట అది హృదయమంది వెలువడింది. ఒక ఊపిరితో దానిని ఆయన వ్రాయించారు.

మిస్టర్ కపిలీ విప్లవ రాత్రి చాలసేపు సచివి నందున రాత్రుల్లా మోతాలు వాస్తోలో విద్రావితం పోయారు. వగలా నిద్రపోలేదు. నేటి రాత్రి ఆయనకు మార్పియూ ఇంజెక్షన్ ఇచ్చారు. నిద్రపోయారు.

సరోజినీ నాయుడు చాల సహకార భావంతో ఉన్నారు. నాలో ఆమె అన్నారు: “మరికా, నీవు నాకు ఏదైనా పాకుం చేయడానికి సంకోచ పడవద్దు. నేను నీ ఆదేశం ప్రకారం పనిచేసేదాన్ని. జిమ్మీదారి నీది. చెప్పు, ఏమిటేమిటి కావాలి?” అని. నేను చెప్పాను.

8, ఫిబ్రవరి 43

ఉదయం భండారి, డాక్టర్ ఖాన్ వచ్చారు. నేను అవసరమైన వస్తువుల జాబితా వారికి అందజేశాను. ఉపవాసానికి ముందు బాపూజీ రక్త పరీక్ష, గుండె పోల్చిలియం వంటివి చెప్పాను. డాక్టర్ ఖాన్ కోపంతో “వీటివల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? నాకు వీటిపై పరిశోధనమే లేదు. నేను పాతకాలపువాణ్ణి, లేవలేకుండా, నా చేతులు కాళ్ళ మీద, నా కళ్ళ మీద నాకు విశ్వాసం ఎక్కువ” అన్నారు.

“నీకు పెద్దలు, వామాలు కొట్టి పోయారని. ఇవి జరుగలేని నేను నిలబోయి వచ్చాను. అంతే” అన్నారు.

“అవును లేదు. మీకు అన్ని రోగి కేసులున్నాయి. నేను ప్రయత్నిస్తాను. కాని, కొంతకాలం సహనమివ్వండి. ఎవరో బాపూ ఉపవాసం గురించి చర్చించవద్దని నాకు ఉత్తరువులు వచ్చాయి. జమీన్, నా స్థితి కొంతవేగమైంది” అన్నారు డాక్టర్ ఖాన్.

“ఇంతలా ఎందుకు జరుగుతోంది అంటున్నారు? ఇంతకుముందు జరిగిన సహనంపై నా ఈ పరీక్షల్ని చేయించావా?” అని ప్రశ్నించారు.

మీనల్ చందన

విశ్రాంతి—మిశ్రమ అధ్యక్షత వహించి

భండారి.

“ఊ! చేయించాము” అన్నారు అప్పుయ్య. ఇద్దరూ చాల గభరా వచ్చారు.

నేను బాపూ మోసం. అందరం అనుకున్న వేళకు దారం వదిలారు. ఏమీ మా మా పనులు చేసుకున్నాము. రేపటి నుంచి ఉపవాసం ప్రారంభం చేస్తుంది. అందువల్ల అందరి హృదయానా కుంగిపోయాయి. సాయంత్రం భోజనం తీసుకొని వస్తున్నప్పుడు, “మరి బాపూజీకి భోజనం ఎప్పుడు తెచ్చా?” అప్పుడు భోజనం ఆయన ముందు “చదురానీ!” అని అందింది మనసుతో.

అప్పుయ్య పెచ్చు పనితో ఉన్నాడు. సాయం కాలం బాపూజీకి భోజనం పెట్టి, మేము నాలుగు వ్యక్తులూ భోజనానికి కూర్చున్నాము. ఇంతలో నాలుగుముప్పావయింది. తర్వాత భండారి, మిస్టర్ అర్విన్ ప్రభుత్వ సమాధానం చెప్పారు.

బాపూ సమాధానం పదిని, మోసం పడలేదనడానో, అర్విన్ కు ప్రాప్తం చేశారు. ఈ విధంగా: “ఈ సమాధానంతో నా సహచరుల ప్రతిపక్షం ఉంది. కనుక, నేను వానితో సంప్రదించవలసి ఉంటుంది. మీరు కష్టమవుతుంటే 9-0 గంటలకు వస్తే, మంచిది.”

అర్విన్ 9-0 గంటలకు వచ్చి మని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. ఆయన 9-0 గంటలకు వచ్చాడు. బాపూ తన సమాధానం ఆయనకు అందజేశారు. దానిని అర్విన్ చదివి “అవసరం నైతే ఉపవాసం ఒక్కరోజుకంటే అవుతానని మీరు వ్రాశారు. మీరు ఈ ప్రకారం తప్పక చేయండి. దీనివల్ల నాకు చాలా సహాయం కలుగుతుంది” అని అన్నారు.

బాపూ ఆనందించారు.

(సకేసం)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ప్రభుత్వానికి అందజేసిన సూచన ప్రకారం బాపూ నేడు ఉదయం అల్పాహారంతో ఉపవాసం ప్రారంభించారు. ఉపవాసం ఆరంభమయ్యేటప్పుడు ప్రార్థన జరగడం మామూలు. నేడు కూడా అల్పాహారంతోనే మేము కొంచెం సేపు ప్రార్థన చేశాము. బాపూజీ పగటి కార్యక్రమం మామూలుగా, రోజూలాగే జరిగిపోయింది. ఉదయం, సాయంత్రం వాహ్యం, సమాధికి పుష్ప సమర్పణ, పగలు చదవడం, వ్రాయడం, మాట వడకడం, ఇవన్నీ బాపూజీ నిర్ణీత కార్యక్రమం ప్రకారం నిర్వహించారు.

నన్ను పిలిచి “ఉపవాస సమయంలో నా సేవాద్యత పెంచుగా నిదే. కనుక ఈ సమయంలో చదవడం, వ్రాయడం, డైరీ వ్రాయడం వగైరా అంతా మరచిపో” అన్నారు. అప్పుడప్పుడు పిలిచి “ఉపవాసపు రోజుల డైరీ నీవు వ్రాయడంమొకుంటే వ్రాయు. సుఖిలపై ఆ ఆశ పెట్టుకోవద్దు. అమెకు ఈ రోజులో డాక్టర్ జిని చాల ఉంటుంది. అమె నిద్ర కట్టి వ్రాత పని చేయడం నా కష్టంలేదు” అంటూ, నాపైపు తిరిగి “నీవు గమక వ్రాతపనులు చేసేవంటే, నీ సేవ నాకు అవసరంలేదు” అన్నారు. అందువల్ల ఉపవాస సమయం డైరీని అప్పుడప్పుడు యాదాస్తుల ద్వారాను, డాక్టర్ల సహాజే సవేదికల ద్వారాను వ్రాశాను.

ఉపవాస సమయంలో సహాయ వడవానికి బాపూ తనకు ఇష్టమయిన డాక్టర్లను పిలిచి తలపడకవచ్చునని ప్రభుత్వం తెలియజేసింది. “సరేని వాళ్ళకు ఉంది. అమె చాలు, మరొక

డాక్టర్ ఆక్కరలేదు. అమె ఎవరి సహాయమన్నా కావాలనుకుంటే కోరుకోసి” అని బాపూజీ వ్రాశారు. ఉపవాససమయంలో బాపూజీ మామకునే బాధ్యత నేను ఒక్కతే భరించాలా? నిస్పృతి విషమిస్తే, ఒక అమ్మాయి ప్రకటించే అర్యో కరవరాలకు ప్రభుత్వం విలువ ఇస్తుందా? ఉపవాససమయంలో మందు ఇవ్వడానికి పిలువలేదు. ప్రత్యేకమైన చికిత్స చేయడానికి లేదు. అయినా, చిన్న చిన్న విషయాలపై డాక్టర్ల సహాయం అవసరమౌతుంది. మరి కొందరు డాక్టర్లు ఉంటే అయ్యే గొప్ప సేవ ఏమిటంటే, దేశానికి, ప్రభుత్వానికి, బాపూజీ జరిస్థిని యథాతథంగా తెలుపవచ్చు—ఈ ఈ ఆలోచనలను, చిక్కులను నేను బాపూజీ ఎదుట పెట్టాను. “నీ బరువు తగ్గించుకోడానికి ఇతరులను పిలిపించడం మంచిది” అన్నారు ఆయన.

అందువల్ల నేను డాక్టర్ గిర్డార్, డాక్టర్ యాన చంద్రయామ్, డాక్టర్ జీవరాథ మోహా— పిలిచి పంపవలసిందిగా ప్రభుత్వానికి తెలియజేశాను. ఇంతకుముందు ఉపవాసంలోను పిరు బాపూజీని చూచుకున్నారు. మాలిష్ మొదలయిన వాటికోసం ప్రత్యేక చికిత్స గృహం తాలూకు డాక్టర్ డివ్ షి మోహాను పిలిపించా అనుకున్నాను.

నేడు ఉదయం బాపూ మహాదేవ బాయా సమాధిసర్దుకు నిడిచినవారు. తర్వాత మాలిష్ మొదలయింది జరిగాయి.

నేడు ఉదయం డాక్టర్ గిర్డార్ ను యథవదా జెయిలునుంచి అగాఖాన్ మహల్ జెయిలుకు తీసుకుని వచ్చారు. డాక్టర్ సాహెబ్ జెయిలుకు వచ్చిన తర్వాత గడ్డం పెంచారు. చూచి మే మంతా బాగా నవ్వాము. “డాక్టర్ సాహెబ్, మీరు పినిమాలో లూయీ ఫిల్మర్ లాగా కనిపిస్తున్నారని కొద్ది కొద్దిగా” అన్నాను.

బాపూజీ జగల్లా మంచిపేళ్ళు తాగారు. ఇంతవరకు మంచిపేళ్ళు తాగడానికి ఎలాటి ఇబ్బంది కలుగలేదు. తలెత్తుకుందు, వాంతులు ప్రారంభం కాలేదు గాని, పిరసం ప్రారంభమయింది.

ఉపవాస సమయంలో ఎవరెవరిని చూడాలి, మొదలయినవాటిని గురించి ప్రభుత్వం నిర్ణయాలు కర్ఫుల్ భండారి బాపూజీకి తెలియజేశారు: (1) ఎవరెవరిని కలుసుకోవాలనే విషయం బాపూజీ నిర్ణయించుకోవాలి. ఆయన ఎవరిని ఇష్టపడలే వారిని పిలిపించుకోవచ్చు.

(2) ఏ విషయం గురించైనా వారిలో మాట్లాడవచ్చు. ఎలాటి నిర్బంధమూ ఉండదు.

(3) ఈ సంభాషణ సమయంలో ఒక ప్రభుత్వోద్యోగి హాజరయి ఉంటారు.

(4) సంభాషణల వారల్ల పత్రికలలో ప్రకటించడానికి పిలువేదు.

10, ఫిబ్రవరి '43

దీనికి బాపూ సమాధానం వ్రాస్తూ, తమను కలుసుకోవేవారి బరువు తమపై చేయవద్దని, తమను కలుసుకోదలచుకోవేవారికి తమను అడగకుండానే ప్రభుత్వం తమను విడుదలచేస్తుంది

11, ఫిబ్రవరి '43

CALENDARS for 1965

Wanted agents throughout India & abroad to secure orders for our attractive & new style Calendars over 300 designs.

Ask for Agency Terms.
ORIENTAL CALENDAR
MFG. CO.

Sec. (28), P. B. No. 11212.
CALCUTTA-14.

గ్లోబ్ ప్రాన్సిస్టర్

జపాన్ లో కనుకొనబడిన జెబు రేడియో, పెద్ద రేడియోలాగ్ మరియు అన్ని ప్రాన్సిస్టర్లు, ట్యాబ్లెట్ల గ్యారంటీ, జపాన్ తయారీ

నంగిటం, వార్తలు వగైరా మీ కిష్టం వచ్చినచోట విక్రయమైనా విసంధి. ప్రపంచంలో ప్రతిస్టేషన్లు స్థానికంగా విసంధిస్తున్న గ్యారంటీ. విసంధి మరియు సేవలు మరియు బదులు. ట్యూబ్స్ పెన్సిల్స్ మరియు అనుబంధాలు, అందమైనది. 3 సం.ల గ్యారంటీ. డిలెక్ట్ షిప్, సం. TR 45-రెండు. 68/- వి. పి. పి. ట్యాబ్లెట్లు రు. 6. రేడియో మరియు అనుబంధాలు రు. 7.

INDUSCO (AP-68) Phapala, Allgarh.

ఐటెక్స్ కాటుక
ఐటెక్స్ బింది (తెలకం)

కృత్రిమంగా తయారుచేయబడినవి

అరవింద లేబరేటరీస్

కె.వి. నెం. 1415, మద్రాసు-17.

గాంధీ జీ కారాగార గాథలు

స్పష్టపరచారు. “ఇంతకుముందు జరిగిన ఉపవాసాల సమయంలో సేవచేసిన ఆశ్రమవాసులందరూ, ఈ ఉపవాసంలోనూ నాకు సేవ చేయడానికి ఆనుమతి ఇవ్వాలి” అని ఆయన కోరారు. శ్రీ మధురాధాన్ భాయీ ఆరోగ్య విషయం తెలుసుకున్నప్పుడు బాపూజీ కోరారు. బాపూలోపాలు భవ్యూరి భాయీ కూడ ఉపవాసం ప్రారంభించినట్లు ప్రతికూలత చదివాము. భవ్యూరి భాయీ వెంటనే ఉపవాసం మానడం సిందిగా అన సందేశం తెలిపిన ద్వారా తెలియపరచాలని ప్రభుత్వాన్ని బాపూజీ కోరారు.

12, ఫిబ్రవరి '43

బాపూజీకి నేడు సీరసం ఎక్కువయింది. రోజుకు రెండు పానీయ ప్రకారం బరువు తగ్గుతూ మున్నుంది. కాని, మంచినీళ్ళు తాగ గలుగుతున్నారు. ఒక్కొక్క సమయం తల తిరుగుతున్నది గాని, వాంతి కావడంలేదు. సమాధిపరకు వెళ్ళి పూవులు సమర్పించే శక్తి ఆయనలో లేదు. మేము సమాధికి పూవులు సమర్పించి, ప్రార్థనచేసి వచ్చాము.

ఉపవాస వార్తలను పెద్ద పెద్ద స్పీకర్లలో ప్రచురించవద్దని, ఉపవాసవార్త విధేనా రెండు కాలాటకు మించరాదని, ఉపవాసవార్తలు ప్రభుత్వం ద్వారా వచ్చినవి తప్ప మరే ప్రచురించరాదని “హిందూస్థాన్ టైమ్స్” పత్రికకు ప్రభుత్వం తాకిడు పంపింది.

రేండ్ కానసనథ బిచ్చెల్ సమాచారానికి ఢిల్లీకి వచ్చిన వెలుపురు నాయకులు శ్రీ వృద్ధయనాథ కుండ్రా బసల్ సమావేశమయి, సాధ్యమైనంత త్వరలో నాయకుల మహాసభ ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించారు. రాజాజీకి, సర్ లేఖలవహార్ సప్రసాదీ తంతి పంపారు. బాపూజీ ఉపవాస వార్తలో దేశమంతా ఉడికి పోతున్నట్లు ప్రతికూలత తెలియవచ్చింది.

పందనేటిమి అవస్థాత్మకంగా ఎక్కువయింది.

ఉచిత చికిత్స

బొల్లి వగైరాలకు

మేము ఒక బుద్ధి మందు

ఉచితంగా యిస్తాము

నాడే చూడండి.

ARUN PHARMACY, N.22

P. O. Kalikaral (Gaya)

వరండాలో ఉన్న బాపూ మంచం మధ్యాహ్నానికి రోజుల వేయవలసివచ్చింది.

అమ్మాదాస్ (సరోజినీ నాయుడు) ఎంలో ప్రేమతో మమ్మల్ని చూస్తున్నారు. తమ జల్లు సంగతే మరచిపోయి, బాపూ సేవకు నడం దిగించారు. దినమంతా బాపూవద్ద కూర్చుంటున్నారు. సూపరింటెండెంట్ కలెక్టర్ సాహెబ్ మోకాలి నొప్పిని కూడా తెక్కుచేయక దినమంతా కిందికి, పైకి తెక్కులేస్తూనే ఉన్నా ఎక్కి దిగుతున్నారు. కర్నూల్ కాటా, కర్నూల్ భందారీ నేడు వచ్చి బాపూజీని కుకల ప్రశ్నలు వేశారు. ఈ సర్కారు ఉద్యోగులకు రెండు వైపులా బరువు పాపం! ప్రతి భారతీయునికి బాపూజీపైన ప్రేమ ఉండడం సహజం. ఈ సర్కారు ఉద్యోగులు ప్రభుత్వాన్ని కూడ సంతోష పెట్టవలసివంది. తమ పట్టుకూటి సంగతి మరి

13, ఫిబ్రవరి '43

డాక్టర్ విధాన్ చంద్రరాయ్ ముంబైలో పాలు నేడు సాయంకాలం కలకత్తాకుంచి బయలుదేరాలని వార్త వచ్చింది.

కర్నూల్ భందారీ మూడుసార్లు వచ్చారు. బాపూజీని చూడడంమొదలుపెట్టారు. విషయమై చర్చలు జరిగాయి.

14, ఫిబ్రవరి '43

ఈ రోజు బాపూజీకి వివరం, వాంతులు ఎక్కువయ్యాయి. అందువల్ల ఆయాసం ఎక్కువయింది. మంచినీళ్ళలో కొవ్వొల్ట్లు విమృశాయ రసం, ఉప్పు, సోడావో కలిపి తాగడానికి ప్రయత్నించారు. సీరసం, ఆయాసంవల్ల చదరసం కూడా తగ్గి పోయింది. ఆయాసం చెవిపాలు తగిలింది. చెవిలో ఏదో గుర్లు లేచి నట్టుంది.

భవ్యూరిభాయీ ఉపవాసం సీరమించినట్లు వార్త వచ్చింది.

బొంబాయి సర్జన్ జనరల్ కేండ్ ఈ రోజు పూనా వచ్చారు. వెలుపురు బాపూజీ మీట్రలు, బంధువులు పూనా వచ్చారు. ఆయాసం కలుగుకోవడానికి ప్రభుత్వం అనుమతికోసం వేరొకవార్త. తక్కువ బాపూకూడా వచ్చినట్లు తెలిసింది.

15, ఫిబ్రవరి '43

వివరం, వాంతి చాలా బాధిస్తున్నాయి. విమ్మ వండ్లరసం, ఉప్పు కలిపిన మంచినీళ్ళు తాగడం కూడ కష్టమవుతున్నది.

ఉదయం సర్జన్ జనరల్ కేండ్, భందారీ, కాటా, మాజీస్ట్రేట్ బాపూ దర్శనానికి వచ్చారు. డాక్టర్ విధానచంద్ర రాయ్ వచ్చారు. ఆయాసం కలుగుకోవడం వారి సంతోష మయింది. రెండు రోజు గాలి రిఫిలించింది.

మహాదేవభాయీ సరీమణి దుర్గా బాసోయ్, తమూరుడు నారాయణ్ కు అనాథాస్ మహారాజ్ వచ్చిఉండడానికి ఆనుమతి దొరికింది. వాళ్ళు రావడం వాళ్ళు ఎంలో మంచినీటినిపించింది.

అమెను మహాదేవభాయా నమాధిపద్మకు పిలుచుకొని వెళ్ళేటప్పుడు అందరి గుండెలూ చెరువులయ్యాయి. కళ్ళు మేఘాలయ్యాయి. దుర్గా బహన్ ఈ సమయంలో బాపూవద్దకు రావడం అమెకు బొప్పిద్రవం. ఉపవాసం పూర్తయేవరకూ వాళ్ళు ఇక్కడే ఉంటారు.

16, ఫిబ్రవరి '43

డాక్టర్ గజ్డర్ నేడు ఉదయం బాపూ రక్తం, మూత్రపిండాల పరీక్ష కోసం వచ్చారు. బాపూ పరిస్థితి ఈ రోజు మరింత అధ్వాన్నమయింది; మంచినీళ్ళ గ్లాసు కూడా పట్టుకోలేకపోయారు. ఆయనను చక్కలమంచంపై వదుకోబెట్టాము.

“గారీజీ బ్రతుకుతారా?” అని ప్రతీకల వారు డాక్టర్ రాయ్ను అడిగారు.

“గారీజీ అప్పుడప్పుడు డాక్టర్లను కూడా బోల్తా కొట్టిస్తారు. కనుక కచ్చితంగా ఏమీ చెప్పలేను” అన్నారు డాక్టర్ రాయ్.

నేడు గారీజీ పరిస్థితిని గురించి మిలెటన్ (కరనాథం) వ్రాసేటప్పుడు అరుగురు డాక్టర్లం—నర్స్ జనరల్ కేంజీ, డాక్టర్ విధాన చంద్ర రాయ్, డాక్టర్ గిల్డర్, కల్చర్ భండారి, కల్చర్ శాహా, నేను—ఉన్నాము. మా కరనాథం ప్రభుత్వానికి చేరుతుంది. మొదట్లో నా సంతకం లోను, డాక్టర్ గిల్డర్ సంతకంతోను మూత్రమే వెళ్ళేది. ఇప్పుడు అందరి సంతకాలతోనూ వెళ్ళుతుంది. దానిలో తనకు బాగాని లోనిన అంశాలను ప్రభుత్వం ప్రచురిస్తుంది. ఉపవాసం ప్రారంభించి ఈ రోజుకు వారమయింది.

20, ఫిబ్రవరి '43

బాపూ పరిస్థితి మరింత అధ్వాన్నమయింది. ఉదయం నర్స్ జనరల్ కేంజీ వచ్చినప్పుడు బాపూ పడుకునిఉన్నారు. కేంజీ సరోజినీయాయితో “ఈయన మరి రెండు సంతకాలు బ్రతికితే భారతదేశంలో ఎంత మార్పు వచ్చింది? ఇలాటి వ్యక్తి ప్రాణాలు అపత్తుతో పడడం ఎంత దుఃఖకరమైన విషయం! ప్రజలపై ఈయనకు ఎంత గొప్ప పలుకుబడి ఉంది? ఇలాటి పలుకుబడి ఉండడానికి తగిన యోగ్యత ఈయనకు ఉంది” అన్నారు.

నేను ఢిల్లీలో జరిగిన వాయుకుల మహాసభలో “భారతదేశ హతకాసం, వివిధ దేశాల ప్రభుత్వాల స్నేహాంకం గారీజీని వెంటనే విడుదల చేయాలి” అని డాక్టర్ జయకర్ ప్రతిపాదించిన తీర్మానం ఆమోదించబడింది. సర్ లేడ్జిస్లేషన్ డిప్యూటీ సెక్రటరీ మొదలయిన పెద్దలు ప్రసంగించారు.

వైస్రాయి నుంచి బాపూజీకి మహాధానం వచ్చింది. “ఫిబ్రవరి 10 వ తేదీన ప్రభుత్వం చేసిన ప్రకటనలో ప్రభుత్వం తన తీవ్ర స్పృహ పరిచింది. అటు తర్వాత కొత్త పుటల తీర్మానాలు జరుగుతాయి. ఉపవాసపు బాధ్యత అంతా గారీజీదే. దానిని విరమించే బాధ్యత కూడ ఆయనదే. ప్రభుత్వానిది కాదు” అని ఆ సమాఖ్యలో స్పష్టమైంది.

మూడువారాల ఉపవాసాన్ని పరీక్ష నుంచి గట్టిక్కిన బాపూజీ

వరచుబడింది

25, ఫిబ్రవరి '43:

ఈ రోజు భూతాభాయా, మున్షీ, రాజాజీ బాపూ దర్శనానికి వచ్చారు “ప్రభుత్వం మొండి పట్టుదలతో ఉంది. ఏ వాడం కూడా విడదానికి సిద్ధంగా లేదు. ఏలాటి సమాధానపు మాట ఎత్తినా, ప్రభుత్వం రకరకాల పరతులు, హమీల మాటల ఆరంభిస్తుంది. ఒకవైపు మీ ధృని జెయిలు నాలుగు గోడలమధ్య బందయి పోయింది. మరొకవైపు దేశ పరిస్థితి నావాటికి విషమిస్తున్నది” అన్నారు భూతాభాయా. బాపూలో మున్షీ భూతాభాయాని సమర్థించారు.

బాపూజీ పేరంటనే వైస్రాయి లిన్ లిత్ గో మండి పడుతున్నాడని రాజాజీ తెలిపారు. ఒకరు లిన్ లిత్ గోతో మాట్లాడటం దగ్గర, గారీజీ ప్రస్తావన రాగానే ఆయన (లిన్ లిత్ గో) కోసంతో లేచి గడం తిరుగడం ప్రారంభించాడని రాజాజీ తెలిపారు.

27, ఫిబ్రవరి '43

అజ్ఞే (అనే) బాపూజీతో ముచ్చటించడానికి వచ్చారు. ఆయన లేచి లిన్ లిత్ గో సందేశంతో వచ్చారు. “మీ సిద్ధాంతాలకు భంగం లేకపోతే ఉపవాసం మానుకోండి” అని ఆమె మందేతం చేసింది. వలపులు మిత్రులు ఉపవాసం మానుకోవలసిందని ఉత్తరాలు వ్రాశారు. సర్ మోరీస్ గ్యూయర్ కూడ ఉపవాసం విరమించ వలసిందని కోరుతూ ఉత్తరం వ్రాశారు.

రాజాజీ మరలా బాపూజీని కలుసుకోవ్వారు. గురుదేవ్ (రవీంద్రనాథ్ టాగూర్) పుత్రుడు రవీంద్రనాథ్ నమస్కరించి వెళ్ళాడు.

ఈ రోజు బాపూజీ క్షౌరం చేయించుకున్నారు. అందరికీ బాగానిపించింది. ఎండి పోయిన ముఖమయినా, క్షౌరం తర్వాత మెరిసి పట్టయింది.

28, ఫిబ్రవరి '43

నేడు బాపూజీని రాజాజీ మరల కలుసుకొని జాతి సమస్యకు సంబంధించిన సార్కులాపై చర్చ జరిపారు.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

ఉపవాసం పూర్తయిన తర్వాత జెయిలు తలుపులు బందవుతాయని నేడు బాపూజీ దర్శనానికి చాలమంది వచ్చారు.

బాపూ పరిస్థితి ఈ రోజు బాగుంది.

2, మార్చి '43

నేటిలో ఉపవాసం ఆరంభమై మూడు వారాలు పూర్తయ్యాయి. అగంతకులందరూ కలుసుకొనడానికి జెయిలు ద్వారాలు అరకు సారిగా తెరువబడ్డాయి. అక్టోబర్ 10, తక్కినవారు సెలవు తీసుకుంటున్నప్పుడు బా కళ్ళు చెమ్మగిల్చాయి. “అచ్చా! ఇదే అరకు రామ్ రామ్ సోదరి!” అన్నారు బా. “బా, ఎందుకు అలా అంటున్నారు? మనమంతా విడుదలయి వెళ్ళి అందరినీ కలుసుకుంటాము” అన్నాను.

“అవును. మీరంతా వెళ్ళుతారు” అన్నారు అమె. అమె గొంతులో కరుణ, నిరాశ ఉన్నాయి. ఉపవాస సమాప్తి

3, మార్చి '43

విన్న రాత్రినుంచి ఖా అందరి హృదయాలూ ఈశ్వరానికి ధన్యవాద గీతం ఆలపిస్తున్నవి. 21 రోజులక్రితం 9 వ తేదీ రాత్రి మాలో ఎక్కువమంది సరిగా విడదపోలేదు. చింత, మమనలో బరువు—21 రోజులు ఎలా గడుస్తాయని. బాపూ ఒకరే గతంగా విడదపోయారు. విన్న రాత్రి ఆయన చాల కొద్ది సేపే విడదపోయారు. బాపూ అగ్ని పరీక్ష పూర్తయేట్టు కనిపించింది. డాక్టర్ల ఆధిపత్యం ప్రకారం బాపూజీ 21 రోజులు ఉపవసించడం అనంతమైన విషయం.... బాపూ విన్న డాక్టర్ విధానచంద్ర రాయ్తో మాట్లాడుతున్నప్పుడు “ఈ ఉపవాసాన్ని పూర్తి చేసి క్రిష్ణభగవంతుని సుందే నాకు అర్పించిందని నాకు స్పష్టమవుతున్నది ఆలోచించినకొద్దీ” అన్నారు. అంతుపల్ల ఆయన భగవంతుని ఆయన చర్మంలో బద్ధించుకుంటూ పడుకుని ఉన్నారు.

ఉదయం 4-0 కొద్దిగానే బాపూ ప్రార్థన కోసం లేచారు. ప్రార్థన తర్వాత సామాన్యంగా ఆయన విడదపోయారు. కానీ, ఈ రోజు విడదపోలేకపోయారు.

మేమంతా స్త్రీవాదీ కాలక్యతలు ముగించుకొని ఉపవాసం స్వీకరించి, పూవులలో మహాదేవ భాయా నమాధిపద్మకు వెళ్ళాము. విన్న పూవుల చారాలు చాల వచ్చాయి. అవన్నీ తీసుకొనివెళ్ళి సమాధిని అలంకరించాము. దృశ్యం మందలంగా ఉంది.

బాపూజీ గది దాగుచేసి ఆయనను రోపరి

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

విలుకుకొని వచ్చాము. ఒకవైపు డాక్టర్ల కోసం కుర్చీలు చేశాను. మరొకవైపు చూడడానికి వచ్చినవారు కూర్చోవడంకోసం స్థలం విడిచాను. కొంతసేపటికి డాక్టర్ రాయ్ వచ్చారు. "నేను పోయిందే కూర్చుంటాను" అన్నారు. "అయితే మీరు ప్రార్థనలోనూ పాల్గొనవలసివస్తుంది" అన్నారు బాపూ. పానం! డాక్టర్ రాయ్ అటూ ఇటూ దిక్కులు చూచారు. అక్కడ గీతాంజలి కనిపించింది. భావినుంచి రెండు సుందరమైన గీతాలు విరుకున్నాయి.

8-50 కు ప్రార్థన ప్రారంభమై, 9-0 గంటలంతా ఉపవాసం విరమించవచ్చునని బాపూ మొదట అనుకున్నారు. కానీ, అర్వాత అధిప్రాయం మార్చుకున్నారు. సర్వన్ జనరల్ కేంజీ మొదలయినవారు ప్రార్థనలో పాల్గొనేట్లుంటే బాగుంటుందని సర్జీని నాయకుడు సూచించారు. వారు వచ్చేవరకు కమిగాంధీ, వాదాబుజ్ దేశాయి 'అనందబోజీ', మంగలా బోజీ' గీతం పాడారు. 'వైష్ణవ జనతో' పాడడం సర్జీని నాయకుడు కోరగా, అది పాడారు. ఇంతలో సర్వన్ జనరల్ కేంజీ మొదలయినవారు వచ్చారు. ప్రార్థన ప్రారంభమయింది.

డాక్టర్ రాయ్ గీతాంజలినుంచి 'వేర్ ది మైండ్ ఈజ్ విథౌట్ ఏయర్', 'దిన్ ఈజ్ మై ప్రేయర్ టు దీ, మై లార్డ్' అనే రెండు గీతాలూ పదివి పాడించారు. చాలా బాగున్నాయి. తర్వాత బాపూకి విర్రయించిన క్రమం ప్రకారం ప్రార్థన జరిగింది. అఖరున 'వేన్ ఐ వర్క్స్ ది వండర్స్ ట్రాన్' భజన గీతం పాడాము. భజన ముగించి పళ్ళరసం తెద్దామని నేను లేచాను. కానీ, ఆలాగే విలుకుండిపోయాను. బాపూ కళ్ళు మూసుకుని పడుకున్నారు. ఆయన పెదవులు కదులుతున్నాయి. కళ్ళు చెమ్మగిల్చాయి. ఈ భజన గీతం ఆయనను ఎప్పుడూ కరిగించి వేస్తుంది. నేడు మరి ఎక్కువగా. మర్యాద సిలువను వెలుగువలన అవసరం ఏముంది? అది మన కళ్ళు ఎదుటే ఉండినదా!—అనిపించింది. ప్రార్థన అందరినీ కదిలించివేసింది. వాతావరణం గంభీరంగాను, సౌమ్యంగాను, కరుణాత్మకంగాను పరిణమించింది.

బాపూ కొంటించారు. నేను గిన్నెట్ వళ్ళి వాసం పోకాను. ఆరు గిన్నెట్ వసంట్ ఒక గిన్నెట్ వళ్ళి కొంటించి బాపూ అన్నారు. ఆ అంధంగానే కలిసి నేను గిన్నెట్ కన్నులూ తెరికి బయటించాను. బాపూ మంచం తలవైపు పైకి విరాచాను. బాపూ దాని అవరాలో కూర్చుని కన్నుడిగా "నేను డాక్టర్లకు ధన్యవాదాలు నమస్కరించ గోరుతున్నాను" అన్నారు. ఆయన గొంతు చల్లమైంది. ఒకటి రెండు నిమిషాలు అందరూ మౌనంగా వింటున్నారు. బాపూకి కొంచెం పక్కమై "వారు నన్ను ఎంతో శ్రద్ధతో, ప్రేమతో చూడారు" అన్నారు. మళ్ళీ ఆయన కంఠం

రువ్వుమయింది. కొంచెం సేకయినతర్వాత ఆయన వాక్యం పూర్తి చేశారు: "స్వచ్ఛం వారివల్లనే సిద్ధించింది. కానీ, ఈ అగ్ని పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడిని అయి జీవించాలనేది ఈశ్వరేవని. ఆ ఈశ్వరుడే నాకు ముందు వేయవలసిన అడుగు చూపిస్తాడు. నా ఈ దౌర్బల్యాన్ని మీరు మన్నించాలి."

బాపూజీ నాడి నీరసంగా ఉంది. గతి తీవ్రంగా ఉంది. డాక్టర్ గిల్లర్ ఆయనను పడుకోబెట్టడానికి ప్రయత్నించారు. కానీ, బాపూ నిరాకరించారు. చెప్పనలసిన మాటలు చెప్పి కన్నులూ తెరిచుంచి పళ్ళరసం గిన్నెట్ అందుకున్నారు.

అన్నయ్య భండారికి, కేంజీకి, కాపాకు వేడి వేడి ద్రాక్షరసం అందించి నవ్వుతూ "ఇది మీ షింపైన్" అన్నారు. విన్న కేంజీ పరిహసించారు "రేపు షింపైన్ దొరుకుతుందా?" అని. మేము 'సహవాసకు' మంత్రం పఠించాము. బాపూ పండ్లరసం పుచ్చుకున్నారు. డాక్టర్ తమ పానీయం పుచ్చుకున్నారు. సర్వన్ జనరల్ కేంజీ బాపూజీ నాడి చూచి, "బయలు దేరండి" అంటూ బయటికి నడిచారు. భండారి ఉపవాసం ముగిసిందని బౌండాలు ప్రభుత్వానికి తెలిసినా చేయడానికి బయలు దేరారు.

నేను బయటికివచ్చి, ఆరుగురి సంతకంతో బురెట్స్ వ్రాశాను. కేంజీ వెలువరి నిలబడి

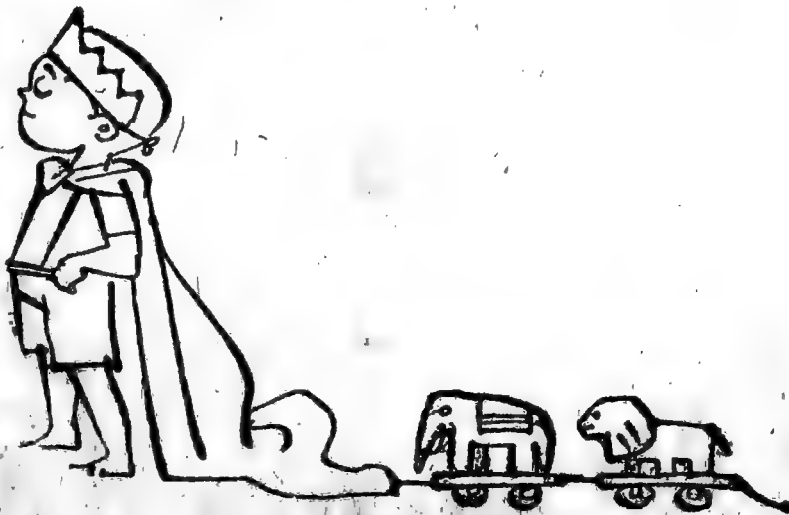
మాట్లాడుతున్నారు. నేను ఆయనకు ధన్యవాదాలు నమస్కరిస్తూ "సర్వన్ జనరల్ కేంజీ, సెంపు! మీ సహాయానికి చాలా చాలా ధన్యవాదాలు" అన్నాను. "వద్దు. వద్దు. మీరు లేకపోతే మేము ఏమి చేసేవాళ్ళమో నాకు అర్థం కావడంలేదు" అన్నారు కేంజీ. ఇంతలో సర్జీని నాయకుడు వచ్చారు. కేంజీ మాటలు విని, ఆ విధంగానే ఆమె సమాధానం చెప్పారు. నేను రోహిణికి వెళ్ళిపోయాను.

అందరూ వెళ్ళిపోయారు. ఆగాఖాన్ మహల్ శూన్యంగా కనిపించింది. బాపూ పగలు రెండు మూడుసార్లు పళ్ళరసం, తేనె, మంచి నీళ్ళు తాగారు. 'టెల్ ఆఫ్ టు సిటీన్', 'హౌండ్ ఆఫ్ హెవెన్' చదువుకుంటూ పడుకున్నారు.

సాయంత్రం 1 భోజనానంతరం మహాదేవ భాయీ సమాధికి పూలు నమర్చించి వచ్చి, బాక్ మింటన్ అడుగున్నాము. ఇంతలో దేవదాస్ భాయీ వచ్చారు. రోజూ చాలమంది వచ్చేవారు. కానీ, నేడు మహల్ తలుపులు మూసివేశారు. కనుక, దేవదాస్ భాయీని, రామదాస్ భాయీని మాత్రం రోహిణికి పదిలారు. వెలువరి మాతాజీ, బాపూజీ సోదరి ఫయూజా కారులో ఉన్నారు. మేము వారిని చూడడం కాలేదు.

రాత్రి బాపూ బాగా విద్రపోయారు. ఉపవాసం పూర్తికాగానే, ప్రభుత్వం వైఖరి మారిపోయింది. మరల అదే తీవ్రమైన విగా; మాట మాటకూ మొండి వాదం. ఉపవాసం పూర్తిగా ఎందుకు సఫలమయిందని ప్రభుత్వం విచారపడుతున్నట్టు అనిపించింది.

(నశేషం)

శింధువు

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

హక్కులు, బాధ్యతలు

హక్కులకు, బాధ్యతలకు అవినాశావసంబంధం ఉన్నది. హక్కులు కాపాడుకొనడం ఎంత ముఖ్యమో బాధ్యతలను నిర్వర్తించడం కూడా అంతే ముఖ్యం. బాధ్యతలను విస్మరించితే హక్కులకు బంగం కలిగి ప్రమాదం ఉన్నది.

ఇటీవల ఉత్తరప్రదేశ్ శాసనసభలోను, మహారాష్ట్ర శాసనసభలోను జరిగిన సంఘటనలను తరిగిలిస్తే అలాంటి ప్రమాదం నెలకొని ఉన్నదన్న అభిప్రాయం కలుగక మానదు.

ప్రజాస్వామ్యంలో, ముఖ్యంగా పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యంలో శాసనసభలు నిర్వహించవలసిన పౌత్ర కీలకమైనది. శాసనసభలపైనే ప్రజాస్వామ్యం ఘనగత అధారపడి ఉంటుంది.

ప్రజలచే శాసనసభలకు ఎన్నుకొనబడిన వారి బాధ్యత గురుతిరమైనది.

శాసనసభల హక్కులను కాపాడవలసినవారు సభ్యులే. ప్రజల హక్కులను, స్వాతంత్ర్యాన్ని కాపాడవలసినవారు కూడా వారే.

ఈ బాధ్యతలను శాసనసభల సభ్యులు ఎంత చక్కగా నిర్వహించగలిగితే అంతగానూ వారు తమను ఎన్నుకొన్న ప్రజల అదరాభిమానాలు మారగొనగలరు అంతగానూ ప్రజాస్వామ్యం బలపడుతుంది.

ఇక శాసనసభల సభ్యుల హక్కులు కాపాడే బాధ్యత అయాసభల అధ్యక్షులపై ఉన్నది. ఇది సభ్యులు తమంత బాముగా వారి కట్టబెట్టిన

బాధ్యత

సభాపతుల గౌరవాన్ని కాపాడడము, వారినిర్ణయాలను శిరసావహించడము, తద్వారా తమ గౌరవాన్ని, హక్కులను కాపాడుకొనడము శాసనసభల సభ్యుల కనిన బాధ్యత. క్రమశిక్షణకు కట్టుబడలేనివారు దేశంలో క్రమశిక్షణను కాపాడలేరు. అనాడు ప్రజలలోనూ క్రమశిక్షణ లోపించడానికి, ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థలపట్ల ప్రజల విశ్వాసం నడలడానికి శాసనసభల సభ్యులే కారకులవుతున్నారు.

ఇది ఏలాంటి విషపరిణామాలకు దారితీయగలదో ఈపాదడం కూడా వెరగుపట్టదు.

కనుక శాసనసభలలో తలెత్తిన ఈ విషదీపాలను సమూలంగా నిర్మూలించడం ప్రజాస్వామ్య ప్రయులందరి విధి. ★

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

4, మార్చి '43

ఉదయం 5-0 కు ప్రార్థనకోసం లేచాము.

ప్రార్థన తర్వాత అన్నయ్య బాపూజీ పాదాలు పట్టుకొని ప్రారంభించాడు. బాపూ ఉపవాసం సంగతి ప్రస్తావించి “ఈ ఉపవాసంలో నేను భగవంతుని దర్శించినంత స్పష్టంగా మరో ఉపవాసంలోను దర్శించలేదు. ప్రతి ఉపవాసమూ ఈశ్వరదత్తమే. వాటిలో నేను భగవంతుని దర్శించాను కూడా. కాని, ఈ దర్శనం రాను రాను స్పష్టం కాసాగింది. వాళ్ళి మీటి? ఈశ్వరుడు తీర్చి చెప్పింది. ఈ ఉపవాసంలో నాకు ఎక్కువ కష్టం కలుగదని నాకు మొదటినుంచి దృఢ విశ్వాసం. విజ్ఞానికి అలాగే, ఎక్కువ కష్టం కలుగలేదు” అన్నారు. “మొదటి రెండు వారాలు వదిలితే” అన్నాను నేను. “అవును. అది విజయే” అన్నారు బాపూ.

నేనూ డాక్టర్ డిన్షె మెహతా వర్క్యూతోసహా వచ్చారు; బాపూజీకి మాలిష్ వగైరా చేయడానికి. భండారీ, శాహా కూడా వచ్చారు. బాపూ వసుకొని ఉన్నారు. ఆయన మేల్కొన్న తర్వాత బులెటిన్ (ఆరోగ్య ప్రకటన సత్రం) వ్రాశాము—ప్రజలకోసం ఒకటి, ప్రభుత్వం కోసం ఒకటి. వాటిని సరిపాము.

ఈ రోజు కూడా బాపూ పండ్లు, గ్లూకోజ్ మాత్రమే పుచ్చుకున్నారు. కాలోరీ విలువ 750 అయింది.

మధ్యాహ్నం రామదాస్ భాయీ వచ్చారు. ఆయన నేను మాటాడి, సయీదాబాబ్ బోంబే

యికి పిలుచుకొని వెళ్ళుతున్నారు. బాపూతో కొంచెంసేపు ముచ్చటించారు. బాపూ ఆయనకు అహింసాత్మక హింసాత్మక సైన్యాలను గురించి వివరిస్తున్నారు.

సాయంకాలం మీరా బహన్ చాలసేపు కనికర మొదలయినవాటిని గురించి వర్ణించింది.

భోజనానంతరం మేము బాక్స్ మింటన్ ఆదు తుండగా, దేవదాస్ భాయీ వచ్చారు. ఆయనను ఆడమని కోరాము. ఆయన ఒప్పుకోలేదు. ఆయన ఇక్కడ ఎంతసేపు వదిలే అంతసేపు ఉండడానికి అనుమతి ఉన్నంతవరకు ఆడేవారు. ఇప్పుడు జెయిలు అధికారులు ఆయనను మామూలు ఆగెంతునిలాగ చూడడం ఆరంభించారు. అడదానికి వ్యవధి ఏదీ?

అటా ఇటా తిరిగిన తర్వాత గది చేరాము. దేవదాస్ భాయీ ప్రార్థనలో భజన గీతం పాడారు. ప్రార్థనానంతరం ఆయన కొంచెంసేపు బాపూజీతో మాట్లాడి, అన్నయ్యవద్దకు ఇచ్చి నిలిచాడు. ఆయన నేడు బొంబాయినుంచి వచ్చారు. కనుక మేము ఆయనను భోజనం చేయమన్నాము. ఉపవాస విషయంలో అన్నయ్య ఒక్కరినీ భోజనానికి రేపేవాడు కాదు. ఎందుకంటే, వచ్చి పోయేవాళ్ళు ఎక్కువ మంది ఉండేవారు. ఇప్పుడు దేవదాస్ భాయీ ఒకరే వస్తున్నారు. కనుక భోజనానికి పిలుద్దామని నాకూ అనిపించింది. ఆయనకూ నా అవస్థవాన్ని మన్నిద్దామని అనిపించింది. రెండు మూడు నిమిషాలలో ఆయన భోజనం ముగించి శేవారో లేదో, బాపూజీ చెప్పే వంపారు దేవదాసును ద్వారగా వంపి

చేయమని. ఆయన వంటనే లేచి వెళ్ళిపోయారు. నేను దర్శనావరకు వెళ్ళి సాగనంపాను. కాని, బాపూ ఈ సంగతికి చాల కోపవద్దారు. ఇలా అతిథులు అగడంవల్ల ప్రమాదం ఉందని ఆయన భావించారు. దేవదాస్ భాయీ ఏడు గంటలకు రావలసివారు, ఎనిమిదికి వచ్చారు. కనుక వెళ్ళడంలోను రోజుకంటే కొంచెం అలస్యమయింది. బాపూజీ అది నచ్చలేదు. నాకు చాల విచారం కలిగింది. బాపూ ఇంత చిన్న విషయానికి కోపింపకోవడం ఎందుకు? భోజనానికి ఇదు నిమిషాలు కూడా అయిఉండదు. ఈ గండర గోళంలో ఒంటి గంటవరకు నాకు నిద్ర పట్టలేదు. బాపూజీ కూడా ఒంటి గంటకు పడుకున్నారు. ఆయన చాల అనిపియారు.

6, మార్చి '43

దేవదాస్ భాయీ నేడు మధురాదాస్ భాయీ ఆపరేషన్ కోసం మిరత్ వెళ్ళడంవారు. మిరత్ వెళ్ళితే మరుసటి సాయంకాలంవరకు రాతేనని ఆయన నిశ్చయించారు.

ఇక్కడ నేటి ఉదయం కార్యక్రమం యధా రీతిగానే జరిగింది. భండారీ, శాహా వచ్చారు. “రేపటినుంచి బులెటిన్ అవసరం ఏమిటి?” అని భండారీ నన్ను ప్రశ్నించారు. అవసరం లేదని మేము ఒప్పుకున్నాము. విశేషవసరం ఉంటేతప్ప, ఇకమీద బులెటిన్లు ఉండవు—అని నేటి బులెటిన్లోనే వ్రాశాము. రేపటినుంచి రాము రామని భండారీ అన్నారు. డాక్టర్ శాహా వస్తారని, ప్రభుత్వానికి వార్తలు తెలియలేస్తారని ఆయన అన్నారు.

పరివారానికి వీడ్కోలు: సరోజినీనాయుడు విడుదల

డాక్టర్ దీన్‌షి మెహతా, ఆయన సతీమణి వచ్చి మాలిష్‌చేసి వెళ్ళిపోయారు.

బాపూజీకి భోజనం పెట్టి నేను స్నానం చేశాను. భోజనం చేసి గదికి వచ్చేసేటటుంటి గంట కొట్టింది. ఇంతలో కటేరి వచ్చి, "దేవదాస్ వచ్చి గంటల తరబడి బాపూజీవద్ద ఉండే వారని పత్రకాలలో వదింది. కనుక రేపటినుంచి దేవదాస్‌కు ఇక్కడికి రావడానికి అనుమతి ఉండదు. నేడు ఆఖరు రోజు" అన్నారు. నాకు చాల కష్టం అయింది. ఈవేళ రావడానికి అవకాశం ఉంటుందో లేదో ఎవరికి తెలుసు? దేవదాస్‌ను కలుసుకోడం అవడానికి ముందుగా తెలియజేస్తామని జెయిలు అధికారులు మొదట తెలియపరచారు. కాని నేడు హతాశుగా అంతా మారిపోయింది. బాపూజీ కటేరి వచ్చిస్తున్నామని నిద్రపోతున్నారు. ఆయన లేచివస్తారో ఈ సంగతి తెలియజేశాను. మొన్న దేవదాస్ వెళ్ళడం అంతస్యమయింది. అదే కారణమేమిట ఉంటుందని బాపూ అన్నారు. కాని, నాలుగు రోజులు రావడానికి మాత్రమే దేవదాస్‌కు అనుమతి ఇచ్చినట్లు, మొదటే పత్రకంలో వచ్చిందని, నేను నాలుగవరోజున నేను బాపూజీకి బావకం చేశాను. దేవదాస్ మొన్న ఉన్నది రెండు గంటలు మాత్రమే. అంతసేపు ఉండడానికి అతనికి అనుమతి ఉండనే ఉంది. "నీవు చెప్పేది సరే. కాని, మన తరపున కారణం ఏదైనా ఉంటే పట్టుకోడం నా స్వభావం" అని బాపూ అన్నారు.

బాపూ దుర్గాబహన్‌ను, బాబలాను పిలిపించి, "దేవదాస్‌కు యశాయీకిని ఇలాటి ఉత్తరువు వచ్చింది. మీరు కూడా వెళ్ళిపోవాలి ఉంటుందని నర్కారు యశాయీకిని ఉత్తరువు చెప్పవచ్చు. కనుక నేడే మీతో కొన్ని మాటలు చెబుదామనుకున్నాను" అని అన్నారు. తర్వాత, బాబలా ఏమి చేయాలి, ఎక్కడ ఉండాలి—అనే విషయాలు గురించి మాటలు జరిగాయి.

రేపటినుంచి దేవదాస్ రారనే సంగతి వాలో వీధి వీధులకు వ్యాపించిపోయింది.

దేవదాస్ భాయీ మిరక్జ వెళ్ళలేదు. ఎందుకంటే మధురాదాస్ అవరేషన్ వాయిదా వేసింది గనుక. ఆయన సాయంకాలం వచ్చారు. రామదాస్ భాయీ కూడా బొందాయినుంచి వచ్చారు. గారీజీ ప్రిన్సిపల్ సరిగా ఉందని ఆయనకు తెలియజేసింది. అతనిని తెలిపిందట.

ప్రార్థన తర్వాత రామదాస్ భాయీ బాపూతో "ఇంకా మూడు ఉపవాసం చేయండి, మూడు నడకలు ఉంచండి. మేము పాపములను వేషయం కూడా మీరు గుర్తుంచుకోవాలి" అని విన్నవించుకున్నారు. "ఈ సంగతి నీవు ఈశ్వరుణ్ణి అడుగు. నే నెవడిని చెప్పడానికి? భాగ్యమేమిట ఏమి చెబితే అది చేసేవాడిని నేను. నేను ఈ ఉపవాసం కూడా ఎక్కడ చేశాను? నేను బతకా అనే కోరుతున్నాను. ముందు ఈశ్వరేయ్య" అని

బాపూ సమాధానం చెప్పారు. సోదరు లిద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. కటేరి అంతసేపూ మాతోనే ఉన్నారు. సోదరు లిద్దరినీ సాగనంపడానికి మేము గదినుంచి వెలుపలికి వచ్చాము. బచ్చాళినుంచి ముందు వెళ్ళవద్దని కటేరి అన్నారు. అందువల్ల మేము అక్కడే ఆగాము.

బాపూ మాలిష్ చేయించుకుంటుందగా, కటేరి వచ్చి "క్రిమిటి, దేశాయీ (దుర్గాబహన్), ఆమెకుమారుడు సోమనారానికి వెళ్ళిపోవాలని భందారీ పెరిపోన్ చేశారు" అని తెలిపారు. ఇది రెండవ దెబ్బ. కాని, మేము ముందు లాగ కాక, ఈ విషయానికి ఎక్కువ సిద్ధంగానే ఉన్నాము. ఈ విషయం పారికి తెలియజేశాము. దుర్గాబహన్‌కంటే బాబలాకు (నారాయణ్‌కు) ఎక్కువ కష్టమనిపించింది. అతనికి ఇక్కడ చాలా బాగా ఉంది. మొదట వాళ్ళిద్దరికీ త్వరగా వెళ్ళిపోవాలని ఉండింది. ఇక్కడ విన్ని రోజులున్నా వెళ్ళిన వెంటనే మరల పట్టుబడవచ్చుననే అనుమానంతో త్వరగా వెళ్ళిపోవాలనుకున్నారు. మరొక కారణం: మహదేవ భాయీ అస్థిశలమ గంగోత్ కంపడం కోసం త్వరగా వెళ్ళదలచారు. కాని, బాపూజీ భందారీతో కను గాంచి మాత్రం కొన్నాళ్ళపాటు ఉంటాడని భందారీతో అన్న తర్వాత బాబలాకు కూడా కనుతోపాటు ఇక్కడే ఉండమనిపించింది. కాని, ఇప్పుడు ఎలా?

7, మార్చి '43

చాల రోజులతర్వాత నేడు మహదేవ భాయీ సమాధికి వెళ్ళాను. తిరిగివచ్చిన కొన్ని నిమిషాలకే భందారీ, డాక్టర్ ఖాన్ వచ్చారు. కస్తూర్బాను చూడడానికి ఒక నర్సు కావాలని, ఆమె సేవకు మనుగాంధీని కాని, మణిబహన్ పటేల్‌ను కాని పంపాలని బాపూ భందారీతో అన్నారు.

మధ్యాహ్నం బాపూ దుర్గాబహన్‌తోను, నారాయణ్‌తోను కొంచెంసేపు మాట్లాడారు. తర్వాత దుర్గాబహన్ పోసేపు వాలో మాట్లాడుతూ ఉంది. ఆమె పాత విషయాలు చెబుతూ ఉంది. మాట మాటకూ క్షుణ్ణ కురిశాయి.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

రాత్రి బాపూ మోసం అనలంబించడానికి ముందు తల్లికొడుకులను పిలిపించి, "చెప్పవలసింది ఏమైనా ఉందా?" అని అడిగాడు. దుర్గాబహన్ విషయంగా "మరేం చెప్పమ? మీరు త్వరగా జెయిలునుంచి వెలుపలికి రాలి. ఉపవాసం మాట మరి తలపెట్టుకోండి" అన్నది. "ఈ ఉపవాసం కూడా నేను చేయలేదు. నేను రాముని అధీనంలో ఉన్నవాణ్ణి. కర్తవ్య పాపకు ఒక్క తార్కాణం ప్రసంగానికి చూపగలిగావా" అని సమాధానమిచ్చారు బాపూ.

బాబలాతో నేను సాయంకాలం డాక్ మిలిటన్, రింగ్ పెన్సిల్ బాగా ఆడాను. నీవు ఆడలేదు. అందువల్ల అతను నిరాశపడ్డాడు. అందుకని నేడు ఆడాను. చాల సంతోషించాడు.

8, మార్చి '43

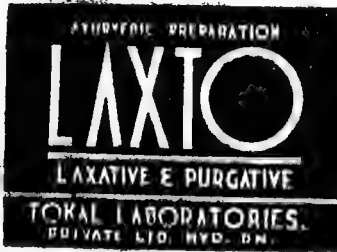
దుర్గాబహన్ వెళ్ళిపోయేముందు బాపూజీ ఆమెను పిలిచారు. "త్వరగా వెలుపలికి వచ్చి వేయండి" అని అన్నది. దుర్గాబహన్ మళ్ళి, "ఈ పాపులు వదిలితే కదా! వారు ఎవరి మాటా విను" అన్నారు కస్తూర్బా. బాపూ మోసంగా ఉన్నారు. కనుక ప్రాసీ చూపారు: "నర్కారు వినుకోవచ్చు. ఈ నర్కారుకు పైన మరొక పెద్ద నర్కార్ ఉంది. అది అందరి మాటా వింటుంది. అది దుర్బలులకు బలం." మూడున్నర గంటల బండికోసం రెండున్నరకే వారు బయలుదేరారు. మేము బల్గాలీవరకు వాళ్ళను సాగనంపవచ్చాము. వెలుపలివరకు వెళ్ళితే, కటేరి వద్దంటారని మేము ముందుకు వెళ్ళలేదు. కాని, కస్తూర్బా వెలుపలివరకు వెళ్ళి సాగనంపారు.

మహాలంతా తూర్పుగా కనిపించింది. అప్పుయ్య దిగాలు వడిపోయాడు. రాత్రి రోమ్మిది రోమ్మిదివల్లకు బాపూ సేవ పూర్తయింది. తర్వాత కను భజన గీతాలు పాడుతూ, అప్పుయ్యలో వీధి కుబ్బు చెబుతూ నవ్వుస్తా ఉన్నాడు. పదిన్నరకు అందరూ విడిపోయాము.

18, మార్చి '43

ఈ రోజు ఉదయం భందారీ వచ్చారు. డాక్టర్ దీన్‌షి మెహతా, కనుగాంచి మార్చి 26, 27 కు వెళ్ళిపోతే మంచి తెలిపారు. "మీ మాట చాలవరకు ఉపయోగం" అని, నేనన్నాను. "ఇక చాలవరకు అనే మాట మానండి" అన్నారు ఆయన. "డాక్టర్ గిర్జర్ ఇక్కడే ఉంటారు. మన వస్తాను. అయితే, మనోజ్ఞ, చువలలో ఎవరిని పిలిపించుకుంటారో అనుకుంటుంటుంటే లేదు. అందువల్ల అడగడానికి వచ్చా" అని అన్నారు ఆయన.

లాక్టో

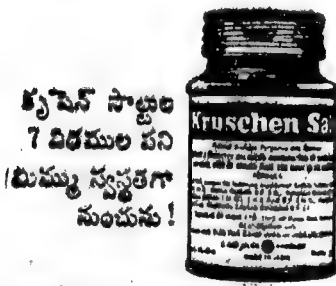
చలదర్శమును తీసివేసి ఎట్టి ఆయాసము లేకుండ సుఖవిశేషము లగును. వేడి నీటితో సేవించ వలయును.

టోక్టల్ తేబరేట్టరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్.

868, ఆజంపుర, హైదరాబాద్-24 (ఆం. ప్ర.)

తీసుకోండి ఇవి రక్తములోని అపరిశుద్ధములను తొలగించుటకు సహాయపడును!

నికోలన్ వారి (N) తయారు చేయబడిన కృషెన్ సాల్సు మిగిలిన కృషెన్ సాల్సుల నుండి భిన్నముగా ఉంది.

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

కర్నూల్ అరోగ్యం నేను చాల బాగుంది. ఉదయం ఏళాంతి లీనుకోమని చెబితే నాన్నా కోపగించుకున్నారు. అరోగ్యం బాగున్నప్పుడు, ఆమెను ఒకేచోట కూర్చోబెట్టడం కష్టం.

మధ్యాహ్నం ఎంచు చాల తీవ్రంగా ఉన్నాయి. రాత్రి చల్లగాతి తిరిగింది. చాల పోయి అనిపించింది.

నిన్న డాక్టర్ గిర్జీకు వైద్య విషయక మైన పత్రాలకు వచ్చాయి. ఒకదానిని నేను చది వాను.

సరోజినీనాయడు అస్వస్థత.

విడుదల

19, మార్చి '43 సరోజినీ నాయుడు అరోగ్యం బాగులేదు. తల తిరుగుడు. పల్లవి విశేషాలు. నాడి తీవ్రంగా ఉంది. నీరసం పెచ్చింది. రాత్రి ఆమె వద్ద కుడు పడుకోబెట్టాను, అవసరమైతే సేవ చేయడానికి. "మీ బాపూదాడి అవసరమేమో!" అన్నారు ఆమె. ఎంతో బలమైనమీదల కనుకు పడుకోవచ్చారు.

పగలు ప్రత్యేకమైన పనేమీ చేయలేక పోయాను. సరోజినీ నాయుడు పరిస్థితి అమధ్య బాగానే ఉంది. కానీ, చాలకాలంగా ఆమె బల్బు మనిషీలాగే ఉన్నారు. "ఆమె వెళ్ళితే మిమ్మల్ని చూచుకోనేవారు ఎవరు?" అనే పాట డాక్టర్ శాహా. అందుకు ఆమెను అవ గలమా? ఆమె శరీర పరిస్థితినిబట్టి చూస్తే, ఆమెను విడుదల చేయడం అవసరం.

20, మార్చి '63 నేనుకూడా సరోజినీ నాయుడుబట్టగా ఉన్నాను. జ్వరం కూడా కొద్దిగా తగిలింది. మైతం ఉండనే ఉంది. ఉదయం భండారీ, శాహా వచ్చారు. సరో జినీ నాయుడు చాల బల్బుగా ఉన్నారని గ్రహించా లంటూ ప్రభుత్వానికి వివేదిక పంపారు. వారు పోయంతాం మళ్ళీ వచ్చారు. ఆమెను ఆస్పత్రికి వెళ్ళమని కోరారు. సరోజినీ నాయుడు నిరాశ రించారు. వారు చాలసేపు బంపంతం చేశారు. కానీ, ఆమె ఒప్పుకోలేదు. అప్పుడు వారు బాపూజీవద్దకు ఆమెను తీసుకునివెళ్ళారు. "ఆస్పత్రికి వెళ్ళడంకన్నా ఇంటికి వెళ్ళడం మెరుగు!" అని అన్నారు ఆమె. అయితే ఇంటికి వెళ్ళడం సర్కార్ చేరికో ఉంది. లేని ప్రియాల గదికి వెళ్ళమని మాత్రం ఆమె మాట ఇచ్చారు.

మను పోయంతాంలానికి వచ్చి చేరింది. నాగ పూర్ వెయ్యిల సంఖ్యలు తెలిసింది.

డాక్టర్ డీన్షి మెహతా రాకపోకలు నేను వారంతో అనేవేయ దుందిన్నట్టు భండారీ నేను తెలియజేశారు. "అయినా మారు ప్యరేలాలోటి మూటమ్ చేయవచ్చు" అన్నారు భండారీ. కానీ, డీన్షి స్థితి తదు వెంటకు తీసుకోకో అస్వస్థ్య సుఖ్యాన్ని భండారీకి ఉత్తరం వ్రాసి తెలిపాడు.

21, మార్చి '43 నిన్నరాత్రి సరోజినీ నాయుడువద్ద నేను కూన్నాను. ఆమె బాగా నిద్రపోయారు. కానీ, ఘర్ష మధ్య లేచి కూర్చునేవారు. జ్వరం ఉండనే ఉంది. ఉదయం చూస్తే, 101 ఉంది. పగలు జ్వరం ఎక్కువయి, మధ్యాహ్నానికి 105 అయింది. డాక్టర్ శాహా వచ్చారు. భండారీ బొంబాయికి వెళ్ళారట. సరోజినీ నాయుడుకోసం ఒక నర్సును నియమించబరిపించని బాపూ డాక్టర్ శాహాను కోరారు. "పదిన్నరకు భండారీ బొంబాయి చేరుతారు. నడకొందు పన్నెండుకు ఫోన్ చేసి కనుక్కుంటాను" అన్నారు డాక్టర్ శాహా. కానీ, ప్రభుత్వం సరోజినీ నాయుడును విడుదల చేసి నట్టు/ మధ్యాహ్నం భండారీనుంచి పెరిషిన్ వచ్చింది. ఆమె ఎక్కువీకి వెళ్ళదలచుకున్నారో తెలుసుకున్నారు ఆమెను. సరోజినీ నాయుడు 'పర్ల కుటీరానికి' వెళ్ళులా నన్నారు.

ఉదయం శ్రీమతి డీన్షి మెహతా వచ్చి సరోజినీ నాయుడును పరీక్షించారు. జ్వరం తీవ్రంగా ఉంది. సరోజినీ నాయుడుకు ఏళాంతి ఉండొని మేము భోజనాల బల్బును ఆమె గది నుంచి నేను ఉదయం తీసివేశాము. సామాను బీరువాను కూడా మరొక చోటికి మారుద్దా మనుకుంటుండగా విడుదల వార్త అందింది. ఆమె సామాను పల్లము. నేను ఆమెకు గిని ఇచ్చిన బొమ్మలమీద ఏదో నన్నుపు పెట్టి నందున మరకలు వచ్చాయి. వాటిని పరిశోధించి. పోయంతాం 5 గంటలకు డాక్టర్ శాహా వచ్చారు. పింబులెన్స్ తారు తెప్పించారు. దాదాపు బదున్నరకు సరోజినీ నాయుడు బయలుదేరారు. జ్వరం 102 కు తగ్గింది కానీ, వాంతులు వెలితంగా ఉన్నాయి. డాక్టర్ డీన్షి మెహతా, అయన సరిమణి, డాక్టర్ శాహా సరోజినీ నాయుడు వెంటవెళ్ళారు. ఆమె 'పర్ల కుటీ రానికి' వెళ్ళారు. ఆమె వెళ్ళిపోయిన తర్వాత అగాఖాన్ మందిరం మరొక తూర్పు మనిసిందింది.

డాక్టర్ డీన్షి మెహతా నేను ప్రభుత్వాని కొక లేబ వ్రాశారు. దానిలో ఉపవాసం గురించి తన అనుభవం వివరిస్తూ, గాంధీజీ సేవకోసం తను ఇంకా చాల వాళ్ళు ఉండడం అవసరమని తెలిపారు.

(సశేషం)

కింధువభ

సచిత్ర వారపత్రిక

మద్రాసు

ఎడిటర్: నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య

చలనచిత్రాలు, సెన్సార్ విధానం

సృజనాత్మకమైన కార్యకలాపాలు కేవలం స్వేచ్ఛాపూరితమైన వాతావరణంలో మాత్రమే కొనసాగగలవు. అనాడే వాటివల్ల అశివగలిగిన సత్ఫలితాలూ చేకూరగలవు.

ఈ స్వేచ్ఛను అరికట్టినంత మట్టుకు సృజనశక్తి నశిస్తుంది. మానవ జీవితం వికసించదు. మనుగడ సారహీనమౌతుంది. భవితవ్యం నిజంగా అంధకార బిందురం అవుతుంది.

పరిపూర్ణత్వం దేనిలోనయినా ఒక ఆదర్శం మాత్రమే. ఇది ఏనాటికీ సఫలం అవుతుందో ఎవరూ చెప్పలేరు.

సృజనాత్మకమైన కార్యకలాపాలకు సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛ అభ్యంతరం కావడం సంభవం కాదు. అంతటి స్వేచ్ఛ అనుభవించడానికి తగిన యోగ్యత ఉన్నదా అన్నది అంతకన్న ముఖ్యమైన ప్రశ్న.

కాగా సృజనాత్మకమైన శక్తికి

నిరోధం లేకుండా; సంఘక్షేమము, అభివృద్ధి కుంటువడకుండా చూడడానికి తగినంత మట్టుకు స్వేచ్ఛను పరిమితం చేయవలసిన అవసరం ఉంది; ఉంటుంది.

సృజనాత్మకమైన కార్యకలాపాలలో ముఖ్యమైనది చలన చిత్ర నిర్మాణం ప్రజలకు వినోదంతోపాటు విజ్ఞానం కూడా పూర్వయంగమమైన విధంగా అందజేసే మహత్తర సాధనం.

బెలివిజన్ అధికంగా వ్యాప్తి చెందిన దేశాలలో ఈనాడు చలన చిత్రం ద్వితీయ స్థానం ఆక్రమిస్తున్నది. కాని మనదేశంవంటి పేదదేశాలలో ఇంకా చాలాకాలం సినిమా ప్రాధాన్యమిది. అధికావధి ఏలాంటి భంగమూ వాటిల్లే అవకాశం లేదు.

ప్రజలందరికీ అందుబాటులో ఉండడంతో మనదేశంలో చలన చిత్రం విలువ మరి అధికం. కనుక ఈ సాధనాన్ని ఎంత

బాగా వినియోగించుకొంటే అంతటి అధికమైన ప్రయోజనం పొందవచ్చు.

ప్రస్తుతం దేశంలో అమలులో ఉన్న సినిమా సెన్సార్ విధానం నవరించవలసిన అవసరం ఉన్నదని కేంద్ర ప్రభుత్వ నమోదారకాణ మంత్రి శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ అభిప్రాయ పడుతున్నారు.

నిర్మాణాత్మకము, సృజనాత్మకము అయిన విధంగా ఈ విధానం అమలుపరచవలసిన అవసరం ఉంది.

చలనచిత్ర నిర్మాతలు తమంతట తాముగా కొన్ని నూతనాలను, సంప్రదాయాలను రూపొందించుకొని వాటికి కట్టుబడి, గురుతరమైన తమ వాద్యతలను సక్రమంగా నిర్వర్తించడానికి పూనుకొనడం మరి ముఖ్యం.

విధి నిషేధాల అవశ్యకతను, స్వేచ్ఛను సమన్వయపరచుకొనడంలో ప్రదర్శించే విజ్ఞతపై చలనచిత్ర రంగం అభివృద్ధి, ప్రయోజనము ఆధారపడి ఉంటది.

★

కస్తూర్ బా పరిస్థితి చాలా వికటించింది. విన్న రాత్రయితే, ఆమె లేచి కూర్చుని, నేను వెళ్లి పోతున్నానని అంటూ, గీతా పారాయణం, భజన చేయించారు. బాపూజీ కూడా దాదాపు గంటసేపు మేల్కొని కూర్చున్నారు; తర్వాత రెండు గంటల సేపు నిద్రపోయారు.

విషమ పరిస్థితి

8, ఫిబ్రవరి '44

నిన్నరాత్రి బా చాలా బాధపడ్డారు. నేడు ఉదయం కాక మీద వాపు స్పష్టంగా కనబడింది. దీనిపై మెహతా ఎనిమా ఇచ్చారు. కానీ, మలమేపి వెలువడలేదు. బా నన్ను పిలిచి "నీవు ఎనిమా ఇవ్వ" అన్నారు. డాక్టర్ మెహతాకన్నా బాగా ఇవ్వలేనని నేను ఎంతగానో ఆమెకు నచ్చజెప్పాను. కానీ, ఆమె ఒప్పుకోలేదు. ఆఖరుకు నేను ఎనిమా ఇచ్చాను. కొద్దిగా మలం వెలువడింది. నేను ఇచ్చిన ఎనిమాలో నిత్యమేమిటంటే, నీళ్లు వెచ్చదిగా పిక్కించడం.

డాక్టర్ మెహతాకు, డాక్టర్ గిల్లర్ కు 'ఎలిమి నేషన్ క్రెసిస్' (శరీరశుద్ధివలన రోగిలో కొన్ని లక్షణాలు తీవ్రపరచడం దరిస్తాయి. ఇదే ఎలిమి నేషన్ క్రెసిస్. ఇది స్పాస్టిక్ పూర్వ లక్షణ మని ప్రకృతి చికిత్సకు సిద్ధాంతం.) పైన చర్చ ఆరంభమయింది; అతి తీవ్రంగా పరిణమించింది. నేను వెళ్లి ఇద్దరినీ సమాధాన పెట్టాను. వారిని కొంతవరకు గతాను; ఎంతో పోయి అనిపించింది.

20, ఫిబ్రవరి '44

రాత్రి బా బాగా నిద్రపోయారు. దాదాపు రాత్రంతా అక్టివ్ షిఫ్ట్ ఉన్నాము. అడుగులు కూడా 'రామ్ రామ్' అని కేకలుచేస్తూ వచ్చారు. మిగులుపురకు ఆమె అక్టివ్ గొట్టం తీసివేశారు. ఉదయం ఐదుంటావునుంచి మరల ఆయానం పోయింది. అప్పుడు నేను మళ్ళీ అక్టివ్ గొట్టం పెట్టాను. ఆయానం కొంత తగ్గింది. బాపూనచ్చి, ఆమె మంచంమీద కూర్చునే ప్రార్థన ప్రారంభించారు. నిన్న ఇచ్చిన సెలిర్స్ ఇంజక్షన్ గుణం ఏమీ ఇవ్వనందుకు నిరాశ వ్యాపించింది. ఆయానం పోవడం చింతకు మరింత కారణమయింది. రెండు గంటలకు బాపూ నన్ను బావద్ద మంచి పంపించారు.

ఇక బా వెళ్లిపోతున్నారని అందరికీ తెలిసి పోయింది. ఆమె మహా కరుణావ్యరంతో చేసే రామవర్ణన చివరకేపోతున్నాను.

ఒంటిగంటకు వాడి తప్పింది. కానీ, కొంచెం సేపటికి మళ్ళీ చక్కబడి, పగలల్లా ఏదోవిధంగా కొట్టుకుంటున్నది. రామధాన్, భజన ఆమెవద్ద పగలల్లా ఆరుగంటలు ఉన్నాయి. ఆమెకూడా మధ్యన అడపా దడపా పెడగా పోయారు. బాపూ చాలాసేపు ఆమెవద్ద కూర్చున్నారు.

చదురు భోగినిందింటా? మెదడు చల్ల ఉండాలి మందిచ్చాము. దానివల్ల ఆమె గంట,

గొంధీజీ కారాగార గాథలు

గంటన్నర నిద్రపోయారు. తేగననే పళ్ళు తోముకొనడానికి పుడక తెచ్చున్నారు. బాగారుద్దు కొని పళ్ళు తోముకున్నారు. ముక్కుతో నీరు పీల్చారు. తర్వాత, చాయ్ తాగారు.

ఆమెకు ఇంత బలం ఎక్కడినుంచి వచ్చిందని అందరికీ ఆశ్చర్యమయింది. కానీ, అంతలోనే ఆయానం ఆరంభమయింది. మూత్రం తగ్గి పోయింది.

బా సాయంకాలం ఎనిమా ఇవ్వమన్నారు. "ఇక బాకు రామనామం తప్ప మరొక మందు లేదు. తక్కిన ఉపచారాలన్నీ మానివేయండి" అని బాపూ అన్నారు. నాకు ఆ మాట నచ్చలేదు. ఆమె కోరుతున్నప్పుడు ఎనిమా ఇవ్వడం ఉచితమన్నాను. బాపూ ఒప్పుకున్నారు. ఎనిమా ఇచ్చిన తర్వాత ఆమె రెండు గంటలసేపు బాగా నిద్రపోయారు.

కానీ, రాత్రి తొమ్మిదిన్నరకు మరల ఆయానం ఎక్కువయింది. మీరాబహిస్ రామధాన్ ఆరంభించింది.

అంతిమరాత్రి

21, ఫిబ్రవరి '44

నిద్రకు మందివ్వడం వల్ల బా రాత్రి వచ్చేందు గంటల వరకు బాగా నిద్రపోయారు. కానీ, మరల ఆయానం ఆరంభమయింది. అక్టివ్ షిఫ్ట్ వల్ల తగ్గింది.

ఇప్పుడు బా వద్ద ఒక్కడమాత్రం ఉండడం వల్ల ప్రయోజనం లేదు. నును పట్టుపట్టడం వల్ల నేను వచ్చేందు గంటలకు ఆమెను (వాసును) మేల్కొల్పాను. మెహతా ఒకటింటావుకు వచ్చారు. ఒకటిన్నరకు నేను మనుసు నిద్రపోయిపోయాను. బాపూ రాత్రి రెండుమార్లు వచ్చి చూచారు. ఒంటిగంటనుంచి ఆరగంటసేపు ఆమెవద్ద కూర్చున్నారు. కానీ, ఆమె బాపూను కూర్చోనివ్వలేదు. ఇంత జబ్బులోను బాపూ విశ్రాంతి విషయమే ఆమె ఆలోచన. బాపూ ఒకటిన్నరకు లేచి

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

వెళ్లిపోతూ, ఆమె ఎంగిలి తుడుచుకున్న రెండు జేబు రుమాళ్ళను పులిమిచేయడానికి తీసుకుని వెళ్లారు. "నేను పులుముతాను ఇవ్వండి" అని అడిగాను. "నవ్వుకూడా కొంత పని చేయనివ్వ" అన్నారు ఆయన.

22, ఫిబ్రవరి '44

ఆఖరు గడియంతో దేవదాస్ వచ్చినందుకు బా చాలా ఆనందించారు. "బా, రామధాన్ భాయీ వచ్చారు" అన్నారు దేవదాస్ తల్లితో. "అవసరమేమిటి?" అన్నారు బా. రామధాన్ కు ప్రయాణపు ఖర్చు తగలకూడదని ఆమె మొదటినుంచి అభిప్రాయపడుతూనే ఉన్నారు. దేవదాస్ భాయీతో మాట్లాడినతర్వాత ఆమె కళ్ళు మూసుకుని "చే కృపాశో, రామా, ఇక నాకు కావలసింది నీ భక్తి ఒక్కటే. నీ 'ప్రేమే కావాలి' అని, తర్వాత "చే భగవాన్! పశువులాగ కడుపుకు కుక్కుకున్నాను. మచ్చించవయ్యా!" అని అన్నారు. ఆమె ప్రవర్తన పూర్తిగా సాత్వికమై పోయింది. ఆమె ముఖం అప్పుడు ఎంతో దర్శనీయంగా ఉంది.

సాయంకాలం ఐదున్నరకు భండారీ, కామో పెన్సిలిన్ తెచ్చారు. బాపూ అభిప్రాయం తెలిసినందున డాక్టర్ గిల్లర్ పెన్సిలిన్ ఇంజక్షన్ ఇవ్వడానికి సంగతేవదార్లు. భండారీ, కామో బాపూను అడిగారు. "సుశీలా, డాక్టర్ గిల్లర్ ఇవ్వడంమకుంటే ఇవ్వని" అన్నారు బాపూ. కొంచెం సేపటికి డాక్టర్ గిల్లర్ వా వద్దకు వచ్చి, బాపూజీ కోప్పడుతున్నారని తెలిపారు. పెన్సిలిన్ ఇంజక్షన్ లు పలుమారు ఇవ్వాలనే సంగతి బాపూజీకి తెలియదు. బా మృత్యుశయ్య మీద ఉన్నారు. పెన్సిలిన్ ఎందుకని బాపూ ఉద్వేగం. ఊపిరి ఉన్నంతవరకు ఉపాయాలు ఆలోచిస్తూనే ఉండాలని ఇతరుల అభిప్రాయం. ఇంతలో బాపూ నన్ను చూచి "ఏమిటి నిక్కయింపావు?" అని అడిగారు. "పెన్సిలిన్ ఇవ్వడంబాను" అన్నాను. "ఇవ్వక తప్పదని నీపూ, డాక్టర్ గిల్లర్ బాపూ ఒప్పుకుంటున్నారా?" అని అడిగారు బాపూ. నేను "అవును" అనలేకపోయాను. దేవదాస్ భాయీతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు ఈ విషయమే చర్చకు వచ్చింది, బాను కాపాడుకొనే ఉపాయాలు ఉన్నప్పటికీ, వాటిని ఉపయోగించుకోలేక పోయామనే నిరాశ కలిగింది నాకు. కానీ, వృథాగా ఆమె శరీరాన్ని ఇంజక్షన్ లతో తూట్లు పొడవ నవనరంలేదన్న కొంత కూడా కలిగింది.

ప్రభావతి బహన్ భావద్దనే కూర్చున్నది. బా కరుణ స్వరంతో "బాపూజీ!" అని పిలిచింది. "ఏమనా?" అని అడిగింది ప్రభావతి బహన్. బా సమాధానమివ్వలేదు. బాపూ ఏడున్నర గంటలకు వాళ్ళిలి వెళ్ళుతారు. వెళ్ళడానికి సిద్ధంగా ఉండగా ప్రభావతి బహన్ పిలిచింది. బాపూ వచ్చి బా పక్కనే కూర్చున్నారు. బా రెండుసార్లు లేచినరీతిగా కూర్చున్నారు. చాలా ఆయానం పడుతున్నారు. "ఏమిటి జబ్బువు కున్నది?" అని అడిగారు బాపూ.

అవసరమైతే (వైద్యశాలలో) నిలబడిన చిన్న పిల్ల వాడు అత్యంత కరుణ వ్యక్తం చేసి, తనదేమిటా అన్న మాటలతో అన్నట్లు ఆమె "ఏమీ తెలియడం లేదు" అన్నారు.

నేను నాకి చూచాను. చాలా సీరసంగా ఉంది. కానీ, ఇలా చాలాసార్లు అయింది గనుక, ఈసారి కూడా ప్రమాదం లేదనే అనుకున్నాను. అందు వల్ల పరాంతానికి వెళ్లి ఇప్పుడు ఫోటో తీసుకోవచ్చునని కను గాంధీతో అన్నాను. కానీ, బాపూ వద్ద న్నారని కను అన్నాడు.

బా సోదరుడు మాధవదాస్ వచ్చారు. బా ఆయనను గుర్తించారని బాపూ అన్నారు. బా కళ్ళు నీళ్ళతో నిండాయి. కానీ, ఆమె సోదరునితో మాట్లాడలేకపోయారు.

ఇంతలో గడితో ఏదో గడవడం వినిపింది.

బా ఆశ్చర్యపోతే లేవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. "పడుకునే ఉండూ!" అని బాపూ అంటున్నారు.

బా బాపూ ఒడిలో పడిపోయారు. కళ్ళు నిలిచి పోయాయి. గొంతులో గురుగురు ఆరంభమయింది. ఇంట్లో మృత్యువు స్పష్టం కాలింది. హఠాత్తుగా శ్వాస తీసుకోవడానికి నోరు తెరచుకుంది. రెండు మూడుసార్లు ఆమె ఊపిరి తీయకుని, ఈ సంసార బంధనం నుంచి విముక్తురాలయారు.

బాపూ తలగడంబ్బి తీసేసే, బా తలను తన చేతులతో పట్టుకున్నారు. మంచానికి మరుగుగా పెట్టితే (స్క్రీను తీసేసే)కాదు. అందరూ చుట్టూ నిలబడ్డారు. బాపూతో కళ్ళు మూసుకున్నారు. అంతిమ సమయంలో అందరం "రాజా రామ రామ రామ సీతారామ రామ రామ" అని గానం చేశాము. నా నోటినుంచి ఒక్క శబ్దమూ వెలువడలేదు. కింకర్తవ్యం ఏమోదో రాలినై నిలబడ్డాను. దాక్కురను అయి కూడా మృత్యువును తలవంకగా చూడడం నేను నేర్చుకోలేదు.

ఈశ్వరుడు ఏదో విధంగా మానవుని సాగు అణచివేస్తాడనే విషయం నా మనస్సులో రెండు మూడు రోజులుగా తిరుగుతున్నది. జమనాలాల్ తో మృత్యువార్త విన్నట్లుగా నేను దగ్గరి ఉంటే, కాపాడేదాన్ని అనుకున్నాను. దాని తర్వాత ఈశ్వరుడు నిమిషాలలో రెండవ అవకాశం— మహాదేవతా మరణం— ఇచ్చాడు. నా వద్ద అన్ని సాధనాలూ లేవు. జైలులో సాధనాలు ఎక్కడినుంచి వస్తాయి? అని అనుకున్నాను. నేను ఈశ్వరుడు బాను నా కళ్ళనుండి తీసుకొని వెళ్ళుతూ, నేణు గలిగి ఉన్నా నేను చేయవచ్చున్న పాటలు చేశాడు. నేనేమీ చేయలేకపోయాను. గీతం వంటి అనుభవాలి అంటున్నాను, శర్య వంటి రాజ వైద్యుడు, దీప్తానందా వంటి ప్రకృతి వికీర్ణ నిపుణుడు— ఎవరూ బా కాదని అవశేషపోయారు.

రాత్రి 7—30 గు కస్తూర్బా ఆత్మ ముక్తమయింది. రామభవన్ పూర్తయింది. దేవదాస్

బాపూ వెళ్ళి వెళ్ళి ఏడుస్తూ, "బా బా" అని గొంపెట్టాడు. బాపూ అతనిని శాంతపరచడానికి ప్రయత్నించారు. అందరి కళ్ళూ చెమ్మ గిల్లాయి గానీ, నా కళ్ళు ఎండిపోయాయి. ఇంత వరకు నా మూర్త పోలేదు. అవసరం వచ్చి వచ్చుడల్లా ఇదే నా పరిస్థితి. మహాదేవతా మరణసమయంలోను ఇలాగే జరిగింది; మా పిన తండ్రి మరణమప్పుడూ అలాగే.

అందరూ బాపూ లేచి, గది బాకీ చేయించుచు నిలిచి అన్నారు. "నేనూ, నీచూ బాకు స్నానం చేయిద్దాము— మహాదేవతానికి చేయించి పట్టు" అన్నారు.

కస్తూర్బాకు నేను బాపూతో పడిపోవడంతో నేనైన ఎర్రంమ చీర కట్టించాలి. ఈ ఎర్రం చు చీరను ఆమె బాపూతోపాటు సేవాగ్రామం నుంచి బాంబాయికి వచ్చినప్పుడు మనుకు ఇచ్చారు. ఆశ్రమాన్ని ప్రభుత్వం జప్తు చేస్తారని అప్పుడు వదంతులు వ్యాపించాయి. అందు వల్ల బా "ఇదిగో! ఈ చీరను జాగ్రత్త చేయి. నేను మరణించినప్పుడు కట్టించాలి. బాపూ పడిపోనూలుచీర మరొకటి ఎప్పుడు దొరుకుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు?" అని అన్నారు. మను ఈ చీరను జానకీపాస్ వద్ద భద్రపరిచింది. బా దీనిని ఇక్కడికి తెచ్చామనుకున్నానని, ఎక్కడ

డిటెన్షన్ లో ఉన్నవారు మాత్రమే దహన కర్మతో పోల్చాలారు."

ఈ సూచనలు చేసిన తర్వాత బాపూ భండా రీలో అన్నారుగదా: "బా తన రాజ్యం తీసుకొని వెళ్ళిపోయింది. ఇప్పుడు నా రాజ్యం. ఆమె కోసం నేను ఎన్నో విషయాలు సహించాను. ఇప్పుడు అలా చేయనక్కరలేదు. మిత్రులకూ, బంధువులకూ లేదా ఏమీ లేదునాఅభిప్రాయంలో."

"నా భార్య దారుణ వ్యాధితో నేను రాజకీయంగా ప్రయోజనం పొందడానికి ప్రయత్నించలేదనడానికి మీరే సాక్షి. కానీ, ప్రభుత్వం ఏమి చేయదలచినా చక్కగా చేయని అనే నేను కోలేది.

ప్రస్తుత ప్రభుత్వం అలా చేయడం లేదనే నా భయం. వ్యాధిగ్రస్తులూ మరణించిన తర్వాత నన్నా ప్రభుత్వం సరిగా ప్రవర్తిస్తుందనే ఆశ పెట్టుకోవద్దు."

భండారీ అడిగారు, మిత్రులు ఎంత మంది ఉంటారని. దాదాపు వంద మంది ఉంటారని, ఎవరెవరు రావాలనే విషయం దేవదాస్ నిర్ణయిస్తాడని బాపూ అన్నారు. "దహనకర్మ సభ జరిగినగా జరిగితే, ప్రజల ప్రదర్శనమూ శాంతిస్తుంది. నా కుమారులు మరణించనన్నా మరణిస్తారని, అలాంటి వ్యాపించజేయరు"

ఆగాఖాన్ మహల్ జైలులో మరొక మహావ్యక్తి మరణం

ఉందో తెలిలేదు. మను ఇక్కడికి వచ్చిన తర్వాత ఆశ్రమానికి జాబ్బావాసి, ఆ చీరను తెప్పించింది. నేను కస్తూర్బా ఈ చీరను కట్టుకునే వేళ వచ్చింది.

బా భౌతిక దేహాన్ని బాపూ స్నానాగారంలో పెట్టాము. ఇంతలో భండారీ వచ్చారు. భౌతిక దేహం విషయమై బాపూ అభిప్రాయం ఏమిటో ప్రభుత్వం అడగమన్నట్లు, బాపూ మూడు ప్రతిపాదనలు చేశారు.

1. శవాన్ని నా కుమారులకు, బంధువులకు అప్పగించడం ఆస్పత్రికన్నా ఉత్తమం. అంటే అంత్యక్రమాలు ప్రజల సమక్షంలో జరుగుతాయి. ప్రభుత్వం అడ్డుకాకాడదు.

2. ఇలా జరిగినప్పుడు మహాదేవతా అంత్యక్రియలు జరిగినట్లే బా దహన సంస్కారమూ ఇక్కడనే జరుగింది. బంధువులు మాత్రమే వాళ్ళు కావాలని ప్రభుత్వం నిర్బంధం చేస్తే నేను ఒప్పుకోను. నా మిత్రులు— నా కుటుంబంలోని వారిలాగ కలసిమలసిపోయినవారు— అంతా పోల్చాలి.

3. ప్రభుత్వానికి ఇదికూడా ఇష్టం లేకపోతే, బాపూ చూడడానికి అనుమతి పొందిన వారంతా వెళ్ళిపోయారు. ఇక్కడ నాతోపాటు

అన్నారు బాపూ.

బా వెళ్ళిపోతున్నప్పుడు, మధురాదాస్ బాపూ వరివారంతో దర్బాజావద్ద ఉన్నాడు. కానీ, ఆయన రోజుటికి వచ్చి, తిరిగి వెళ్ళితే, వార్త వ్యాపిస్తుంది. నగరంలో కలహం వెలరేగుతుంది" అన్నారు భండారీ.

"ఆయన రోజుటికివచ్చి గంట రెండు గంటలు అక్కడే ఉండవచ్చుంది. అంతలోగా మీరు ప్రభుత్వంలో ఉత్తరువుపొందితే అంతా సవ్యంగా జరిగిపోతుందిగదా? ఆయన రోడ్డు మీద కామకుని నిలబడడంకన్నా, రోజు ఉంటే మంచిది" అని బాపూ అన్నమాటలు, మధురాదాస్ రోజుటికి రావడానికి అనుమతి అందించింది.

బాపూ కస్తూర్బా భౌతిక దేహాన్ని స్నానం చేయించడానికి ముందు, కాళ్ళు చేతులు కడుగుతుండగా, కలెట్రీ వచ్చి బాపూతో "దహన కర్మ జరిగారంగం జరిగితే, మీరు వెలుపలికి వెళ్ళగోరురా?" అని ప్రశ్నించారు.

"లేదు. నేను వెళ్ళను. నా కుమారులే అంతా చేస్తారు" అన్నారు బాపూ.

శవానికి స్నానం చేయించేటప్పుడు "రోజుటికి రాదంటున్నా సోదరీమణులు రావచ్చు" అన్నారు. నేనూ, బాపూ పట్టు రోమాము. ప్రభా

వజీబ్ హాన్ సీక్కు పోతారు. మను, కను బా గదిలో ఫిన్ ల్ చిలకరించారు. నేను బా ముడి చిప్పి కడిగి, కాళ్ళు, పీపు తోమాను.

బాను స్నానం చేయించి, తుడిచి, జెయిలు దుప్పటివీడ వడుకోబెట్టాము. తర్వాత గంగా జలం చిలకరించాము. గంగాజలం దేవదాన్ థాయా వచ్చినప్పుడు తెచ్చాడు. తర్వాత బాపూజీ వడికిన దారంతో నేనీన ఎర్రంను పీర కట్టించాము. (క్రిమితి థాకర్సీ పంపిన పచ్చరంగు పీరను గంగాజలంతో తడిసి అరచేసి కిందపరచాము. వెంట్రుకలు దువ్వాము. ముడివేయనక్కరలేదని బాపూ అన్నారు. అమె వెంట్రుకలు ముడివేసి కట్టుకునే దారాన్ని బాపూ తామే పులిచారు.

బా మెడలోని కంటే, చేతులలోని గజాల తీసివేశాము. మనుజులుసుకోలో బా కంటేను, గజాలను బాపూనుంచి పుచ్చుకున్నది.

పంతోకబాన్ తులసిదండ కొత్తది బా మెడలో వేసింది. బాపూ వడికిన దారపు దండ కూడా మెడలో వేసింది. బాపూ వడికిన నూలుకు రంగువూడి, దండలూగకట్టి చేతులకుచుట్టాము. మనుమ(ట్రావాలా నొనపిస్తే కుంకుమ లేనం చేసి, చందవంతో తిలకం దిద్దింది. బా పడు కున్నట్టు కుప్పించారు; ఎంతో అందంగాఉన్నట్టు కుప్పించారు.

ఎత్తి వెలుపలికి తెచ్చాము. జెయిలుదుప్పటి వరచి, దానిమీద వడుకోబెట్టాము. మీరాబహాన్ మున్నంట్ వెద్ద చాకీ గిసింది. దాని తలనై పుటం, కాళ్ళనై పు పుట్టికం (వాసింది. మరణించిన తర్వాత వ్యక్తి పాడుగవుతాడు. ఈ విషయం మహాదేవభాయా మరణించినప్పుడు మొదటిసారి అనుభవ మయింది. ఇప్పుడు రెండవసారి. బా కాళ్ళు పుట్టికాన్ని కప్పివేశాయి. తల వద్ద, కాళ్ళ వద్ద "హే రామ్" అనే చిత్రణ అందంగా కనిపించింది. మేము కంబళ్ళు వరుచుకుని బా చుట్టూ కూర్చున్నాము.

ఇంతలో భండారీ ప్రభుత్వం ఉత్తరువుతో వచ్చారు. "బహిరంగంగా ప్రణం ఎదుట దహన క్రియ జరుగడానికి ప్రభుత్వం అనుమతించదు. కానీ, వందముకది వరకు బంధుమిత్రులు జెయిలు లుకు రావచ్చు. దేవదాన్ థాయా దర్వాజా వద్ద నిలబడి, ఎవరినో తోపలికి సంవమంటే వారిని తోపలికి వదలవచ్చు" అని ఉత్తరువుతో ఉంది. పిమ్మి అనంద్, క్రిమితి థాకర్సీ, కాంతికుమార్ కూడా దగ్గరికి వచ్చారు. మీరాబహాన్, మను మొదలయినవారు తాన్ని పూవులతో అంకక దించారు. క్షూర్తా తులసిమొక్కవద్ద, రోజా వెలిగిస్తున్న వెలుబడివం నేను అమె తలవద్ద వెలుగుతున్నది. రెండువైపులా భూపం వెలిగించాము.

బాపూ అమె తలవద్ద ఓరంగా కూర్చున్నారు. (కీళ్ళ వజరిపించారు, గీతాపారాయణంబోసేశాకం-

గాంధీజీ కారాగర గాథలు

జమనాదాన్ థాయా, కేటాథాయా, రాధాబహాన్, అన్నయ్య, కను, ప్రభావతిబహాన్, మను, నేను— బా పాదాలవద్ద కూర్చున్నాము. అందరూ రెండు రెండు అధ్యాయాలు చదవడంబని బాపూ మొదలు అన్నారు. ఇది నచ్చలేదు. అందరిగొంతులూ కలవపు గనుక బాగుండదని కను అన్నాడు. "దేవదాన్ థాయా మొదలు చదివితే, మేమంతా ఆయన వెంట పలుకుతాము" అని నేను అన్నాను. "పిరాయణం చెవికి ఇంపుగా లేకపోతే, నేను ఎక్కడ బడితే అక్కడ అవేస్తాను" అన్నారు బాపూ. తక్కిన భజనంలోపాలు గీత సంపూర్ణ పిరాయణం గంట 25 నిమిషాలలో పూర్తయింది. బాపూ దానిలో లీనమైపోయారు. "గీతా పిరాయణం చాల బాగ జరిగింది. చాల మధురంగా ఉంది. దేవదాన్ ఈ పాత విషయం మరచిపోలేదు. నాకెంతో నచ్చింది" అన్నారు తర్వాత.

రేపు ఎవ్వరెవ్వరు వస్తారనే విషయమై చర్చ జరిగింది. బొంబాయినుంచి వచ్చేవారికేసం దహనక్రియ తొమ్మిదిగంటలకు మారు వడ కొండు వస్తాండు గంటలకు జరుగకూడదా?— అని సూచించాము. "నేను స్నేహితులను పిలవాలి అని అనుకున్నప్పుడు నా మనుషులో బొంబాయి వంగలి లేదు. పూనానుంచి వచ్చేవారి సంగతే అనుకున్నాను. అందువల్ల బొంబాయిసంగతి వదలి పెట్టండి" అన్నారు బాపూ.

"బాపూ, క్షూర్తాను దర్శించడానికి జనం ఎంత ఆహురడుతారో అలోచించండి. ఈ

నిమిత్తంతోనన్నా వారు మీ దర్శనం చేసుకొని సంతోష పడుతారు. ఈ రోజు తర్వాత ఆగాథాన్ మహల్ సింహద్వారానికిజంటబీగలు పడుతాయి" అని మేము ప్రార్థించాము.

"అయినా నేను బా మరణంతో ఈలాటి ప్రయోజనం పొంద డలమకోలేదు. జనానికి వార్త అందితే రావడానికే సిద్ధపడుతారు. మనం వాళ్ళకు వ్యర్థంగా ఎందుకు ఇబ్బంది కలిగించాలి?" అని ప్రశ్నించారు బాపూ.

"కనీసం ఫినుచేయనీయండి. ఎవరివద్ద కారుంటే, వారు వస్తారు" అని ఎవరో అన్నారు.

కానీ, బాపూ వివరేదు. స్థానికులనుమూత్రమే పిలవనసందని ఆయన క్రిమితి థాకర్సీలో అన్నారు. "తర్వాత మను, నంతోకే బహాన్ తప్ప తక్కిన వారిని వెలుపలికి వంపించివేయండి" అని కూడా అన్నారు.

దాదాపు ఒంటిగంటకు బాపూ మంచంమీద నడుము వార్చారు. బాకు పెప్పిలిన్ ఇంజెక్షన్ ఎందుకు ఇవ్వవద్దన్నది వివరిస్తూ బాపూ "ఈళ్ళు రుడు నా శ్రద్ధను పరీక్షించాడు. నేను పెప్పిలిన్ వద్దని ఈళ్ళరునిస్తే నా శ్రద్ధను, స్థిరాంతం వల్ల దృఢ విశ్వాసిన్ని చూపాను. ఇలా చేయక పోయినా, బాకు ఇంజెక్షన్ ఇచ్చే చేత మంచి పోయింది" అన్నారు.

"బాను. పిలికారీ (సిరింజీ) ఇంకా పేటి నిళ్ళలో ఉడుకుతూ ఉండగానే బా వెర్రి పోయారు" అన్నాను మేను.

"కాగలిగిందేమీ లేదు. నేను వద్దవకపోతే, నా మానం పోయేది" అన్నారు బాపూ.

"ఫిలో విషయంలోను ఇంతే జరిగింది. బాపూజీ వద్దనుక పోయినా, కను ఏమీ చేసేవాడు కాదు. మేమలాలో పిలిం తోడు చేసే చేయగానే, బా వెర్రిపోయేది" అని దేవదాన్ థాయా అన్నారు.

ఒంటిగంటకు బాపూ మంచంమీద నడుము వార్చారు. రెండున్నర వరకు నేను దేవదాన్ థాయా వద్ద కూర్చున్నాను. శ్రద్ధరం బా పంకతులు జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ గడిపాము. ప్రభావతి బహాన్, మనుమ(ట్రావాలా, దేవదాన్ థాయా ఇంక వద్ద మూడు కోట్లవరకు ఉన్నారు. మూడు మంచి ఐదు వరకు కను, నంతోకే బహాన్ కూర్చున్నారు. బదునుంచి ఏడువరకు నేను, అన్నయ్య, కావలా ఉన్నాము. బాపూ అక్కడే ఉడయం ప్రార్థన జరిపారు.

(సశేషం)

బాపూ ఆరుగంటకు లేచి, ప్రార్థన జరిపించి, వళ్ళరసం పుచ్చుకున్నారు; అందరూ అచ్చా చారం పుచ్చుకోవచ్చునని అన్నారు. కాని, కన్నూర్ ప్రాంతిక కాయానికి దహన సంస్కారం అయిన తర్వాత, స్నానం చేయనిదే నీళ్ళ కూడా ముట్టు కోవని సంతోక్ బహన్ చెప్పింది. మేము ఏమీ పుచ్చుకోలేదు. డాక్టర్ గిల్డర్, కటేరీ మ్రాతం చామ పుచ్చుకున్నారు.

ఏడున్నరకు రాత్రి కూర్చున్న స్థలానికి వచ్చి కూర్చున్నాము. తర్వాత తోటనుంచి రాతా పూవులు తెచ్చి కన్నూర్ ప్రాంత అలంకరించాము.

నేను, కను, కటేరీ దహన కర్మ జరిగే స్థలాన్ని చూడడానికి వెళ్ళాము. మహాదేవ భార్య సమాధికి వడమట ఉన్న గోడ తొలగించారు. ఆ సమాధి సమీపంలోనే దా దహన సంస్కారానికి కూడా ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. "నేను వెలుపలికి వెళ్ళడం పోతాను? మహాదేవ ద్వారే ఆఖరు నిద్ర తీస్తాను" అనేవారు బా. అమాటే విజమయింది. బాను వెంటబెట్టుకొని వెళ్ళడామనే ఆశకదేదాన్ని. ఆ ఆశ మట్టిలో కలిసిపోయింది. స్వాతంత్ర్య వేదికమీద ఈ జెయిలులో మరొక జరిదానం జరిగింది. ఇలాంటి జరిదానం ఏటా జరుగడమే ఉందా? అలా జరగడం మాకు ఇష్టమే; సంతోషమే, కాని భగవంతుడు బాపూనుమాత్రం చెక్కు చెదరకుండా జెయిలునుంచి వెలుపలికి పంపనీ! పూర్వ విజయసాధనకు శక్తి కలిగించనీ!—ఇదే ఆంధ్ర తత్వంలోని ప్రభువులే వా విప్లవం.

క్రమంగా వెలుపలినుంచి జనం రాసాగినారు. అందరికంటే ముందు సర్జన్ బహన్, తర్వాత అందరూ వచ్చారు. శ్రీనివాసశాస్త్రి, కేల్కర్, కృష్ణ హాజీంగ్, ఆమె భర్త మొదలయినవారు వచ్చారు. శాంతికుమార్ సరిహదీ విమారంలో ముప్పున్నదని తెలిసింది.

మహాదేవభార్య దహన కర్మ జరిపించిన బ్రాహ్మణులే నేడూ వచ్చారు.

అంత్యోష్టి

కటేరీ శవాన్ని కప్పడంకోసం తుడ్ల ఖద్దరు తెప్పించారు. కాని, బాపూ దానిని వద్ద న్నారు. "ఖద్దరును కాల్చడం పండుకు వ్యర్థంగా? అది దీడకు మిమ్మోగడమిది" అన్నారు బాపూ.

రాత్రి శ్రీమతి లోకర్నీ చందనం చెక్కుం చెడుమై బాపూతో ప్రస్తావించగా, "దీర ధను చందనపు చెక్కులతో కొల్లవమ్మడు, దుర్రదాతిబరిద్రుడుగా దావించే వ్యక్తి భర్మ వల్లి అయిన బా దహనానికి చందనపు చెక్కులు ఎక్కడ తెస్తాను?" అని బాపూ విమరు ప్రశ్న చేశారు.

"రెండు చందనపు చెక్కులు పరిసరించారు. ఆ క్షరలు వావద్ద ఉన్నాయి" అన్నారు కటేరీ.

గొంధీజీ కారాగార గాథలు

"మీరు ఏమి ఇచ్చిరా పుచ్చుకుంటాను. వాటిలోనే పని జరుగుతుంది. ఇంకరూ ఏర్పాట్లన్నీ చేయ వలసింది ప్రభుత్వమేకమా?" అన్నారు బాపూ.

బ్రాహ్మణులు, బంధువులు కటేరీ పిదమ తయారు చేశారు. బ్రాహ్మణులు దేవదాన్ భార్యతో పూజ, కర్మకాండ చేయించడం మొదలుపెట్టారు. దానికి మొదట మహామూనా వాతాకన్నూర్ ప్రాంత అలంకరించారు. "వైష్ణవజనతో" పాదము; రామధునీ జరిగింది. ఇంకరా అయిన తర్వాత అందరూ బాకు ప్రణామం చేశారు. నేను బా పాదంపై తంపెట్టి తప్పులు మన్నించ వలసిందని కోరారు. చివ్వు నేను అదుపులో పెట్టుకోలేకపోయాను. కళ్ళనుంచి నీరు ధార గిట్టింది. త్వరగా స్నానం గడిచేపు వరు గెల్తాను. "ఏడవడంవల్ల మరణించినవారే ఆత్మకు శ్లేశం కలుగుతుంది" అని విప్లుటనుంచి నేను మనుకు, ప్రధానశి బహన్ కు సభ్యులైతున్నాను. కనుక నేను ఏడవడం వారు చూస్తే బాగుండదు.

లికాజీ అనర్ వచ్చింది. పరింట్లా పూరా లోనే ఉన్నది; బా బ్రతికి ఉండగా చూడే భాగ్యం అమెకు లేకపోయింది. బాపూ ఒడిలో ఒరిగి పోయి పెక్కి పెక్కి ఏడ్చింది. జనం రావడం ఆలంభించానే బాపూ దర్శనావద్ద నిలబడ్డారు. వృదులా వచ్చింది. బాలారాజా కాషాయప్రస్రలు ధరించి ఏకవార మీలుతూ, చిల్లెలు వాయిస్తూ, కీర్తనలు పాడారు. వచ్చినవారు కన్నూర్ ప్రాంత చెటుకుడి తోటలో వెళ్లి కూర్చునేవారు.

లొమ్మిదిన్నర తర్వాత శవాన్ని పాడెపై పెట్టారు. బాలారాజా తెచ్చిన త్రివర్ణ సూతంతో శవాన్ని కప్పి, సిందూరంలో తడిపిన చూలు చిలపంతో దిగించాము. ఈ చూలు నేను వడికింది. త్రివర్ణ వధాకన్నూర్ పూవులు అలంకరించాము.

కను ఆస్తుడు బా సోలోరు తీశాడు. కను బా జీవించివున్నాడు, అమ్మ పక్కన బాపూ

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం :

తిరుమల రామచంద్ర

కూర్చున్న సోలో తీసుకోలేకపోయాడు గని, మరణించిన బా పక్కన కూర్చున్న బాపూ సోలో తీశాడు. సోలో తీసుకున్న తర్వాత కేమరారు కటేరీకి అప్పగించాడు. ఆయనే అందరి సామానులూ తమవద్ద భద్రపరుస్తారు.

శ్రీశానంలో జరుగవలసిన అవశ్యక కర్మ కాండ తర్వాత కను, జయసుఖ్ లో భార్య, శాంతికుమార్ భార్య, కమలవయన్ బజాజ్ మొదలయినవారు చిలి పేర్చారు. శవాన్ని చిలి మీద పెట్టిన తర్వాత, బాపూ ప్రార్థన జరిపారు. ఈశావాస్యమీదం పరం, అనంతమానంద మయ, అక్షా—న—భిర్నా, మక్షా అమోక్ష బహిష్టా, యే వనశ్చేది వందరన్ శ్రాన్, మంగల్ మందిర బోతో గీతం గానం, రామధునీ, గీతంలోని 12 వ అధ్యాయం పారాయణం జరిగాయి.

తర్వాత దేవదాన్ భార్య వచ్చిరకు చిలికి నిప్పు ముట్టించారు.

బాపూ ఒక క్షర వట్టుకుని నిలబడ్డారు. కొండరు పరుగుతుకొని వెళ్లి కుచ్చీతెచ్చి, కూర్చోందని ఆయనను బ్రతిమాలారు. కాని, బాపూ కూర్చోడానికి ఒప్పుకోలేదు. మీరా బహన్ బాపూడికి ఎండ తగులకుండా గొడుగు పట్టింది.

చిలి బ్యాం బాగా భగ్గుమన్న తర్వాత ముట్టూ మూగిన జనం వెనకకు తగ్గారు. బాపూజీ కూడా వెనుక్కి వెళ్లి ఒక చింతబెట్టుకొని కుచ్చీలో కూర్చున్నారు. వచ్చేందుగంటంకల్ తర్వాతాండ మునుముందని అమరువాము; కాని దహన సంస్కారమే వచ్చివురకు ఆరంభమయింది.

బా శవీరం నీరు పట్టింది; చిలి కూడా సరిగా పేర్చలేదు. అందువల్ల, దహనానికి చాల సేపు వట్టింది. సగం కాలిన శవాన్ని నెదురు గడలో చిలిస్తే సరిగా పొర్లిపోవడానికి ప్రయత్నించినప్పుడల్లా శవం దొర్లిపోయేది. భయపడక వైపు దృక్కల తలదగ్గర మురికిన్నీ మొడ్డలు వేయడం అవసరమయింది. దూరంనుంచి క్షరంలు విసిరివేయడంవల్ల క్షరలు చిలిస్తే సరిగా పడక, ముట్టువక్కల చెడుగుగా పడేవి. ఆఖరుకు కను దైర్యంలేసి, చిలి దగ్గరికి వెళ్లి క్షరంలను బ్యాంలలో వేసి వచ్చాడు. ఆతని కను చెవులు, ముఖం, చేతులు కందిపోయాయి. శాంతికుమారభార్య చిలి ముండినంతసేపూ క్షరలు నేమూనే ఉన్నారు. సొంత కొడుకు కూడా తన తల్లి దహన సంస్కారంలో ఇంత ప్రేమతోను, భక్తితోను చనివేయడు.

దాదాపు రెండుగంటల తర్వాత బాపూలో "మీరు వెళ్ళండి. మేము పూరి చేసి వస్తాము" అని అన్నాము. బాపూ లేచి వెళ్ళారా? "62 సంవత్సరాలు కలిసి ఉండి, అఖరులో భయపడి లొండరవచ్చింది? 'దా ఏమి అనినా?' అన్నాడు బాపూ. ఈ మాటలకు అందరం ఆధిరై ఉండిపోయాము. చావండి! వెళ్లిపోయాము!

చావుమంది కూర్చున్నారు. కాని, బాపూ లేవలేదు. నాలుగు గంటల పాటు సందేహం వ్యర్థమైంది. అప్పుడు మేడమిడికి వచ్చారు. మూడున్నుల అర్ధాంత నేను ఉండలేకపోయాను. ఎండతో నిలబడడంవల్ల దప్పి ఎక్కువవుతున్నది; అలసట కలిగి, తల తిరగడం మొదలుపెట్టింది. ఇంతలో వచ్చిన ఒక సోదరి తనను స్పృహ గమికి తీసుకొని వెళ్ళమంది. కఠేకని అడిగి నేను ఆమెను పెక్కి తీసుకొని వెళ్ళాను. పెక్కి వెళ్ళిన తర్వాత నేను సోమీద పడుకున్నాను. వచ్చేసరికి చేయడంకోసం అలసట పోగొట్టుకున్నాను. తర్వాత కిందికి వెళ్ళాను. కాని, తిరిగి రావలసి వచ్చింది. స్నానం చేసిన తర్వాత కూడా శ్మశానంలో నిలబడి శక్తి కలుగలేదు. నాలుగు గంటలకు కృష్ణా హాతీసంగ్ పెక్కి వచ్చింది. ఆమెకు తలదాప్పి. ఏప్రిల్ అవసరమయింది. డాక్టర్ గిల్బర్ట్ ఏప్రిల్ మాత్రం ఇచ్చి, చావు ఇచ్చారు.

రెడ్డవసారి కిందికి దిగుతుండగా, బాపూ వస్తున్నారు. ఆయన స్పృహనికే విచ్చాట్లు చేశాను. కాని, ఆయన మొదట అందరికీ ఏడ్కోలు చెప్పడమే ఉంది. అందువల్ల కొందరు వరం దాలో ఆయనను కలుసుకొని వెళ్ళడానికి నిలబడ్డారు. ఆఖరుకు ఒక్కరి తర్వాత ఒక్కరుగా అందరూ వెళ్ళిపోయారు. తర్వాత బాపూ స్నానం చేసి భోజనం చేశారు. శుక్రవారం అస్తమయనం చేయాలి గనుక దేవదాస్ భార్య మాత్రం ఉండిపోయారు. శుక్రవారం వరకు ఆయన వెలుపలికి వెళ్ళలేదు.

రామదాస్ భార్య ఇంతవరకూ రాలేదు. వస్తే ఇక్కడ ఉండవచ్చు. ఆరుగంటలకు భందారి వచ్చారు. బా సేవకోసం వచ్చినవారిలో కను కొద్దిరోజులు ఉండి వెళ్ళవచ్చునని బాపూ భందారిలో అన్నారు. "అతనికి వెలుపల చాల పని ఉంది. మను ఇక్కడే ఉండి చదువుకొందామనుకుంటూ ఉంది. ప్రభుత్వం అప్పుకుంటే, ఆమెను వానద్ర ఉండవిస్తడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. లేకపోతే, ఆమెను వానద్ర ఉంచుకోడానికి మరొక కారణమేమీ లేదు. ప్రధానత బహన్ తేల్చి. ఆమెను ఇక్కడే ఉండవిస్తండి. ఇక్కడినుంచి వెంటనే సేవల్లయితే, భిక్షువులు వెంటనే వెళుతారు. మరొకవోటికి వద్దు" అన్నారు బాపూ. ఈ విషయాన్ని శ్రద్ధగా వరిరిస్తానని భందారి మూల ఇచ్చారు.

దేవదాస్ భార్య, అన్నయ్య ఆరున్నరకు భోజనానికి కూర్చోబోతుండగా, రామదాస్ భార్య వచ్చారు. ఆయనకు చాల దుఃఖం కలిగింది. మనసారా ఏడ్చారు. తర్వాత దేవదాస్ భార్య ఆయనను చిరిగివేళ్ళకు తీసుకొని వెళ్ళారు. పిదు రామదాస్ భార్య స్పృహనికే వెళ్ళగా, దేవదాస్ భార్య, అన్నయ్య భోజనానికి కూర్చున్నారు. రామదాస్ భార్యకు మను భోజనం వచ్చింది. పిదుబాబుకు మేఘందరం కిందికి వెళ్ళాను. మహాదేవభార్య సమాధికి, బా చిరికి పూవులు

నమర్చించాను. ఎనిమిదింటావు (ప్రార్థన) అని గింది. బా మరణించడంతోనే దీనిం పెట్టి, భూమిం, అగరుపత్తులు వెలిగించాము. మహాలంకా ఛాన్సం. కస్తూర్బా గది ఛాన్సం. మా మనుగ ఛాన్సం. బా ముత్యపు అదర్శ ప్రాయం కావచ్చు; చాల కరుణాత్మకం కూడా. ఒక్కసారి వెలుపలికి వెళ్ళి తమ కుమారులు, మమమం మధ్య గమస్తామని ఆమెకు తీవ్రమైన కోరిక ఉండేది. కాని, ఈశ్వరునికి అది ఇష్టంకాలేదు.

ప్రార్థన తర్వాత బాపూ నూలు వడికారు. కొన్ని తంతులు నచ్చాయి. అన్నయ్య వాటిని వదిలి ఎనిమిదాడు. కొంతసేపు ఏవో మాటలు జరిగాయి. పడుకోడానికి వస్తాడని ఉంది. నేను వస్తాడనివ్వకు మంచమీద వచ్చాను. కాని, నిద్ర వస్తేనా? రెండుకొట్టిన గంటల పాటు తర్వాత నిద్రవచ్చింది.

వియోగవేదన

24, ఏప్రిల్ '44

ఉదయం ప్రార్థనకోసం అందరూ లేచారు. ప్రార్థన చాల మధురంగా ఉంది. తర్వాత చాల మంది పడుకున్నారు. కను, ప్రభ, మను నూలు వడకడం ప్రారంభించారు. ఉదయం వాస్తవ్య

దెబ్బ ఏళ్లసహచరి వియోగంతో బాపూజీ హృదయావేదన

సమయానికి తనను మేల్కొలువజేసిందిగా దేవదాస్ భార్య కోరారు. నేను ఒక్కమారు లేచాను. ఆయన లేచి పడుకున్నారు. రెండవసారి మేల్కొల్పడం ఎందుకని అనుకున్నాను. కాని, ఆయన తప్పక లేవమన్నందున, ఈ రెండు మూడు రోజులేకదా, మళ్ళీ బాపూజీతో ఎప్పుడు కలుసుకుంటాడో విమోచనే ఆలోచనలో మరొక సారి మేల్కొల్పాను.

బాపూ ఉదయం వాస్తవ్యకి బయలుదేరి వస్తున్నాడు, అందరూ వెంట బయలుదేరారు. అది చూసి బాపూ "ఈరోజు పూర్తిగా గుంపు చేరింది. బాకు బలికి ఉన్నప్పుడు బరుగిడి, అమె వెళ్ళిపోయిన తర్వాత దానంతట అదే ఏర్పడింది" అన్నారు.

బా చిరిగివేళ్ళకు వెళ్ళాను. చిరి ఇంకా మంచు తూనే ఉంది. భుజం తీసుకోవలసినట్లుంటే ఇప్పుడే తీసుకోవడమే బాపూ ఇచ్చారు. ఇంకా 24 గంటలపాటు పూర్తి కాలేదని దేవదాస్ భార్య అన్నారు. కేటెలి, డాక్టర్ గిల్బర్ట్ పూవులు తెచ్చారు. కొందరు వార్తల్ని కూడా పూవులు తెచ్చారు. సమాధిని అంతరించిన ప్రార్థన చేశాము.

సామభూతి తంతులు 150 వచ్చాయి. భోజన సమయంలో బాపూజీకి వాటిని వదిలి ఎనిమిదాడు. సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు

బా సామాను పరిశీలించాము. దేవదాస్ భార్య అచ్చాయిలో ఏ వస్తువు ఎవరికి ఇవ్వాలో నిశ్చయించాము. నిరుడు బా నాకు ఒక రెక్క కొలప ఇచ్చారు. దేవదాస్ భార్య దానిని కే ఇచ్చివేశారు. ఇంటివారి కందరికీ పంచి తర్వాత మిగిలితే నాకు ఇవ్వండి—అన్నాను నేను. అన్నయ్య వడికిన ఒక నూలు పీర బావచ్చ ఉంది. దానిని దేవదాస్ భార్య నాకు ఇవ్వబోయారు. దానిని రిప్పి వదిలెను ఇవ్వమని అన్నయ్య అన్నారు. "నాకు పీర ఇవ్వడంమకుంటే, రాజకుమారి వడికిన నూలు పీర ఇవ్వండి. దానిని నిరుడు బా నాకు ఇవ్వడంచారు" అని అన్నాను. దేవదాస్ భార్య బా వక్క ఏప్పి, ఆ పీరతీసి నాకు ఇచ్చారు. ఆమె సమదా (బంత కంబళి) బాపూజీకోసం పెట్టారు.

బాపూ రాత్రి పడకొండు గంటల వరకు మాట్లాడుతున్నారు. బా స్మరణకు సంబంధించిన మాటలని.

బా ప్రార్థన విషయం చర్చకు వచ్చిందాడు దేవదాస్ భార్య "గంగలో" అస్తమిమిడ్డనం చేయడంవల్ల లాభమేమీ లేదు" అన్నారు. కాని, "బా భక్తి శ్రద్ధలనుబట్టి, ఆమె అన్నంపై గంగలో నిమిడ్డనం చేయడం అవసరం" అన్నారు.

26, ఏప్రిల్ '44

నేడు మహాదేవభార్య మరణించిన దినం. ఆయనవద్దకు బా కూడా చేరుకున్నారు. బా మరణంవల్ల కలిగిన ఆఘాతంమంచి బాపూ ఇంకా కోలుకోలేదు. 62 సంవత్సరం సాహసర్యం. ఇంగ్లండులో మూడు సంవత్సరాలు, జెయిలు యుగ్ర మొదలయినవాటిలో కొంత కాలం మినహా బాపూ బాను విడిచి ఉండలేదు. చిన్నవాడు కూడా ఆమెతో ఆడుకున్నారు. పెండ్లికి ముందు కూడా—అంటే 62 సంవత్సరం సాహసర్యం విడిచిపెట్టే ముందుకూడా ఇద్దరూ ఆడుకున్నవారు. ఇలాంటి సహచరి వెళ్ళిపోవడం సామాన్య సంఘటన కాదు.

బా మరణంవల్ల దేశానికి పెద్ద దెబ్బ తగిలింది. పందొకేలది తంతులు ఆతర ఉండగా మాంపీయనే దేవదాస్ భార్య పేర తంతు సంసారు—బా అమ్మలు తీసుకొని తిరనేకి రమ్మని, దేవదాస్ భార్య మొదటినుంచే సిద్ధంగా ఉన్నారు. ఆయన బా చిరిగివేళ్ళకు ఒక నందిలో నింపి మోటారులో తీసుకొని ఇర్రులంలోపాలు వెళ్ళిపోయారు.

ఉదయం ఎనిమిదింటావుకు బాపూ వాస్తవ్యకి బయలుదేరారు. ఆయన, మను మినహా తక్కిన

ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక

దిపావళి కథల పోటీ

2,000 రూపాయల బహుమతులు

ప్రతి విద్యార్థిని కోడికోటా దీపావళి పంథానా ఆంధ్రప్రభ పత్రిక వారపత్రిక కథల పోటీ నిర్వహిస్తున్నది.

కోడికోటాలో 1,500 రూపాయల బహుమతులు ఇచ్చాము. ఇతోధికమైన ప్రోత్సాహం ఇచ్చే నిమిత్తం ఈ ఏడాది 2,000 రూపాయల బహుమతులు ఇవ్వడానికి నిశ్చయించాము.

తెలుగు రచయితలు ఈ అవకాశం వినియోగించుకొని, సతకులకు ఉత్తమమైన కథలు సమర్పించాలి. మా పూర్తి విజయవంతంగా వెరవేరడానికి కోర్కెగాని అర్హిస్తున్నాము.

మొదటి బహుమతి 850 :: రెండవ బహుమతి 500

మూడవ బహుమతి 350

రెండు కన్సోలేషన్ బహుమతులు : చెరోక 150

దిపావళి కథల పోటీ నిబంధనలు :

1. ఇతివృత్తం ఆంధ్రుల జీవితానికి ★
2. స్వయంవసరే కాని అనువాదాల వలనరాదు.
3. రచన పావుకాపు ఛైతన్ 12 పేజీలకు మించరాదు.
4. పేరాకో కాగితానికి ఒకవక్కనే ప్రాయశా.
5. బహుమతి పొంది కథలలో యొక్క మిగిలిన ఆంధ్రప్రభ పత్రిక వార పత్రికలో ప్రచురించే పాత్రు కాదు అవును.
6. పోటీ రచన పంపేటప్పుడు కవరు మీద 'దిపావళి కథల పోటీ' అని స్పష్టంగా వ్రాయాలి.
7. బహుమతి పొంది కథలలో ప్రచు రణార్థం కానిది (తిప్పి పంపే వివి త్తం తగ్గనూత్రం) తపాలాబిళ్లలు అంటించిన, విరునానూ కలిగిన కవరు జతపరిచి పంపవలసి ఉన్నది. లేకపోతే పాటిది (తిప్పి పంపడం) అయ్యదు.
8. రచనలు 'పేడిటర్, ఆంధ్రప్రభ పత్రిక వారపత్రిక, టిక్యెట్ కంప్లెట్, మద్రాసు-21 క' వంటివి.

బహుమతి పొందిన కథలను ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక

దిపావళి ప్రత్యేక సంచికలో ప్రచురించగలము

దిపావళి కథల పోటీ

రచనలు మాకు చేరవలసిన

అఖిరి తేది

1964 అక్టోబరు 3

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

వారంతా స్నానం చేశారు. ఎనిమిది ముప్పాళ్లకు మహాదేవధాయా సమాధికి పూలు సమర్పించడానికి వెళ్లారు. బాపూ బా సమాధిపైన గులాబిపూవు పెట్టారు. మీరాబహిన్ ఆ గులాబి పూవు నాలుగువైపులా పూవులు అలంకరించింది.

ఈరోజు సాయంకాలం బాపూ నాతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు "నా మనస్సు ఇప్పుడు బా తప్ప మరొక విషయం ఆలోచించడంలేదు. ఈరోజు 'దాన్'లో ఒక వ్యాసం చదువుతున్నప్పుడు వేవో ఎవరు? వైస్రాయా? కావా? అని సంకేపం వచ్చింది" అన్నారు.

"బాపూ, మీపైన మహాదేవధాయా మృత్యుం కంటే బా మృత్యుం ప్రభావమే పెక్కుగా పడిందనుకుంటాను" అన్నారు. "కావచ్చు. మహాదేవ్ క్షణంలో వెళ్లిపోయాడు. బా ఎన్నోవారం పాటు కఠిన వేదన అనుభవించింది. నాకు ఆ రోజులు మరుపురావు" అన్నారు బాప్. ఆయన రెండుకు పడుకొని, మూడుకు లేచారు. తర్వాత బా మృత్యువు విషయమై బొంబాయి గవర్నర్ ప్రాసెస్ జాబుకు సమాధానం వ్రాశాడు. పిదప బంకమట్టి పట్టి కడుపుపై పెట్టుకొని పడుకున్నారు. ఆయన రక్తపు పోటు ఆడప్పు ప్రాయం—ఉదయం 170/98, సాయంకాలం 156/96. కాని, అంపట విపరీతం.

బా తల అనించి కూర్చుని విడపోయే బల్ల తనపద్ద ఉంచుచు బాపూ ఆదేశించారు. ఆ బల్లమీద వచ్చుడు. బాపూ అల్పాచారం ఆరగిస్తారు. "ఈ బల్ల నాకు చాల అమూల్యమయి పోయింది. ఈ బల్లమీద తలపెట్టి కూర్చునే బా చిత్రం నా కళ్లనుండి ఉంటుంది" పేదా. బా నా చేతులమీదుగా వెళ్లిపోవడం, నాకు ఒక వైపు సంకోషం కలిగిందినా, మరొకవైపు 62 సంవత్సరాల పై చిలుకు మహావని కోర్కెయి దీక్షార్థుడని అయ్యాను" అన్నారు. బా అంత్య సమయం సంగతి చెబుతూ, "బా ఈవిధంగా అంతిమ సమయంలో వచ్చు పీలవడం, నా ఒడిలో ప్రాణాలు వదలడం అమృత విషయం" అన్నారు.

28, ఏప్రిల్ '44

నేను నేను కృష్ణ హిస్టింగ్ ప్రాసెస్ 'వెర్ నో రిగిట్స్' అనే పుస్తకం చదివాను. చాల బాగుంది.

సాయంకాలం, వెళ్లి చూతున్నగా, మహాదేవ థాయా సమాధి పక్కన కృష్ణార్థ సమాధి కూడా తయారయింది. కను ఆఖరిద మృత్యు యజ్ఞ కార్యక్రమం విన్నాము చేశాడు.

(సశేషం)

ఏకాగ్రతకు అది కొంచెం భంగకరం కావచ్చు.
కె ఎస్. వేణుగోపాలరావు,
విసగడప

“వివాహమై నన్నటినుండి ఏదో వేదన, తీరిని వ్యధ నన్ను బాధిస్తున్నది. ఏదో నాజీవితం నాశనమై పోతున్నట్లు భావిస్తాను. ఎంతో అల్లిపుద్దిలోకి రాకలిపివాడను, కూర్చున్నందుకాం రాగ ఒక కుగ్రామంలో కూర్చుని వ్యవసాయ దారుడుగా జీవించవలసి వస్తుందని నా కలలో కూడా ఉంది ఎరగను” — మీరు దేశం నాలుగు మూలలా తిరిగివస్తే, ఈ ఆశాంతి కొంతగా పోతుంది. పెద్ద చదువులు చదివి, సుపా నగరాల్లో ఉన్నత మార్తాన మనశ్శాంతి లభించదు. పది సంవత్సరాల క్రితం విరమించిన విద్యకొన్నా ఈనాడు వ్యాకులపడటం విజృంభణ కాదు. పట్టాభివృద్ధి, పదవులకొనం చదువుగాక మీకు విజృంభణ విద్యార్థిత్వం ఉంటే, మీ ప్రస్తుత పరిస్థితి మిమ్మల్ని వివిధంగానూ ఆటంకపరచవు సరిగదా, ఆ ప్రయత్నం మీ జీవితానికి ఉత్తేజాన్ని సమకూరుస్తుంది.

కె. సరస్వతి, హైదరాబాదు

“మా జన్మాయానికి వాలుగన ఏడు. ఇంట్లో అల్లరి తప్పకుండా కదా అని మూర్ఖత్వం చేర్చిం చాను” — మీరు అమాయకులు గనక అంత తొందరగా ఒప్పుకుంటున్నారు. అందరూ అలా ఆనరు.

ఎమ్. ఎస్. రావు,

హనుమకొండ

“1964 మార్చిలో ఓ. యు. పి. పరీక్ష ఇచ్చి తప్పినానని మీకు వ్రాయుటకు ఏర్పడదు తున్నాను. నా సమస్యలున్నాయి, నాకంటే చిన్న వారు కొందరు గ్రాడ్యుయేషన్ చేసినవారు, కొందరు చేస్తున్నవారు, ఒకరిద్దరు ప్రీ ప్రాఫెషనల్ చదువుతున్నవారు ఉన్నారు” — ఒకపారి పరీక్ష తప్పినంత మార్తాన అంత విరుత్తాపం కూడదు. మళ్ళీ ప్రయత్నం చేయండి. మీరే చదువు అంటే యోగ్యత లేకపోతే, జీవనోపాధికి మరొక మార్గం అన్వేషించండి. సామాన్య ముందుకు వెళ్ళగలవారికి చుట్టూ కానవినన్ని అవకాశాలు. ఏ విశ్వవిద్యాలయం లేక మందలో చదివేటలుచుకుంటే వ్యక్తిత్వమంటూ ఏనాటికీ ఏర్పడదు.

సి. రామచంద్ర, కాజీపేట

“వేటియ్యగం డబ్బుకే విలువ ఇస్తుంది. కారణం?” — వేటి యుగం కాదు; ఎప్పుడూ అంతే! పుష్టి స్థితి యాధిపత్యం ప్రహ్వ, విమృశ, మహాభక్తిలో స్థితికారకుడైన విష్ణువు ఈ పుణ్యభాగాన్ని మహిమవ్వడానికే కదా మన వాళ్ళనో! ఆ విష్ణు మూర్తి భార్యమణి ఎవరు?

చిక్కిరేవే! మనం ఈనాడు సీరియస్ అనక, ‘ఎకనమిక్ డిటర్మినిజం’ అంటున్నాము.

భ్రమరాంబ, హైదరాబాదు

“మీ చల్లవిమాటలతో నాకొక వెలుగురేఖ చూపిస్తారని ఆశించి ఈ ఉత్తరము వ్రాస్తున్నాను” — మాటలతో మీ బాధ తీరుతుందా? పోనీ, ఎవరైనా హామీయోపాధి వైద్యుని సంప్రదించండి.

పి. శ కుంతల, చీపురుపల్లి

“నాకు 22 సంవత్సరాలు. ముగ్గురు మగ పిల్లలు. భర్త అనీనరు. జీతం 230. భర్త నన్ను ఎంతో అప్రయంగా చూస్తారు. పిల్లల ముద్దు మాటలతో, భర్త అమరాగముతో, బంధుమిత్రుల రాకపోకలతో ఇల్లు కలకలలాడుతూ, జీవితము సుఖప్రదముగా ఆనందముగా ఉండవలసినది. కాని ఏదో ఆశాంతి, నిరీక్ష, కలుగుతూ ఉంటుంది నాకు” — పిల్లలను మీ పెద్దవాళ్ళ దగ్గర నిడిచి, మీ రిద్దరూ సంవత్సరానికోసా పారి విడిగా దూర ప్రదేశాలు చూడటానికో, తీర్థయాత్రలకో వెళ్తూ ఉండండి. ఈ స్థలం మార్చువల్ల మీ మనసు తేలికవుతుంది.

పి. శ్యామల, నరసన్నపేట

“మా గ్రామం ఎం. జి. ఓ. ఆయన జీతము తిండికి తప్పించి, పై ఖర్చులకు సరిపడటం లేదు. ఇంటికి ఎవరైనా బంధువులు వస్తే అప్పు. పండగవస్తే అప్పు. ఈవిధంగా ఉన్న మాయంటి పరిస్థితులు చక్కబరుచుటకు నేను పెకండ్ల గోడు తీసుకు వేరాను. నాకు ఇద్దరు పిల్లలు. పసిపిల్ల పిల్లలను కనిపెడుతుంది. వంట, కాఫీలు, టిఫిన్లు నేనే చేస్తాను. తిరిగి దొరికినప్పుడు ఇంట్లోకి, పిల్లలకూ కానవిన బట్టలు చేతితో కుడతాను. పసిమనిషి పై కేలము ఇంటిని, పిల్లలను ఒప్పు జెప్పుకుండా నేనుకూడా చూసుకుంటాను. ‘ధన మూల మిదం జగత్’ అన్నట్లు డబ్బు లేకపోతే అన్ని చికాకులే! నేను ఉద్యోగములో చేసిన దగ్గర నుండి, అస్త్రీ లేకపోయినా, అప్పులేకుండా సాగిగా వంతుషంగా కాలక్షేపం అవుతుంది. మా యిల్లు ఒక క్రమవద్దలో తయారైంది. అనవసరపు గొడవలు, ఇరుగుపొరుగువారితో కల్పించుకోవడాని క్షేమ అవకాశము లేకుండా, గ్రామంలోనూ పిల్లల తోనూ సరదాగా గడుస్తుంది. స్వస్థభవం ప్రకారం ప్రీ ఉద్యోగమువలన గృహమును స్వర్గముగా మార్చుకోవచ్చు” — వేటి సమాజంలో మీది ఒక మాత్రవర్గము. అది కానవరానికి విద్యనూ, భాషాన్ని పదివిధియోగం చేస్తున్న మీవర్గము నవ భారతంలోని సేవలైన మధ్యతరగతి కాగలదు. ధనికుల అర్థిక బలము, కార్మికుల సామాన్య శక్తి ముందు మీవాక్కు వివరణకే సోపానము. కాని, మన జాతీయ జీవనానికి పట్టుగొన్న ఈ సామాన్య మధ్య తరగతి అని ముందు ముందు పెద్దలు గుర్తిస్తారు.

అడను :
ప్రమదావనం
ఆంధ్రప్రభ
సచిత్ర వారపత్రిక
ఎక్స్ ప్రెస్ ఎస్టేట్స్
మద్రాసు-2

ఎమ్. జయలక్ష్మి, పొదలాడ

“పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా, తణుకు లాలూకా, పెనుగొండ సమీపంలోని పొదలాడ పంచాయితీకి ఇటీవల జరిగిన ఎన్నికలలో, అందరూ మహిళలే ఏకగ్రీవంగా ఎన్నికైనారు. ఈ పంచాయితీ 1957 లో ఏర్పడినది. అనాటినుంచి ఎన్నికలు అన్నీ ఏకగ్రీవంగానే జరగడం, ప్రతిపార్టీ క్రిమిల్ ఎం. జయలక్ష్మి అధ్యక్షురాలుగా ఎన్నిక కావడం విశేషం” — అది విశేషమే. ఎవరు కాదంటారు? కాని, మీరు మీ గ్రామానికి, గ్రామంలోనూ వారికి చేసిన ఉపకారాలేమిటో చెప్పండి. మీ గ్రామాభివృద్ధికి మీరు వివిధంగా సహాయం పడరు? అటువంటివి చెబితే, మి సంతోషిస్తాము.

కె. లక్ష్మి, గుంటూరు

“నాకీ జీవితం అంటే విరక్తి, అనవ్వుం కలిగినవి. నేను నాకు తెలిసిన ఎన్నోరికీ కీడు చేయలేదు. ఒకళ్ళు కష్టపడుతుంటే వాళ్ళతో సమానంగా బాధ పడదనగాని ఎదుటివాళ్ళు సుఖపడుతుంటే చూచి ఈర్ష్య పడలేదు” — మీకు కలిగిన విరక్తికి మూలహేతువు అనురక్తి. ఈ జీవితంలో దాంపత్యమరాగముక్కంటే ముఖ్యం కాదు అది తోపించినప్పుడు సేవాధర్మంలో కొంత వెక్కుక్కువాలి. పలాపేక్ష లేని సేవలో - సుజనన సేవ, మానవసేవ, ప్రభుసేవ; ఈ మూడింటిలో ఏదైనా కావచ్చు - ఎంతటి విరక్తికంటే లాభం వస్తుందో అనుభవంవల్లగాని తెలియదు.

పోదరి, శ్రీకాకుళం

“సంఘములో గౌరవించబడువారికి కావలసినది ప్రేమకాదు, వివాహబంధమని నా ఉద్దేశము చదివాను. ఉద్యోగ ముంది. కాని, నాకు కావలసినది గౌరవ జీవనము. ‘ప్రేమించారే కాని ఏ త్యాగము చేయలేని పరికిమనిషి’ — అతని పరికితనమేకాదు చట్టం మీ ప్రేమను ఆమోదించదు. భావతేలిక విధాకులివ్వదు. అనవసరంగా మీ అల్లరి పాలవుతారు. వివాహం మాట ప్రస్తుతం మరచిపోయి, మరొక ఉరు బిల్లి చేయించుకోండి. అదొక్కటే మిమ్మల్ని ఈ విషయ నమస్కరించి తాత్కాలికంగా బయట పడేస్తుంది.

14, ఏప్రిల్ '44

ఈరోజు ఉదయం ఎప్పటిలాగే ప్రార్థన కోసం లేచాము. బాపూజీ ఉపహారం తర్వాత వాళ్ళుకి బయలుదేరారు. భోజనానంతరం నేను ఆయనతో పాటు రామాయణం, తర్వాత అన్నయ్యతోపాటు షేక్స్పియర్ చదివాను. తర్వాత నిద్రపోయాను. రెండున్నరకు నిద్ర లేచి చూడగా, అన్నయ్య మోహన్లాల్ వ్రాసిన ఉత్తరం బాపూజీకి ఇచ్చాడు. దానిలోపాలు మరి కొన్ని కాలిశాలా ఉన్నాయి. నేను మనుకు పాఠం చెప్పడానికి మరొక గదిలోకి వెళ్ళాను. బాపూ పాట్లమీద బంకమట్టి పట్టి మేమకని ఉత్తరం చదువుతున్నారు. అప్పుడే వచ్చి అన్నయ్య నన్ను సతాయించసాగాడు, ఉత్తరం చదువుతున్నప్పుడే బాపూ చేతులు వణుకుతున్నాయని.

బాపూజీకి మలేరియా

మూడు గంటలకు బాపూజీ గొంతు వివరించింది. అన్నయ్యతో మాట్లాడుతున్నారేమోనని అనుకున్నాను. కాని, మన అన్నదీ "అన్నయ్యతో మాట్లాడడం లేదు. విన్ను పిలుస్తున్నారు" అని. నేను వెళ్ళాను. "పూరా పది పార్శ్వ కేకవేశాను. మూత్రపుసీసా తీసుకొనిరా" అన్నారు బాపూ. నాకు చాల దుఃఖం కలిగింది. బాపూ వణుకుతున్నారు. "ఏమైంది బాపూ?" అని అడిగాను. "జ్వరం వస్తుంది. మూత్రపు సీసా తెచ్చావా?" అన్నారు. తర్వాత నేను బాపూ వీపు, మను ఆయన కాళ్ళు పట్టాము. కడుపు మీద బంకమట్టి పట్టి వేయగానే బాపూజీకి జలుబు పట్టుకుంది. బాపూ లేచి, ఏదో విధంగా మొక ఉన్న తలుపు మూసి వచ్చారు. కాని, ప్లానెటగది తలుపు మూయడానికి వెళ్ళి పాపానం లేకపోయింది. పడేపోనని లోచింది. కమకనే వన్ను కేకవేశారు. ఏమై వానరే బాపూను ఒంటిగా వదలిపోవడం మంచికాదని మనస్సు లోనే అనుకున్నాను.

కొంతసేపటికి బాపూ వణకడం తగ్గింది. జ్వరం 98.6 ఉంది. బ్లడ్ న్యూడ్ తెల్ల పుసుకున్నాను. కాని న్యూయడ్ల వా గదిలో లేచి. కటెరిక్ చెప్పి అన్నత్రినుంచి తెప్పించాను. నాలుగు గంటలకు రక్తపు పీడ (Blood Smears) తీసుకున్నాను. అప్పటికి జ్వరం 102.6 డిగ్రీలు. ఐదుగంటలకు భందారీ కచ్చాడు. అప్పటికి జ్వరం 103.6. క్లైన్ వా తీసుకోవడానికి భందారీ, డాక్టర్ గిర్డర్ బాపూను కోరారు. "లేపుకూడా జ్వరంవస్తే తీసుకుంటాను" అన్నారు బాపూ. "లేపు ఎలాగూ జ్వరం వస్తుంది" అన్నాము అందరమూ. "అయితే ఎల్లండి, ఎల్లండి జ్వరం వస్తే క్లైన్ వా తీసుకోవడానికి సరికొరవదే. నేను ఈ మధ్యాహ్నం ఏమీ తినకుండా ఉంటే బాగుంటేది. జ్వరం వచ్చేదికాదు. ఇప్పుడు భోజనం వదలి

పెడతే ఎలా ఉంటుందో చూచుకున్నాం" అన్నారు బాపూ. అధిరుకు మేము పట్టుదల మాని వేశాము. జ్వరంతో ఆయనతో వాదించి అంసలు కలిగించడం మంచిది కాదనిపించింది.

రాత్రికి 99.6 డిగ్రీలు. చెమట పట్టింది. నిద్రకూడా బాగా పట్టింది. నిమ్మరసం, లేన పుచ్చుకున్నారు.

17, ఏప్రిల్ '44

నేడు బాపూజీకి మూడు రోజుల క్లైన్ ఇచ్చాము. (జ్వరం మొన్న 102.1 డిగ్రీలు, నిన్న 104.8 డిగ్రీలు ఉంది) జ్వరం మామూలు కన్నా దిగిపోయింది. కాని, రాత్రికి 99 డిగ్రీలకు ఎక్కింది.

బాపూ జలుబును గురించి ప్రభుత్వం చిన్న ప్రకటనను పత్రికలకు పంపింది. 'టైమ్స్' పత్రిక దానిని మొదటిపుటలో ప్రకటించింది. ఎంత చిన్న టైపులో ప్రకటించిందంటే, మొదలు చూస్తే కంటికి కనిపించదు. ఆ ప్రకటనలో ఇలా ఉంది: "మూడు రోజులుగా గాంధీజీకి మలేరియా. నీరసంకూడా పొచ్చు. పరిస్థితి ఈ వయస్సులో ఎలా ఉండాలో అలా

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

ఉంది." ముందు ముందు ఏదైనా తీవ్ర పరిస్థితి ఏర్పడితే జాగ్రత్త వడదంకొనేమే అధిరు వాళ్ళం చేర్చునట్లు కనిపించింది.

ప్రభుత్వం ఆందోళన

29, ఏప్రిల్ '44

పదిన్నరకు బాపూజీకి బత్తాయి పళ్ళరసం ఇచ్చాను. తర్వాత 12—30 కు భోజన పను యంతో అంసిపోయినట్లు కనిపించారు. భోజనం చేస్తుండగా, కటెరిక్ వచ్చి, సర్జన్ జనరల్ కాండ్రి వచ్చారని తెలిపారు. నేను నోటులుక్కు తీసుకొని ఆయనవద్దకు వెళ్ళి బాపూ పరిస్థితి తెలిపాను. ఇంతలో డాక్టర్ గిర్డర్ కూడా వచ్చారు. సర్జన్ జనరల్ కాండ్రి వచ్చి బాపూజీని చూచి, మరికొంచెం పాచ్చుగా క్లైన్ వా పుచ్చుకోవాలని, ఐర్న్ ట్రానిక్ తీసుకోవాలని అన్నారు. క్లైన్ వా రోజులు ఎలా పెంచారో కూడా వివరించారు. తర్వాత కొంతసేపటికి "పైకి బాగున్నట్లు కనిపిస్తున్నారు. కాని, దానివల్ల ప్రయోజనమేమీ లేదు. రక్తపుపాలు 140 డిగ్రీలకుంటే తగ్గక

పోతే ఆందోళన పడవలసిన అవసరం లేదు" అన్నారు కాండ్రి.

ఇన్స్పెక్షన్ యంతో యేమో అని కాండ్రి అనుకున్నారు. కాని, రక్తంలో మలేరియా క్రిములు కనిపించాయని మేము తెలిపాము. ట్రానిక్ మొదలయినవి ఇప్పుడం గురించి చెప్పిన మీదట ఆయన వెళ్ళిపోయారు.

బాపూ అస్పష్టత మూలంగా ప్రభుత్వం చాలా గాభరా పడుతున్నట్లు మధ్యాహ్నం పత్రికలలో చదివాను.

రాత్రి 9—0 గంటలకు దీపాలు ఆర్పి రోమ్ తెరలలో వండుకోవాలని ఉత్తర్వులు అందాయి. తేనెటీగలను తరిమివేయడానికి ఒక మనిషికూడా వచ్చాడు.

30, ఏప్రిల్ '44

బాపూ "హాగ్రిన్ వాన్ మై వ్యాల్" చదివి ముగించారు. ఎలా ఉందని నేను అడుగగా "బాగుంది. కాని, నీవు చెప్పకపోతే నా అంతటా నేను చదివేవాడిని కాను. అయినా, చదవకపోతే అయ్యే చదవలేకపోయామే అన్నంతటిది ఏమీ కాదు" అన్నారు.

లేపు డాక్టర్ విధాన చంద్రరాయ్ బాపూను చూడడానికి వస్తున్నారని రాత్రి కలుగు వచ్చింది. 5—0 గంటల బండికి వచ్చి, ఎనిమిది గంటల బండికి తిరిగి పోతారట. ఇక్కడికి ఉదయం 5—30 కు చేరుతారు.

నిన్నటినుంచి బాపూ ప్రార్థనలో తుంసే దాన్ రామాయణంలోని ఒక చొప్పాయి భక్తక చదవానిని నియమం చేశారు. డాక్టర్ గిర్డర్ కూడా చొప్పాయిని బాగా అర్థం చేసుకోవడానికి గుజరాతీలో అర్థం చెప్పిందికూడా నిర్ణయించారు.

1, మే '44

డాక్టర్ విధానచంద్రరాయ్ నేడు 5—30 కు మారుగా 7—0 గంటలకు వచ్చారు. "నిన్న నేను ఈ ప్రాంతం మీదగానే వెళ్ళాను. అప్పుడు బాపూను చూడాలని నాకు తెలుసలేదు" అని అన్నారు రాయ్. "12—0 వరకు ఉండండి నేను విన్ననే చెప్పలేదా? కాని, మీరు ఉండలే లేదు" అన్నారు భందారీ. "ఉపవాసం తర్వాత కలిగిన తీవ్రానుభవంతో నేను ఎలా ఆగింను?" అన్నారు రాయ్.

బాపూను విడుదల చేయాలని ఇంగ్లండులో పెద్ద గందరగోళం జరుగుతున్నదని విధాన్ రాయ్ తెలిపారు. బాపూ అస్పష్టతతో ఉన్నారని ఇండియా పెక్టరికి కలుగు అందింది. "బాపూ ముందుకన్నా బాగున్నారు. రక్తపుపాలు, రక్తహీనత మునుపటి 24 గంటలకన్నా చక్కబడింది" అని రెండవ రోజు కాండ్రి వివేదిక ప్రకటించబడింది. రెండవ వాళ్ళం పళ్ళ జవాబికి, ముఖ్యంగా డాక్టర్లకు కాండ్రి వివేదిక విశ్వాస పాత్రం కాదని లోచింది. రక్తహీనత బట్టి రోజులో ఎలా చక్కబడుతుంది? మూత్ర పిండాలు పదిగా పనిచేయడం లేదని డాక్టర్

గజ్జర్ నివేదికలో తెలుపబడింది. “ఈ పరిస్థితిలో బాపూ దేవాస్థితి ఏమిటో పుష్టంగా మాకు తెలుపవచ్చుగదా?” అని అడిగారు విధాన రాయ్. “మీరు రావాలని నేను ఎన్నోసార్లు కబురుచేశాను గదా” అన్నారు భండారీ. సరే, ఏది ఏమైనా, డాక్టర్ రాయ్ వచ్చారు. ఇది మంచిదనిపించింది.

డాక్టర్ రాయ్ బాపూను పరీక్షించిన మీదట మాతో సంప్రతించారు. డాక్టర్ గజ్జర్ ను ఆయన రేపు మళ్ళీ పిలిపించడంచూ. ‘యూ యా క్లియర్ న్స్’ మళ్ళీ జరిపించి, తర్వాత తక్కిన పరీక్షలూ చేస్తారు. తర్వాత తమ నివేదిక ప్రకటిస్తారు.

ఏడు ముప్పావుకు డాక్టర్ రాయ్ వెళ్ళిపోయారు. డాక్టర్ గజ్జర్ నివేదిక వలన ప్రజలలో ఆందోళన ఎక్కువయింది. మూత్ర పిండాలలో కలిగిన దోషం స్థిరంగా ఉండడనే అశ్చర్యం.

మనకు గోరుమట్టులాగ ఉన్నది. బాపూ కళ్ళను పరీక్షించడానికి కళ్ళ డాక్టరును, మాలిడ్ కు దీన్ షా మెహతాను వంపవలసిందని నేను, డాక్టర్ గిల్డర్ భండారీతో అన్నాము.

2, మే '44

డాక్టర్ గజ్జర్ తన సహాయోద్యోగులతో పాటు ఉదయం 6—00 గంటలకు వచ్చారు. 6—20 కి బాపూ లేచారు. గజ్జర్ ఆయనను పరీక్షించి వినిమిదిబావు బండికి వెళ్ళిపోయారు. వినిమిదిన్నరకు జెయిలు జమాదార్ మూత్రం తీసుకొని 11—30 బండికి వెళ్ళాడు.

బాపూను మరొక జెయిలుకు బదిలీ చేయడం విషయమై ఆరోచనలు జరుగుతున్నాయని భండారీ తెలిపారు. తర్వాత భండారీ డాక్టర్ గిల్డర్ తో మాట్లాడుతూ “వందమైళ్ళు మోటారు కారులో ప్రయాణం చేస్తారా? ఇహమన్ నగర్ జెయిలుకు తీసుకుని వెళ్ళుదామని అనుకున్నాను. అలా వెళ్ళేటట్లుంటే, ఎవరెవరిని వెంట తీసుకొని వెళ్ళాలి? అక్కడ వారు బాపూజీ వార్యవర్గంతోపాటు ఉంటారా లేదా?” అంటూ ఆలోచించారు.

3, మే '44

మధ్యాహ్నం భండారీ కంటి నైడ్యుస్స్ పీలుమకొని వచ్చారు. ఆ నైడ్యుస్ కి “పండన్” (కంటిలోని ఒక అవయవం) లో ఏ దోషమూ కనిపించలేదు.

ఉదయం బాపూజీకి మాలిడ్ చేయడానికి దీన్ షా మెహతా వచ్చారు. మాలిడ్ ద్వారా శక్తి ఒకరి శరీరంమంచి మరొకరి శరీరానికి ఎలా సంపవచ్చునో చర్చ జరిగింది.

కను వస్తున్నారని భండారీ తెలియజేశారు.

విడుదలకు ఉత్తర్వు

5, మే '44

భండారీ అకస్మాత్తుగా వచ్చి బాపూజీవద్ద కూర్చుని “రేపు ఉదయం 8—00 గంటలకు

రెండేళ్లకు ఆగాఖాన్ మహల్ జెయిలునుంచి బాపూ విడుదల

మిమ్ములను అందరినీ బేషరతుగా విడుదల చేస్తున్నాము” అన్నారు. మేము హైరాన్ అయ్యాము. “ఏమిటి; తమాషా చేస్తున్నారా?” అన్నారు బాపూ. “లేదండీ. నేడు ఉత్తరం వచ్చింది. ఇక దయచేసి తిరిగి రాకండి. చూడండి. ఆరోచనవల్ల నా తల తెల్లబడిపోయింది” అన్నారు భండారీ.

“నేనెందుకు వస్తాను? ప్రభుత్వం లాక్కుని వస్తున్నది” అన్నారు బాపూ నవ్వుతూ.

విడుదల వార్త వివగానే నేను “మూడు నెలలు ఆంధ్రమయింది. మూడు నెలలకు ముందే బాపూజీకి మరేరియో వచ్చి, విడుదల అయిఉంటే, కస్తూర్బా జీవించేవారు” అన్నాను. “అవును. అది పూర్తిగా సంభవమే” అన్నారు బాపూ.

ప్రార్థన తర్వాత కటేలీ బాపూజీకి ప్రణామం చేయడానికి వచ్చారు. ఉదయమైతే ఆఫీసరయి నిరబదవలసి ఉంటుంది. కనుక ఇప్పుడే వెళ్ళి ఆశీర్వాదాలు పొందారు. ఆయన సంతోషానికి వార్తలేదు. “ఇక్కడినుంచి తైదీలు వాళ్ళ ఇంట్లకు వెళ్ళడం నాకు ఇష్టం. మరొక జెయిలుకు వెళ్ళడం, విడిపోవడం నాకు ఇష్టం లేదు. అందరూ నా కుటుంబంలోని వారులాగ అయి పోయారు. కనుక వీరికి మరొక సూపరింటెం డెంటుతో పనిపడకపోతే మంచిదని మనసులో అనుకుంటుంటాను. మంచిదే అయింది. ఇప్పుడు ఆ ప్రశ్న లేదు” అంటూ ఉదయం ప్రార్థనకు తనను లేవవలసిందని కోరారు.

విడుదల వార్త బాపూజీకి ఎంత మాత్రమూ సంతోషం కలిగించలేదు. “నా తల తిరుగు తున్నది” అన్నారు. “బాపూ, వెలువలికి వెళ్ళిన తర్వాత చాల జాగ్రత్తగా ఉండవలసి వస్తుంది” అన్నాను నేను. “నాకు తెలుసు; వెలువలికి వెళ్ళిన తర్వాత నా మీద అన్నివైపులనుంచి దెబ్బలు పడతాయని. ఇక్కడి శాంతి ఇక లేదు. నాకు సాధ్యమైనంతవరకు ఏ శాంతి తీసుకుంటాను.

మూలం :

డాక్టర్ సుశీలానైయర్

అనువాదం

తిరుమల రామచంద్ర

కాని, కొంత ఏ శాంతి వదలుకోక తప్పదు” అన్నారు బాపూ.

కటేలీ ప్రార్థనలో మాతోపాటు రామాయణం పఠించేవారు. అందువల్ల దేవ దానీభాయీ తెచ్చిన రామాయణం ప్రతిని బాపూజీ ఆయనకు బహూకరించారు. కను ఒక భజనావళి ప్రతిని, అప్పుయ్య “ఏపీకే ఫిఫ్ట్” ప్రతిని కటేలీకి బహూకరించారు. బాపూజీ ఫోటోకూడా ఆయనకు ఇచ్చాము. వాటన్నిటా మీద కటేలీ ఇష్టమసారం బాపూ పంతకాలం చేశారు.

తెల్లవారుజామున మూడు గంటల వరకు అందరి సామాను సర్దడం పూర్తయింది. బాపూ సామాను, మందులు మొదలయినవి సర్దిక్కు దానికి చాల సేవయింది. అప్పుయ్య సామాను ఉదయం కట్టవచ్చు. నాలుగు గంటలకు స్నానం చేసి మంచంమీద పడుకున్నాను. నాలుగు ముప్పావుకు ప్రార్థనకోసం లేచాను. ఒక్క నిమిషమూకూడ నిద్ర రాలేదు.

విడుదల

6, మే '44

ఉదయం నాలుగు ముప్పావుకు అందరూ ప్రార్థనకు కూర్చున్నాము. అప్పుయ్య సామాను సర్దుతున్నాడు. కను గుర్రుపెట్టి నిద్రపో తున్నాడు. ఉదయం నాలుగు గంటలకు పని పూర్తయింది. మన నిద్రపోవాలనే లేదు. కొంచెం సేపు కన్ను మూసింది. బాపూజీకూడ అరగంట ముప్పావుగంట నిద్రపోయి ఉంటారు. అందరూ స్నానంచేసి, ప్రార్థనకు వచ్చాము. ‘వైష్ణవ జనత’ గీతం పాడాము. విష్ణు రాత్రి ‘పారి భజతా’ పాడాము. మీరాబాన్ ‘వేన్ నర్సే ది వండరన్ క్రాన్’ గానం చేసింది. నే ప్రార్థనకు ఆమె లేవలేదు.

ప్రార్థన తర్వాత జెయిలు సూపరింటెం డెంట్ కటేలీ బాపూజీకి 75 రూ యిలు బహూకరించారు. చాల సంతోషం ఉన్నాడు. “మీరు వెలువలికి వెళ్ళితే చాల మంచి బహూకరణలు తెస్తారు. కాని, అందరికీకా ముందు కటేలీ కామక మీ చేతికి అందింది” అన్నారు కటేలీ.

ప్రార్థన తర్వాత నేను కటేలీ వద్ద వెళ్ళి పుచ్చుకుని, తప్పులు జరిగి ఉంటే క్షమించమని కోరాను. ఆయన కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

“క్షమాపణ కోరవలసివచ్చి నేను” అన్నాను

(తరువాతి 81 వ పేజీలో)

గాంధీజీ కారాగార గాథలు

(27 వ పేజీ తరువాయి)

ప్రార్థన తర్వాత బాపూ విద్రహితుడు. వెంటనే వెళ్ళడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. కటిలి చావు భయం వేచారు. నేను ఒక్కటే చావు పుచ్చుకున్నాను. తక్కినవారు పాలు పుచ్చుకొనే అలవాటు గలవారు. మేములా తక్కిన సామాను ధర్మకాని వెళ్ళడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాము.

ఏడున్నరకు సమాధివద్దకు వెళ్ళి ప్రార్థన జరిపాము. నేటి ప్రార్థనలో 'నమ్యా హేం', 'కళ్యాణామృతం వర్షం', 'అనలో మా సద్గుణయ', 'అక్షణ-అ-దిల్లా', 'మజదా', 'ఓ గాడీ అవర్ హెల్స్ ఇన్ ఏజెన్ ప్లాస్ట్' మొదలయిన అన్ని భాషల గీతాలూ పాడము. గీత 12వ అధ్యాయం పఠనం కూడ జరిగింది. అందరం ప్రార్థన తర్వాత, సమాధుంకు, ధైర్యంగా తుది సమస్కారం చేశాము.

ఏడు ముప్పాళ్ళకు భండారీ వచ్చారు. ఏనిమిడికి ముందుగా వెంటరికి వెళ్ళి అవకాశం లేదు. ఏవో మాటలు జరుగుతుండగా, ఏయే సామాను వెంట తీసుకొని వెళ్ళాలో చూద్దామనుకుని, పోర్టులోకి వెళ్ళాను. అక్కడ జిల్లా కలెక్టర్, ఒక పోలీసు అఫీసరు కూర్చున్నారు. వెంట ఏ సామాను తీసుకోవానని విషయమై నేను చర్చ జరుపుతుండడం చూచి, ఆ పోలీసు అఫీసరు "అరగంటలో సామానంతా మీకు చేరుతుంది" అన్నాడు.

కొయిళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ భండారీ కారులో నేను, బాపూ కూర్చున్నాము. కారు తీగల కంచె దాటుగానే, ఒక సిపాయి కారు అని, వాకాజ్ నోటీసు అందజేశాడు. "అగాథాన్ మహిళాలో జరిగిన విషయాలపై మీరు వెంటరి చర్చించగూడదు" అని ఆ నోటీసులో ఉంది. సిపాయి ఆ నోటీసుపై సంతకం చేయమన్నాడు. నేను బాపూజీ పైపు చూచాను. "చేయి" అన్నారు ఆయన. నేను సంతకం చేశాను. "అతడు ఆ నోటీసును నాకు కూడా ఇచ్చి సంతకం పెట్టమనేవాడే. ఎందుకీవ్వలేదో అర్థం కావడం లేదు" అన్నారు తర్వాత బాపూ. "అయితే నేను ఇక్కడినుంచి వెళ్ళను— అని మీరు ఎక్కడ మొండికెత్తుతారో అని అధికారులు భయపడి ఉంటారు. అయితే, ఈలాటి ఉత్తరపులను మనం స్వీకరించడం ఎలాగో చెప్పండి" అన్నాను. "మొదటి విషయం— సంతకం చేసినంత మాత్రాన అంగీకరించినట్లు కాదు; రెండవ విషయం— నేను మీతో ఎలాటి ఫిర్యావూ జరిగిందగూడదని కాదు" అన్నారు బాపూ.

వెంటనే దర్వాజా వద్ద నలై యాదై మంది నిలబడి ఉన్నారు. కాంతికుమార్, స్పీసీఅనంద్, జనుమాదాస్ బాపూ, సుజితాపై మొదలయిన వారున్నారు. బాపూ ఎక్కడినీ చూడలేదు. కారు

దిశం—ఎమ్. సాంబ (మద్రాసు-33)

మమ్మల్ని సదాసరి వర్ణకుటీర్ చేర్చింది. నిన్న భండారీ బాపూతో అన్నారు: "మీరు ఇక్కడ ఉండటంకుంటే ఉండవచ్చు. కాని, నా సలహా ఏమిటంటే, మీరు ఉండవద్దని. ఎందుకంటే ఇది మిలిటరీకింద ఉన్న ప్రదేశం. మీ బృందంవారు వస్తే, ఎవరితోనన్నా పోట్లాట రావచ్చు. వర్ణకుటీరానికి నేను కలుగు చేస్తాను." బాపూ ఒప్పుకున్నారు. అందువల్ల మేము వర్ణకుటీరానికి వెళ్ళాము. అక్కడ బాపూజీ స్వాగతంకోసం చేరి ఉన్న జనంలో ఎక్కువమంది నాకు తెలిసినవారు కారు. బాపూ తర్వాత వాలో మాట్లాడుతున్నప్పుడు "అగాథాన్ మహిళాలో జరిగిన విషయాలపై చర్చ జరుపవద్దనే నోటీసుపై తాముచేసిన వ్యాఖ్య నం తప్పని అన్నారు. నేను సంతకం చేసిన తర్వాత అప్పయ్య, డాక్టర్ గిర్డర్ కూడా ఆ నోటీసులో సంతకం చేశారు. డాక్టర్ గిర్డర్కు మొదట కొంచెం అనుమానం కలిగిందట. అప్పయ్య వచ్చి జెప్పిన తర్వాత సంతకం చేశారట. తర్వాత అందరూ చేశారు.

బాపూజీని కలుసుకొనడానికి వచ్చేవారి సంఖ్య ఎక్కువవుతూ ఉంది. కొందరయితే చాంసేపు మాట్లాడారు. దానితో సాయంకాలానికిల్లా బాపూ అరిసిపోయారు. ఉదయం బాపూ రెక్కపు సీటు 192-106. మాలిన్ చేయించుకున్న తర్వాత కూడ విద్రహితుడు. మధ్యాహ్నం గంట సేపు విద్రహితుడు. తర్వాత రెక్కపుసీటు తగ్గింది.

ఇక్కడ వివరీతమైన ఎండులు అగాథాన్ మహిళాలో వట్టిచేళ్ళ తడవలు కట్టడంవల్ల బాపూ గది చల్లగా ఉండేది. ఇక్కడ అలాటి ఏర్పాటు ఏమీ లేదు. ఆయన కూర్చునే గది మెట్లు ఎదుట ఉంది. వచ్చే పోయేవారంతా ఆయనను చూచేవారు; దగ్గరికి వెళ్ళి కూర్చునే వారు. ఏ కొంత అనేదే లేదు.

సాయంకాలం ప్రార్థనలో దేశానిదే "హరి తుమ హి" జనకి పీక్ గీతం గానం చేశారు.

బాపూ పైన మేడమీద కూర్చున్నారు. జనం కింద ముంగిట్ల కూర్చున్నారు. ప్రార్థన తర్వాత హరిజన నిధికి చందా వసూలు చేశాము. తర్వాత బాపూ కొంచెం సేపు వచారుచేసి వచ్చారు.

చేపిసళ్ళు తాగడానికి బాపూ తిరిగి వస్తుండగా, శ్రీ కన్యాయ్యాలలో మున్నీ, శ్రీమతి లీలావతిమున్నీ, శ్రీ రామేశ్వరదాస్ బిదీలా, మరికొందరూ వచ్చారు. రాత్రి పదిగంటలకు బాపూలేచివచారుచేసి వచ్చారు. కొంతసేపటికి పుట్టిసంగీ వట్టి మొదలయినవారు మరి నలుగురు వచ్చారు. వారు వెళ్ళిపోయిన తర్వాతే బాపూ పడుకోడానికి సిద్ధమయ్యారు. సుమారు పన్నెండు గంటలకు మాలిన్ ఫూల్స్ చేసి వా గదికి నచ్చి సామాను సర్దుకున్నాను. ధైరీ వ్రాశాను. పన్నెండుకొట్టింది. పడుకోబోతూలోగిరూనే, బాపూ వరాందాలో నిలబడి ఉన్నారు. ఆయన వెంటరి అరుబయలు పడుకున్నారు. కాని, దోమల మూలంగా పడుకోలేక పోయారు. నేను బాపూ పక్క రోపం చేసి, దోమతెర కట్టి విసరడం ప్రారంభించాను. తర్వాత వరాందాలో నేలమీద పడుకున్నాను. వివరీతమైన చేపి ఉక్కు! దోమలు పిడిచేస్తున్నాయి!!

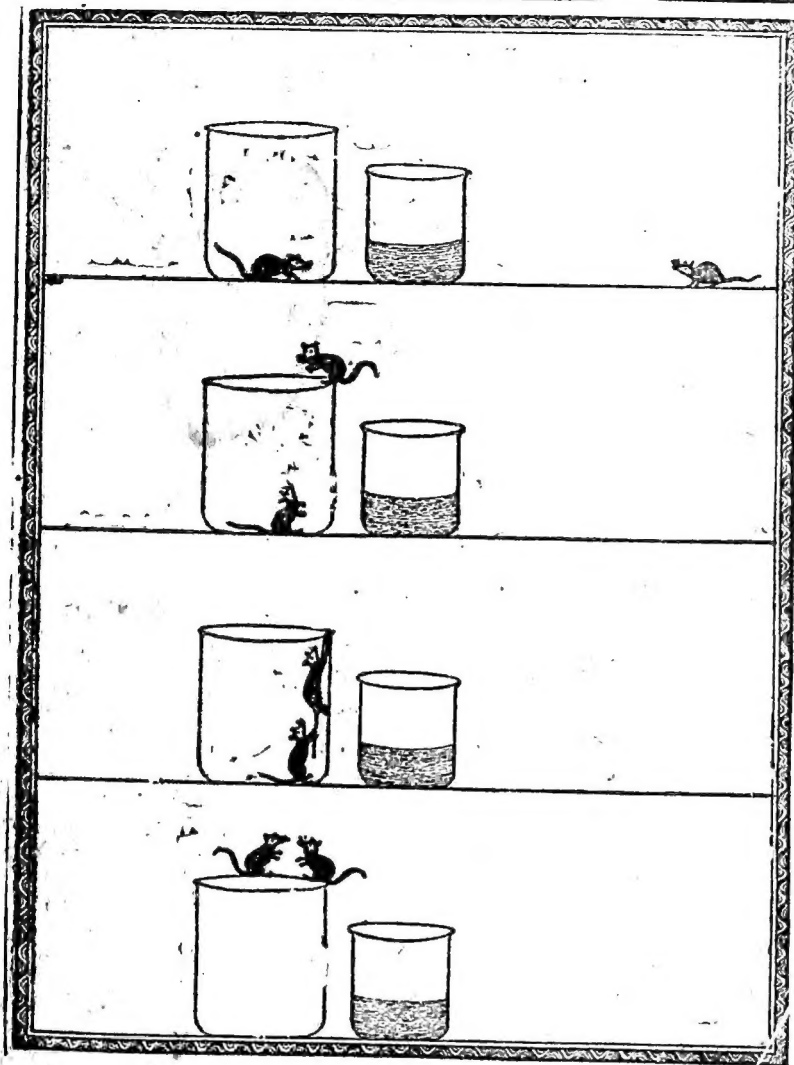
27, మే, 44

దీనప్ప మెహతా నేడు సాయంకాలం అందరినీ సమాధివద్దకు పిలుసుకొని వెళ్ళారు. వెంట వారి మంది వెళ్ళారు. పూవులు సమర్పించి, అగరు వత్తులు వెలిగించి ప్రార్థన జరిపాము. వర్ణకుటీరంలో ఉన్నన్ని రోజులూ సమాధుం వద్దకు వెళ్ళి ప్రార్థన చేద్దామని ఇప్పు కలిగింది. నిన్ను చేశాము. నేడు చేశాము.

సమాధి నుంచి తిరిగివచ్చాము. బాపూ మౌనం అవలంబించారు.

మేము సమాధుం వద్ద ఉండగానే తుపాను సూచనలు కనిపించాయి. రాత్రి కొద్దిగా వాత కులసింది. వాతావరణం చల్లబడింది. బాపూ రాత్రుల్లా బాగా విద్రహితుడు.

(సమాప్తం)

చిత్రం—పి. జి. రెడ్డి (నెల్లాడు)

బాగున్నది. ఆ శుభపురకు గొంగుమడు ఆమె నాశముతో నుండును. ఇందు వృత్తి కైకి. వెనుక నంది యుండదు."

ఈ లక్షణాలన్నీ మంజరి మధుకరీయంతో టక్కా గోచరిస్తున్నాయి. దీనిలోని కథ ఏ పురాణంలోనూ కనిపించదు. స్వకవితో కత్తిలం. మంజరి మధుకరీయ ఇందులో నాయికా నాయకులు. మంజరి అనే రాజకుమార్తె ఉషానుందరిలాగా ఒక రాజుతో కూడి నల్లు కల గంటుంది. ఆ రాజుకూ అలాంటి కల వస్తుంది. మంజరిని, ఆమె ఉపద్యాయులారినీ ఒక రాక్షసుడు హరిణ రూపంలో ఎత్తుకుపోతాడు. ఆ రాజు దాణంలో రాక్షసుని కొడతాడు. ఆ రాక్షసుడు వారిద్దరినీ ఒక పెట్టెలో పెట్టి దూరంగా విసిరివేసి రాజులో పోరాడి చనిపోతాడు. పెట్టె ఆ రాజు పట్టువు లాటి దొరుకుతుంది. రాజు మంజరిని చూస్తే మోహిస్తాడనే భయంతో ఆమెను అంతః పురంలో దాస్తుంది. కాని మంజరి మధుకరీయ కలుసుకుంటూ, గాంధర్వ వివాహం

కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి

(30 వ పేజీ తరువాయి)

జరుగుతుంది. ఈ సంగతి తెలిసి పట్టుపురాణ మంజరిని చెరసాంతం చేస్తుంది. చివరకు మంజరి రాణికి పినతల్లి కూతురని తెలిసి రాజుకిచ్చి వివాహం చేస్తుంది. క్లుప్తంగా ఇదీ కథ.

ఈ కథను నాలుగంశాలలో సంభాషణం ద్వారా నడిపి, నాలుగోయత తక్కువ. చదువుతూంటే అసాధిక వరసలతో కోడిన శృంగార క్రమ ప్రబంధంగా ఉంటుంది. కథనభాగం ఎక్కువ. టిక్కెట్టులో సంభాషణ పేజీలు పేజీలు వెళ్లి ప్రదర్శనానికి అటంకంగా ఉండడమేగాక, అసలు చదవడానికి విసుగెత్తిస్తుంది. ఇందులో పొండికలు ప్రకల్పనలు ఎక్కువగా కానవస్తుంది. అంకిభజనలో కూడా ప్రబంధ దోరణి పొడగుతుంది. మొదటి

అంకంలో రాజకుమార్తె మంజరికి యువ్వనం అంకురించింది. అందువల్ల శరీరమందమ కల్గి వికారాలు ఆమెకు ఆర్తం కాలేదు. అదేదో జబ్బు అనుకుని మందిప్పించవలసిందని తల్లిని అడగా తుంది. తల్లి అసలు విషయం గ్రహించి ఆమెకు అర్థమయేటట్లు చెప్పడానికి ఆమెదే రేఖ అనే ఆమెను నియోగిస్తుంది. దీనితో అంకం ముగుస్తుంది. ఈ అంకంవల్ల నాలుక దృష్ట్యా ఏమి సాధించినట్లు? మంజరి యువ్వన పతి అయిందని ప్రేక్షకులకు తెలిసింది. అదే. ఈ అంకంలో నాలుకజం స్థాపితం కాలేదు. మూడవ అంకంలో స్వప్న వృత్తాంతంలోగానీ నాలుకజం స్థాపితం కాలేదు. అంకాలలో కాం నల్ల క్షాయను పాటించలేదు. రెండవ అంకంలో మంజరి విద్యాభ్యాసం ప్రారంభ మవుతుంది. అంకం సగం కాకుండానే ఆమె పండితులాలవుతుంది. అంకాలను రంగేలుగా ప్రత్యక్షంగా విభజించకపోయినా రెండవ అంకంలో నాలుగు రంగాలు, నాలుగవ అంకంలో ఏని ఏని రంగాలు ఉన్నాయి.

సంభాషణలు కొన్నిచోట్ల సరళంగా నడుస్తాయి. కొన్నిచోట్ల సమాన భూయిష్టంగా ఉంటాయి. కొన్నిచోట్ల ప్రబంధ దోరణితో నడుస్తాయి.

నాలుకం ఆసాంతం ప్రత్యక్ష సంఘటన లతో గాక ఎక్కువగా కథనంలో నిండి ఉంటుంది. అయితే, కథా కథనంలో కవి ప్రతిభ గోచరిస్తుంది. కుతూహలం రేకెత్తుతుంది.

1860 నాటికి ఆంధ్రదేశంలో నాలుక సమాజాలు లేవు. నలులు లేవు. ఈ కవిగారికి ప్రదర్శనదృష్టి లేదు. అందుచేతనే మంజరి మధుకరీయం ప్రదర్శనానుకూలతను అంతగా సంతరించుకోలేదు. ఏమయినా, ప్రథమాంధ్ర స్వతంత్ర రూపంగా మంజరి మధుకరీయానికి; ప్రథమాంధ్ర నాలుకకర్తగా కోరాడ రామ చంద్ర కవిగారి గౌరవాన్ని ఇప్పటికీ ఉంది. ఇతర రచనలు

వాచితం వాసుదేవ శాస్త్రిగారి ఉత్తర రామచరిత్ర పీఠికనుబట్టి రామచంద్ర కవిగారే మొట్టమొదట సంస్కృత నాలుకం అనువ దించినట్లు తెలుస్తున్నది. అది వేడిసంహారం. ఇదిగాక ఈయన ఉత్తర రామచరితం, ఉన్నత రాఘవం, ముద్రారాక్షసం, గోకుంతలం అనువ దించారు.

శృంగార సుధార్శవం, రామచంద్రవిజయం, కమనానందం, త్రిపురాసురవిజయం అనే సంస్కృత నాలుకలు రచించారు.

వీరి గ్రంథాలు మూడు మాత్రమే అచ్చు అయ్యాయి. (1) ఉన్నత రాఘవం (1891). (2) శృంగార సుధార్శవం (1899). (3) మంజరి మధుకరీయం (1908). ఇప్పటివరకు రెండవంకం ఆనువాదం రద్దాకర మనే పత్రికలో వెలువడిందట.

